

IZDAVAČ

Centar za sigurnosne studije – BiH, Sarajevo

ZA IZDAVAČA

Denis Hadžović, generalni sekretar

LEKTOR

Sedžida Čelebić

DTP

Armin Kržalić

ŠTAMPA

„Graffo M“ – Sarajevo

ZA ŠTAMPARIJU

Edin Milavica, dipl.ing.graf.teh.

TIRAŽ

300 primjeraka

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

341.12:355.356]:327.51

TURKOVIĆ, Bisera

NATO od sigurnosnog saveza do savremenih
Izazova / Bisera Turković. – Sarajevo: Centar za
sigurnosne studije, 2006. – 270 str.; 21cm

Bibliografija: str.270

ISBN 978-9958-9551-2-9

COBISS.BH-ID 15487494

Dr. Bisera Turković

**NATO
OD SIGURNOSNOG SAVEZA
DO SAVREMENIH IZAZOVA**

Sarajevo, 2006.

Posebnu zahvalnost izražavamo NATO Odjelu za javnu diplomatiju – Odjelu za publiciranje i izlaganje iz Brisela (Public Diplomacy Division, Publications and Exhibits Section) na osiguravanju finansijskih sredstava za izdavanje publikacije NATO od sigurnosnog saveza do savremenih izazova kao i osoblju CSS-a zaslužnom za uređivanje i izdavanje iste.

PREDGOVOR

U vremenu kada Bosna i Hercegovina teži ostvarivanju svojih vanjskopolitičkih ciljeva usmjerenih ka unapređenju trajnog mira, sigurnosti i stabilnog demokratskog razvoja, veoma je značajno institucionalno uključivanje naše zemlje u savremene sigurnosne integracione tokove.

Aktivnosti vezane za evroatlantske sigurnosne strukture, sa krajnjim ciljem institucionaliziranja odnosa sa Sjevernoatlantskim vojnim savezom, zvanično su započele 2001. godine iskazivanjem namjere najviših zvaničnika naše zemlje za priključivanje ovoj organizaciji i aktivnostima prvenstveno usmjerenim ka uključivanju Bosne i Hercegovine u NATO program Partnerstvo za mir.

Priključivanje sistemima kolektivne odbrane zahtijeva određeni nivo znanja o funkcionisanju struktura u koje se želimo integrisati i stoga je neophodno biti detaljno upoznat sa historijskim razvojem, načinom djelovanja i procesom donošenja odluka.

Ova publikacija predstavlja NATO i njegovu politiku u zemljama partnerima kako bi zainteresiranoj audijenciji ponudila detaljnije informacije o NATO-u sa ciljem bržeg i lakšeg integrisanja u ovu odbrambenu strukturu.

Jedan od motiva za izdavanje ove publikacije nalazi se u hroničnom nedostatku informacija o ovoj materiji dostupnih na jezicima naroda u Bosni i Hercegovini. Priručnik je nastao kao kompilacija dijelova dostupnih zvaničnih NATO publikacija, te kao takav predstavlja najrelevantniji izvor podataka o ovoj Sjevernoatlantskoj alijansi na bosanskom jeziku.

Uspostava NATO-a 1949. godine jamčila je mir i demokratiju u Zapadnoj Evropi i postavila Sjedinjene Države na mjesto garanta globalne sigurnosti.

U prvom desetljeću od raspada Sovjetskog saveza, NATO je ostao usredotočen na sigurnost Evrope da bi se potom težište pomaklo s kolektivne odbrane na ekonomsku i političku reintegraciju nekadašnje komunističke istočne Evrope. Ipak, kolektivna odbrana zemalja članica i dalje ostaje osnovna svrha postojanja Alijanse.

NATO je međudržavna organizacija koja nema vlastite oružane snage. Većina snaga koja je na raspolaganju NATO-u u potpunosti ostaje pod nacionalnim zapovjedništvom i kontrolom, sve dok države članice ne pozovu na izvršenje zadatka. Najvažnije tijelo za donošenje odluka u NATO-u je Sjevernoatlantsko vijeće sastavljano od stalnih predstavnika u rang ambadora zemalja članica. Dvadeset šest država – članica NATO-a - zajednički raspravlja o sigurnosnim pitanjima, održava zajedničke vježbe i zajednički poduzima operacije održavanja mira.

Kako bi se kreiralo što sigurnije okruženje, NATO gradi sve bliže i bolje odnose kako sa međunarodnim organizacijama poput Evropske unije, Ujedinjenih nacija, tako i sa državama nečlanicama u evroatlantskom području, ali i u široj mediteranskoj regiji. Vlade NATO članica jasno su dale do znanja da proširenje NATO-saveza nije samo sebi svrha, nego da se sigurnost koju pruža NATO proširi dalje, te da Evropa kao jedna cjelina postane stabilnija.

Budući da sama perspektiva članstva služi kao poticaj potencijalnim članicama da riješe nesuglasice sa svojim susjedima, te da brže provedu reforme i demokratizaciju, sam proces proširenja pomoći će da se izbjegnu eventualni budući sukobi. Transformacija NATO-a, koja je u toku, dio je osmišljenog procesa kako bi se poboljšala sigurnost država članica Saveza te postigla buduća stabilnost i prosperitet cjelokupnog evroatlantskog prostora.

Danas je NATO prevazišao svoju početnu funkciju čisto odbrambene institucije, te postao integracioni sproveditelj

sigurnosti, ne samo kao vojna sila već i u svojstvu kreatora preventivne sigurnosti. NATO-ova različita polja djelovanja i njihova struktura veoma su važna ne samo za nacionalne već i za regionalne sigurnosne strukture.

U namjeri da nosiocima zakonodavne i izvršne vlasti, akademskim građanima, nevladinim organizacijama, medijima i ostalim zainteresovanim predstavnicima civilnog društva u Bosni i Hercegovini olakšamo njihov odgovoran posao vezan za približavanje BiH standardima tradicionalnih demokratskih država i ispunjenje postavljenih uvjeta za integrisanje u evroatlantske strukture, odlučili smo objaviti ovaj priručnik.

Tokom završnih priprema na izradi ove publikacije zatekla nas je pozitivna vijest sa Samita NATO-a u Rigi vezana za Odluku zemalja članica NATO-a o upućivanju poziva Bosni i Hercegovini da pristupi članstvu u NATO programu Partnerstvo za mir. Ovaj dugo očekivani poziv predstavlja značajno priznanje vlastima Bosne i Hercegovine za dosadašnje uspješno provedene reforme u sektoru odbrane i trasira željeni put ka euro-atlanskim integracionim procesima.

Članstvo u ovom programu, koji neki nazivaju i čekaonica za punopravno članstvo u NATO-u, za Bosnu i Hercegovinu predstavlja početni korak na putu koji će iziskivati dodatne napore s ciljem dostizanja vrijednosti i načela koji su sadržani u osnovnim dokumentima Partnerstva za mir i Euro-Atlanskog partnerskog vijeća. U tu svrhu u završnu verziju publikacije uključili smo i prevode ova dva zvanična dokumenta koja definišu osnove partnerskog odnosa i zahtevaju ispunjavanje određenih obaveza što će u slučaju Bosne i Hercegovine značiti i poboljšanje saradnje sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju u Hagu.

Stoga se nadamo se da će pružiti korisne informacije i smjernice kako zvaničnicima tako i svim građanima Bosne i Hercegovine, s ciljem razvoja demokratskih vrijednosti na kojima počiva NATO-savez kako bi Bosna i Hercegovina ubrzala svoj put ka evroatlantskim integracijama.

SADRŽAJ

POGLAVLJE I

1. HISTORIJSKI RAZVOJ NATO-a

<i>Osnivanje NATO-a</i>	5
<i>Stvaranje Saveza</i>	8
<i>Osnovni sigurnosni zadaci NATO-a</i>	10

2. NOVI IZAZOVI I PROMIJENJENA ULOGA NATO-a

<i>Uloga NATO-a nakon Hladnog rata</i>	15
<i>Počeci i razvoj partnerstva</i>	16
<i>Konvencionalne snage Alijanse</i>	19

3. NOVI IZAZOVI NATO-a

<i>Proces proširenja Alijanse</i>	23
<i>Počeci promjena</i>	23
<i>Studija proširenja NATO-a</i>	26
<i>Pristup NATO-u</i>	27

4. TRANSFORMACIJA ALIJANSE

<i>Promijenjena uloga NATO-vih snaga</i>	29
<i>Transformacija Saveza</i>	30
<i>Reforme civilnih i vojnih struktura NATO-a</i>	31

5. ULOGA NATO-a U MIROVNIM MISIJAMA

<i>Uloga NATO-a u Bosni i Hercegovini</i>	33
<i>Dejtonski mirovni sporazum</i>	35
<i>Od IFOR-a do SFOR-a</i>	36
<i>Kosovski konflikt i uloga KFOR-a</i>	38
<i>Kosovske snage pod vodstvom NATO-a</i>	40
<i>Podrška susjednim zemljama</i>	41
<i>Uloga NATO-a u bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji</i>	42
<i>Uloga NATO-a u Afganistanu</i>	44

<i>Ekspanzija ISAF-a</i>	46
<i>Ostale komponente ISAF-a</i>	47
<i>Uloga NATO-a u Iraku</i>	49
<i>Uloga NATO-a u Darfuru</i>	52

6. ULOGA NATO-a U KONTROLI ORUŽJA

<i>Oružje za masovno uništenje</i>	53
<i>Akcija protiv mina i lakog naoružanja</i>	54
<i>Uloga NATO-a u borbi protiv terorizma</i>	55
<i>Vojni koncept odbrane protiv terorizma</i>	57
<i>Saradnja sa partnerima</i>	59

POGLAVLJE II STRUKTURA NATO-a

2. STRUKTURA ALIJANSE I PROCES DONOŠENJA ODLUKA

<i>Politika i donošenje odluka</i>	65
<i>Sjevernoatlantsko vijeće</i>	66
<i>Komitet za planiranje odbrane</i>	68
<i>Grupa za nuklearno planiranje</i>	69
<i>Vojni komitet</i>	70
<i>Savjetodavni proces</i>	70
<i>Konsultacije sa zemljama partnerima, ostalim zemljama nečlanicama i kontaktnim zemljama</i>	73
<i>Upravljanje krizama</i>	75
<i>Promjenjive forme kriza i reagovanja u slučaju kriza</i>	75

2.3. SARADNJA SA OSTALIM ORGANIZACIJAMA I ZEMLJAMA NEČLANICAMA NATO-a

2.4. RAZVOJ POLITIKE ODGOVORA NA KRIZE

<i>Operacije pomoći pri nesrećama</i>	78
---------------------------------------	----

2.5. DONOŠENJE ODLUKA U KRIZNOM MENADŽMENTU

Proces kriznog menadžmenta 80

2.6. DIMENZIJA PLANIRANJA ODBRANE

2.7. REVIZIJA PROCESA PLANIRANJA ODBRANE

2.8. PLANIRANJE CILJEVA I CILJEVI SNAGA

2.9. REVIZIJA ODBRANE

2.10. NUKLEARNA POLITIKA

2.11. EKONOMSKA DIMENZIJA

2.12. CIVILNE ORGANIZACIJE I STRUKTURE

<i>Civilne organizacije i strukture</i>	95
<i>Stalni predstavnici i nacionalne delegacije</i>	96
<i>Državne delegacije</i>	96
<i>Generalni sekretar</i>	96
<i>Međunarodno osoblje</i>	97
<i>Pružanje političkog savjeta i političkih smjernica</i>	98
<i>Izvršni sekretarijat</i>	99
<i>Ured za informacije i štampu</i>	100
<i>Ured za sigurnost NATO-a</i>	101
<i>Odjel za političke poslove</i>	101
<i>Odjel odbrambene podrške</i>	103
<i>Odjel za planiranje ulaganja u sigurnost, logistiku i planiranje civilnih vanrednih stanja</i>	106

2.13. VOJNA ORGANIZACIJA I STRUKTURE

<i>Izgradnja vojne strukture</i>	111
<i>Prilagođavanje rada vojnog komiteta</i>	113

2.14. VOJNA KOMANDNA STRUKTURA

<i>Vojna organizacija i vojne strukture</i>	115
<i>Vojni komitet</i>	115
<i>Predsjedavajući Vojnog komiteta</i>	117
<i>Strateški komandanti NATO-a</i>	118
<i>Struktura vojne komande</i>	118
<i>Vrhovni saveznički komandant Evrope (SACEUR)</i>	120
<i>Vrhovni saveznički komandant transformacija (SACT)</i>	121
<i>Podijeljene uloge i odgovornosti</i>	123
<i>Operativna struktura</i>	124
<i>Proces i struktura transformacije NATO-a</i>	126
<i>Vojne snage</i>	128
<i>Civilno-vojna saradnja</i>	129
<i>Rezervne snage</i>	130

2.15. ZEMLJE ČLANICE NATO-a

2.16. NATO-RUSKI PREGLED FINANSIJSKIH I EKONOMSKIH PODATAKA VEZANIH ZA ODBRANU

<i>Rashodi odbrane za NRC zemlje (1980-2004)</i>	135
--	-----

2.17. PODRŠKA NATO OPERACIJAMA I FINANSIRANJE- LOGISTIKA I OPERACIJE PODRŠKE

<i>Logistička podrška NATO operacijama</i>	143
<i>Definisanje logistike</i>	143
<i>Programi i aktivnosti</i>	144
<i>Potrošačka logistika</i>	144
<i>Logistička podrška za Alijansine strateške koncepte</i>	145
<i>Principi i logistika politike</i>	146
<i>Jačanje logističkih sposobnosti</i>	146

2.18. FINANSIRANJE I FINANSIJSKI MENADŽMENT

<i>Zajednički finansirani resursi, budžeti i finansijski menadžment</i>	149
<i>Civilni budžet</i>	150
<i>Vojni budžet</i>	151
<i>NATO program investiranja u sigurnost</i>	151
<i>Finansijska kontrola</i>	152
<i>Finansijski menadžment</i>	153
<i>Principi zajedničkog finansiranja</i>	156

2.19. PARTNERSTVO I SARADNJA SA OSTALIM MEĐUNARODNIM UČESNICIMA

<i>Konsultacije sa zemljama partnerima, ostalim zemljama nečlanicama i kontakt zemljama</i>	161
<i>Evroatlantsko partnersko Vijeće i Partnerstvo za mir</i>	162
<i>Razvoj Evroatlantskog partnerstva</i>	163
<i>Promijenjeno lice partnerstva</i>	165
<i>Evroatlantsko partnersko Vijeće</i>	166
<i>Partnerstvo za mir</i>	167
<i>Reforma odbrane</i>	171
<i>Izgradnja efikasnih institucija</i>	172
<i>Politika povjereničkih fondova</i>	172
<i>Pripremljenost i odgovor na katastrofe</i>	173
<i>Sigurnost, nauka i okruženje</i>	175

2.20. NATO I RUSIJA

<i>Razvoj odnosa</i>	177
<i>NATO-rusko vijeće</i>	179
<i>Sprovođenje kontakata i saradnje</i>	181
<i>Borba protiv terorizma</i>	181
<i>Određivanje ostalih novih sigurnosnih prijetnji</i>	182
<i>Operativna saradnja</i>	183
<i>Reforma odbrane</i>	184
<i>Vojna saradnja</i>	184

<i>Logistička saradnja</i>	185
<i>Napredak u kontroli naoružanja</i>	185
<i>Civilna vanredna stanja i pomoć pri katastrofama</i>	186
<i>Naučna i ekološka saradnja</i>	186

2.21. NATO I UKRAJINA

<i>Razvoj odnosa</i>	187
<i>NATO-ukrajinski plan akcije</i>	188
<i>Intenzivirani dijalog</i>	190
<i>Olakšavanje kontakata i saradnje</i>	191
<i>Podrška miru i sigurnosna saradnja</i>	192
<i>Reforma sektora odbrane i sigurnosti</i>	193
<i>Ekonomski aspekti odbrane</i>	195
<i>Vojna saradnja</i>	195
<i>Saradnja u naoružanju</i>	196
<i>Planiranje za civilne vanredne prilike</i>	197
<i>Nauka i ekološka pitanja</i>	197
<i>Informisanje javnosti</i>	198

2.22. SARADNJA SA ZEMLJAMA MEDITERANSKOG REGIONA I REGIONA SREDNJEG ISTOKA

<i>Značaj sigurnosti i stabilnosti u ovim regijama</i>	199
<i>Mediterranski dijalog</i>	200
<i>Politička dimenzija</i>	201
<i>Praktična dimenzija</i>	202
<i>Put prema istinskom partnerstvu</i>	203

2.23. ISTANBULSKA INICIJATIVA SARADNJE

2.24. SARADNJA SA ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

<i>Inicijativa jugoistočne Evrope</i>	207
---------------------------------------	-----

2.25. NATO I ODNOS SA EU

<i>Strateško partnerstvo između NATO-a i Evropske unije</i>	211
<i>Razvoj NATO-EU odnosa u periodu Hladnog rata</i>	212
<i>NATO-WEU saradnja i razvoj evropskog identiteta i sigurnosti odbrane unutar NATO-a</i>	212
<i>Transfer WEU odgovornosti na Evropsku uniju</i>	214
<i>Put prema strateškom partnerstvu sa Evropskom unijom</i>	216
<i>Razvoj praktične NATO-EU saradnje Berlin Plus aranžmani</i>	217
<i>Saradnja na zapadnom Balkanu</i>	218
<i>Saradnja na drugim pitanjima</i>	220

2.26. VEZE SA OSTALIM MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA I NVO

<i>Saradnja sa drugim međunarodnim organizacijama</i>	221
<i>Vijeće Evrope</i>	221
<i>Međunarodna organizacija za migacije</i>	222
<i>Vijeće Zapadnoevropske unije</i>	222
<i>Organizacija za zabranu hemijskog oružja</i>	223

2.27. ZAKLJUČAK

DODATAK

<i>Šta je NATO?</i>	227
<i>Sjeveroatlantski savez</i>	227
<i>Transformacija Alijanse</i>	228
<i>Hronologija događaja vezanih za NATO</i>	233
<i>Okvirni dokument Partnerstva za mir</i>	239
<i>Osnovni dokument Vijeća Euro-atlantskog partnerstva</i>	243

SKRAĆENICE

REFERENCE

HISTORIJSKI RAZVOJ NATO-A

POGLAVLJE I

1. HISTORIJSKI RAZVOJ NATO-a

1.1. Osnivanje NATO-a

Pedeset godina nakon formiranja NATO-a teško je i zamisliti da ova organizacija nije oduvijek imala kompleksnu vojnu i političku strukturu koja je glavno obilježje njegovog procesa odlučivanja. Kada je Savez osnovan Vašingtonskim sporazumom aprila 1949. godine, karakterisala ga je veoma mala politička struktura i još manja vojna formacija.

Prve organizacijske strukture bile su uspostavljene Vašingtonskim sporazumom. Članom 9. osnovano je vijeće koje je postalo poznato kao Sjevernoatlantsko vijeće (NAC), vodeće političko tijelo koje donosi odluke unutar Saveza. Prvobitno je bilo sastavljeno od ministara vanjskih poslova zemalja članica, sa ovlaštenjima da "po potrebi uspostavlja pomoćna tijela". Vijeće je naročito bilo zainteresovano da "momentalno osnuje odbrambeni komitet koji će određivati mjere za primjenu Člana 3 (održavati i razvijati individualne i kolektivne kapacitete za odbranu od napada) i Člana 5 (vojni napad na jednu ili više članica smatrat će se napadom na sve)." Komitet odbrane, sastavljen od ministara odbrane ili njihovih predstavnika, osnovan je na prvom sastanku NAC-a održanom 17. septembra 1949. godine. Vijeće je također dalo uputstvo novom Komitetu odbrane da osnuje pomoćna tijela za pitanja odbrane: Vojni komitet sastavljen od šefova odbrane zemalja članica, Stalnu grupu, trnacionalno izvršno tijelo Vojnog komiteta sa predstavnicima Francuske, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država; kao i pet komiteta poznatih kao Regionalna grupa za planiranje (sjeverna Evropa, zapadna Evropa, južna Evropa/zapadni Mediteran, Sjedinjene Države/Kanada, i Sjeveroatlantski okean) za utvrđivanje stanja vezanog za kontrolu uvoza naoružanja u svakom od navedenih regiona.

Prvi sastanak Vojnog komiteta održan je 6. oktobra 1949, samo jedan dan nakon njegovog uspostavljanja, u Vašingtonu. Sastanku su prisustvovali šefovi odbrane iz 11 od 12 zemalja osnivača (Belgija, Kanada, Danska, Francuska,

Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugal, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države) i civilnih predstavnika sa Islanda, koji nisu imali (i još nemaju) vojne snage. Odbrambeni komitet ne postoji više kao takav i stoga je Vojni komitet najstarije regulatorno tijelo u NATO-u nakon Sjeveroatlantskog vijeća.

Prvobitna organizacijska struktura Saveza bila je veoma labilna. Organi koji su se sastajali na ministarskom nivou bili su obavezni da se sastanu samo jednom godišnje, mada su se mogli sastajati i češće. Tokom prvih godina kada se struktura Saveza počela formirati, Vijeće se susrelo četiri puta između septembra 1949. i maja 1950. godine. Međutim, uskoro je postalo jasno da je bio potreban mehanizam za donošenje odluka između sastanaka Vijeća na ministarskom nivou. Neformalne stalne sesije NAC-a sa punim radnim vremenom svoju potvrdu dobile su tek nakon odobravanja glavne reorganizacije NATO-a na Lisabonskoj konferenciji 1952. Paralelno s tim, generalni sekretar nominovan je da vodi novo međunarodno osoblje za NATO i da upravlja stalnom sesijom Vijeća.

Sa vojnog aspekta Saveza, Vojni komitet suočavao se sa sličnom situacijom kao i Vijeće. Postojao je na višem nivou i nije se dovoljno često sastajao. No, Vijeće je imalo stalno izvršno tijelo koje je donosilo odluke, upravljalo vojnim planiranjima i osiguravalo pomoć u osoblju. Ograničenost članstva stalne grupe na Francusku, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države bila je realan izvor iritacije za ostalih devet članica NATO-a. Na kraju, pritisak koji su ispoljile zemlje nečlanice za više utjecaja tokom razdoblja kada vojni komitet nije zasjedao, doveo je do formiranja Predstavničkog vojnog komiteta, sa nacionalnim oficirima za vezu kao akreditiranim vojnim predstavnicima. No, i pored toga Stalna grupa, sa kancelarijom, operacijama i utjecajem na kreiranje politike, ostala je dominantno tijelo koje je davalo direktije unutar vojnog komiteta tokom 50-tih godina. Ovakva situacija doprinijela je stvaranju Vrhovnog savezničkog komandanta Evrope (SACEUR), pozicije koja je u to vrijeme bila pre-eminentni izvor vojnih savjeta generalnom sekretaru i NAC-u. Ipak, 1957. godine, sve zemlje nečlanice Stalne grupe pozvane su da delegiraju svoje službenike za planiranje, pa su tako od 1963. godine sve članice NATO-a potpuno zastupljene u ovom

tijelu. Od tada, Stalna grupa postaje poznata kao Međunarodna grupa za planiranje. Uprkos ovim izmjenama, Stalna grupa ostaje nezgrapnan instrument, s tendencijom da nacionalni pogledi prevagnu nad međunarodnom perspektivom. Suočen sa očekivanim premještanjem glavnog političkog i vojnog štaba NATO-a iz Francuske, Vrhovni komandant saveznika Evrope general Lyman Lemnitzer u maju 1966. godine predlaže veliku reorganizaciju: Vrhovni saveznički komandant NATO-a treba zamijeniti tri pozicije u SACEUR-u, Vrhovni atlantski saveznički komandant i predsjedavajući Vojnog komiteta.

Shvatajući da će tako korjenitu promjenu biti veoma teško sprovesti u vremenu kada NATO pokušava riješiti povlačenje Francuske iz integrirane vojne strukture, general Lemnitzer prezentira alternativni prijedlog generalnom sekretaru, a to je uspostavljanje "potpuno integriranog, međunarodnog vojnog osoblja, na čelu sa direktorom u rang generala sa tri zvjezdice, koje bi služilo kao izvršna agencija za Vojni komitet". Petnaestog juna 1966. godine Sjevernoatlantsko vijeće usvaja ovaj prijedlog, a 10. februara 1967. godine formira se Međunarodno vojno osoblje. Stalna se grupa povlači, a u oktobru iste godine Međunarodno vojno osoblje trajno se seli iz Vašingtona u Glavni štab NATO-a u Briselu, gdje je još uvijek smješteno. Predsjedavanje vojnim komitetom u početku se održavalo na principu jednogodišnje rotacije svakog člana, po abecednom redu nacija na engleskom jeziku, počevši sa Sjedinjenim Državama. Tako je u 1949-50. američki general Omar Bradley postao prvi predsjedavajući. Ovakav pristup održao se do 1964. godine kada postaje jasno da opseg, oblast, kompleksnost zadataka i aktivnosti traže predsjedavajućeg sa punim radnim vremenom kako bi pomagao i usmjeravao rad komiteta. Predsjedavajući se od tada bira jednostavnom većinom glasova svih NATO-ovih šefova odbrane i obično se radi o trogodišnjem mandatu, iako period može biti i kraći ili produžen za jednu godinu. On djeluje isključivo u međunarodnom kapacitetu. Vojni komitet, sastavljen od svih NATO-ovih šefova odbrane, najveći je vojni autoritet u Savezu, a njegov predsjedavajući je viši službenik u NATO-u. Preko njega se, konsenzusom usvojeni, vojni savjeti plasiraju organima za političko odlučivanje i generalnom sekretaru.

1.2. Stvaranje Saveza

U periodu od 1945. do 1949. godine, suočene sa neodložnom potrebom za ekonomskom rekonstrukcijom, zapadnoevropske zemlje i njihovi sjevernoamerički saveznici posmatrali su sa zabrinutošću ekspanzionističku politiku i metode Sovjetskog saveza (USSR). Ispunjavajući preuzete poslijeratne obaveze na smanjenju odbrambenih snaga i demobiliziranju trupa, u Zapadnim vladama rasla je zabrinutost s obzirom da je bilo jasno da sovjetsko vodstvo namjerava održati vlastite vojne snage u punom obimu. Štaviše, s obzirom na deklarirane ideološke ciljeve Sovjetske komunističke partije, bilo je evidentno da apeli za poštivanje Povelje UN-a, te poštivanje međunarodnih dogovora postignutih na kraju II svjetskog rata, neće garantirati nacionalni suverenitet i neovisnost demokratskih država suočenih sa prijetnjom agresije iz vana ili internom subverzijom. Nametanje nedemokratskih formi vladavine i represija opozicije, umanjivanje osnovnih ljudskih i građanskih prava i sloboda u mnogim centralnim i istočnoevropskim zemljama, kao i drugim mjestima u svijetu, učinile su ove strahove realnim. Između 1947. i 1949. godine niz dramatičnih političkih događaja bacio je na ovu problematiku dodatno svjetlo. Oni su podrazumijevali direktne prijetnje suverenitetu Norveške, Grčke, Turske i drugih zapadnoevropskih zemalja, državni udar u Čehoslovačkoj juna 1948. godine kao i ilegalnu blokadu Berlina koja je započela u aprilu iste godine. Potpis Briselskog sporazuma u martu 1948. godine obilježio je odlučnost pet zapadnoevropskih zemalja - Belgije, Francuske, Luksemburga, Holandije i Ujedinjenog Kraljevstva - da razviju zajednički odbrambeni sistem i ojačaju zajedničke veze na način koji bi im omogućio da se suprotstave ideološkim, političkim ili vojnim prijetnjama njihovoj sigurnosti.

Briselski sporazum predstavljao je prvu stepenicu u postratnoj rekonstrukciji zapadnoevropske sigurnosti i za početak podrazumijevao stvaranje Organizacije zapadno-odbrambene unije. Bio je to također prvi korak u procesu koji je doveo do potpisa Sjevernoatlantskog sporazuma u 1949. godini i stvaranja Sjevernoatlantskog saveza. Potom su uslijedili pregovori sa Sjedinjenim Državama i Kanadom o stvaranju jedne Sjevernoatlantske alijanse bazirane na sigurnosnim

garancijama i zajedničkim obavezama između Evrope i Sjeverne Amerike. Zemlje - Danska, Island, Italija, Norveška i Portugal - pozvane su Briselskim sporazumom da postanu učesnice u ovom procesu. Pregovori su kulminirali potpisivanjem Vašingtonskog sporazuma u aprilu 1949. godine, koji je uveo zajednički sistem sigurnosti baziran na partnerstvu između ovih 12 zemalja. Godine 1952. Sporazumu su se pridružile Grčka i Turska. Federalna Republika Njemačka pridružila se Alijansi 1955, a 1982. godine Španija je postala članica NATO-a. Godine 1990. ujedinjenjem Njemačke, bivša Demokratska republika Njemačka došla je pod sigurnosnu zaštitu Alijanse kao integralni dio ujedinjene zemlje. Češka Republika, Mađarska i Poljska uključile se u NATO 1999. U 2003. godini još sedam zemalja (Bugarska, Estonija, Latvija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija) pozvano je da započnu razgovore o pridruživanju i formalno su se pridružile Sporazumu u martu 2004. Sjevernoatlantski savez osnovan je na bazi sporazuma između zemalja članica u koji su ušle slobodno i pojedinačno nakon javnih debata i parlamentarnih procesa. Sporazum podržava njihova individualna prava kao i međunarodne obaveze u skladu sa Poveljom UN-a. Kroz Sporazum zemlje članice obavezale su se da dijele rizike i obaveze kolektivne sigurnosti, te da neće ući u bilo kakvu međunarodnu obavezu koja ne bi bila u skladu sa Sporazumom. Od vremena stvaranja NATO-a, prije više od pola stoljeća, centralni fokus bio je ponuditi brzu odbranu i sigurnost zemljama članicama. I danas je to osnovni zadatak, ali primarni fokus doživio je značajne izmjene što omogućava Alijansi da se nosi sa novim opasnostima i novim izazovima.

1.3. Osnovni sigurnosni zadaci NATO-a

Osnovna i trajna svrha NATO-a, formulisana Vašingtonskim sporazumom, jest da osigura političkim i vojnim sredstvima slobodu i sigurnost svih svojih članica. Bazirana na zajedničkim vrijednostima demokratije, ljudskih prava i vladavine zakona, Alijansa od svog osnivanja stremlji da osigura trajni mir i red u Evropi. Ipak, postizanje ovog cilja može biti ugroženo krizom ili konfliktom i izvan evroatlantskog područja. Alijansa, dakle, ne samo da osigurava odbranu članica nego i doprinosi miru i stabilnosti izvan geografskih prostora definisanih kao područje Sjevernoatlantskog sporazuma kroz partnerstvo i operacije upravljanja u krizama. Vodeći princip po kojemu Alijansa radi je zajedničko požrtvovanje i uzajamna saradnja između suverenih država u podršci nedjeljivosti sigurnosti za sve članice. Solidarnost i kohezija unutar Alijanse, kroz dnevnu kooperaciju i u političkoj i u vojnoj sferi, garantira da ni jedna pojedinačna članica nije prinuđena osloniti se samo na svoje nacionalne napore u rješavanju osnovnih sigurnosnih izazova. Bez oduzimanja prava i obaveza zemljama članicama, koje proistječu iz suvereniteta na polju odbrane, Alijansa im omogućava da kroz kolektivni napor postignu esencijalne ciljeve na polju nacionalne sigurnosti. NATO-ovi fundamentalni sigurnosni zadaci opisani su u strateškom konceptu Alijanse. To je autoritativni izvještaj ciljeva Alijanse koji pruža najveći nivo uputstava o političkim i vojnim sredstvima za postizanje ciljeva. To je ostala baza za sprovođenje cjelokupnih smjernica Alijanse. Ipak, promjene prijetnji i njihove percepcije rezultirale su kontinuiranim procesom prilagođavanja ovih strategija kako bi se osiguralo da su politički okvir, vojna struktura i vojna sposobnost potrebne u borbi sa savremenim sigurnosnim izazovima adekvatne.

Strateški koncept, prvi put objavljen 1991. godine, dramatično je odstupao od prethodnih dokumenata i po sadržaju i po formi. Održavao je sigurnost svojih članica kao NATO-ovu fundamentalnu svrhu, u kombinaciji sa specifičnim obavezama prema poboljšanju i proširenju sigurnosti za Evropu kao cjelinu kroz partnerstvo i u kooperaciji sa bivšim protivnicima. Osim toga, izdat je kao javni dokument, otvoren za diskusije i komentare parlamenata, sigurnosnih eksperata, novinara i šire javnosti. Strateški koncept revidiran je u 1999. godini,

obavezujući saveznike ne samo na zajedničku odbranu nego i na mir i stabilnost šireg evroatlantskog područja. Sadržava slijedeće političke elemente:

- širok pristup sigurnosti, obuhvatajući političke, ekonomske, socijalne i ljudske faktore, kao i odbrambenu dimenziju Alijanse
- jaku predanost transatlantskim relacijama
- održavanje vojnih kapaciteta Alijanse kako bi se osigurala efektivnost vojnih operacija
- razvoj evropskih sposobnosti u okviru Alijanse
- održavanje adekvatne strukture i procedura za prevenciju konflikta i upravljanje u kriznim situacijama
- efektivno partnerstvo sa zemljama nečlanicama NATO-a bazirano na saradnji i dijalogu
- proširenje Alijanse i otvaranje vrata prema potencijalnim novim članicama
- kontinuirano zalaganje prema kontroli dalekodometnog naoružanja, razoružavanja i sporazum o neproliferaciji.

Ovako široka definicija sigurnosti prepoznaje važnost političkih, ekonomskih, socijalnih, te faktora okruženja uz dimenziju odbrane. Partnerstvo i saradnja sa ostalim zemljama, saradnja sa ostalim regionalnim i međunarodnim organizacijama poput Ujedinjenih naroda (UN), kao i strateško partnerstvo koje izrasta između NATO-a i Evropske unije, doprinose uspostavljanju obostrano jačih i komplementarnih odnosa kao i efektivnijoj prevenciji konflikata i kriznog upravljanja. Specifični zadaci Alijanse su, također, opisani u Strateškom konceptu. Oni su slijedeći:

- Da ponudi neophodan temelj za stabilno euroatlantsko sigurnosno okruženje, bazirano na razvoju demokratskih institucija i opredjeljenosti ka mirnom rješavanju sporova, u kojem niti jedna zemlja ne bi mogla zastrašivati niti prisiljavati bilo koju drugu prijetnjom ili upotrebom sile.
- Da služi, kao što je navedeno u Članu 4. Vašingtonskog sporazuma, kao osnovni transatlantski forum za savjetovanje saveznika po bilo kojem pitanju koje pogađa njihove vitalne interese, uključujući moguće rizike za sigurnost članica, i za odgovarajuću saradnju na polju zajedničkih interesa.

- Spriječiti i odbraniti se od prijetnji agresije protiv bilo koje države članice NATO-a kao što je navedeno u Članovima 5. i 6. Vašingtonskog sporazuma.

U cilju poboljšanja sigurnosti i stabilnosti u evroatlantskom području:

- Da bude spremna, u skladu sa Članom 7. Vašingtonskog sporazuma, doprinijeti efektivnoj prevenciji konflikata i da se aktivno angažira u menadžmentu kriznih situacija, uključujući operacije kriznih reagovanja.
- Da promovira široki spektar partnerstva, saradnje i dijaloga sa ostalim zemljama na evroatlantskom području, sa ciljem povećane transparentnosti, uzajamnog povjerenja i mogućnošću zajedničke akcije sa Alijansom.

Nakon terorističkih napada 11. septembra na Sjedinjene Države prioritet je stavljen na aspekte poput bolje uzajamne razmjene informacija vezanih za terorističke prijetnje, jačanja saradnje i partnerstva sa ostalim zemljama izvan Alijanse i sa ostalim organizacijama po svim pitanjima. Ova saradnja usmjerana je iznad svega na terorističke prijetnje, učvršćujući ulogu NATO-ovog Centra za uništenja masovnog oružja (Weapons of Mass Destruction - WMD) u doprinosu vojne pripravnosti za protivnapad prijetnjama WMD i sposobnosti da djeluje u okruženju naoružanja za masovna uništenja, prilagođavajući dejstvo strukture i poboljšavajući vojne sposobnosti u ostalim relevantnim područjima.

Organizacija Sjevernoatlantskog pakta savez je 26 zemalja iz Sjeverne Amerike i Evrope opredijeljenih da ispune ciljeve Sjevernoatlantskog sporazuma potpisanog u Vašingtonu 4. aprila 1949. godine. U skladu sa Sporazumom, fundamentalna uloga NATO-a jeste zaštita slobode i sigurnosti zemalja članica političkim i vojnim sredstvima. NATO čuva savezničke zajedničke vrijednosti demokratije, individualne slobode, vladavine zakona i miroljubivog rješavanja sporova i promovira ove vrijednosti na evroatlantskom području. NATO osigurava forum u kojem se zemlje iz Sjeverne Amerike i Evrope mogu zajednički konsultirati po pitanjima sigurnosti i preuzeti zajedničku akciju u adresiranju istih. Veze između sjevernoameričkih i europski članica Alijanse temelj su NATO-a.

Ove zemlje dijele iste esencijalne vrijednosti i interese, te su odane uvažavanju demokratskih principa, čineći nedjeljivom sigurnost Evrope i Sjeverne Amerike.

Alijansa je posvećena odbrani država članica od agresije ili prijetnje agresijom, te bi se napad na jednu članicu ili na više njih smatrao kao napad na sve. NATO ostaje međudržavna organizacija u kojoj svaka zemlja članica zadržava svoj suverenitet. Sve odluke NATO-a zemlje članice donose zajednički konsenzusom. Najznačajnije tijelo u NATO-u za donošenje odluka je Sjevernoatlantsko vijeće koje okuplja predstavnike svih saveznika na nivou ambasadora, ministara, premijera vlada ili predsjednika država. Svaka država članica u potpunosti učestvuje u procesu donošenja odluka na bazi jednakosti, neovisno o veličini političke, vojne ili ekonomske snage. Saveznici, dakle, zadržavaju opseg za neovisnu akciju sa uvažavanjem zajedničkih odluka i zajedničkih akcija. Ipak, odluke saveznika, jednom donesene, omogućavaju ujedinjenu i harmoničnu akciju pojačanu političkom solidarnošću. Ovo je, naprimjer, manifestirano u odlukama donesenim da se pruži pomoć Sjedinjenim Državama nakon napada 11. septembra 2001. Prvi put u svojoj historiji NATO aktivira Član 5. Vašingtonskog sporazuma, koji naglašava da se oružani napad protiv jedne ili više članica Alijanse smatra kao oružani napad protiv svih. Sve članice Alijanse žustro su osudile napade i pružile podršku Sjedinjenim Državama.

NATO nema vlastite operativne snage, osim onih izdvojenih od zemalja članica ili od zemalja partnera u svrhu izvođenja specifičnih misija. NATO ima brojne mehanizme na raspolaganju za ovu svrhu - planiranje odbrane i procese planiranja izvora koji formiraju bazu za saradnju u okviru Alijanse, sprovođenje političkih obaveza za unapređenje sposobnosti i vojnu strukturu koja kombinira funkcije planiranja organizacije multinacionalnih snaga sa širokim sistemom komande i kontrole raspoređenih vojnih snaga Alijanse. Drugim riječima, pod komandom NATO-ovih komandanata za strategije Organizacija omogućava zajedničko planiranje, vježbe i operativni razmještaj snaga koje su dale zemlje članice u skladu sa zajednički usaglašenim procesima planiranja snaga. Dakle, važan dio NATO-ove uloge jeste da djeluje kao katalizator za stvaranje snaga prema potrebama i da omogućiti

zemljama članicama učešće u operacijama upravljanja krizama koje one ne bi mogle poduzeti pojedinačno.

Dijalog i saradnja sa zemljama nečlanicama NATO-a pomogli su da se prevaziđu podjele iz vremena Hladnog rata i da se sigurnost i stabilnost prošire znatno izvan granica NATO-a. Alijansa produbljuje i proširuje svoju saradnju sa Rusijom i Ukrajinom i sa ostalim zemljama Partnerstva, od kojih su neke u međuvremenu postale članice, kao i sa zemljama u Mediteranskom dijalogu i širem Srednjem istoku.

2. NOVI IZAZOVI I PROMIJENJENA ULOGA NATO-a

2.1. Uloga NATO-a nakon Hladnog rata

Za vrijeme Hladnoga rata uloga i svrha NATO-a bile su jasno definirane prijetnjom koju je predstavljao Sovjetski savez. Početkom 1990-ih godina, na insistiranje novooslobođenih istočnoevropskih država, prestao je postojati Varšavski ugovor, a raspao se i Sovjetski savez. Prestankom tradicionalnog neprijateljstva, neki su analitičari smatrali da je uklonjena i potreba postojanja NATO-a, te da bi se budući troškovi i ulaganja u oružane snage mogli naglo smanjiti. U razdoblju nakon raspada Sovjetskoga Saveza, mnoge države članice NATO-a drastično su smanjile troškove odbrane, neke čak i do 25%. Ipak, nade da se time osigurao trajni mir pokazale su se neutemeljeno optimističnim. Uskoro je postalo jasno da se nesigurnost u nekim dijelovima Evrope povećala, iako je završetak Hladnoga rata otklonio prijetnju koju je predstavljala vojna invazija. Na području bivše Jugoslavije i Sovjetskog saveza dogodio se niz regionalnih sukoba, nerijetko izazvanih etničkim netrpeljivostima, koje su imale tendenciju širenja na okolna područja. Države članice NATO-a uskoro su došle do zaključka da njihova obaveza na kolektivnu odbranu, te saradnja koju ostvaruju kroz NATO, i dalje najbolje jamče njihovu sigurnost.

Nadalje, iako se vjerovatnost vojne invazije smanjila, bili su potrebni novi oblici političke i vojne saradnje kako bi se osigurao mir i stabilnost u Evropi, te kako bi se spriječila eskalacija regionalnih napetosti nakon završetka Hladnoga rata. Doista, bile su potrebne velike unutrašnje reforme kako bi se vojne strukture i vojna sposobnost prilagodile za obavljanje novih zadaća, kao što su upravljanje krizom (crisis management), te mirovne operacije (peacekeeping, peace-support) istovremeno osiguravajući nastavak ispunjavanja NATO-ovih temeljnih odbrambenih uloga. Kao odgovor na nove sigurnosne izazove, NATO se iz prvobitno čvrsto povezanog saveza sa zadaćom kolektivne odbrane razvio u centar za partnerstvo država koje blisko sarađuju na širem području sigurnosti.

2.2. Počeci i razvoj partnerstva

Novembar 1989. godine obilježio je pad Berlinskog zida, odnosno označio kraj Hladnog rata. U kratkom periodu izuzetno tempo promjene u srednjoj i istočnoj Evropi suočio je NATO s nizom sasvim novih i različitih sigurnosnih izazova. Politička promjena neviđenih razmjera otvorila je velike mogućnosti za poboljšanje sigurnosti u Evropi, ali je ujedno podrazumijevala i nove nesigurnosti i potencijalnu nestabilnost. Šta se moglo učiniti da se iskoristi ta prilika kako bi se pitanja evropske sigurnosti uputila na novu, pozitivniju stazu nakon hladnoratovskog sukobljavanja? Koji su se koraci mogli preduzeti da se normaliziraju odnosi među svim državama istočne i zapadne Evrope? Koja se pomoć mogla pružiti državama srednje i istočne Evrope kako bi konsolidirale svoju tek stečenu nezavisnost te ostvarile svoje ambicije da, kao demokratske države, regionalno i šire, potpuno učestvuju u rješavanju pitanja višenacionalne sigurnosti? Vođe država članica Saveza su, na Samitu u Londonu, u julu 1990. godine, odgovorile pružanjem "ruke prijateljstva" preko starog jaza što je dijelio Istok i Zapad te predložile novi, kooperativan odnos sa svim državama srednje i istočne Evrope. U decembru 1991. godine postavljen je temelj za osnivanje Sjevernoatlantskog vijeća za saradnju (NACC), foruma koji će okupiti NATO i nove zemlje partnere kako bi razmatrale zajednička pitanja. U to vrijeme brzina kojom su se događale promjene u Evropi, bila je takva da je već prvi sastanak Sjevernoatlantskog vijeća za saradnju (NACC) bio svjedok povijesnog događaja: dok su se dogovarali detalji službenog saopćenja, sovjetski ambasador objavio je da se, u toku samog sastanka, raspao Sovjetski savez te da on predstavlja samo Rusku Federaciju. Ova golema promjena odnosa zadržala se i u novom strateškom konceptu Saveza, objavljenom u novembru 1991. godine, kojim je prihvaćen širi pristup sigurnosti. Mogućnosti da se ciljevi Saveza postignu političkim sredstvima bile su veće nego ikad. Mada je odbrambena dimenzija ostala neizbježna, sada se mogla posvetiti veća pažnja ekonomskim, društvenim i ekološkim pitanjima, kao načinu promoviranja stabilnosti i sigurnosti u evroatlantskoj zoni u cjelini. Dijalog i saradnja bili bi osnovni dijelovi pristupa potrebni za upravljanje različitim izazovima koji su stajali pred Savezom. Sada, kada je Hladni

rat bio okončan, ključni ciljevi bili su smanjivanje rizika od sukoba koji su nastajali zbog nerazumijevanja ili su bili planirani, bolje upravljanje krizama koje su utjecale na sigurnost saveznika, te veće uzajamno razumijevanje i povjerenje među svim evropskim državama kao i proširenje mogućnosti istinskog partnerstva u rješavanju zajedničkih sigurnosnih problema. U periodu neposredno nakon završetka Hladnog rata, konsultacije Sjevernoatlantskog vijeća za saradnju (NACC) bile su usmjerene na preostale hladnoratovske sigurnosne probleme, kao što je povlačenje ruskih trupa iz baltičkih država.

Pokrenuta je politička saradnja i na nizu pitanja vezanih za sigurnost i odbranu. Sjevernoatlantsko vijeće za saradnju (NACC) u mnogo čemu postavilo je nove temelje. Međutim, Vijeće se usmjerilo na multilateralni, politički dijalog i nije se ostavilo prostora da svaki Partner razvija vlastite odnose saradnje sa NATO-om. To se promijenilo 1994. godine pokretanjem Partnerstva za mir, glavnog programa praktične bilateralne saradnje između NATO-a i pojedinih država partnera, koji je predstavljao značajan korak naprijed u procesu saradnje. Godine 1997. osnovano je Vijeće Evroatlantskog partnerstva (EAPC) - zamjena za NACC, koje je koristilo dotadašnja postignuća i utrti put razvoju boljeg i operativnijeg partnerstva. Suštinu partnerstva i saradnje na multinacionalnom nivou čine redovne konsultacije i aktivnosti saradnje, sa ciljem veće transparentnosti i povjerenja u cijeloj evroatlantskoj zoni. Na bilateralnom nivou to zahtijeva razvoj praktičnih radnih odnosa između pojedinih država partnera i NATO-a, organiziranih prema konkretnim situacijama i prilikama. Proces partnerstva uključuje razvijanje dijaloga i razumijevanja među svim uključenim državama, od kojih su mnoge, kao članovi suprotstavljenih saveza, bivši neprijatelji ili su imale dugotrajne regionalne, teritorijalne, političke, etničke i vjerske sporove. Zajedničke aktivnosti sa ciljem iznalaženja zajedničkih rješenja za zajedničke sigurnosne izazove dovele su do važnih dostignuća u savladavanju nekadašnjih predrasuda i uspostavljanju jasne vizije zajedničke dobrobiti koja proizlazi iz saradnje. Od pokretanja procesa partnerstva učinjen je značajan napredak, mada je bilo prepreka i poteškoća koje se možda nisu mogle izbjeći, uzme li se u obzir složen proces političkih, ekonomskih i društvenih promjena što su se dogodile

u srednjoj i istočnoj Evropi i bivšem Sovjetskom savezu. Programi Vijeća evroatlantskog partnerstva i Partnerstva za mir polahko su razvili vlastitu dinamiku, prateći uzastopne korake koje su NATO i države partneri preduzimali u cilju veće saradnje na području sigurnosti, na temelju sklopljenih partnerskih sporazuma. Uz dugogodišnju transformaciju NATO-a, kako bi se prilagodio novim izazovima razvoja jednog sigurnosnog okruženja, razvijalo se i partnerstvo. Da bi se sačuvala njegova dinamičnost i značaj za Savez, trebalo je prilagoditi aktivnosti i mehanizme partnerstva da bi se uklopili u nove prioritete NATO-a. Partnerstvo je trebalo i produbiti i proširiti kako bi odgovaralo težnjama različitih država partnera te im ostalo privlačno rješenje. Dva ciklusa proširenja NATO-a promijenila su ravnotežu između saveznika i partnera. Od marta 2004. godine bilo je više saveznika nego partnera, a preostali partneri čine jednu veoma raznoliku grupu. Tu su balkanske države, koje još rješavaju naslijeđe svoje prošlosti, strateški važne, ali i nerazvijene države Kavkaza i srednje Azije, te države zapadne Evrope koje nisu u Savezu. Dok su neke još u procesu razvoja vlastitih odbrambenih struktura i kapaciteta, druge mogu značajno doprinijeti operacijama NATO-a, te drugim državama partnerima ponuditi savjet, obuku i pomoć u različitim područjima. Danas, 20 partnera koristi Vijeće evroatlantskog partnerstva za redovne konsultacije sa 26 saveznika i za razvoj saradnje u brojnim aspektima odbrane i sigurnosti. Njihove vojne snage često zajedno vježbaju i sarađuju; njihovi vojnici služe jedan uz drugog u NATO-ovim operacijama očuvanja mira; dok Saveznici i partneri zajedno rade na zajedničkoj dobrobiti u borbi protiv terorizma. Niko nije mogao, u doba Hladnog rata, predvidjeti ovako dramatičan razvoj u evroatlantskom strateškom okruženju. Prvobitni cilj NATO-ove politike partnerstva bio je rušenje barijera i jačanje sigurnosti, putem dijaloga i saradnje. Danas su ciljevi mnogo ambiciozniji, jer države partneri djeluju zajedno sa NATO-om na rješavanju sigurnosnih izazova 21. stoljeća, uključujući terorizam, preveliku proizvodnju oružja za masovno uništenje i tzv. "problematične države".

"Ovo Partnerstvo osnovano je kao izraz zajedničkog uvjerenja da se stabilnost i sigurnost u evroatlantskoj zoni mogu postići samo kroz saradnju i zajedničko djelovanje. Zaštita i

promoviranje osnovnih sloboda i ljudskih prava, očuvanje slobode, pravde i mira kroz demokraciju zajedničke su vrijednosti fundamentalne za Partnerstvo.”

(Partnerstvo za mir: Okvirni dokument – Samit u Briselu, 10. januara 1994. godine)

2.3. Konvencionalne snage Alijanse

Od završetka Hladnoga rata, cjelokupna veličina konvencionalnih snaga značajno se smanjila: od početka 90-ih, kopnena vojska koju su članice stavile na raspolaganje Savezu smanjena je za 35%; glavni mornarički brodovi za više od 30% i eskadrile borbenih aviona za 40%. Većina jedinica više nije održavana na visokoj razini spremnosti, te su restrukturirane kako bi veći naglasak bio stavljen na fleksibilnost i mobilnost, te kako bi ih se pripremilo na nove uloge potpore miru (*peace support*) i upravljanja krizom (*crisis-management*), te na učinkovitu saradnju sa snagama iz država koje nisu članice NATO-a.

Jedan primjer načina na koji su nove okolnosti dovele do promjena u načinu organizacije vojnih snaga Saveza je vođenje vojnog koncepta Kombinirano-združenih snaga za brzo djelovanje (*Combined Joint Task Forces – CJTFs*). Taj koncept predviđa fleksibilnu strukturu koja dopušta vojnim zapovjednicima korištenje usluga iz različitih država kako bi se pokrile specifične potrebe pojedinih vojnih operacija. Struktura također omogućuje integraciju nečlanica NATO-a u misije za podršku mira koje vodi NATO, te eventualnim vojnim operacijama koje vodi EU, te omogućuje korištenje imovine i kapaciteta NATO-a. NATO-ove nove uloge rješavanja krize i podupiranja mira dobile su na većem značenju od sredine 90-ih. U razdoblju između 1992-95. godine NATO-ove snage sudjelovale su u ratu u Bosni kao potpora UN-u, pomažući u nadzoru i provedbi sankcija UN-a na Jadranu, ali i zoni zabranjenog letenja iznad BiH, ali su i pružale zračnu potporu UNPROFOR-u na kopnu. Zračni udari, s kojima se započelo u augustu i septembru 1995. godine, s ciljem oslobađanja opkoljenog Sarajeva, pomogli su pri uspostavi ravnoteže snaga i osiguranju provedbe mirovnoga sporazuma. NATO je nakon toga angažirao međunarodne snage s mandatom UN-a za

provedbu vojnih aspekata mirovnog sporazuma u decembru 1995. godine.

U proljeće 1999. godine uloga upravljanja krizom pojačana je kada su saveznici pokrenuli zračnu operaciju protiv tadašnjeg jugoslavenskoga režima kako bi ih prisilili na ispunjavanje međunarodnih zahtjeva za prekidom političkog i etničkog pritiska na Kosovu. Tada su na Kosovo poslane velike multinacionalne snage s NATO-om na čelu kako bi stabilnost ponovno bila uspostavljena. Dvije godine kasnije, početkom 2001. godine, u saradnji s novom demokratskom jugoslavenskom vladom, NATO se angažirao u sprečavanju krize u južnoj Srbiji, području s mnogobrojnom etničkom albanskom populacijom. Iduće godine, NATO je zajedno s Evropskom unijom djelovao u preventivnoj diplomaciji kako bi pomogao spriječiti građanski rat u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji*, potičući pregovore o mirovnom planu. Mala postrojba NATO-a angažirana je u ljetu kako bi se mirovnim putem razoružali pobunjenici i osigurala sigurnost međunarodnim promatračima, pa je uskoro uspostavljena stabilnost. Operacije na Balkanu bile su prilika NATO-u da stekne golemo iskustva u operacijama potpore miru (*peace support*) i upravljanja krizom (*crisis management*), te u vođenju multinacionalnih koalicija u koje su uključene i nečlanice NATO-a. To NATO čini neprocjenjivim u današnjem sigurnosnom okruženju. Od terorističkih napada 11. septembra, Savez se sve više poziva kada treba pridonijeti izgradnji sigurnosti u nestabilnim zonama izvan tradicionalnog evroatlantskog prostora.

U Afganistanu, Savez je u augustu 2003. g. pristao preuzeti zapovjedništvo nad Međunarodnim snagama za potporu sigurnosti (ISAF) kako bi se u nefunkcionirajuću državu, izmučenu građanskim ratom, koja je ujedno i sigurna luka teroristima, donijela stabilnost. NATO je prije toga igrao značajnu ulogu u planiranju uz potporu saveznica, koje su preuzele vodeću ulogu u ISAF-u. Poboljšana uloga NATO-a osigurava kontinuitet, čime se prevladava problem potrage za novim državama koje će voditi misiju svakih šest mjeseci. Kadrovi NATO-a djeluju pod ISAF-ovim imenom, te i dalje djeluju u okviru mandata UN-a, proširenog u oktobru 2003, kako bi se dopustile operacije i izvan glavnoga grada - Kabula. NATO-ov angažman u Afganistanu prva je misija Saveza izvan

evroatlantskoga prostora. On je odraz odluke koje su saveznice donijele na sastanku u Reykjaviku u maju 2002. godine, da "NATO mora slati na teren snage koje se mogu brzo kretati gdje god budu potrebne, održavati operacije bez obzira na udaljenost i vrijeme." Nadalje, nakon američke intervencije protiv režima Sadama Huseina, NATO je pristao podupirati multinacionalnu diviziju na čijem je čelu Poljska, u središnjem dijelu Iraka, i to s vojnicima, logistikom, komunikacijama i obavještajnim službama. Ona je spremna ponuditi sličnu potporu ostalima saveznicama koje to zatraže. Sigurnosno okruženje nakon 11. septembra također je donijelo klasično korištenje mornaričkih snaga protiv novih prijetnji. Nakon oktobra 2001. godine, u okviru operacije Aktivni poduhvat (*Active Endeavour*), NATO-ovi brodovi patrolirali su istočnim Sredozemljem, nadzirući brodove kako bi otkrili i spriječili terorističke aktivnosti. Misija je do sada bila proširena, obuhvaćajući pratnju nevojnih brodova, i preko Gibraltara, kao i sistematsko ukrcavanje na sumnjive brodove. Uz sprečavanje terorizma, morska operacija donijela je neke neočekivane koristi, te ima vidljivi učinak na sigurnost i stabilnost u Sredozemlju, što je povoljno za trgovinske i ekonomske aktivnosti.

3. NOVI IZAZOVI NATO-a

3.1. Proces proširenja Alijanse

Odredba o proširenju NATO-a formulisana je u Članu 10. Sjevernoatlantskog sporazuma. To je osnova politike otvorenih vrata, koju je NATO usvojio u vezi sa pristupom novih zemalja članica. Odluka o proširenju odnosi se na potencijalne nove članice kako bi započele pregovore o pristupu, te su donešene zajednički od strane svih postojećih članica. Dakle, proširenje je kontinuiran proces. Dok su se četiri zemlje pridružile Alijansi između 1949. i ranih 80-ih (Turska i Grčka 1952, Njemačka 1955, Španija 1982) pristup novih članica od kraja Hladnog rata bio je najspektakularniji u smislu veličine i političkog utjecaja. Deset zemalja – Bugarska, Češka Republika, Estonija, Latvija, Litvanija, Mađarska, Poljska, Rumunija, Slovačka i Slovenija - pridružuju se NATO-u u dva vala proširenja Alijanse, a tri zemlje – Albanija, Hrvatska i Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija* – trenutno učestvuju u Akcionom planu članstva (Membership Action Plan - MAP), programu koji priprema zemlje kandidate za članstvo u NATO-u. NATO-ov proces proširenja odgovorio je sigurnosnim potrebama zemalja koje žele pridruženje Alijansi i stvaranju veće stabilnosti na području Evrope.

3.2. Počeci promjena

Korijeni promjena koje su transformirale političku mapu Evrope na kraju 80-ih vode velikom broju događaja tokom 60-ih i 70-ih godina. Tri događaja posebno se ističu: usvajanje od strane Alijanse u decembru 1967, Harmelove doktrine bazirane na paralelnim smjerovima održavanja adekvatne odbrane dok se traži popuštanje tenzija u relacijama Istok-Zapad i rada na rješenjima temeljnih političkih problema koji dijele Evropu; uvođenje nove vanjske politike (*Ostpolitik*) kancelara Willy Brandta Vlade Federalne Republike Njemačke 1969. god., osmišljene da donese pozitivnije odnose sa zemljama istočne Evrope i Sovjetskog saveza u okviru ograničenja nametnutih od vladinih domaćih politika i akcija van zemalja; usvajanje Helsinškog finalnog akta u augustu 1975. god, koji je

uspostavio nove standarde i kodekse ponašanja u vezi sa ljudskim pravima i uveo mjere za povećanje međusobnog povjerenja između Istoka i Zapada.

Serijski sličnih, važnih događaja obilježila je smjer odnosa zapad-istok 80-ih godina. Oni su uključivali NATO-ovo raspoređivanje nuklearnih snaga intermedijalnog ranga (INF) u Evropi, u slijedu odluke "duplog kolosijeka" po pitanju nuklearne modernizacije i kontrole oružja, Vašingtonski sporazum potpisan u decembru 1987, koji je doveo do eliminacije američkih i sovjetskih kopnenih INF projektila na globalnoj osnovi, rani znakovi promjena u istočnoj Evropi vezanih za nužnost i priznavanje neovisnog sindikalnog pokreta "Solidarity" u Poljskoj u augustu 1980; posljedice sovjetske invazije na Afganistan u decembru 1979. god., povlačenje sovjetskih snaga iz Afganistana u februaru 1989, i, konačno, imenovanje Mihaila Gorbačova u martu 1985. god. za generalnog sekretara Sovjetske komunističke partije i njegovi hrabri potezi prema *perestrojci* (restrukturiranje) i *glasnosti* (otvorenost). U martu 1989, u okviru Konferencije o sigurnosti i kooperaciji u Evropi (CSCE), otvoreni su pregovori u Beču koji su obećavali novu kontrolu oružja između 23 zemlje NATO-a i Varšavskog pakta, na redukciji konvencionalnih snaga u Evropi (CFE). NATO-samit održan u Briselu u maju 1989, kao potpora Konferenciji, imao je posebnu važnost. Članice su prepoznale promjene koje se zbivaju u Sovjetskom savezu kao i u ostalim istočnoevropskim zemljama i uokvirile su Alijansin pristup prevazilaženja podjela u Evropi, te postizanja dugoročnog cilja stvaranja pravedne i mirne Evrope. Oni su ponovili stalnu potrebu za vjerodostojnim i efektnim snagama odbijanja (deterrent forces) i adekvatnom odbranom, te postavili unaprijed razvijenu politiku za proširenje istočno-zapadne saradnje. Razvoj događaja, od velikog značaja za cijeli evropski kontinent, kao i za međunarodne odnose uopće, nastavljen je tokom godine. Do kraja 1989. i početkom 1990. postignut je značajan napredak u reformi političkih i ekonomskih sistema Poljske i Mađarske. U Demokratskoj Republici Njemačkoj, Bugarskoj, Čehoslovačkoj i Rumuniji, načinjeni su koraci prema slobodi i demokratiji koji su prevazilazili očekivanja. Obećanje staro preko 40 godina o okončavanju podjele Evrope, a time i Njemačke, dobilo je pravi smisao padom Berlinskog zida u novembru 1989. Iznad temeljnog simbolizma, otvorio se put za

brz i dramatičan progres u većini zemalja centralne i istočne Evrope. Za manje od jedne godine, 3. oktobra 1990. godine, uslijedilo je ujedinjenje dviju njemačkih država uz podršku međunarodne zajednice i prešutnom saglasnošću Sovjetske vlade, na osnovu međunarodnog sporazuma i demokratske volje njemačkog naroda kao cjeline. U toku nekoliko godina jedan broj zemalja centralne i istočne Evrope pristupa NATO članstvu, što je predstavljalo glavni cilj vanjske politike, uprkos negativnom imidžu Alijanse predstavljenom od Sovjetskog saveza tokom Hladnog rata. Na Londonskom samitu u julu 1990. godine NATO pruža ruku prijateljstva svojim ranijim protivnicima i inicira dijalog i saradnju. U decembru 1991. godine kreira se zajednički forum za multilateralne konsultacije i kooperacije u formi Sjevernoatlantskog vijeća za kooperaciju (NACC), a u januaru 1994. Partnerstvo za mir (PfP). Program je uspostavljen da bi osigurao okvir za bilateralnu saradnju sa svakom zemljom na individualnoj bazi. NACC je zamijenjen Vijećem za Evroatlantsko partnerstvo (Euro-Atlantic Partnership Council - EAPC) u maju 1997. godine, koje je od tada pružalo sveukupan politički okvir za saradnju između NATO-a i zemalja partnera. U kratkom vremenskom razdoblju sve uključene zemlje pozitivno su odgovorile na ove sukcesivne inicijative i započele su učestvovanje u praktičnim programima za saradnju, a nekoliko zemalja započinje sa traženjem podrške za svoj budući pristup Sjevernoatlantskom sporazumu. U 1994. godini, Alijansa uviđa potrebu za promišljenim odgovorom, uokvirenim u uvjete sveukupnih ciljeva i dugoročnih namjera za proširenje saradnje, šireći osnovu za mir i stabilnost diljem evroatlantskog područja. Na Briselskom samitu u januaru 1994. godine lideri NATO-a izjavljuju da "očekuju, i da bi rado prihvatili NATO proširenje koje bi doseglo i do demokratskih država na Istoku". Oni su ponovo potvrdili da je Alijansa otvorena za članstvo i ostalih evropskih država koje su u poziciji da unaprijede principe Sjevernoatlantskog sporazuma i doprinesu sigurnosti u Sjevernoatlantskom području. Poduzeti su i neki praktični koraci da bi se pokrenuo proces unapređenja, na način koji osigurava da ciljevi i politika Alijanse ne budu kompromitirani, uvjeravajući tako Rusiju i ostale zemlje da proces za njih ne predstavlja nikakvu prijetnju. Suprotno tome, Alijansa je trebala demonstrirati da će proširenje sfere

stabilnosti u evroatlantskom području unaprijediti i njihovu sigurnost i da je i u njihovim interesima.

3.3. Studija proširenja NATO-a

Shodno tome, 1995. godine Alijansa je napravila Studiju o proširenju NATO-a kako bi se ispitali uvjeti i načini ("kako i zašto") za buduće prijeme u Alijansu. Rezultati studije podijeljeni su sa zainteresiranim zemljama Partnerima i obznanjeni u javnosti. U vezi sa pitanjem "zašto" proširenje NATO-a, studija zaključuje da je, sa krajem Hladnog rata i nestankom Organizacije varšavskog pakta, postojala potreba za jedinstvenim načinom izgradnje bolje sigurnosti u cijelom evroatlantskom području, bez stvaranja novih linija podjele.

U studiji je, nadalje, zaključeno da će proširenje Alijanse doprinijeti povećanju stabilnosti i sigurnosti za sve zemlje u evroatlantskom području, putem ohrabrivanja i podržavanja demokratskih reformi, uključujući uspostavljanje civilne i demokratke kontrole nad vojnim snagama, njegujući modele i navike saradnje, konsultacija i razvoja odnosa između članica Alijanse na principu konsenzusa, i promovirajući dobro-susjedske odnose. To bi povećalo transparentnost u planiranju odbrane i vojnog finansiranja, na taj način učvršćujući povjerenje među državama, kao što bi se sveukupno učvrstile tendencije prema boljoj integraciji i saradnji u Evropi. Studija, osim toga, zaključuje da bi proširenje pojačalo sposobnost Alijanse da doprinese evropskoj i međunarodnoj sigurnosti. U odgovoru na pitanje kako ostvariti proširenje, studija je potvrdila da bi se proširenje članstva Alijanse trebalo ostvariti putem pristupa novih članica država Sjevernoatlantskom sporazumu u skladu sa Članom 10. Jednom primljene, nove članice bi uživale sva prava i usvojile sve obaveze članstva. One bi trebale prihvatiti i povinovati se principima, smjernicama i procedurama koje su sve članice Alijanse usvojile u vrijeme prijema. Spremnost i sposobnost preuzimanja takvih obaveza bio bi kritični faktor u odlučivanju Alijanse da pozove državu na pridruživanje. Ostali su uvjeti ugrađeni, uključujući potrebu da zemlje kandidati razriješe etničke sporove ili vanjske teritorijalne sporove na miroljubiv način prije nego bi postale članicom i da tretiraju manjinsku populaciju u skladu sa

normama uspostavljenim od Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi. Sposobnost zemlje kandidata da vojno doprinese kolektivnoj odbrani i mirovnim operacijama također bi bio jedan od važnih faktora. Konačno, studija zaključuje da bi Saveznici konsenzusom odlučili da li da pozovu dodatne zemlje na priključenje, bazirajući odluku na prosudi da li bi članstvo određene zemlje doprinijelo sigurnosti i stabilnosti u evroatlantskom području.

3.4. *Pristup NATO-u*

U cilju istraživanja postavljenih pitanja u Studiji proširenja NATO-a 1995. godine, NATO odlučuje sprovesti "intenzivirane dijaloge" sa svakom zemljom koja je obznanila svoj interes za priključivanje Alijansi. Pojačani dijalozi prvo su pokrenuti sa Češkom Republikom, Mađarskom i Poljskom 1997, u susret prvoj posthladnoratovskoj rundi proširenja u 1999. godini. Već u julu 1997. saveznički predstavnici država i vlada mogli su pozvati ove tri zemlje na početak razgovora o pristupanju. Protokoli o pristupanju potpisani su u decembru 1997. i svih 16 NATO zemalja ratificirali su ih. Tri zemlje pristupile su Sporazumu i tako postale članice NATO-a u martu 1999. godine. Na Praškom samitu u novembru 2002. godine državni i vladini predstavnici u Savezu pozivaju Bugarsku, Estoniju, Latviju, Litvaniju, Rumuniju, Slovačku i Sloveniju da započnu razgovore o pristupu. Svih sedam zemalja ranije su sudjelovale u Akcionom planu članstva (Membership Action Plan). Procedure koje su pratile i postojeće članice NATO-a i pozvane zemlje, u narednih dvanaest mjeseci, ilustrirale su proces priključivanja koji će se primjenjivati na buduće zemlje članice.

Protokoli o pristupu potpisali su ministri vanjskih poslova pozvanih zemalja, u NATO-ovom štabu 26. marta 2003. Do kraja aprila 2004. godine sve zemlje članice Alijanse obavijestile su vladu Sjedinjenih Država o prihvatanju Protokola u skladu sa Sjevernoatlantskim sporazumom, a 2. marta 2004. godine generalni sekretar NATO-a i formalno poziva 7 zemalja da postanu članice. Na ceremoniji u Vašingtonu 29. marta 2004. godine svaka zemlja uložila je svoje formalne instrumente pristupa, kao što je Sporazumom propisano, i time legalno i formalno postajući zemlja članica Alijanse.

Između momenta kada je sedam zemalja pozvano na početak razgovora o pristupu i projekiranog potpisivanja protokola o pristupu, ratifikaciji i članstvu, pozvane zemlje bile su maksimalno uključene u aktivnosti Alijanse, kontinuirano uživajući povlastice iz udjela u Akcionom planu članstva. Svaka od pozvanih zemalja, također je prezentovala raspored reformi neophodnih da se izvrše prije i poslije pristupa kako bi se povećao njihov doprinos Alijansi. Novoizgrađeno proširenje NATO štaba u Briselu, inaugurirao je generalni sekretar 17. marta 2004. godine, pružajući smještaj delegacijama novih zemalja članica.

4. TRANSFORMACIJA ALIJANSE

4.1. Promijenjena uloga NATO-ovih snaga

Od nastanka NATO-a temeljna uloga snaga Saveza bila je osigurati sigurnost i teritorijalni integritet država članica. Zadaća jamčenja sigurnosti kroz sprečavanje i kolektivnu sigurnost ostaje temeljna, ali po završetku Hladnoga rata, uloga i organizacija NATO-ovih snaga doživjela je velike promjene kako bi se članice mogle prilagoditi promijenjenom sigurnosnom okruženju, te promicati vojnu saradnju s državama partnerima. Tokom Hladnoga rata, NATO-ovo odbrambeno planiranje prvenstveno se bavilo održavanjem sposobnosti potrebnih za odbranu od eventualne agresije Sovjetskoga Saveza i Varšavskoga ugovora. Nakon pada Berlinskoga zida neki su tvrdili da NATO više nije ni potreban. Ipak, evroatlantska sigurnost je, iako manje konfrontacijska, postala složenija, pa su se pojavili mnogi novi izazovi nastali izvan Evrope, uključujući nefunkcionirajuće države, proliferaciju oružja za masovno uništenje i njihove načine širenja, kao i terorizam. Nova sigurnosna agenda postala je jasna u ranim 90-ima tokom etničkih sukoba na Balkanu, gdje su NATO-ove snage naposljetku bile pozvane i gdje su odigrale ulogu potpore miru i upravljanja krizom.

Teroristički napadi u septembru 2001. i akcije u Afganistanu koje su uslijedile nakon toga kako bi se istrijebila Al-Qaida – teroristička skupina odgovorna za napade - izazvali su sve veću zabrinutost zbog prijetnji koje predstavljaju terorizam, nefunkcionirajuće države i širenje oružja za masovno uništenje. NATO-ove snage sada pridonose odbrani od terorizma i igraju sve veću ulogu u međunarodnim misijama za potporu miru, koje NATO vodi izvan evroatlantskoga prostora prvi puta u svojoj povijesti. Stoga, dok su danas prijetnje s kojima se Savez mora suočiti potencijalno manje apokaliptične nego što su bile za vrijeme Hladnoga rata, one su vrlo stvarne, žurne i često nepredvidljive.

4.2. Transformacija Saveza

Budući da se sigurnosno okružje nastavlja mijenjati, Savez se mora transformirati kako bi ostao učinkovit. Potrebno je pronaći novu ravnotežu između bavljenja tradicionalnom misijom usredotočenom na Evropu i bavljenja novim globalnim prijetnjama. Savez također mora steći novu vojnu sposobnost kako bi ispunio nove misije, uključujući i mogućnost brze i fleksibilne reakcije na nove izazove. Na svim je tim područjima, sastanak na vrhu u Pragu pokrenuo proces transformacije koji će zajamčiti da NATO bude sposoban nositi se s novim sigurnosnim izazovima 21. stoljeća jednako učinkovito kao i s prijetnjama u prošlosti. Uloga NATO-a u borbi protiv terorizma preciznije je određena u Pragu kroz razvoj vojnog koncepta protiv terorizma, specifičnih vojnih sposobnosti za provedbu nove misije, dogovora o Partnerskom akcijskom planu protiv terorizma i kroz proklamiranu spremnost za djelovanje u potpori međunarodnoj zajednici. Te su mjere napravile temelj za odluke koje su uslijedile, kao npr. odluka da se preuzme odgovornost za ISAF misiju u Afganistanu, te konsultacije o podršci Poljskoj u vođenju sektora u Iraku.

Na sastanku na vrhu u Pragu saveznice su preuzele specifičnu političku obavezu poboljšanja sposobnosti u ključnim područjima modernih vojnih operacija. Kada bude do kraja provedena, tzv. Praška obvezujuća izjava o sposobnostima (Prague Capabilities Commitment) učtverostručit će broj velikih zrakoplova za prevoz vojnika u Evropi; uspostaviti flotu zrakoplova za punjenje goriva u zraku; osigurati da većina NATO-ovih snaga visoke spremnosti ima opremu za zaštitu od radiološkog, biološkog i nuklearnog oružja; te za 40% povećati neameričke zalihe zračnog, precizno vođenog streljiva. Istodobno, saveznice su se dogovorile da će formirati tehnološki napredne NATO-ove snage za brzo djelovanje koje će se moći brzo kretati gdje god to bude potrebno, te da će biti katalizator za fokusiranje i promicanje poboljšanja u vojnim sposobnostima Saveza i njegovoj kontinuiranoj transformaciji. One su također podržale novu, manju i učinkovitiju vojnu zapovjednu strukturu. U budućnosti, NATO će imati strateško zapovjedništvo za operacije sa sjedištem u Belgiji i strateško zapovjedništvo za transformacije u SAD-u, koje će biti prisutno i u Evropi. Ovo drugo bit će zaduženo za stalnu transformaciju vojnih

sposobnosti Saveza. Od marta 2004. godine NATO ima 26 članica. Sve donedavno, operativne metode ove organizacije nisu se promijenile od onih iz 1950-ih, kad je u Savezu bilo samo 12 država. Kako bi učinkovito djelovale u novom strateškom okruženju, države članice uočile su potrebu za većom fleksibilnošću te za smanjenjem birokratskih struktura. Opet, sastanak na vrhu u Pragu napravio je veliki početni korak u tom smjeru. Broj odbora, od njih 467, smanjen je za 30 posto. Više odluka donosit će pododbori, što Sjevernoatlantsko vijeće oslobađa brojnih obaveza, omogućavajući mu da se usredotoči na strateška pitanja, ali i da zadrži svoju nadležnost za proces donošenja odluka u Savezu. Procedure za ministarske sastanke također su uređene kako bi se ostavilo više mjesta za sadržajne razmjene. Tokom vremena te su promjene trebale voditi prema savremenijoj i učinkovitijoj operativnoj strukturi unutar Saveza. Mnoge reforme, inicijative i programi dogovoreni u Pragu stvarat će jezgro aktivnosti Saveza još nekoliko sljedećih godina, s tim da će u žarištu biti realistične i ostvarive mjere, usklađene s potrebom garantovanja sigurnosti teritorija, stanovništva i snaga NATO-ovih članica od svih prijetnji i izazova.

4.3. Reforme civilnih i vojnih struktura NATO-a

Proces proširenja imao je reperkusije na radni prostor potreban u političkom štabu u Briselu, te je konstrukcija novih, većih prostorija usaglašena 1999. godine. Osim toga, izvjestan broj internih reformi usvojen je 2002. godine kako bi se međunarodno osoblje i međunarodno vojno osoblje što bolje prilagodilo novim misijama i prioritetima Alijanse. Paralelno s tim, NATO-ova vojna struktura komande potpuno je reorganizirana, reflektirajući tako fundamentalni zaokret u načinu razmišljanja Alijanse. Struktura komande ranije je bila podijeljena u dva glavna geografska područja sa jednom strateškom komandom koja je pokrivala Evropu i drugom za Sjevernoatlantsko područje. Ove komande zamijenjene su jednom operativnom komandom – Saveznička operativna komanda (Allied Command Operations - ACO) – i funkcionalnom komandom Saveznička komanda za transformacije (Allied Command Transformation - ACT). ACO je strateška komanda za sve NATO operacije, dok je ACT

odgovorna za kontinuirane transformacije NATO-ovih vojnih sposobnosti i za promociju interoperativnosti. Iako se struktura komande znatno promijenila od kraja Hladnog rata, ova reforma omogućila je strukturu sa kapacitetom sistematskog fokusa na sprovedbu transformacija vojnih sposobnosti na kontinuiranoj bazi u skladu sa identificiranim novim potrebama. Ustvari, njegova je uloga osiguravanje sposobnosti Alijanse, neophodne za izvršavanje zadataka, te da su snage, neophodne za nove zahtjeve, na raspolaganju NATO-u, brze i pouzdane.

5. ULOGA NATO-A U MIROVNIM MISIJAMA

5.1. Uloga NATO-a u Bosni i Hercegovini

Od kraja Hladnog rata NATO je sve više uključen u mirovne operacije i operacije podrške miru, raspoređujući snage prema širem interesu internacionalne zajednice i usko sarađujući sa ostalim organizacijama kako bi pomogli rješavanju duboko ukorijenjenih problema, ublažavanju patnji i stvaranju uvjeta za samoodržive mirovne procese. Iako je potreba za dugoročnom izgradnjom mira globalna, NATO-ove prve tri operacije podrške miru započete su u Evropi – u Bosni i Hercegovini, na Kosovu, bivšoj Jugoslaviji i Republici Makedoniji. Ministri vanjskih poslova NATO-a potvrdili su to na mitingu u Rejkjaviku, Island, u maju 2002, složivši se u sljedećem: "Da bi u potpunosti izveli svoje misije, NATO-ove snage na terenu moraju imati sposobnost brze pokretljivosti gdje god da su potrebne, podržati operacije i vremenski i udaljenošću, i postići svoje ciljeve." Ova je odluka efektivno trasirala NATO-ov put da izmjesti trupe izvan evroatlantskog područja, u Afganistan 2003. godine. Od tada, Alijansa biva uključena u Irak kao i u Darfur u Sudanu. Bosna i Hercegovina bila je tlo za mnoge NATO-ove presedane i odluke koje su predstavljale reakcije na zbivanja u toj zemlji i koje su pomogle oblikovanju razvoja Alijanse, te razvoja sposobnosti održanja i podrške miru. Alijansa je izvela zračnu kampanju u BiH u augustu i septembru 1995, koja je pomogla okončanju rata u BiH, a potom je vodila devetogodišnju operaciju čuvanja mira, od decembra 1995. do decembra 2004. Iako je NATO predao odgovornosti Evropskoj uniji za svakodnevno očuvanje sigurnosti u Bosni i Hercegovini, u decembru 2004, Alijansa je zadržala ostatak vojnog štaba u Sarajevu koji se fokusirao na reformu odbrane u Bosni i Hercegovini i pripremi zemlje za članstvo u program Partnerstvo za mir (Partnership for Peace programme). Politička osnova za ulogu Alijanse u mirovnim operacijama utvrđena je na mitingu NATO-ovih ministara vanjskih poslova u Oslu u junu 1992. Na tom sastanku, ministri vanjskih poslova saopćavaju svoju spremnost da podrže operacije čuvanja mira pod okriljem Konferencije za sigurnost i saradnju u Evropi (CSCE, naknadno preimenovana u

Organizaciju za sigurnost i saradnju u Evropi, OSCE) po principu "od slučaja do slučaja" i u skladu sa vlastitim procedurama. Ovo je uključivalo stavljanje na raspolaganje resursa Alijanse i ekspertiza operacija za čuvanje mira.

U decembru 1992. Alijansa izjavljuje da je spremna podržati operacije očuvanja mira pod autoritetom Vijeća sigurnosti UN-a, koje ima primarnu odgovornost za međunarodni mir i sigurnost. Motreći očuvanje mira i sankcija ili mjera za provođenje embarga koje su već poduzele zemlje NATO-a, pojedinačno ili kao Alijansa, kako bi podržale primjenu rezolucije Savjeta sigurnosti UN-a, a u vezi sa konfliktima u bivšoj Jugoslaviji, NATO-ovi ministri vanjskih poslova ukazuju da je Alijansa spremna pozitivno odgovoriti na slijedeće inicijative koje bi generalni sekretar UN-a mogao poduzeti tražeći asistenciju Alijanse na ovom polju. Između 1992. i 1995. Alijansa poduzima nekoliko ključnih odluka povodom operacija nadzora i posljedičnog sprovođenja UN-ovog embarga i sankcija na Jadranu, i nadzora, a potom i primjene UN-ove zabranjene zone letenja (UN no-fly zone) iznad Bosne i Hercegovine. Alijansa je, osim toga, pružala zračnu podršku UN Zaštitnim snagama (Protection Force - UNPROFOR) i odobrenim zračnim udarima da bi se oslobodili obruča oko Sarajeva i ostalih ugroženih područja koja su Ujedinjene nacije odredile kao sigurna područja. Tridesetog augusta 1995. NATO nosači aviona provode seriju preciznih udara protiv izabranih meta na pozicijama koje su držali Srbi u Bosni i Hercegovini. Ovo je nagovijestilo početak Operacije odmjerenih snaga (Operation Deliberate Force), NATO-ove prve zračne kampanje koja je trajala do 15. septembra. Operacija je održala komunikaciju sa bosanskim Srbima i zajedno sa odlučnim diplomatskim naporima pomogla je stvaranju puta za obustavu vatre; štaviše, pripremila je teren za uspješne mirovne pregovore u Dayton-u (Ohajo, Sjedinjene Države).

5.2. Dejtonski mirovni sporazum

U okviru uvjeta Generalnog okvirnog sporazuma za mir u BiH, u praksi poznatog kao Dejtonski mirovni sporazum (Dayton Peace Accord - DPA), potpisanog u Parizu 14. decembra 1995. godine, uspostavljene su Snage za sprovedbu pod vodstvom NATO-a (Implementation Force - IFOR) od 60.000 vojnika za jednu godinu kako bi nadzirale provedbu vojnog aspekta Sporazuma. Snage su aktivirane 16. decembra, a transfer nadležnosti prenio se sa Komandanta UN snaga na Komandanta IFOR-a četiri dana poslije, okupljajući sve NATO i ostale snage koje su učestvovalе pod komandom IFOR-a. Devetnaestog januara 1996. strane - potpisnice Dejtonskog mirovnog sporazuma (DPA) povlače svoje trupe sa zone razdvajanja na obje strane dogovorene linije prekida vatre i do 3. februara sve su trupe povučene iz područja koja trebaju biti prenijeta po uvjetima Sporazuma. Transfer teritorije između entiteta BiH kompletiran je do 19. marta i nova zona razdvajanja je uspostavljena. Do kraja juna odlaganje teškog naoružanja i demobilizacija snaga u skladu sa Sporazumom (DPA) također su kompletirani. Nakon više od četiri godine konflikta i neuspjeha međunarodnih inicijativa da ga obustave, osnova za budući mir i sigurnost Bosne i Hercegovine uspostavljena je u periodu za manje od šest mjeseci. IFOR je imao značajan doprinos u kreiranju sigurnog okruženja ka civilnoj i političkoj rekonstrukciji. Također je osigurao podršku civilnim zadacima, usko radeći sa Uredom visokog predstavnika (Office of the High Representative - OHR), Međunarodnim policijskim snagama (International Police Task Force - IPTF), Međunarodnim komitetom Crvenog križa (International Committee of the Red Cross - ICRC), Uredom visokog komesara za izbjeglice (The office of the UN High Commissioner for Refugees - UNHCR), Međunarodnim tribunalom za zločine na području bivše Jugoslavije (the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia - ICTY) i mnogim drugim agencijama uključujući više od 400 nevladinih organizacija aktivnih u području.

IFOR je također asistirao Organizaciji za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) u pripremi, superviziji i nadgledanju prvih slobodnih izbora u septembru 1996. godine. I nakon izbora, podržava OHR u pomaganju entitetima BiH u izgradnji novih

zajedničkih institucija. Osim toga, IFOR-ovi vojni inženjeri popravili su i ponovno otvorili mnoge ceste i mostove i odigrali vitalnu ulogu u naporima deminiranja, popravljanju pruga, otvaranju aerodroma za civilni saobraćaj, obnovi dostave gasa, vode i električne energije, izgradnji škola i bolnica i obnovi ključnih telekomunikacijskih instalacija.

5.3. *Od IFOR-a do SFOR-a*

U novembru i decembru 1996. godine uspostavljen je dvogodišnji plan konsolidacije pod kontrolom Vijeća za sprovedbu mira (Peace Implementation Council), ad hoc grupe sačinjene od zemalja i međunarodnih organizacija sa udjelom u mirovnom procesu. Na bazi ovog plana i Alijansine vlastite studije sigurnosnih opcija, NATO ministri vanjskih poslova i odbrane zaključuju da je potrebna reducirana vojna prisutnost za osiguranje stabilnosti neophodne za konsolidaciju mira u području. Oni su se složili da bi NATO trebao organizirati i voditi 32,000 vojnika Snaga stabilizacije (Stabilisation Force - SFOR), što je potom i aktivirano 20. decembra 1996. – dana na koji je istekao mandat IFOR-a – sa novim 18-mjesečnim mandatom. U skladu sa Rezolucijom 1088 UN vijeća za sigurnost od 12. decembra 1996, SFOR postaje legalni nasljednik IFOR-a, sa primarnim zadatkom da doprinosi razvoju sigurnog okruženja neophodnog za konsolidaciju mira. Snage koje su preuzele mandat zadržavaju naziv "SFOR" i nastavljaju raditi na sličnoj osnovi, u cilju odbijanja obnovljenih neprijateljstava i pomoći u kreiranju potrebnih uvjeta za primjenu civilnog aspekta Dejtonskog sporazuma (DPA). U isto vrijeme, Sjevernoatlantsko vijeće projektira tranzitnu strategiju koja je sadržavala progresivno smanjenje nivoa snaga u skladu sa izvodljivim prijenosom odgovornosti na kompetentne zajedničke institucije, civilne autoritete i međunarodna tijela. Kako je situacija u BiH postajala stabilnija, NATO restruktuirala i smanjuje veličinu Stabilizacijskih snaga. Do početka 2002. godine, ona je smanjena sa početnih 32,000 vojnika na otprilike 19,000 iz 17 NATO članica i 15 NATO nečlanica, uključujući i ruski kontingent. Veliki broj zemalja koje nisu članice NATO-a, od kojih su neke u međuvremenu postale članice, sudjeluju u IFOR-u i SFOR-u u različito vrijeme, uključujući Albaniju, Argentinu, Austriju, Bugarsku, Egipat,

Estoniju, Finsku, Irsku, Jordan, Latviju, Litvaniju, Maroko, Rumuniju, Slovačku, Sloveniju, Švedsku i Ukrajinu. SFOR je do januara 2003. sveden na 12,000 vojnika, sa podrškom strateških rezervnih snaga ukoliko budu trebale i kontinuiranim mandatom da pomogne održati sigurno okruženje u skladu sa Sporazumom (DPA). Pomaci u sveukupnoj sigurnosnoj situaciji u Bosni i Hercegovini u 2003. godini, uključujući uspješne operacije jedinica za uništavanje eksploziva u eliminiranju velike količine granata, pušaka, pištolja, mina i ostale municije, omogućio je NATO-u da i dalje umanjuje veličinu SFOR-a do preostalih snaga za odvrćanje od nekih 7.000 vojnika, podržani su sa mogućnošću povećanja, sredinom 2004. godine. Istovremeno, uspješan prenos NATO operacija na Evropsku uniju u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji* u 2003. godini, otvorio je put za EU misiju da naslijedi SFOR. Prepoznajući postignuti progres u Bosni i Hercegovini od angažmana Implementacionih snaga pod vodstvom NATO-a 1995, kao i nakon toga pozitivnu ulogu SFOR-a, lideri Alijanse složili su se da završe SFOR operaciju do kraja 2004. Drugog decembra 2004. Evropska unija raspoređuje nove snage u Bosni i Hercegovini, EUFOR, u Operaciji Althea. EUFOR uživa kontinuiranu NATO-ovu podršku u skladu sa Berlin-Plus aranžmanima postignutim između te dvije organizacije (opisane u dijelu br. VIII). Pripreme za transfer odgovornosti za ovu misiju poduzete su u okviru ovih aranžmana, oslanjajući se na plansku ekspertizu NATO-a i pripremajući put za upotrebu kolektivnih sredstava Alijanse i mogućnosti Evropske unije. Konkretno, propisi su omogućili da zamjenik vrhovnog savezničkog komandanta Evrope (DSACEUR) postane komandant operacije Althea. Ovi aranžmani također su omogućili tranziciju odgovornosti za misiju sa NATO-a na Evropsku uniju bez ikakvih prekida, što je optimiziralo korištenje resursa i izbjeglo dupliciranje napora. Iako je NATO-ova uloga, kao glavnog pružatelja sigurnosti u Bosni i Hercegovini, završena sa kompletiranjem misije SFOR-a, kontinuirano opredjeljenje zemalja Alijanse manifestira se na druge načine.

Kao ostatak vojnog prisustva kako bi se pomoglo nacionalnim autoritetima u suočavanju sa problemima reforme odbrane i pripreme za moguće učešće u programu, Alijansa 2. decembra 2004. godine uspostavlja vojni štab. Vojni štab ima zadatak

pružiti podršku nastavku reformi odbrane s ciljem priključenja Bosne i Hercegovine, NATOsavezu. Štab je također poduzeo određene operativne zadatke podrške poput kontraterorizma podrške Međunarodnom kriminalnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju (ICTY), u okviru značaja i mogućnosti koje su Štabu na raspolaganju, zatvaranjem osoba optuženih za ratne zločine; i dijeljenjem obavještajnih podataka sa Evropskom unijom.

NATO nastavlja demonstrirati svoju praktičnu podršku za napore Bosne i Hercegovine da se priključi Partnerstvu za mir (Partnership for Peace - PfP) i Evroatlanskom partnerskom vijeću kroz aktivnosti organizirane u okviru konkretnog NATO Programa za sigurnost i saradnju sa tom zemljom. Aktivnosti u programu za 2004. uključivale su radionice na nacrtu vladinog budžeta odbrane za 2005. i na pripremama za svoj budžet odbrane za 2006-2007. godinu. Slično tome, u julu 2004. održana je dodatna radionica u NATO-ovoj školi u Oberammergau za razmatranje načina poboljšanja praktične saradnje i novouspostavljenih institucija odbrane u Bosni i Hercegovini i za odabiranje liste potencijalnih aktivnosti za PfP, u kojima bi zemlja mogla učestvovati. U 2005. utvrđen je novi program saradnje, skrojen prema potrebama zemlje i dizajniran tako da upozna vojno i civilno osoblje sa mogućnostima i zahtjevima programa Partnerstva za mir (PfP).

5.4. Kosovski konflikt i uloga KFOR-a

NATO vodi mirovnu operaciju na Kosovu od juna 1999. podržavajući šire međunarodne napore za izgradnju mira i stabilnosti u spornom području. Snage za Kosovo pod vodstvom NATO-a, postavljene su nakon 78-dnevne zračne kampanje koju je započela Alijansa u martu 1999. sa ciljem zaustavljanja i sprečavanja humanitarne katastrofe koja je bila na pomolu. Ta kampanja, NATO-ova druga po redu, uslijedila je nakon više od godinu dana borbi u području i neuspjeha međunarodnih pokušaja u rješavanju konflikta diplomatskim sredstvima. Tenzije na Kosovu, kao posljedica nametnutog direktnog diktata iz Beograda u 1989, ovoj dominantno albanskoj provinciji, eruptirale su nasiljem između srbijanske vojske i policije i kosovskih Albanaca koncem februara 1998. Međunarodna zajednica postaje sve više zabrinuta eskalacijom sukoba, humanitarnim posljedicama i rizikom od širenja sukoba

na ostale zemlje, kao i ignoriranjem od jugoslavenskog predsjednika Slobodana Miloševića diplomatskih napora sa ciljem miroljubivog rješavanja kriza i destabilizirajućom ulogom militanata kosovskih Albanaca.

Trinaestog oktobra 1998. godine Sjevernoatlantsko vijeće odobrava aktiviranje naredbi za NATO zračne udare kao podršku diplomatskim pokušajima da Miloševićev režim povuče trupe sa Kosova, sarađuje u okončanju nasilja i omogućiti povratak izbjeglica kućama. Nizom narednih diplomatskih inicijativa Milošević pristaje povinovati se i zračni su udari opozvani. Dodatne mjere poduzete su kao podrška rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a koje su tražile zaustavljanje konflikta, uključujući uspostavljanje Verifikacione misije za Kosovo od Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) i misiju zračnog nadzora NATO-a, kao i NATO borbenu grupu sa zadatkom da pomaže u evakuaciji članova Verifikacione misije u slučaju daljnjeg konflikta. Situacija na Kosovu planula je opet početkom 1999. nakon nekolicine provokativnih aktivnosti obiju strana i korištenja pretjerane sile srbijanske vojske i policije. Ovo je uključivalo i masakar 40 nenaoružanih civila u selu Račak 15. januara te godine. Obnovljeni međunarodni naponi da pruže novi politički impuls u pronalaženju mirne solucije za konflikt rezultirali su sazivanjem pregovora u Londonu i Parizu pod međunarodnom medijacijom između strana u konfliktu. Ovi pregovori propadaju, međutim u martu 1999. srbijanska vojska i policija pojačavaju intenzitet svojih operacija, pomjerajući dodatne trupe i tenkove u region, jasno kršeći postignute dogovore. U susretu sa ovom sistematskom ofanzivom desetine hiljada ljudi bježi iz svojih domova. Posljednji neuspješan pokušaj poduzeo je US ambasador Richard Holbrooke, kako bi uvjerio predsjednika Miloševića da promijeni svoju politiku. Iscrpljujući sve diplomatske puteve, NATO lansirala zračnu kampanju protiv Miloševićevog režima 24. marta 1999. godine. NATO-ove političke smjernice napravljene su da bi se postigao provjerljiv kraj svim vojnim akcijama, nasilju i represiji; povlačenje sa Kosova vojnih, policijskih i paravojnih formacija; prisutnost međunarodne vojske na Kosovu; bezuvjetan i siguran povratak svih izbjeglica i raseljenih osoba i neometan pristup humanitarnih organizacija za pomoć; te uspostavljanje političkog sporazuma za Kosovo, u skladu sa međunarodnim

pravom i Poveljom Ujedinjenih naroda. Nakon diplomatskih zalaganja Rusije i Evropske unije 3. juna, sklopljen je Vojni tehnički sporazum između NATO-a i Federalne Republike Jugoslavije 9. juna. Dan poslije, nakon potvrde da je povlačenje jugoslavenskih snaga sa Kosova započelo, NATO objavljuje suspenziju zračne kampanje. Desetog juna Rezolucijom 1244 Vijeća za sigurnost UN-a pozdravlja prihvatanje principa političkog rješenja od SFR Jugoslavije, uključujući neodgođen kraj nasilju i rapidno povlačenje njenih vojnih, policijskih i paravojnih formacija i raspoređivanje efektivne međunarodne civilne i vojne prisutnosti, sa značajnom participacijom NATO-a.

5.5. Kosovske snage pod vodstvom NATO-a

Prve jedinice KFOR-a ušle su na Kosovo 12. juna 1999. godine, a 20. juna završeno je povlačenje srbijanskih snaga. Zadaci KFOR-a uključivali su pomoć pri povratku izbjeglica; pri rekonstrukciji i deminiranju; medicinskoj pomoći; sigurnosti i javnom redu; sigurnosti etničkih manjina; zaštiti baštine; sigurnosti granica; zabrani krijumčarenja oružjem na graničnim prijelazima; sprovođenju programa amnestije na cijelom području Kosova za oružje, municiju i eksplozive; uništavanju oružja; podršci u uspostavljanju civilnih institucija zakona i reda, sudskog i krivičnog sistema, izbornog procesa i ostalih aspekata političkog, ekonomskog i socijalnog života ovog područja. KFOR je u početku brojao 50.000 uposlenih iz NATO zemalja članica, Partnerskih zemalja i nečlanica NATO-a pod zajedničkom komandom i kontrolom. Do početka 2002. KFOR se smanjuje na oko 39.000 trupa. Poboljšanja u sigurnosnom okruženju omogućila su NATO-u da reducira nivo KFOR trupa na oko 26.000 do juna 2003. i na 17.500 do kraja te godine. Smetnja u progresu prema stabilnom, multietničkom i demokratskom Kosovu pojavila se u martu 2004. kada je obnovljeno nasilje između Albanaca i Srba i kada su napadnute trupe KFOR-a. NATO-ov plan za ovakve nepredviđene događaje omogućuje rapidno raspoređivanje dodatnih 2.500 vojnika, kao pojačanje postojećim KFOR-ovim snagama. U očekivanju rezolucije za status Kosova, malo je vjerovatno da će opredjeljenje Alijanse, manifestirano kroz KFOR, biti podređeno značajnijim smanjenjima. U međuvremenu, mjere koje dopuštaju povratak izbjeglica, ekonomske reforme i ostale

standarde, Ujedinjeni narodi definirali kao neophodne uvjete za normalizaciju. Na Istanbulsom samitu predstavnici država i vlada članica NATO-a osudili su obnovljeno etničko nasilje koje je eruptiralo u martu 2004. i potvrdili su NATO-ovo opredjeljenje za sigurno, stabilno i multietničko Kosovo, na bazi potpune sprovedbe Rezolucije 1244 UN Vijeća sigurnosti. Također su naglasili svoju podršku dogovorenoj politici djelovanja "Standardi prije Statusa" i prateće mehanizme za reviziju standarda. Prije sveobuhvatne revizije Procesa provođenja standarda predviđenih za kraj 2005, ministri odbrane NATO-a složili su se na mitingu u Briselu u decembru 2004. godine da održavaju robusni profil KFOR-a tokom 2005. godine. U međuvremenu, u augustu 2005. godine, Sjevernoatlantsko vijeće odlučilo je restrukturirati KFOR, zamjenjujući četiri postojeće multinacionalne brigade sa pet borbenih grupa. Ova reforma uvedena je postepeno i omogućila je veću fleksibilnost sa, naprimjer, uklanjanjem restrikcija na međugraničnim kretanjima jedinica baziranim u različitim sektorima na Kosovu. Pomjeranje od brigade ka borbenim jedinicama naglasilo je više obavještajne operacije, jer borbene jedinice sarađuju bliže i sa lokalnom policijom i sa lokalnim stanovništvom na prikupljanju informacija.

5.6. Podrška susjednim zemljama

Kao rezultat konflikta na Kosovu zemlje u regionu suočavaju se sa velikim humanitarnim, političkim i ekonomskim problemima. Na vrhuncu kosovske krize više od 230.000 izbjeglica dolazi u bivšu Jugoslavensku Republiku Makedoniju,* više od 430.000 u Albaniju i nekih 64.000 u Crnu Goru. Otprilike, 21.500 izbjeglica dolazi u Bosnu i Hercegovinu, a više od 61.000 biva evakuirano u ostale zemlje. U samom Kosovu po procjenama 580.000 osoba postaju beskućnici. Da bi olakšali humanitarnu situaciju na terenu, NATO snage dopremaju više hiljada tona hrane i opreme. Do kraja maja 1999. preko 4.666 tona hrane i vode, 4.325 tona ostalih potrepština, 2.624 tone šatora i skoro 1.600 tona medicinskih sredstava biva transportirano u područje.

U Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji* NATO trupe grade izbjegličke kampove, prihvatne centre za izbjeglice i urgentne stanice za prehranu i dostavljaju stotine tona

humanitarne pomoći onima kojima treba. U Albaniji NATO raspoređuje snage da pružaju pomoć u sličnoj formi i pomažu UNHCR-u sa koordinacijom letova humanitarne pomoći kako bi se omogućila evakuacija izbjeglica na sigurno u drugim zemljama, uključujući mnoge NATO zemlje. Ovi letovi dopunjeni su avionima koje su opskrbile zemlje članice NATO-a. Evroatlantski koordinacioni centar za odgovor na katastrofe (EADRCC) uspostavljen u NATO-u u junu 1998. također igra važnu ulogu u koordinaciji podrške UNHCR operacija pomoći. NATO-ova ćelija PfP-a uspostavljena je u Tirani od 1998. do decembra 2002. godine kako bi asistirala vladi sa PfP programima i procedurama. U junu 2002. godine NATO imenuje visokog vojnog predstavnika za Albaniju, sa sjedištem u Tirani. Uloga visokog vojnog predstavnika je da savjetuje Tiranu o vojnim aspektima reforme sigurnosnog sektora, uključujući restrukturiranje Albanskih vojnih snaga. NATO štab u Tirani uključuje NATO savjetodavni tim koji asistira visokom vojnom predstavniku u sprovođenju ovih zadataka. Naredni zadatak povjeren NATO štabu u Tirani bio je pružanje podrške za operacije pod vodstvom NATO-a u regionu. Značajan doprinos NATO operacijama dala je Albanija kroz odobravanje nadzora i izvidničkih letova nad njenom teritorijom, kao i saradnjom na polju sigurnosti granice između Albanske granične policije i vojnih jedinica KFOR-a.

5.7. Uloga NATO-a u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji

NATO se uključuje u Bivšu Jugoslavensku Republiku Makedoniju* na zahtjev zvaničnika iz Skoplja kako bi razbio eskalirajući konflikt između vlade i pobunjenika Albanaca i spriječio ono što bi moglo voditi u rat širokih razmjera.

U junu 2001. predsjednik Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije* Boris Trajkovski zatražio je NATO-ovu asistenciju u demilitarizaciji Nacionalne oslobodilačke armije (NLA) i razoružavanju grupa etničkih Albanaca koje su djelovale na teritoriji njegove zemlje. U odgovoru, Sjevernoatlantsko vijeće zauzima pristup duplog kolosijeka: osuđuje napade i usvaja mjere podrške vladinim akcijama protiv ekstremističkih aktivnosti i požuruje vladu da ublaži svoje vojne akcije i usvoji

ustavne reforme kojima bi povećala učešće etničkih Albanaca u društvu i politici.

Politički dijalog između obiju strana, dakle, vodi prema mirovnom planu i prekidu vatre. Potpisivanje Ohridskog okvirnog sporazuma 13. augusta 2001. godine otvara put za ulazak NATO trupa u zemlju 27. augusta 2001. godine, kao i za uvod u unutrašnje reforme. Tridesetodnevna misija, pod kodiranim nazivom Operacija esencijalne žetve, imala je za cilj prikupljanje i uništavanje svih oružja dobrovoljno predatih od osoblja NLA. Operacija je uključivala otprilike 3.500 NATO vojnika i njihovu logističku podršku. Prikupljeno je oko 3.875 komada oružja i 397.600 drugih predmeta, uključujući mine i eksplozive. Kasnije, tokom godine, u Parlamentu se usvaja 15 ustavnih amandmana.

U septembru 2001. godine predsjednik Trajkovski zahtijeva prateće snage koje bi osigurale zaštitu za međunarodne posmatrače iz Evropske unije i Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi koji su nadgledali sprovođenje mirovnog plana za Bivšu Jugoslavensku Republiku Makedoniju*. Poznata kao Operacija "Žuta lisica", prateća misija uključivala je oko 700 vojnika iz NATO zemalja članica, pod njemačkim vodstvom, pojačavajući 300 vojnika već baziranih u zemlji. Počela je 27. septembra 2001. godine sa tromjesečnim mandatom pružanja zaštite međunarodnih posmatrača koji su nadgledali sprovođenje mirovnog plana i naknadno je proširena kao odgovor na zahtjev predsjednika Trajkovskog. NATO se složio da nastavi sa podrškom Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji* sa novom misijom koja je počela 16. decembra 2002. godine, poznatom kao Operacija savezničke harmonije. Misija se sastoji od operativnih elemenata koji pružaju podršku međunarodnim posmatračima i savjetodavnim elementima u asistiranju vladi pri preuzimanju odgovornosti za sigurnost diljem zemlje.

Operacija "Savezničke harmonije" pod NATO-ovim vodstvom nastavlja se do 31. marta 2003. godine kada se odgovornost za misiju predaje Evropskoj uniji. NATO je nakon toga održavao i civilno i vojno prisustvo u zemlji da asistira i savjetuje nacionalnu upravu na razvoju reformi sigurnosnog sektora i na polju učešća u Akcionom planu članstva (MAP). NATO štab u Skoplju, uspostavljen za ovu svrhu, sastavljen je od 120 vojnih i civilnih kadrova. To je netaktični štab pod komandom NATO-

ovog visokog vojnog predstavnika. U svjetlu štete i rabljenja puteva i mostova uzrokovanih povećanim vojnim saobraćajem i upotrebom cestovne mreže kao rute vojnog snabdijevanja, NATO također doprinosi rekonstrukciji i ostalim građevinsko-inženjerskim projektima u zemlji. NATO štab Skoplje igra važnu ulogu u koordinaciji ovih napora, poduzetih zajedno sa građevinsko-inženjerskim odjelom Univerziteta u Skoplju.

5.8. Uloga NATO-a u Afganistanu

NATO je bio na čelu međunarodnih mirovnih operacija u Afganistanu od augusta 2003, pomažući tako u uspostavljanju uvjeta u kojima zemlja može uživati reprezentativnu vladu i samoodrživ mir i sigurnost. Ova temeljna operacija je NATO-ova prva operacija izvan evroatlantskog područja. Inicijalno ograničena na pružanje sigurnosti u Kabulu i oko njega, Alijansa sada proširuje svoju misiju pokrivanja ostalih dijelova zemlje kroz takozvane Timove za rekonstrukciju područja. Konkretno, NATO traži da asistira vladi Afganistana u održavanju sigurnosti u okviru svog polja djelovanja, da podrži vladu u ekspanziji autoriteta na cijelu zemlju i da pomogne pružanju sigurnog okruženja za sprovođenje slobodnih i fer izbora, da proširi vladavinu zakona i proces rekonstrukcije. U svjetlu zbačene Al-Qaide i Talibana, Afganistanske vođe susreću se u Bonu, u Njemačkoj, u decembru 2001. sa međunarodnom podrškom u započinjanju procesa ponovne izgradnje zemlje. Nova struktura vlade kreirana je u formi Afganistanske tranzicijske uprave i Međunarodnih snaga za sigurnosnu pomoć (ISAF), osnovanih pod rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a br. 1386, 1413 i 1444, kako bi omogućila Tranzicionu upravu i UN Misiju asistencije u Afganistanu da djeluju na području prijestolnice Kabula i njegovog okruženja sa razumnom sigurnošću. Detaljan Vojno-tehnički sporazum između komandanta ISAF-a i Afganistanske tranzicijske uprave osigurao je daljne smjernice za ISAF operacije. ISAF je inicijalno bio pod vodstvom Ujedinjenog Kraljevstva, a potom Turska, Njemačka i Holandija zajedno preuzimaju vodstvo u februaru 2003, zahtijevajući podršku NATO-a. U augustu 2003. Alijansa preuzima odgovornost za ISAF tako da je problem pronalaska novih zemalja voljnih i sposobnih da preuzmu vodstvo misijom svakih šest mjeseci prevaziđen.

Međunarodni sastav ISAF-a varirao je, ali je od svog osnivanja, uključivao snage ili doprinos iz svih 26 NATO saveznika i iz Albanije, Azerbejdžana, Hrvatske, Estonije, Finske, Gruzije, Irske, Novog Zelanda, Švedske, Švicarske i Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije*, pored elemenata koje je dao sam Afganistan. ISAF-ov politički smjer dalo je Sjevernoatlantsko vijeće u konsultaciji sa zemljama nečlanicama NATO-a, koje učestvuju sa svojim trupama. NATO-ove savezničke komandne operacije (bazirane u Vrhovnom štabu savezničkih snaga u Evropi, smještene su u Monsu, Belgija) nadležne su operativnom štabu; Komandu savezničkih zajedničkih snaga Brunssum, u Holandiji, djelujući kao štab na operativnom nivou.

U početku, jezgro ISAF štaba u Kabulu formirao je Zajednički komandni centar u Heidelbergu u Njemačkoj, iz kojeg je prvi komandant bio NATO komandant ISAF snaga. Nakon toga komanda se prenosi na Kanadu, potom na Eurocorps pod francuskom komandom, zatim na Tursku i onda Italiju. Zajedno sa svojim dijelovima za civilnu podršku, sveukupna snaga ISAF-a iznosila je otprilike 8.000 osoba. Rotacioni plan razvijen je za dugoročnu podršku Štaba ISAF misije, barem do februara 2008. godine. U januaru 2004. NATO postavlja bivšeg turskog ministra vanjskih poslova Hikmeta Cetina kao Višeg civilnog predstavnika u Afganistanu, sa dužnostima unapređenja političkih i vojnih aspekata angažmana Alijanse u Afganistanu. Viši civilni predstavnik radi pod vodstvom Sjevernoatlantskog vijeća i u bliskoj saradnji sa komandantom ISAF-a i UN-ovom Misijom za pomoć Afganistanu, kao i sa Afganistanskom upravom i ostalim međunarodnim tijelima prisutnim u zemlji.

5.9. Ekspanzija ISAF-a

U oktobru 2003. UNSC Rezolucija 1510 otvara put za širu ulogu ISAF-a da pruži podršku vladi Afganistana u regionima zemlje izvan prijestolnice. U decembru 2003. Sjevernoatlantsko vijeće ovlašćuje NATO Vrhovnog savezničkog komandanta Evrope da pokrene proces ekspanzije. Provincijalni timovi za rekonstrukciju, ili PRT, čine okosnicu ovog procesa. To su timovi sastavljeni od međunarodnih civilnih i vojnih kadrova strukturirani kao civilno-vojno partnerstvo, čiji su vojni elementi integrirani u komandni lanac ISAF-a. Njihova primarna uloga jeste pomoć vladi Afganistana da proširi svoj autoritet dalje i da omogući razvoj sigurnosti u regionima. Ovo je podrazumijevalo uspostavljanje odnosa sa lokalnim upravama, unapređivanje sigurnosti u njihovim specifičnim poljima djelovanja, podržavanje reformskih aktivnosti u sigurnosnom sektoru, te korištenje sredstava koja su na raspolaganju za podršku pokušajima rekonstrukcije u provincijama. Koncept PRT timova jedan je novi koncept koji se potvrđuje kao efikasan i efektivan način pomaganja u kreiranju sigurnog okruženja, omogućavajući zemljama na čelu, međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama da ispune svoje vlastite uloge u asistiranju vladi Afganistana u obnovi zemlje. U decembru 2003. godine ISAF preuzima komandu od PRT-a pod njemačkim vodstvom u Kunduzu kao pilot-projekt i prvi korak u procesu ekspanzije. Do kraja 2004. godine ISAF uzima komandu nad vojnim komponentama pet PRT timova na sjeveru Afganistana, smještenim u Baghlanu, Faizabadu, Kunduzu, Maymanehu i Mazar-e-Sharifu. NATO također preuzima odgovornost za četiri PRT na zapadu zemlje – u Heratu, Farahu, Chagcharanu i Qal'eh-Nowu – sredinom 2005, dovodeći ukupan broj PRT timova pod NATO vodstvom na devet, pokrivajući otprilike 50% od 100% afganistanske teritorije. NATO također odlučuje preuzeti dodatne PRT timove na jugu i istoku Afganistana, što može iziskivati veće sadejstvo sa operacijom trajne slobode pod vodstvom SAD-a. Sastav i geografsku dostupnost PRT timova odredili su NATO vojni autoriteti i vodeće zemlje, u bliskim konsultacijama sa UN Misijom pomoći Afganistanu i Afganistanskom upravom, a operacija je bazirana na konkretnoj situaciji u provinciji u kojoj se sprovodi. Konkretna krajnji cilj pojedinačnih PRT timova

uzimaju u obzir faktore kao što su lokalna sigurnosna situacija, status rekonstrukcije i prisustvo drugih međunarodnih agencija.

5.10. Ostale komponente ISAF-a

Pored PRT timova, tu su i tri glavne komponente ISAF-a:

- Štab ISAF-a, koji komanduje Multinacionalnom brigadom Kabula i sprovodi operativne zadatke u djelokrugu svojih odgovornosti, sarađujući i asistirajući rad Ujedinjenih naroda, Afganistanske uprave, vladinih i nevladinih organizacija i Koalicijskih snaga u Afganistanu pod upravom SAD-a (Operacija trajne slobode).
 - Kabulska multinacionalna brigada, ISAF-ov taktički štab, koja je odgovorna za planiranje i sprovođenje patroliranja i civilno-vojnih operacija saradnje na dnevnom principu; i
 - Kabulski međunarodni aerodrom, koji vodi afganistansko Ministarstvo civilne avijacije i turizma sa podrškom ISAF-a.
- NATO ima dodatnu ulogu u rehabilitaciji Kabulskog aerodroma, zajedno sa odgovornošću ostalih zainteresiranih nacionalnih i međunarodnih tijela.

ISAF također podržava sprovođenje Ustavnog tijela Loya Jirga, ili Velikog vijeća, od nekih 500 afganistanskih vođa, koje se održavalo od decembra 2003. do početka januara 2004, asistirajući Afganistanskoj upravi u pružanju sigurnosti za Kabul tokom cijelog procesa. Novi Ustav sa kojim je bio saglasan Loya Jirga, postavio je osnovu za stvaranje demokratskih institucija i trasirao je put za slobodne i poštene nacionalne izbore. U odgovoru na zahtjev afganistanskog predsjednika Hamida Karzaija, ISAF također pruža podršku tokom predsjedničkog izbornog perioda u jesen 2004. i jesen 2005, te parlamentarnih i lokalnih izbora u jesen 2005. godine.

Dok je osnovna odgovornost za sprovođenje predsjedničkih izbora bila na afganistanskoj vladi potpomognutoj od UNAMA, dodatne trupe stavljene su na raspolaganje, uključujući Špansku trupu za brze reakcije raspoređenu u Marzar-e-Sharifu i Italijansku rezervnu trupu stacioniranu u Kabulu. Dodatna Holandska i UK avionska i helikopterska podrška također je omogućena, kao bataljon SAD-a za brzo raspoređivanje po potrebi na dato područje. Bliska koordinacija odnosi se i na ostale nacionalne i međunarodne agencije raspoređene u

regionu, uključujući Ujedinjene nacije, Evropsku uniju i Organizaciju za sigurnost i saradnju u Evropi.

Bonski sporazum iz decembra 2001. godine definira institucionalne reforme neophodne za postavljanje temelja za stabilnost, mir i prosperitet u pet odvojenih sfera: suprotstavljanje narkoticima; sudska reforma; razoružavanje; demobilizacija i reintegracija; obuka Afganistanske nacionalne armije; i obuka policijskih snaga. Vodeće zemlje donatori iz G8 grupe asistiraju afganistanskim zvaničnicima u sprovođenju programa reforme sigurnosnog sektora u ovim sferama. Japan je vodeća zemlja za nadgledanje demobilizacije, razoružanja i procesa reintegracije. Sjedinjene Države predvode međunarodne napore u obuci Afganistanske nacionalne armije, a Njemačka preuzima vodstvo u obuci Afganistanske nacionalne policije. Italija je na čelu sudskih reformi, a Ujedinjeno Kraljevstvo provodi međunarodne poslove u borbi protiv trgovine i proizvodnje narkotika.

U okviru djelokruga NATO-ruske saradnje, zajednički pilot-projekt za obuku također je izgrađen da pomogne izgradnji sposobnosti u regionu za efektivnije obračunavanje sa trgovinom narkoticima. Dok razoružavanje, demobilizacija i proces reintegracije nisu dio ISAF-ova mandata, njihovo sprovođenje značajno se odražava na ISAF operacije, posebno u Kabulu i oko njega. U martu 2004. ceremonija izvan Kabula označila je uspješnu kantonizaciju, odnosno, odlaganje na sigurna mjesta teškog oružja poput tenkova, artiljerijskih projektila, raketa zemlja-zemlja i sistema lansiranja raketa koje su držale različite milicije u prijestolnici. Ove garnizone iniciralo je afganistansko Ministarstvo za odbranu i oni djeluju po dvojnem ključnom sistemu i onemogućavaju pomjeranje oružja bez obostrane saglasnosti Ministarstva i Komandanta ISAF-a. Slično rješenje primjenjuje se i u Panjsher dolini pa se razoružanje, demobilizacija i proces reintegracije primjenjuju na naoružane grupe u zemlji kombinovano sa integriranim programom osmišljenim da se veliki broj oružja koji cirkuliše Afganistanom stavi pod kontrolu.

5.11. Uloga NATO-a u Iraku

Od kraja 2003. godine u kampanji protiv Iraka pod vodstvom SAD-a i zbacivanja režima Sadama Huseina, NATO postaje na različite načine uključen u pomoć oko tranzicije Iraka. Alijansa obučava iračko osoblje u Iraku i izvan njega i podržava razvoj sigurnosnih institucija kako bi zemlja izgradila efektivne oružane snage i obezbijedila vlastitu sigurnost. NATO također koordinira donacije opreme za Irak i pruža podršku Poljskoj u komandovanju sektorom Iraka. U maju 2003. Sjevernoatlantsko vijeće složilo se da pruži Poljskoj asistenciju u formi obavještajnih podataka, logistike, koordinacije pokreta, stvaranja snaga i sigurnih komunikacija. Odluka je donesena na sličnim osnovama kao i odluka donesena za pružanje uporednih oblika asistencije Holandiji i Njemačkoj kada su zajedno preuzele vodstvo nad Međunarodnim snagama za sigurnosnu asistenciju (ISAF) u Afganistanu. Odluka je odmah postala djelotvorna.

Konferencija za reviziju Snaga održana je u Vrhovnom štabu savezničkih snaga u Evropi (SHAPE) uz učešće Poljske, ostalih zemalja članica NATO-a i zemalja Partnera, u junu 2003. s ciljem razmatranja potreba trupa i zaključivanja aranžmana za njihovu primjenu. Konferencija čini jedan dio uobičajenog vojnog procesa planiranja za bilo koju operaciju NATO-a, te zemljama daje priliku da razmotre detalje, ponude i finaliziraju proces stvaranja trupa. U septembru 2003. Poljska preuzima komandu nad Multinacionalnom divizijom (MND) Central-jug, kao dio stabilizacijskih snaga u Iraku. Ova je uloga pojačana NATO-om u cjelini kao i bilateralnim doprinosima (uključujući snage i ostale oblike podrške) pojedinačnih NATO članica i partnerskih zemalja. Saopćenja izdata u ime Sjevernoatlantskog vijeća na kraju 2003. i na početku 2004. naglašavaju da bez pristrasnosti prema odlukama koje mogu biti donesene o sigurnosnoj situaciji u Iraku, trenutni operativni prioritet Alijanse i dalje ostaje uspješna realizacija preuzete uloge u preuzimanju komande nad Međunarodnim snagama za sigurnosnu asistenciju u Afganistanu (ISAF) od augusta 2003. Osiguranje djelotvornog sprovođenja ovog zadatka bio je preduvjet za bilo koju kasniju odluku vezanu za povećanje uloge Alijanse u vezi sa Irakom. Ipak, uloga Alijanse u

stabilizacijskim naporima u Iraku bila bi i dalje pod neprekidnom revizijom.

Suverenitet je formalno prenesen na prelaznu Iračku Vladu, 28. juna 2004. godine, prvog dana Istanbulskeg samita NATO-a. Kao odgovor na zahtjev prelazne Iračke Vlade i slijedom jednoglasno usvojene Rezolucije 1546 UN Vijeća sigurnosti, tražeći od međunarodnih i regionalnih organizacija da pomognu Multinacionalnim snagama u Iraku, NATO lideri složili su se da pomognu prelaznoj Vladi sa obukom njihovih sigurnosnih snaga i zadužili su Sjevernoatlantsko vijeće da razradi načine za sprovođenje ovih odluka. Slijedeći diskusije sa prelaznom vladom, uključujući posjete iračkog ministra vanjskih poslova u julu i iračkog predsjednika NATO-u u septembru, odlučeno je, između ostalog, da će NATO pružiti daljnu pomoć u opremi i tehničku pomoć za iračke snage sigurnosti. Tridesetog jula 2004. Vijeće se složilo da uspostavi NATO Misiju za realizaciju obuke od oko 50 vojnih kadrova koji trebaju započeti sa obukom izabranih vojnih i civilnih kadrova iz štaba. Za razliku od operativnih misija koje uključuju borbene trupe, ovo je isključivo NATO-ova misija obuke pod političkom kontrolom Sjevernoatlantskog vijeća, sa bliskom saradnjom sa iračkim zvaničnicima kao i Multinacionalnim snagama pod vodstvom SAD-a. Cilj misije jeste da pomogne prelaznoj Vladi Iraka u razvoju adekvatne nacionalne sigurnosne strukture što je prije moguće, kao osnove za sigurnost iračkih građana u budućnosti. Sigurnost i zaštita same misije dijelom su osigurale Multinacionalne snage a dijelom NATO. Posebni zadaci misije uključivali su uspostavljanje aranžmana za povezivanje prelazne Vlade Iraka i Multinacionalnih snaga; rad sa iračkim zvaničnicima kako bi im se pomoglo u razvoju efektivne sigurnosne strukture, uključujući obuku izabranog osoblja iz iračkog štaba; pomoć u identificiranju iračkog osoblja za obuku van Iraka; i rad sa prelaznom Vladom i Multinacionalnim snagama na razvoju detaljnijih prijedloga za NATO-obuku, savjetovanje i saradnju. Obuka i mentorstvo nad izabranim iračkim kadrovima u Iraku i razvoj uloge u koordinaciji nacionalnih ponuda za opremu i obuku počinje u augustu 2004. godine. Preimenovana NATO-misija obuke pod direkcijom je američkog generala zaduženog i za odvojeni program obuke pod vodstvom Multinacionalnih snaga, osiguravajući tako koordinaciju, dok je prepoznatljiva priroda NATO-programa i

dalje ostala ista. Sveukupna odgovornost za program je na Vrhovnom savezničkom komandantu operacije SHAPE-a. SHAPE ima podršku Savezničke komande za transformacije u Norfolku u Virdžiniji, SAD, koja je odgovorna za koordinaciju obuke izvan Iraka. U septembru, na osnovu saznanja i preporuka NATO-ovih vojnih zvaničnika, NATO saopćava svoju namjeru da pomogne u stvaranju Iračkog centra za obuku, obrazovanje i doktrine, smještenog u blizini Bagdada. Uloga Centra jeste fokusiranje na obuku za rukovođenje Iračkih sigurnosnih snaga i pružanje pomoći u koordinaciji obuke koju su bilateralno ponudile različite zemlje članice, u Iraku i izvan njega. U oktobru 2004. Sjevernoatlantsko vijeće odobrava koncept Operacija za uvećanje NATO-ove asistencije iračkoj prelaznoj Vladi u treniranju njihovih sigurnosnih snaga i u koordinaciji ponuda za obuku i opremu. Koncept Operacija pružio je osnovu za značajno praktično povećanje asistencije u okviru prepoznatljive NATO misije i razvoja Operativnog plana koji je Sjevernoatlantsko vijeće odobrilo u novembru 2004. godine. Na početku novembra 2004. u osmodnevnom kursu obuke u NATO-ovom Zajedničkom ratnom centru u Stavangeru, Norveška, održan je prvi trening izvan Iraka u skladu sa gore navedenim odlukama. Učesnici su uključivali starije vojne oficire i civilne kadrove iz iračkog Ministarstva odbrane i unutarnjih poslova. Kurs je osmišljen sa fokusom na funkcioniranje Štaba na operativnim nivoima i služio je kao pilot-projekt za naredne obuke, u Iraku i izvan njega. Irački zahtjevi za daljnje treniranje od NATO-a ili drugih organizacija koordinirani su od NATO-ovog Koordinacionog centra za obuku i opremu, koji radi sa sličnim centrom u Bagdadu na koordinaciji zahtjeva iračke vlade za obuku i opremu, uz podršku koju je ponudio NATO kao cjelinu, ali i pojedinačne zemlje članice NATO-a. Kada su se ministri vanjskih poslova NATO-a sastali u Briselu u decembru 2004, dali su formalni pristanak za ekspanziju NATO-ove asistencije obuci u Iraku. Kao posljedica NATO-ovih misija obuke, povećano je za nekih 300 kadrova za obuku i podršku, a obuka i mentorstvo višeg iračkog sigurnosnog osoblja unaprijeđeni su.

5.12. *Uloga NATO-a u Darfuru*

Zajedno sa Evropskom unijom, NATO je pomagao Afričkoj uniji u proširenju svoje mirovne misije u Darfuru, Sudan, od jula 2005, u pokušaju zaustavljanja neprekidnog nasilja. Zračnim mostovima Alijansa prebacuje mirovne snage Afričke unije i civilnu policiju u ratom opustošeni region i pruža obuku u upravljanju multinacionalnog vojnog štaba i u upravljanju obavještajnim informacijama. U aprilu 2005. Afrička unija tražila je od NATO-a da razmotri pružanje logističke podrške kako bi time pomogao ekspanziji njihove operacije u Darfuru, Misiji Afričke unije u Sudanu. U maju predsjedavajući Komisije Afričke unije Alpha Oumar Konaré postaje prvi zvaničnik Afričke unije koji posjećuje NATO kako bi pružio detalje pomoći koju je tražila Afrička unija. U junu, nakon daljnjih konsultacija sa Afričkom unijom, Evropskom unijom i Ujedinjenim nacijama NATO formalno pristaje podržati Afričku uniju sa zračnim mostovima i obukom. NATO-ovi zračni mostovi počinju 1. jula i koordinirani su iz Evrope. Specijalna ćelija Afričke unije za zračna kretanja u Glavnom štabu Afričke unije je u Adis Abebi, Etiopija, koja koordinira kretanja dolazećih trupa na terenu. I Evropska unija i NATO pružaju kadrove za podršku toj ćeliji, ali Afrička unija ima vodstvo. NATO također organizuje stručne radionice za izgradnju kapaciteta za oficire Afričke unije u Štabu. Obuka je bazirana na strateškom nivou planiranja i fokusira se na tehnologije i tehnike kreiranja sveukupne analize i razumijevanja Darfura, te identificiranje područja u kojima bi primjena sredstava Afričke unije utjecala i oblikovala operativno okruženje u zaustavljanju kriza. Slijedom zahtjeva Afričke unije od 16. septembra, NATO odlučuje proširiti svoju asistenciju u području zračnih mostova i izgradnje kapaciteta sve do kraja marta 2006. godine.

6. ULOGA NATO-a U KONTROLI ORUŽJA

6.1. Oružje za masovno uništenje

Suprotstavljanje sve većoj proizvodnji oružja za masovno uništenje (WMD) jedan je od ključnih sigurnosnih izazova 21. stoljeća. NATO-ov dijalog sa partnerima igra važnu ulogu u postizanju ciljeva Saveza u borbi protiv sve veće proizvodnje oružja. Povjerenje i pouzdanje obavezni su uvjeti za uspjeh smanjenja prevelike proizvodnje oružja i mogu se postići samo kroz otvorenost i transparentnost. Kroz konsultacije sa partnerima, Savez pokušava povećati razumijevanje i razmjenu informacija o pitanjima vezanim za preveliku proizvodnju oružja. Te konsultacije, koje se bave i političkim i odbrambenim pitanjima i uključuju i ministarstva vanjskih poslova i odbrane, u svakom slučaju doprinose izgrađivanju povjerenja. Usto, nekoliko država partnera imaju veliko iskustvo u pogledu pripremljenosti za slučajeve koji uključuju oružje za masovno uništenje i zato mogu značajno doprinijeti jačanju zajedničkih napora na tom području. Nekoliko seminara i radionica bavilo se konkretnim pitanjima. Teme su obuhvatale detaljne diskusije o "Antraksu – naučenoj lekciji", koje su identificirale neke od ključnih tačaka planiranja nepredviđenih situacija, proizašle iz iskustva iz jeseni 2001. godine u SAD-u i drugdje. Još jednu temu predstavljaju i problemi povezani sa ekološkim industrijskim rizicima i ostalim medicinsko-operativnim izazovima. Radionice Vijeća Evroatlantskog partnerstva o potencijalnim rizicima vezanim za biološka i hemijska oružja omogućile su partnerima da razmijene informacije i preuzmu najbolja iskustva. Diskutira se o istraživanju i razvoju novih kapaciteta i opreme namijenjene zaštiti od proizvođača oružja za masovno uništenje (WMD), što olakšava razumijevanje da se poboljša ukupna spremnost. Stručnjaci za razoružanje iz NATO-a i država partnera imali su priliku diskutirati o političkim aspektima i aspektima razmjene informacija o sve većoj proizvodnji oružja za masovno uništenje. Konsultacije su bile usmjerene na glavne trendove u porastu proizvodnje oružja i uključivale su prezentacije država koje nisu u Vijeću Evroatlantskog partnerstva (poput Kine, Japana, Izraela i Južne Koreje) o regionalnim perspektivama. Partneri su razmijenili informacije o praksi kontrole izvoza i

sprovedenju nedavnih inicijativa protiv porasta proizvodnje oružja, poput Rezolucije 1540 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija. Članovi Saveza također su izvijestili partnere o aktivnostima NATO-a u konkretnim područjima hemijske, biološke, radiološke i nuklearne (CBRN) odbrane, posebno u kreiranju i slanju NATO CBRN odbrambenog bataljona.

6.2. Akcija protiv mina i lakog naoružanja

Opasnosti koje nastaju širenjem jeftinog i nekvalitetnog oružja došle su u središte sve veće međunarodne zabrinutosti. Jednostavno za nabavku i korištenje, lahko oružje potiče i produžava oružane sukobe. Ciljevi i žrtve povećanog nasilja često su upravo civili. Prema Ujedinjenim nacijama i ostalim izvorima, od četiri miliona ratom uzrokovanih smrti u 1990-im, 90 posto bili su civili, a od toga 80 posto žene i djeca. Procjenjuje se da u svijetu postoji preko pola milijarde komada lakog i malokalibarskog oružja ili po jedno oružje za svakog 12-og stanovnika svijeta. Svakodnevno, to oružje izazove preko 1.000 smrti. Procjena je da širom svijeta u tlu ima oko 100 miliona protupješačkih mina. U prosjeku svake 22 minute eksplodira jedna nagazna mina, čime se godišnje ubije ili osakati 26.000 ljudi. Na globalnom, regionalnom i lokalnom nivou pokrenute su multilateralne inicijative koje bi se trebale pozabaviti širenjem lakog oružja i rješavanjem potrebe za humanitarnom akcijom uklanjanja mina. NATO i države partneri pokušavaju upotpuniti te napore pružanjem vojnopoličke ekspertize Partnerstva, što bi trebalo riješiti te izazove u evroatlantskoj zoni.

Vijeće Evroatlantskog partnerstva formiralo je Ad hoc radnu grupu za lahko i malokalibarsko naoružanje radi osnivanja foruma za razmjenu informacija o najboljem načinu kontroliranja prijenosa takvog oružja, naprimjer, putem nacionalne kontrole izvoza i mehanizama provedbe. Program Partnerstva za mir radi i na promociji obuke za upravljanje rezervama i sigurno skladištenje, odlaganje i uništavanje viška rezervi, poput sakupljanja i uništavanja oružja tokom mirotnih operacija. Usto se, na zahtjev pojedinih država pruža pomoć koja odgovara njihovim potrebama.

Pitanje nagaznih mina rješava se u istoj radnoj grupi kao i kroz program Partnerstva za mir. Seminari i radionice usmjerene su na konkretne aspekte problema. Usto, dok Službe Ujedinjenih nacija za uklanjanje mina imaju glavnu odgovornost za humanitarno uklanjanje mina na terenu, snage NATO-a i država partnera koje učestvuju u mirotnim operacijama na Balkanu i u Afganistanu redovno pomažu civilnim organizacijama u humanitarnim naporima uklanjanja mina. Na Balkanu je od mina očišćeno dvadeset šest miliona kvadratnih metara, a u Afganistanu Međunarodne snage za sigurnosnu pomoć (ISAF) kroz svoje operacije pomažu u čišćenju nagaznih mina na međunarodnom aerodromu u Kabulu i drugdje. Mehanizam Fondacija Partnerstva za mir formiran je 2000. godine, u svrhu usmjeravanja sredstava od država donatora na podršku uništenju protupješačkih nagaznih mina. Do decembra 2004. godine uništeno je više od dva miliona protupješačkih nagaznih mina, a još se više projekata planira u budućnosti. Cilj politike Fondacije od tada se proširio na uništenje viška municije i lakog oružja te malokalibarskog oružja.

6.3. Uloga NATO-a u borbi protiv terorizma

Borba protiv terorizma sada je jedan od glavnih prioriteta NATO-a. Napadi na Sjedinjene Američke Države 11. septembra 2001. godine doveli su do prvog pozivanja NATO-a na Član 5. (klauzula o zajedničkoj odbrani Osnivačkog sporazuma Saveza). Na sastanku sazvanom već idućeg dana, NATO i ambasadori država partnera bezuvjetno su osudili napade i obavezali se da će preduzeti sve napore u borbi protiv pošasti terorizma.

"Zgroženi smo ovim barbarskim djelima i bezuvjetno ih osuđujemo. Takva djela napad su na naše zajedničke vrijednosti. Nećemo dopustiti da te vrijednosti kompromitiraju oni koji idu putem nasilja. Obavezujemo se da ćemo preduzeti sve napore u borbi protiv pošasti terorizma. Stojimo ujedinjeni u svom uvjerenju da će ideali partnerstva i saradnje pobijediti."

(Izjava Vijeća Evroatlantskog partnerstva od 12. septembra 2001. godine)

Solidarnost koju su tog dana izrazili članovi Vijeća Evroatlantskog partnerstva – od Sjeverne Amerike preko Evrope do Srednje Azije – i saradnja koja je od tada očita u borbi protiv terorizma, pokazuje kako su NATO-ove inicijative partnerstva posijale sjeme istinske evroatlantske sigurnosne kulture.

Ovu deklaraciju slijedili su i drugi presedani za NATO. Alijansa sprovodi svoje prve aktivne vojne operacije izvan Evrope, pomažući u zaštiti zračnog prostora SAD-a i na kraju preuzima Međunarodne snage za sigurnosnu asistenciju (International Security Assistance Force - ISAF) u Afganistanu. Postojeće i nove NATO operacije preuzimaju ulogu u borbi protiv terorizma. "Pored operacija, Alijansa unapređuje kooperaciju, od saradnje na polju obavještajnih informacija do civilnog urgentnog planiranja, kako bi poboljšala svoju sposobnost odbrane od terorizma."

NATO također poduzima korake u poboljšavanju svoje vojne sposobnosti protiv terorizma i oružja za masovno uništenje, a osim toga, NATO sarađuje sa Partnerima i u borbi protiv terorizma. Planove protiv terorizma ima i NATO-rusko Vijeće kao i Evroatlantsko partnersko vijeće. Značajna odluka od 12. septembra 2001. godine popraćena je i praktičnim mjerama usmjerenim na pomoć Sjedinjenim Državama. Na zahtjev SAD-a, NATO pruža inicijalnu podršku za koalicijske operacije protiv Talibana i *Al-Qaide* u Afganistanu u oktobru 2001. i pristaje na paket od osam mjera:

- veća razmjena obavještajnih podataka;
- pomoć državama koje su pod prijetnjom zbog podrške naporima koalicije;
- povećana sigurnost za objekte SAD-a i drugih saveznika na njihovim teritorijama;
- pokrivanje odabranih savezničkih sredstava potrebnih za podršku antiterorističkim operacijama;
- pokrivanje prava zračnih preleta;
- pristup lukama i zračnim poljima;
- pregrupiranje NATO-ovih pomorskih snaga na istočni

Mediteran;

- pregrupiranje NATO sistema za rano upozoravanje i kontrolu (AWACS), odnosno aviona da patroliraju zračnim prostorom SAD-a.

Odgovor na napade od 11. septembra

Nakon napada od 11. septembra 2001. na Sjedinjene Države, NATO pokreće svoju prvu antiterorističku operaciju. Sedam NATO-ovih aviona za zračna upozorenja i sistem kontrole (Airborne Warning and Control System - AWACS) poslani su u SAD 9. oktobra 2001. da pomognu u odbrani Sjeverne Amerike protiv narednih napada. Operacija *Eagle Assist* trajala je do 16. maja 2002.

Od tada, NATO AWACS su integralni dio sigurnosnih mjera poduzetih za zaštitu velikih događaja, uključujući NATO, EU i druge samite. Važniji javni događaji također su pokriveni AWACS-om, uključujući Fudbalski šampionat Euro 2004 i 2004 Olimpijske i Paraolimpijske igre u Atini. Posljednji AWACS angažman bio je dio veće savezničke operacije pod kodiranim imenom *Distinguished Games*, koja je uključivala borbenu grupu iz NATO-ovog multinacionalnog bataljona za hemijsku, biološku, radiološku i nuklearnu zaštitu i stalne snage marinaca. Uz operacije konkretno osmišljene za odbranu od terorističkih napada, postojeće i nove operacije Alijanse preuzimaju antiterorističku ulogu. NATO snage na Balkanu djelovale su protiv terorističkih grupa povezanih sa *Al-Qaida* mrežom. One i dalje nastavljaju sa doprinosom kampanji protiv terorizma fokusirajući se na ilegalna kretanja ljudi, oružja i droge.

6.4. Vojni koncept odbrane protiv terorizma

Konceptom je zaključeno:

- NATO i njegove zemlje članice suočene su sa stvarnom prijetnjom od terorizma i suprotstavljanje njemu, u većini slučajeva, bit će stvar u kojoj vrijeme igra kritičnu ulogu.
- Nacije imaju primarnu odgovornost za odbranu svojih stanovnika i infrastruktura, tako da se Alijansa treba pripremiti da poveća nacionalna zalaganja.
- Postoje četiri uloge za vojne operacije NATO-a protiv terorizma: antiterorizam (odbrana/pasivne mjere), upravljanje

posljedicama, kontraterorizam (ofanzivne/aktivne mjere) i vojna saradnja.

Savez bi mogao voditi ili podržavati kontraterorističke operacije. Mora se uzeti u obzir potreba zaštite snaga u svim vojnim operacijama, u odbrani od terorizma.

- NATO treba biti spreman izvršiti vojne operacije protiv terorističkih grupa i njihovih mogućnosti, kada i gdje bude potrebno, po odluci Sjevernoatlantskog vijeća.

Operacija *Active Endeavour* pružila je okvir za pomorsku komponentu NATO-ove podrške grčkoj vladi kako bi se osigurala sigurnost Olimpijskih i Paraolimpijskih igara 2004., u periodu od 2. augusta do 30. septembra 2004. Borbena jedinica *Endeavour* izvršila je pomorski nadzor, prisutnost i ostale operacije u međunarodnim vodama oko grčkog poluotoka sa brodovima stalnih Pomorskih snaga, potpomognuta marinskim patrolnim avionima i podmornicama u koordinaciji sa grčkom mornaricom (Hellenic Navy) i Obalnom stražom.

“Operacija *Active Endeavour* demonstrirala je odlučnost Alijanse i njenu sposobnost da odgovori terorizmu.”

Centar za masovno uništenja oružja u Glavnom štabu NATO-a osnovan je u 2000. godini da bi potpomogao ovu inicijativu. Rad Centra unaprijeđen je kako bi pomogao napore Alijanse u obračunu sa izazovom zvanim oružje za masovno uništenje. Na Praškom samitu 21-22. novembra 2002. godine lideri NATO-a izrazili su svoju odlučnost da spriječe, odbrane i zaštite svoje stanovništvo, teritorije i snage od bilo kakvog oružanog napada izvana, uključujući i terorističke napade.

Stoga su se složili oko slijedećeg:

- novi vojni koncept za odbranu protiv terorizma;
- Akcioni plan Partnerstva na polju terorizma;
- pet nuklearnih, bioloških i hemijskih odbrambenih inicijativa: pokretna nuklearna, biološka i hemijska analitička laboratorija, tim za reakcije u slučaju nuklearnog, biološkog ili hemijskog incidenta, stručni centar za odbranu od nuklearnog, biološkog i hemijskog oružja, NATO-ove zalihe za odbranu od biološkog i hemijskog oružja i sistem nadzora protiv oboljenja.

6.5. Saradnja sa partnerima

“Borba protiv terorizma postala je ključni fokus NATO-ove kooperacije sa partnerima u okviru Evroatlantskog partnerskog vijeća kao i NATO-Rusija vijeća.”

“NATO saveznici i partneri, osim toga, zajedno rade na poboljšanju civilne pripravnosti i suočavanja sa posljedicama mogućih terorističkih napada. “

Dvanaestog septembra 2001. godine Evroatlantsko partnersko vijeće osudilo je napade na Njujork i Vašington i ponudilo je podršku svih 46 članica Sjedinjenim Državama. Slijedećeg dana slična osuda došla je od NATO-Rusija Stalnog zajedničkog savjeta. Napadi od 11. septembra na Sjedinjene Države i zajednički izazov terorizma vodili su novom kvalitetu u kooperaciji NATO-a i Rusije. Kontakti na visokom nivou između NATO-a i Rusije dogodili su se 7. septembra 2004. nakon serije terorističkih napada na Rusku federaciju, a NATO-Ruski savjet sastao se na vanrednoj sesiji. Savjet je oštro osudio strašna teroristička djelovanja koja su kulminirala ubistvom na stotine djece i drugih civila u Beslanu, Sjevernoj Osetiji (North Ossetia). Ambasadori NATO-Ruskog savjeta, također su objavili svoju odlučnost da ojačaju i intenziviraju zajedničke napore u borbi protiv terorizma, uključujući razvoj akcionog plana, kao stvar od prioriteta, da koordiniraju praktičnu saradnju u okviru NATO-Ruskog savjeta. NATO i ruski vanjski ministri odobrili su akcioni plan na sastanku Savjeta u Briselu 9. decembra 2004. godine. Cilj je plana unapređenje savezničkih i ruskih sposobnosti da djeluju pojedinačno ili zajednički na prevenciji terorizma, suzbijanju terorističkih aktivnosti i savladavanju posljedica terorističkih djelovanja. Akcioni plan protiv terorizma Evroatlantskog partnerskog vijeća, lansiranog na NATO-ovom Praškom samitu u novembru 2002. i koji se ažurira godišnje, glavna je platforma za zajednički napor Alijanse i partnera u borbi protiv terorizma. On pruža okvir za kooperaciju i korištenje ekspertize na ovom području kroz političku konsultaciju i praktične mjere. On vodi ka poboljšanom zajedničkom dijeljenju obavještajnih podataka i saradnji na poljima kao što su sigurnost granica, kontrateroristička obuka i vježbe, te razvoj sposobnosti za odbranu protiv terorističkih

napada ili za postupanje u vezi sa posljedicama takvih napada. Osim toga, promovira rad na osiguranju fizičke sigurnosti i sigurnog uništenja viška municije i malog naoružanja kao i lakšeg oružja, poput raketa za ispaljivanje sa ramena (shoulder-fired rocket) i lansere granata (grenade launchers). Program podrške saradnji između naučnika NATO-a i partnera ili zemalja Mediteranskog dijaloga, poznat kao Program sigurnosti kroz nauku (Security Through Science programme), također je angažovan na razmjeni naučnih i tehnoloških znanja na temama relevantnim za borbu protiv terorizma. Teme za razmatranje uključuju hemijske, biološke, radiološke ili nuklearne prijetnje, otkrivanje eksploziva, sigurnost energetske izvora, sigurnost informacija, socijalne i psihološke posljedice terorizma i analizu korijena terorizma. NATO saveznici i partneri, također rade na unapređenju civilne pripravnosti i snalaženju sa posljedicama mogućih terorističkih napada hemijskim, biološkim ili radiološkim agensima. Kao prvi korak uspostavili su inventar civilnih i vojnih sposobnosti koje mogu biti na raspolaganju za pomoć pogođenim narodima. Jedno od područja kooperacije pokriveno NATO-ovim pojačanim Mediteranskim dijalogom sa Alžirskom, Egiptom, Izraelom, Jordanom, Mauritanijom, Marokom i Tunisom, doprinosi borbi protiv terorizma. Borba protiv terorizma također je dio Istanbulske inicijative za kooperaciju, koju je Alijansa (Istanbul Cooperation Initiative) namijenila širem području Srednjeg Istoka.

NATO sarađuje sa ostalim međunarodnim organizacijama kako bi se informacije zajednički dijelile i kako bi se poduzela adekvatna akcija za efikasniju borbu protiv terorizma.

Evroatlantski koordinacioni centar za reakcije u katastrofama (Disaster Response Coordination Centre) blisko radi sa agencijama Ujedinjenih nacija koje igraju vodeću ulogu u reagovanjima na međunarodne katastrofe i upravljanje posljedicama – UN Ured za koordinaciju humanitarnim poslovima i Organizacija za prohibiciju hemijskog oružja, kao i ostale organizacije.

POGLAVLJE II

STRUKTURA NATO-a **Struktura Alijanse i proces donošenja odluka**

POGLAVLJE II

STRUKTURA NATO-A

2. STRUKTURA ALIJANSE I PROCES DONOŠENJA ODLUKA

2.2.1. Politika i donošenje odluka

Princip konsenzusa u procesu odlučivanja široko se primjenjuje u Alijansi, reflektirajući činjenicu da zemlje članice odlučuju i da je svaka pojedinačno uključena u proces donošenja odluka. Ovaj princip primjenjuje se na svim nivoima organizacije. Glavne institucije Alijanse za politiku i proces odlučivanja su Sjevernoatlantsko vijeće, Komitet za planiranje odbrane i Grupa za nuklearno planiranje. Svaka od njih igra vitalnu ulogu u konsultativnom procesu i procesu donošenja odluka, što čini temelj kooperacije, zajedničkog planiranja i zajedničke sigurnosti između zemalja članica koje NATO predstavlja. Odluke donesene od bilo kojeg spomenutog tijela imaju isti status i predstavljaju prihvaćene stavove zemalja članica, neovisno o nivou na kojem su donesene. Postoje i specijalizovani komiteti potčinjeni ovim višim tijelima, koji se također sastoje od službenika – predstavnika svojih zemalja. Ovakva struktura komiteta omogućava elementarni mehanizam koji Alijansi daje sposobnost konsultiranja i odlučivanja, osiguravajući da svaka zemlja članica bude predstavljena na svakom nivou i na svakom polju NATO-ovih aktivnosti.

NATO odluke donose se na bazi konsenzusa, nakon diskusije i konsultacija između zemalja članica. Odluka donesena konsenzusom jeste sporazum postignut zajedničkim pristankom i podrškom svake zemlje članice. Ovo ukazuje da je donesena odluka NATO-a, izraz kolektivne želje suverenih država koje su članice Alijanse. To je proces donošenja odluka koji NATO-u daje i snagu i kredibilitet.

Kada postoji neslaganje, diskusije se održavaju sve dok se odluka ne donese, premda se u nekim slučajevima može dogoditi da sporazum nije moguć. Međutim, u većini slučajeva nađe se rješenje prihvatljivo za sve strane. Proces je brz s obzirom da se članice konsultiraju na kontinuiranoj bazi i

skladno tome često unaprijed znaju i razumiju pozicije jedne drugih. Konsultacije su vitalni dio procesa donošenja odluka, one pomažu komunikaciju između članica čiji je primarni zadatak osiguravanje konzistentnosti kolektivno donesenih odluka sa njihovim nacionalnim interesima.

2.2.2. *Sjevernoatlantsko vijeće*

Sjevernoatlantsko vijeće (NAC) ima efektivan politički autoritet i moć odlučivanja, a sastoji se od stalnih predstavnika svih zemalja članica, koji se sastaju barem jednom sedmično. Vijeće se sastaje, također, na višim nivoima uključujući ministre vanjskih poslova, ministre odbrane ili predstavnike država i vlada, ali imaju isti autoritet i moć odlučivanja i njihove odluke imaju isti status i validnost, bez obzira na nivo sastajanja. Vijeće ima važan javni profil i izdaje deklaracije objašnjavajući svoje političke stavove i odluke Alijanse javnosti i vladama zemalja koje nisu članice NATO-a. Vijeće je jedino tijelo u okviru Alijanse koje svoj autoritet crpi eksplicitno iz Sjevernoatlantskog sporazuma. Vijeću je data odgovornost kroz Sporazum za uspostavu pomoćnih tijela. Mnogi komiteti i grupe za planiranje od tada su kreirani da podrže rad Vijeća ili preuzmu odgovornosti za specifična polja kao što su planiranje odbrane, nuklearno planiranje i vojne stvari. Otuda Vijeće omogućava jedinstveni forum za konsultiranje širokog dijapazona između vlada članica po svim pitanjima koja ugrožavaju njihovu sigurnost i predstavlja najznačajnije tijelo za odlučivanje u NATO-u. Sve zemlje članice imaju pravo ispoljiti svoje stavove za okruglim stolom Vijeća. Odluke su izraz kolektivne volje vlada članica, donijetih zajedničkim pristankom. Sve su vlade članice strane učesnice formuliranih politika u Vijeću ili pod njegovim autoritetom i sudjeluju u konsenzusu na osnovu kojeg su odluke bazirane. Kada se Vijeće sastaje na nivou ambasadora ili stalnih predstavnika zemalja članica, tada se spominje kao "Stalno vijeće". Dva puta godišnje, a ponekad i češće, sastaje se na ministarskom nivou, u formalnoj ili neformalnoj sesiji, kada je svaka zemlja reprezentovana svojim ministrom vanjskih poslova. Sastanci Vijeća također se održavaju na sesijama ministara odbrane. Samiti na kojima prisustvuju predstavnici države ili vlade održavaju se kada se određena važna pitanja trebaju razmatrati

ili u početnim momentima u evoluciji Alijansinih sigurnosnih politika. Dok Vijeće normalno zasjeda jednom sedmično, može se sastati u kratkom roku kad god je to neophodno. Sastancima predsjedava generalni sekretar NATO-a ili, u njegovom odsustvu, njegov zamjenik. Predstavnik sa najdužim stažom u Vijeću stječe titulu Dekan Vijeća (Dean of the Council). Primarno ceremonijalna funkcija, dekan može biti pozvan da igra više specifičnu predsjedavateljsku ulogu, naprimjer u sazivanju sastanka i predsjedavanjem sjednici u vremenu izbora novog generalnog sekretara.

Na ministarskim susretima ministara vanjskih poslova, ministar vanjskih poslova jedne zemlje preuzima ulogu počasnog predsjednika. Pozicija se rotira godišnje između zemalja članica po redoslijedu engleske abecede. Red prvenstva u Stalnom vijeću utvrđen je na osnovu vremena rada u službi, ali na susretima Vijeća na bilo kojem nivou stalni predstavnici sjede za stolom po nacionalnosti po engleskom abecednom redoslijedu. Ista procedura sprovodi se kroz sve komitetske strukture NATO-a. Predmeti diskusija i donijete odluke na sastancima Vijeća pokrivaju sve aspekte aktivnosti Organizacije i često su bazirane na izvještajima i preporukama pripremljenim od subordiniranih komiteta na zahtjev Vijeća. Podjednako, pitanja mogu biti inicirana od bilo kojeg nacionalnog predstavnika ili od generalnog sekretara. Stalni predstavnici djeluju na osnovu instrukcija iz svojih prijestolnica, informišući i objašnjavajući poglede i odluke njihovih vlada svojim kolegama za okruglim stolom, i obratno, oni izvještavaju svoje nacionalne zvaničnike o pogledima i pozicijama zauzetih od drugih vlada, informišući ih o novim momentima i održavajući ih u toku o slijedu prema konsenzusu po važnim pitanjima ili područjima gdje se nacionalne pozicije razilaze. Kada se trebaju donijeti odluke, akcija je usklađena na bazi jednoglasnosti i obostrane saglasnosti. Nema glasanja ili odlučivanja putem majorizacije. Svaka zemlja članica predstavljena na Vijeću (Council table) ili bilo kojem subordiniranom komitetu zadržava potpuni suverenitet i odgovornost za vlastite odluke. Rad Vijeća pripreme subordinirani komiteti koji imaju odgovornost za specifična područja ili politike. Dosta tog rada involvira Viši politički komitet (Senior Political Committee (SPC), sastavljen od zamjenika stalnih predstavnika, ponekad pojačan

odgovarajućim nacionalnim ekspertima, ovisno o predmetu. Viši politički komitet ima konkretnu odgovornost za pripremu izvještaja koje izdaje Vijeće i sastaje se prije ministarskih susreta radi izrade nacrtu teksta koji će Vijeće odobriti. Ostalim aspektima političkog rada može se baviti regularni Politički komitet, koji se sastoji od političkih savjetnika iz nacionalnih delegacija. Slično tome, rad Komiteta za planiranje odbrane i Grupe za nuklearno planiranje (NPG) priprema Komitet za reviziju odbrane i NPG grupe, svake pojedinačno, i ostali viši komiteti. Kada se Vijeće sastaje na nivou ministara odbrane ili radi na odbrambenoj materiji i pitanjima odbrambene strategije, ostali viši komiteti, poput Izvršne radne grupe, mogu biti uključeni kao glavna savjetodavna tijela. Ako su finansijska pitanja na agendi Vijeća, Viši odbor za resurse, ili Komitet za civilni ili vojni budžet, ili Komitet za infrastrukturu, zavisno od toga koje je tijelo adekvatnije, bit će odgovorno Vijeću za pripremu tog rada. Zavisno od teme za diskusiju, odgovarajući Viši komitet sa odgovornošću za dato područje preuzima vodeću ulogu u pripremi sastanaka Vijeća i praćenju odluka Vijeća. Rad Vijeća podržavaju relevantna odjeljenja i ured iz Međunarodnog štaba, a posebno Sekretarijat Vijeća, koji koordinira aktivnosti Vijeća i osigurava da su mandati Vijeća sprovedeni a odluke evidentirane i distribuirane.

2.2.3. *Komitet za planiranje odbrane*

Komitet za planiranje odbrane uobičajeno je sastavljen od stalnih predstavnika, ali se sastaje na nivou ministara odbrane barem dva puta godišnje. U većini slučajeva bavi se odbrambenim materijama i predmetima vezanim za kolektivno planiranje odbrane. Sa izuzetkom Francuske, sve zemlje članice predstavljene su na ovom forumu. Komitet za planiranje odbrane pruža smjernice NATO-ovim vojnim autoritetima i sa svojim obimom aktivnosti ima iste funkcije i attribute i isti autoritet kao i Vijeće u pogledu pitanja u okviru područja odgovornosti. Subordinirani komitet sa specifičnom odgovornošću, konkretno Komitet za reviziju odbrane, koji nadgleda proces planiranja snaga u okviru NATO-a i ispituje ostala pitanja vezana za integriranu vojnu strukturu, pripremio je Rad Komiteta za planiranje odbrane. Kao i Vijeće, Komitet za planiranje odbrane upućen je na Više komitete za relevantne

specifične zadatke u pripremnim i popratnim radnjama vezanim za odluke.

2.2.4. *Grupa za nuklearno planiranje*

Ministri odbrane zemalja članica koje učestvuju u NATO-ovom Komitetu za planiranje odbrane sastaju se u regularnim intervalima u vidu Grupe za nuklearno planiranje (NPG), gdje diskutiraju o specifičnim smjernicama vezanim za nuklearne snage. Ove diskusije pokrivaju širok spektar nuklearnih pitanja uključujući zaštitu, sigurnost i mogućnost preživljavanja napada nuklearnim oružjem, komunikacije i informativni sistem, pitanja razmještanja trupa i šira pitanja od zajedničke brige, poput kontrole nuklearnog oružja i nuklearne proliferacije. Nuklearna politika Alijanse pod stalnom je revizijom, a odluke se donose zajednički kako bi se modificirale ili adaptirale u svjetlu novih događaja i kako bi se ažurirale i prilagodile planske i konsultativne procedure.

Rad Grupe za nuklearno planiranje priprema NPG grupa sačinjena od članova nacionalnih delegacija zemalja koje participiraju u NPG, članica Međunarodnog vojnog osoblja i predstavnika strateških komandanata. Grupa stručnjaka izvodi detaljan rad u ime NPG stalnih predstavnika. Sastaje se jednom sedmično ili po potrebi.

Grupa na visokom nivou (The High Level Group - HLG) više je savjetodavno tijelo za NPG za pitanja nuklearnih politika i planiranja. Grupa na visokom nivou zadužena je i za nadzor sigurnosti i preživljavanje nuklearnog oružja. Grupi predsjedavaju Sjedinjene Države, a sačinjena je od nacionalnih političkih kreatora i eksperata iz prijestolnica kao i članova NATO-ovog međunarodnog štaba i predstavnika strateških komandanata. Sastaje se nekoliko puta godišnje da diskutira o aspektima NATO-ove nuklearne politike, planiranja i položaja snaga, kao i o stvarima vezanih za zaštitu, sigurnost i preživljavanje nuklearnog oružja.

2.2.5. *Vojni komitet*

Vojni komitet viši je vojni autoritet u NATO-u pod političkim autoritetom Vijeća, Komiteta za planiranje odbrane i Grupe za nuklearno planiranje. On je neodvojiv dio aparata Alijanse za politiku i odlučivanje i pruža esencijalnu vezu između procesa donošenja političkih odluka u okviru Sjevernoatlantskog vijeća, Komiteta za planiranje odbrane i Grupe za nuklearno planiranje i integrirane komandne strukture NATO-a zadužene pojedinačno za upravljanje vojnim operacijama i budućom vojnom transformacijom Alijanse. Vojni komitet je odgovoran i za nadzor razvoja NATO-ovih vojnih politika i doktrina i za pružanje smjernica NATO-strateškim komandantima. Strateški komandanti odgovorni su Vojnom komitetu za sveukupnu direkciju i upravljanje svim vojnim stvarima Alijanse u okviru polja odgovornosti. Aktivnosti Vojnog komitet podržava Međunarodno vojno osoblje.

2.2.6. *Savjetodavni proces*

Formulacija i primjena politika u Savezu neovisnih suverenih zemalja zavisi od potpune informiranosti svih vlada članica o međusobnim politikama i namjerama kao i zajedničkim razmatranjima. Ovo zahtijeva redovne političke konsultacije, kad god je moguće u toku procesa stvaranja politike prije nego se donesu nacionalne odluke. Političke konsultacije u NATO-u počele su kao sistematske vježbe kada se Vijeće prvi put sastalo u septembru 1949, nedugo iza zaživljavanja Sjevernoatlantskog sporazuma. Od tog vremena, proces je ojačan i prilagođen da odgovori novim situacijama. Glavni forum za političke konsultacije ostaje i dalje Vijeće. Sastanci se održavaju sa minimumom formalnosti; diskusija je iskrena i direktna. Generalni sekretar kao predsjedavajući ima značajnu ulogu u odlučivanju i djeluje kao glavni predstavnik i govornik kako u kontaktima sa pojedinačnim vladama tako i u javnim poslovima. Konsultacije se redovno odvijaju i na drugim forumima, koji svi skupa crpe svoj autoritet iz Vijeća. Politički komitet na seniorskom nivou i ostalim nivoima, Grupa za koordinaciju politika, Savjetodavna grupa za Atlantsku politiku i ostali specijalni komiteti imaju direktnu ulogu u sprovedbi političkih konsultacija između vlada članica. Poput Vijeća, njima

pomaže međunarodno osoblje odgovorno generalnom sekretaru NATO-a.

Političke konsultacije između članica Alijanse nisu ograničene samo na događaje u okviru evroatlantskog područja. Događaji negdje drugo koji mogu imati potencijalni utjecaj za Alijansu, redovno su na agendi Vijeća i subordinarnih komiteta. Savjetodavna mašinerija NATO-a spremna je, uvijek na raspolaganju i široko korištena od članica u datim okolnostima, u cilju rane identifikacije područja gdje se, u interesu zaštite i sigurnosti, može poduzeti koordinirana akcija. Potreba za konsultacijama nije samo ograničena na političke subjekte. Konsultacije širokog spektra odvijaju se na mnogim drugim poljima. Proces je kontinuiran i odvija se na neformalnoj kao i formalnoj bazi sa minimumom odgađanja ili neprikladnosti, kao rezultat rasporeda nacionalnih delegacija pri NATO-u u okviru istog Glavnog štaba. Gdje je neophodno, omogućava se sprovođenje intenzivnog rada u najkraćem vremenu o pitanjima od osobite važnosti ili hitnosti sa potpunim učešćem predstavnika svih zainteresiranih. Konsultacije u okviru Alijanse odvijaju se u mnogim formama. U svojoj elementarnoj formi savjetodavni proces jednostavno podrazumijeva razmjenu informacija i mišljenja. Na drugom nivou, pokriva komunikaciju akcija ili odluka koje su vlade već poduzele ili namjeravaju poduzeti, a koje imaju direktan ili indirektan odraz na interese njihovih Saveznika. Može također uključivati pružanje ranijih upozorenja za buduće akcije ili odluke vlada, u cilju stvaranja prilike da ih ostali potvrde ili komentarišu. Također, može obuhvatati diskusiju s ciljem postizanja konsenzusa paralelno na politikama koje treba usvojiti ili akcijama koje treba poduzeti. U krajnjoj liniji, savjetodavni proces koncipiran je kako bi se omogućilo zemljama članicama da dođu do zajednički prihvatljivih dogovora na kolektivnim odlukama ili na akcijama Alijanse kao cjeline. Čineći proces zajedničkog odlučivanja ovisnim o konsenzusu i zajedničkoj saglasnosti, članice Alijanse štite ulogu individualnog iskustva i stajališta svake pojedinačne zemlje, dok im istovremeno nude mašineriju i procedure koje im dopuštaju da uzajamno djeluju brzo i odlučno, ako to okolnosti zahtijevaju. Praksa razmjene informacija i zajedničkog konsultiranja na dnevnoj bazi osigurava da se vlade mogu sastati u kratkom vremenu kad

god je to neophodno, često sa predznanjem njihovih pojedinačnih preokupacija, u cilju slaganja na zajedničkim politikama. Ako je potrebno, zalaganje za prevazilaženje razlika bit će pokrenuto u cilju da zajedničke akcije mogu biti podržane potpunom snagom odluka koje su sve vlade zemalja članica potpisale. Jednom donesene, takve odluke predstavljaju zajedničku odlučnost svih uključenih zemalja da ih u potpunosti sprovedu. Odluke koje mogu biti politički teške ili koje se suočavaju sa izazovnim zahtjevima na resurse, zahtijevaju dodatnu snagu i kredibilitet. Sve zemlje članice NATO-a u potpunosti sudjeluju na političkom nivou kooperacije u okviru Alijanse i jednako su posvećene uvjetima Sjevernoatlantskog sporazuma i recipročnom preuzimanju obaveza formulisanom u Članu 5, koji simbolizira nedjeljivost njihove sigurnosti – poimanje da je napad na jednu ili više njih napad na sve. Način na koji se Alijansa razvijala osiguravao je da varijacije u zahtjevima i politikama zemalja članica budu uzete u obzir u njihovoj poziciji u okviru Alijanse. Fleksibilnost se manifestirala u brojnim načinima. U nekim slučajevima, razlike mogu biti velikim dijelom proceduralne i prevazilaze se bez teškoća. Island, naprimjer, nema vojne snage i stoga je predstavljen civilnim kadrovima u NATO-vojnim forumima ako želi. U ostalim slučajevima razlike mogu biti više suštinske prirode. Francuska, članica koja je osnivač Alijanse od 1949, povukla se iz integrirane vojne strukture Alijanse 1966. dok je ostala puna članica političkih struktura.

Razlike između zemalja članica NATO-a mogu postojati i kao rezultat njihovih geografskih, političkih, vojnih ili ustavnih prilika. Sudjelovanje Norveške i Danske u NATO-ovim vojnim rasporedima, naprimjer, mora se povinovati nacionalnom zakonodavstvu, koje ne dopušta stacioniranje stranih trupa ili nuklearnog oružja na njihovoj nacionalnoj teritoriji u vrijeme mira. U drugom kontekstu, vojne komande u okviru integriranih vojnih struktura mogu uključivati samo snage onih zemalja koje su direktno zabrinute ili opremljene da učestvuju u specifičnoj dužnosti za koju je komanda i uspostavljena.

2.2.7. *Konsultacije sa zemljama partnerima, ostalim zemljama nečlanicama i kontaktnim zemljama*

Saradnja sa nečlanicama NATO-a sastavni je dio sigurnosne politike Alijanse i igra fundamentalnu ulogu u svakodnevним poslovima. Kroz svoju težnju za saradnjom i različite forme partnerstva sa zemljama nečlanicama, NATO ne samo da povećava sigurnost i stabilnost zemalja Partnera nego i učvršćuje vlastitu sigurnost. Partnerstvo i saradnja stoga su dio dvosmjernog procesa od kojeg imaju koristi i zemlje partneri i zemlje članice. Oni pružaju priliku svakoj od njih da diskutira o sigurnosnim pitanjima i sarađuje na različitim poljima, prevazilazeći podjele i potencijalna područja neslaganja koja bi mogla voditi prema nestabilnosti i konfliktu. Redovne konsultacije na važnim političkim pitanjima uzimaju mjesto sa zemljama partnerima u kontekstu Evroatlantskog partnerskog vijeća, sa Rusijom kroz NATO-Rusija vijeće, sa Ukrajinom kroz NATO-ukrajinsku komisiju i sa učesnicima NATO-ovog Mediteranskog dijaloga kroz Mediteransku grupu za kooperaciju. NATO je također ponudio okvir za saradnju sa zemljama šireg Srednjeg istoka, kroz Istanbulska inicijativu za saradnju i održava savjetodavne forume za saradnju sa zemljama na Balkanu, kroz Inicijativu jugoistočne Evrope. Principi koji usmjeravaju konsultacije u ovim forumima modelirani su na onima koji su već dugo formirali osnove za konsultacije u okviru Alijanse i koji se sprovode sa istom otvorenosću i duhom kooperacije. Konačno, postoje propisi za NATO konsultacije sa bilo kojim aktivnim sudionikom u Partnerstvu za mir ukoliko zemlja partner opazi direktnu prijetnju svom teritorijalnom integritetu, političkoj neovisnosti ili sigurnosti. Proces saradnje na nacionalnom nivou pojačan je saradnjom NATO-a i brojnih multinacionalnih organizacija sa ključnom ulogom u stvarima vezanim za sigurnost. NATO, dakle, ne radi u izolaciji. Dodatno zadacima u kojima igra vodeću ulogu, podržava i dopunjuje rad ostalih organizacija u polaganju temelja za sigurnije, stabilnije i više miroljubivo međunarodno okruženje u kojem ekonomije mogu prosperirati. Posebice, NATO je poduzimao vojne operacije kao podršku principima i rezolucijama Ujedinjenih nacija. Usko sarađuje sa

evropskim zemljama članicama u razvoju djelotvornog strateškog partnerstva između Alijanse i Evropske unije. I Alijansa blisko sarađuje u različitim kontekstima sa Organizacijom za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), Vijećem Evrope i ostalim međunarodnim i nevladinim organizacijama. Iako NATO nema formalne institucionalne veze sa pojedinačnim zemljama izvan okvira bilateralnih i multilateralnih struktura opisanih gore, uloga Alijanse u sigurnosti današnjeg svijeta vodilja je za mnoge zemlje u traženju aktualnih informacija o NATO-ovoj politici i aktivnosti, kako bi bile u toku i razmotrile sudjelovanje u određenim projektima. Različite operative aktivnosti koje je Alijansa poduzela također su služile za povećavanje interakcije sa zemljama koje doprinose takvim naporima. U takvim slučajevima, u skladu sa smjernicama izdatim od Sjevernoatlantskog vijeća, saradnja se razmatra na principu "od slučaja do slučaja". Odluke se donose u svjetlu obostrane koristi, potencijalnih troškova, prioriteta datih kooperaciji sa zemljama partnerima i obimu učestvovanja u vrijednostima koje Alijansa predstavlja. Kontakti i razmjene uzimaju mjesta sa brojem zemalja na koje se upućuje kao "kontakt zemlje", koje su naznačile svoju želju da uspostave dijalog sa Alijansom. Godinama je NATO sudjelovao u redovnoj razmjeni pogleda na svim nivoima sa Japanom. Nedavno je Alijansa također pozitivno odgovorila Kininom interesu za neformalne kontakte. Redovni kontakti na svim nivoima sa ostalim zemljama poput Novog Zelanda i Australije također su izgrađeni. U nekim slučajevima ovi dijalozi mogu biti dopunjeni učešćem u određenim aktivnostima NATO-a ili zajedničkim učestvovanjem u nekim događajima.

Operacije na Balkanu pod vodstvom NATO-a, u Mediteranu i u Afganistanu kao i misija u Iraku, usaglašena u junu 2004, pružaju konkretan primjer praktične kooperacije između Alijanse i zemalja koje niti su njene članice niti su povezane kroz formalno partnerstvo. Zemlje koje su dale snage za ove operacije uključuju Argentinu, Australiju, Čile, Novi Zeland i Ujedinjene Arapske Emirate.

2.2.8 Upravljanje krizama

Alijansin Strateški koncept iz 1999. godine identificira upravljanje krizama kao jedan od NATO-ovih fundamentalnih sigurnosnih zadataka. On obavezuje Alijansu da bude spremna za doprinos efektivnoj prevenciji konflikata i da se aktivno angažuje u upravljanju kriznim situacijama, uključujući operacije reagovanja na krize. Ovaj zahtjev ispunjen je kroz kombinaciju efektivnih procedura savjetovanja, aranžmana za upravljanje krizama, vojnih kapaciteta i civilnih planskih priprema za vanredna stanja.

Od najranijih godina svog postojanja, NATO-ov osnovni zadatak bio je razvoj procesa planiranja odbrane kombiniran sa vojnim kapacitetima potrebnim za osiguranje kako bi Alijansa imala kapacitet baviti se operacijama kolektivne odbrane u skladu sa Članom 5. Sporazuma. Međutim, tek u skorijoj historiji NATO donosi odluke koje su rezultirale operacijama mimo Člana 5. izvan teritorije zemalja članica, oblikovane da spriječe širenje konflikta i opasnost od destabilizacije ostalih zemalja u regionu, uključujući i NATO članice i zemlje Partnere. Istovremeno, Alijansa poduzima obimne mjere za razvoj svojih kapaciteta kako bi odgovorila na krizne situacije van Člana 5.

2.2.9. Promjenjive forme kriza i reagovanja u slučaju kriza

Upravljanje krizama može uključivati kako vojne tako i nevojne mjere da bi se odgovorilo na kriznu situaciju koja ugrožava nacionalnu ili međunarodnu sigurnost. Kriza može suštinski biti političke, vojne ili humanitarne prirode, a može biti uzrokovana političkim neslaganjima ili oružanim konfliktima, tehnološkim incidentima ili prirodnim katastrofama. Upravljanje krizama sastoji se od različitih načina postupanja sa ovim promjenjivim formama kriza. U praksi, nacionalni i međunarodni odgovor na krize, ili nastupajuća situacija koja prijeti da preraste u krizu, zavisi od prirode, omjera i ozbiljnosti same situacije. U nekim slučajevima, moguće je anticipirati i spriječiti krizu kroz diplomatiju ili ostale mjere. U drugim prilikama možda su neophodne robusnije mjere, uključujući vojnu akciju. Pored toga, zavisno od prirode krize, različite

vrste operacija kriznog menadžmenta mogu razmatrati nacionalni autoriteti. U okviru NATO-a, sada postoje dvije široke kategorije operacija kriznog menadžmenta koje zemlje članice mogu uzeti u obzir, imenom operacije koje traže kolektivnu odbranu i ostale operacije za krizne reakcije u koje nije uključena kolektivna odbrana. Operacije kolektivne odbrane bazirane su na pozivanju na Član 5. Sjevernoatlantskog sporazuma i na njih se upućuje kao "Operacije Člana 5.". One nose implikaciju da su odluku kolektivno donijele NATO članice koje smatraju napad ili akt agresije protiv jedne ili više članica kao napad na sve. NATO je prizvao Član 5. jednom u svojoj historiji u septembru 2001, slijedom terorističkih napada protiv Sjedinjenih Država. Ostale operacije kriznih reagovanja uključuju sve vojne operacije koje Alijansa može sprovesti u situacijama izvan Člana 5. One mogu biti osmišljene da podrže mirovni proces u konfliktnim područjima i, u tim okolnostima, referiraju se kao operacije mirovne podrške. Međutim, one obuhvataju opseg drugih mogućnosti uključujući prevenciju konflikata, mjere čuvanja i pojačavanja mira, mirotnovne mjere, mjere izgradnje mira, preventivnog raspoređivanja trupa i humanitarne operacije. NATO-ovo učešće na Balkanu i Afganistanu primjeri su operacija kriznog menadžmenta u ovoj kategoriji. Ostali primjeri uključuju NATO-ovu ulogu podrške poljskim trupama u Međunarodnim snagama za stabilizaciju u Iraku i prihvatanje odgovornosti za pomoć iračkoj vladi sa obukom nacionalnih snaga za sigurnost lansiranjem NATO misije za obuku u Iraku. Prirodne, tehnološke ili humanitarne katastrofe također mogu rezultirati intervencijom koja dolazi u okviru kategorije operacija za krizne reakcije i povlači za sobom operacije asistiranja članicama i zemljama partnerima koje su žrtve velikih incidenata. NATO je pružio pomoć Pakistanu nakon katastrofalnog zemljotresa u oktobru 2005, kao i pomoć Ukrajini, koja je često bila devastirana poplavama.

2.3. SARADNJA SA OSTALIM ORGANIZACIJAMA ZEMLJAMA NEČLANICAMA NATO-a

NATO odlučuje da li da se angažuje u operacijama kriznog menadžmenta na principu od slučaja do slučaja. Takve odluke, kao i sve ostale odluke Alijanse, bazirane su na konsenzusu zemalja članica. U mnogim operativnim situacijama u kojima je Alijansa preuzela odgovornost, saradnju i partnerstvo sa ostalim organizacijama, to je bio važan faktor. Djelotvorna saradnja sa Ujedinjenim nacijama i sa UN-ovim agencijama na terenu, saradnja sa Organizacijom za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), NATO-ovo rastuće strateško partnerstvo sa Evropskom unijom u kojem je podrška na raspolaganju za operacije pod vodstvom EU uz korištenje NATO-ovih sredstava i kapaciteta – svi oni igrali su važnu ulogu u postizanju specifičnih potreba u različitim kriznim situacijama. Jednako važno bilo je Alijansino proširenje kooperacije u situacijama kriznog menadžmenta sa zemljama nečlanicama NATO-a koje su partneri u Evroatlantskom partnerskom Vijeću (EAPC) ili u Alijansinom Mediteranskom dijalogu.

2.4. RAZVOJ POLITIKE ODGOVORA NA KRIZE

Spremnost da odgovori na krize koje ugrožavaju sigurnost njenih članica, pozivajući se na Član 5. Sporazuma i sprovedbom obostranih garancija koje se traže po Članu 5, fundamentalna je obaveza zemalja članica NATO-a od početka. Kao takva, igra integralnu ulogu u NATO-ovim aranžmanima planiranja odbrane koji su dizajnirani da odbiju bilo koju moguću prijetnju i da stoje spremno, ako odbijanje propadne, da poduzmu akciju koju su na političkom nivou prihvatile zemlje članice, da uspostave i održe sigurnost Sjevernoatlantskog područja. Kroz sve godine Hladnog rata bilo je pretpostavljeno da bi jedina okolnost u kojoj bi se prizvao Član 5. bila kriza koja ugrožava sigurnost evropskih saveznika. U samo jednoj prilici u kojoj je prizvan Član 5. bilo je u cilju omogućavanja saveznicima Sjedinjenih Država da pruže asistenciju u svjetlu terorističkih napada od 11. septembra 2001. Potreba Alijanse da razmotri poduzimanje vojnih operacija u odgovoru na

situacije van Člana 5. iskrsnula je tokom ranih godina nakon kraja Hladnog rata, raspada Varšavskog Pakta i kolapsa Sovjetskog saveza. U brojnim područjima u okviru i na granicama bivšeg Sovjetskog saveza i na Balkanu, tenzije iz prošlosti izašle su na površinu, te su nasilni konflikti eskalirali između etničkih grupa, čija su prava u mnogim slučajevima bila gušena pola stoljeća. Također borba za nezavisnost u mnogim novim državama nije protekla bez tenzija i potencijalnog konflikta. Kada je veliki etnički konflikt eskalirao u bivšoj Jugoslaviji 1992, a međunarodna zalaganja nisu uspjela riješiti krizu, vlade članica NATO-a poduzimaju seriju odluka bez presedana da upotrijebe Alijansine vojne kapacitete u operativnoj ulozi. Uslijedit će i ostale operacije kriznog menadžmenta izvan Člana 5.

2.4.1. *Operacije pomoći pri nesrećama*

Krizni menadžment je široki koncept koji prevazilazi vojne operacije i može uključivati pitanja poput zaštite ugroženog stanovništva kao žrtve prirodnih katastrofa ili katastrofa uzrokovanih čovjekovom greškom. NATO je započeo izgradnju civilnih mjera zaštite za eventualno izbijanje nuklearnog konflikta još ranih 1950-ih i mogao je koristiti prednosti svojih kapaciteta u ovom polju da ublaži efekte katastrofa uzrokovanih velikim poplavama, zemljotresima, incidente koji uključuju velike industrijske ili tehnološke katastrofe i humanitarne krize. Godine 1953. prva šema pomoći u katastrofi sprovedena je nakon devastirajućih poplava u sjevernoj Evropi i 1958. godine kada NATO uspostavlja detaljnu proceduru za koordinaciju pomoći između zemalja članica u slučaju katastrofe. Ove su procedure ostale i pružale osnov za rad na planiranju civilnih vanrednih stanja u dolazećim godinama. Temeljno su preispitane 1995. godine kada postaju primjenljive i na zemlje partnere, a ne samo zemlje članice NATO-a. Godine 1998. uspostavlja se Evroatlantski koordinacioni centar za reakcije na katastrofe (EADRCC), na bazi ruskog prijedloga, da bi koordinirao pomoć koju pružaju različite članice i zemlje partneri u područjima pogođenim katastrofama u bilo kojoj od njih. Evroatlantska jedinica za reakcije na katastrofe također se uspostavlja. Bazirana je na nestalnim civilnim i vojnim dobrovoljnim elementima od članica ili zemalja Partnera za

raspoređivanje u područja katastrofe. Uskoro nakon uspostavljanja, EADRCC je pozvan da pomogne sa koordinacijom humanitarne pomoći za kosovske izbjeglice, kao podrška UN-ovom Visokom komesarijatu za izbjeglice. Mjere za planiranje civilnih vanrednih nepogoda također su omogućile intervenciju u brojnim civilnim vanrednim stanjima kao što su slučajevi poplava u Albaniji, Češkoj Republici, Mađarskoj, Rumuniji, Ukrajini i Sjedinjenim Državama; zemljotresi u Turskoj i Pakistanu; požari u bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji* i Portugalu; ekstremni vremenski uvjeti koji su oborili energetske sisteme u Ukrajini i Moldaviji. NATO također provodi vježbe civilnih vanrednih stanja na redovnoj bazi.

2.5. DONOŠENJE ODLUKA U KRIZNOM MENADŽMENTU

U reagovanju na situaciju koja traži aranžmane kriznog menadžmenta, donose se kolektivne odluke vlada zemalja članica NATO-a u okviru Sjevernoatlantskog vijeća. One mogu uključivati političke i vojne mjere kao i mjere koje se odnose na civilna vanredna stanja, zavisno od prirode krize. Sve odluke na planiranju, pregrupisanju ili upotrebi vojnih snaga donose se samo uz političku autorizaciju zemalja članica. Takve odluke mogu rezultirati upotrebom različitih mehanizama za borbu sa krizom poput razmjene obavještajnih podataka, informacija, upoređujući različite percepcije, pristupe i ostale mjere sa ciljem usklađivanja mjera između zemalja članica. U postizanju i sporovođenju odluka, Vijeće mogu podržati specijalizirani komitet poput Političkog komiteta, Koordinacione grupe za politiku Vojnog komiteta i Visokog civilnog komiteta za planiranje u vanrednim prilikama. Vijeće će se također potpuno koristiti i komunikacijskim i informativnim sistemima koji su na raspolaganju, uključujući NATO centar za situacije, koji prikuplja i prosljeđuje političke, ekonomske i vojne podatke i informacije na trajnoj i kontinuiranoj bazi, svakog pojedinačnog dana u godini. U bilo kojoj krizi NATO može voditi ili imati ulogu podrške u kontekstu aktivnosti kriznog menadžmenta poduzetih pod odgovornošću Ujedinjenih nacija, OSCE-a, Evropske unije, ili jedne ili više zemalja članica NATO-a. U bilo kojem slučaju, fokus NATO-ovog učešća jeste na stvaranju značajnog i

prepoznatljivog doprinosa uspješnom upravljanju konfliktima i njihovom rješavanju.

2.5.1. *Proces kriznog menadžmenta*

Alijansa mora biti spremna sprovesti puni opseg misija Člana 5. i misija izvan Člana 5. u okolnostima koje se u mnogim slučajevima teško mogu predvidjeti, s obzirom da je do nekog stepena svaka kriza jedinstvena. I pored toga, proces putem kojeg Alijanse traži da upravlja i rješava krize može biti planiran sa razumnim pouzdanjem. Proces kriznog menadžmenta dizajniran je tako da omogućuje političke konsultacije i odlučivanje u dovoljno ranoj fazi u kriznim situacijama da bi odgovarajućim NATO komitetima osigurao vrijeme za koordinaciju njihovih zadataka i pravovremeno izvještavanje Vijeću. Također dopušta Vrhovnom savezničkom komandantu Evrope, kao srateškom komandantu odgovornom za Savezničke komandne operacije, da poduzme pripreme planske mjere u razumnom vremenskom okviru. U krizi koja se pojavljuje i koja ukazuje na moguću operaciju kriznog reagovanja, proces kriznog menadžmenta sastoji se od pet uzastopnih faza od inicijalne indikacije i upozorenja predstojeće krize, procjene situacije i njenih stvarnih ili potencijalnih implikacija na sigurnost Alijanse, preko razvoja preporučenih opcija za reagovanje do planiranja i sprovođenja odluka Vijeća. Djelotvornost sistema kriznih reakcija i NATO-ovih sveukupnih procesa kriznog menadžmenta može biti određen velikim stepenom djelotvornosti i efikasnosti struktura i procedura Organizacije za krizni menadžment NATO-ovog štaba. Reakcija mora biti brza, flekibilna i prilagodljiva. Ove organizacije također moraju omogućiti glatku internu saradnju ostalih važnih elemenata procesa kriznog menadžmenta, poimenice NATO sistema za krizne reakcije (NCRS), NATO-obavještajni sistem upozorenja (NIWS), NATO-operativni sistem planiranja i NATO-civilno planiranje za vanredna stanja. NATO-situacioni centar pomaže komunikacione procese i ostale bitne kapacitete. U svjetlu odluka donesenih na Vašingtonskom samitu 1999. godine o transformiranju strukture i sposobnosti, postojeći instrumenti kriznog menadžmenta smatrani su nedovoljno dobro adaptirani rizicima i izazovima sa kojima se može Alijansa suočiti. Skladno tome, u augustu 2001,

Sjevernoatlantsko vijeće odobrava političke smjernice sa namjerom da razvije jedan potpuno integrirani NATO-sistem za krizne reakcije (NCRS).

Teroristički napadi na Sjedinjene Države u septembru 2001. godine donijeli su novu hitnost ovom zadatku i novu dimenziju NATO-ovom okviru za krizni menadžment, koji je do tada primarno bio fokusiran na zahtjeve kolektivne odbrane. U junu 2002. Vijeće također donosi političke smjernice za razvoj Vojnog koncepta za odbranu protiv terorizma. Važan rezultat ove odluke bio je uvođenje mjera jačanja civilnog planiranja za vanredna stanja za kontingente Člana 5. ili van Člana 5, kao i upravljanje posljedicama civilnih vanrednih prilika ili katastrofa nastalih kao rezultat upotrebe hemijskih, bioloških, radioloških ili nuklearnih sredstava (CBRN).

S obzirom na nove rizike, kao i Alijansinu potrebu da uputi kompleksnije i detaljnije zahtjeve kriznog menadžmenta, uz mogućnost NATO-ove podrške za ne-NATO operacije uključujući jednu ili više zemalja članica, donesene su daljne dalekosežne odluke o sveukupnom NATO-ovom odbrambenom stavu. One su rezultirale novim položajem snaga i novom komandnom strukturom, transformacijom strukture kadrova, novim mjerama odbrane protiv terorizma, uspostavljanjem NATO-snaga za brzo reagovanje, poboljšanjima u sposobnostima razvojem strateškog partnerstva sa Evropskom unijom, povećanom saradnjom sa zemljama partnerima i jačanjem Alijansinog Mediteranskog dijaloga.

NATO-krizni sistem za reakcije u razvoju uzima u obzir i nadopunjuje ove nove NATO-koncepte, sposobnosti i aranžmane. Ima za cilj pružanje obuhvatnog seta opcija i mjera Alijansi za upravljanje i podesan odgovor na krizu, koristeći punu prednost instrumenata i sposobnosti koji su uvedeni kao rezultat odluka donesenih od NATO predstavnika, država i vlada na zajedničkim susretima. Vježbe za testiranje i razvoj procedura kriznog menadžmenta održavaju se u redovnim intervalima zajedno sa nacionalnim prijestolnicama i NATO-ovim strateškim komandantima. Takve vježbe i aranžmani, procedure i kapaciteti od kojih zavisi proces kriznog menadžmenta koordinirale su Operacije vijeća i komiteta za vježbe (COEC). Aktivnosti kriznog menadžmenta koje uključuju NATO zemlje partnere, također je koordinirao COEC i nalaze se između usaglašenih polja aktivnosti u radnoj agendi

Evroatlantskog partnerstva i u Programima individualnog partnerstva. Oni uključuju brifinge i konsultacije, posjete eksperata, kurseve iz kriznog menadžmenta, sudjelovanje zemalja partnera u godišnjoj vježbi NATO-a iz kriznog menadžmenta i odredbu o općim dokumentima kriznog menadžmenta zainteresiranim zemljama partnerima. Koordinacija reagovanja kriznog menadžmenta na katastrofe ili vanredna stanja u evroatlantskom području uzima mjesto u okviru Evroatlantskog koordinacionog centra za reakcije u katastrofama (EAD RCC). Uloga je Centra da olakša koordinaciju, odgovora na civilne vanredne prilike ili katastrofe, uključujući upravljanje posljedicama terorističkih napada. Centar koji se može povećati po potrebi, u stanju je operativnosti 24 sata sedam dana u nedjelji ako okolnosti to zahtijevaju.

2.6. DIMENZIJA PLANIRANJA ODBRANE

U sadašnjem političkom i strateškom okruženju u Evropi, uspjeh Alijansine uloge u očuvanju mira i prevenciji rata zavisi, čak više nego u prošlosti, od efektivnosti preventivne diplomatije i uspješnog menadžmenta krize koja utječe na sigurnost. Politički, ekonomski, socijalni i ekološki elementi sigurnosti i stabilnosti poprimaju sve veću važnost.

Pored toga, odbrambena dimenzija Alijanse konkretan je izraz Alijansine sveukupne uloge odvrćanja odbrane zemalja članica čime doprinosi održavanju stabilnosti u Evropi. Održavanje adekvatnih vojnih kapaciteta i jasna pripravnost da kolektivno djeluju u zajedničkoj odbrani ostaje u središtu Alijansinih sigurnosnih ciljeva. U konačnici, ova sposobnost, kombinirana sa političkom solidarnošću, dizajnirana je da spriječi bilo koji pokušaj prinude ili zastrašivanja, te da osigura da vojna agresija usmjerena prema Alijansi nikada neće biti shvaćena kao opcija sa bilo kakvim izgledom uspjeha. Pri tome, garantuje sigurnost i teritorijalni integritet država članica i štiti Evropu kao cjelinu od posljedica koje bi mogle nastati od bilo kakve prijetnje Alijansi.

U isto vrijeme, planiranje odbrane osnova je za sve NATO-operacije kriznog menadžmenta i vojne operacije. Opseg NATO-ovog djelovanja proširen je kako bi omogućio NATO-u da reaguje na mnogo širi obim nepredviđenih situacija nego u

prošlosti, te su i Alijansine snage radikalno reorganizirane kako bi omogućile pun opseg planova i smjernica odbrane, od konvencionalnog zastrašivanja do rješavanja konflikta, mirovnu podršku, humanitarne intervencije i ispunjenje ostalih operativnih zadataka.

Okvir za NATO-proces planiranja odbrane osiguran je fundamentalnim principima koji su osnova za kolektivnu sigurnost kao cjelinu: politička solidarnost između zemalja članica, promocija saradnje i čvrstih veza između njih u svim poljima gdje to služi zajedničkim i pojedinačnim interesima, dijeljenje uloga i odgovornosti i prepoznavanje zajedničkog angažovanja i zajedničkih poduhvata na održavanju adekvatnih vojnih snaga da podrže Alijansinu strategiju i politiku.

U utvrđivanju veličine i prirode njihovih doprinosa kolektivnoj odbrani, zemlje članice NATO-a zadržavaju potpuni suverenitet i nezavisnost akcija. Ipak, priroda NATO-ove odbrambene strukture zahtijeva da u postizanju njihovih pojedinačnih odluka, zemlje članice uzmu u obzir sveukupne potrebe Alijanse. One stoga slijede dogovorene procedure planiranja odbrane koje pružaju metodologiju i mašineriju za određivanje potrebnih snaga za sprovođenje Alijansine politike, za koordinaciju nacionalnih planova odbrane i za uspostavljanje ciljeva planiranja snaga koji su u interesu Alijanse kao cjeline.¹ Proces planiranja uzima mnoge faktore u obzir, uključujući promjenjive političke okolnosti, procjene koje daju NATO-u strateški vojni komandanti o potrebnim snagama za ispunjenje njihovih zadataka, tehnološka kretanja, pravične raspodjele uloga, rizika i odgovornosti u okviru Alijanse, te pojedinačnu ekonomsku i finansijsku moć zemalja članica. Prema tome, proces osigurava da sva relevantna razmatranja zajednički budu ispitana, kako bi omogućili najbolju upotrebu kolektivnih nacionalnih resursa koji NATO-u stoje na raspolaganju.

Uska koordinacija između međunarodnih civilnih i vojnih kadrova, NATO-ovih vojnih autoriteta i vlada, održava se putem godišnje razmjene informacija o nacionalnim planovima. Ova razmjena informacija omogućava da se namjere svake zemlje uporede sa NATO-ovim sveukupnim zahtjevima i, ako je neophodno, da se ponovo razmatra u svjetlu novih ministarskih

¹ Francuska ne učestvuje u NATO-aranžmanima planiranja snaga.

direktiva, zahtjeva za modernizaciju i promjena u ulogama i odgovornostima samih snaga. Svi su ovi aspekti pod neprekidnom revizijom i preispituju se u svakoj fazi ciklusa planiranja odbrane.

2.7. REVIZIJA PROCESA PLANIRANJA ODBRANE

Slijedeći reviziju koju su nametnuli ministri odbrane 2003. godine, čelnici država i vlada na Istanbulskom samitu 2004. pozdravili su promjene na stvaranju Alijansinih procesa planiranja koji su više pristupačni tekućim i budućim operativnim zahtjevima. Saglasne promjene podržavaju daljnju transformaciju Alijansinih vojnih sposobnosti kroz koherentni i ustrojeni proces dizajniran da osigura nastavak NATO-ovog razvoja snaga i sposobnosti potrebnih za provođenje punog opsega Alijansinih misija. Ovo uključuje pružanje podrške za operacije koje bi mogla voditi Evropska unija u kontekstu evropske sigurnosti i identiteta odbrane i strateškog partnerstva sa NATO-om. Također u tom kontekstu, proces omogućava svim evropskim saveznicima da imaju koristi od NATO-ove podrške u kontekstu njihovih operativnih planiranja za sprovođenje operacija pod EU vodstvom.

Od 1991. početna tačka planiranja odbrane bio je Alijansin strateški koncept, koji je u širokom terminu postavio Alijansine ciljeve i načine za njihovo postizanje. Originalni strateški koncept bio je zamijenjen Alijansinim novim Strateškim konceptom odobrenim od NATO predstavnika na Vašingtonskom samitu u aprilu 1999. godine. Revizija planiranja odbrane provedena od Komiteta za reviziju odbrane tokom 2003. i 2004, koja je rezultirala promjenama dizajniranim da omoguće transformaciju NATO-ovih vojnih sposobnosti, također uzima strateški koncept kao početnu tačku, zajedno sa razvojem Alijansinih novih zadataka i izazova i evolucijom sigurnosnog okruženja kao cjeline.

Planiranje odbrane u najširem smislu prihvata široki spektar planskih disciplina u dometu od planiranja snaga i naoružanja do aspekata poput logistike, standardizacije, nuklearnog planiranja, komunikacija, civilnog planiranja za vanredna stanja, zračne odbrane i planiranje resursa. Područje planiranja odbrane u užem smislu obuhvata NATO procedure planiranja

snaga i njihov odnos sa tim disciplinama. Uloga planiranja odbrane u ovom kontekstu jeste da pruži okvir koji dopušta usklađivanje nacionalnih i međunacionalnih aranžmana planiranja odbrane u cilju zadovoljenja Alijansinih dogovorenih zahtjeva na najefektivniji način. Cilj je osiguranje raspoloživosti nacionalnih snaga i sposobnosti koje se traže za pun opseg Alijansinih misija, uspostavljanjem ciljeva za sprovedbu i procjenjujući stepen u kojem su ovi ciljevi dostignuti.

Zaključci revizije preporučili su zadržavanje osnovnih principa procesa planiranja odbrane koji je evoluirao, uključujući njihovu strukturu postavljenu na tri stuba. Ovo je zasnovano, prvo, na sveukupnim političkim smjernicama; drugo, na usvajanju dogovorenih planskih ciljeva da ispune ciljeve uspostavljene u smjernicama; i treće, na sistematskom revizijskom procesu nadgledanja, gdje je neophodno prilagoditi ili korigovati sprovođenje ciljeva. Uvedene promjene pogađaju planski ciklus i periodičnost uključenih etapa. Promjene u procedurama za razvoj političkih smjernica i nivoa na kojima se donose također su usvojene, uvodeći distinkciju između obuhvatnog političkog navođenja dogovorenog na visokom nivou i detaljnijeg navođenja rutinski elaboriranog kao dio normalnih procedura procesa planiranja odbrane u okviru NATO-a pod autoritetom Sjevernoatlantskog vijeća ili Komiteta za planiranje odbrane.

Političko usmjeravanje obuhvatit će razmatranje koncepta poznatog kao NATO-ov "nivo ambicija". Ovim se referira na dogovorenu procjenu vlada članica o broju, nivou i prirodi operacija koje bi NATO mogao provesti. U vezi sa planiranjem snaga i toj procjeni, političko usmjeravanje također obuhvata direktive dogovorene susretom ministara odbrane u Komitetu planiranja odbrane i dodatno usmjeravanje koje može biti dogovoreno u Komitetu planiranja odbrane na sesijama trajnog zasjedanja na nivou ambasadora.

Trebalo bi spomenuti i sljedeća dva specifična područja obuhvaćena revizijom, koja vode promjenama u planiranju procesa odbrane. Prvo, revizija dopušta inkorporaciju u okviru procedura planiranja, mjera unapređenja kooperacije između NATO-a i Evropske unije na polju planiranja odbrane i poboljšanja sposobnosti. Ovo je dizajnirano kako bi se omogućilo postavljanje pitanja o raspoloživosti snaga za operacije pod vodstvom EU na sveobuhvatniji način. I drugo, revizija prepoznaje potrebu za boljom koordinacijom i

usklađivanjem svih disciplina planiranja odbrane i sadržava odredbu za naredni rad u odgovarajućim oblastima kako bi se to postiglo.

U skladu sa preporukama revizije, direkcije, potrebne kao prvi korak u procesu, izdaju ministri odbrane svake četiri godine, sa mogućnošću dvogodišnjeg ažuriranja, u dokumentu poznatom kao "Ministarske smjernice". Ovo daje smjernice u planiranju odbrane uopćeno i planiranju snaga pojedinačno, reflektirajući političke, ekonomske, tehnološke i vojne faktore koji bi mogli afektirati razvoj snaga i sposobnosti i njihove strateške implikacije. Tu je i postavljanje prioriteta i oblasti interesovanja koje NATO-ovi vojni autoriteti trebaju navesti u nacrtu svojih ciljeva u vezi sa snagama u prvoj instanci, a potom i u vezi sa zemljama u njihovom vlastitom planiranju. Vlastito planiranje se bavi planiranjem snaga i sposobnosti kontigenata koji su izvan djelokruga Člana 5. Vašingtonskog sporazuma.² Također može pružiti smjernice za saradnju sa ostalim organizacijama i od 1997. godine obuhvata političke smjernice definišući vjerovatni opseg operacija pod evropskim vodstvom.

2.8. PLANIRANJE CILJEVA I CILJEVI SNAGA

Na osnovu ministarskih smjernica razvijeni su specifični planski ciljevi za naoružane snage pojedinačnih zemalja članica. Ovi ciljevi, kojima je polazište identifikacija vojnih zahtjeva postavljenih od NATO-strateških komandi, uključuju ciljeve snaga NATO-a, razvijene od nacrtnog prijedloga snaga. Njih je dostavila Saveznička komanda transformacije i dizajnirani su da omoguće Savezničkoj komandi operacija da dostignu pun opseg operativnih misija koje može postaviti Sjevernoatlantsko vijeće. Nacrti se prijedlozi potom razmatraju sa pojedinačnim nacijama i po potrebi dopunjuju prije nego što ih ispita NATO-vojni komitet.

² Član 5. Sjevernoatlantskog sporazuma bavi se primarno odbijanjem prijetnji ili upotrebe sile protiv članica Alijanse i sadržava princip da se napad protiv jedne od njih smatra kao napad protiv svih. Alijansine aktivnosti izvan polja Člana 5. referiraju se kolektivno kao "operacije izvan Člana 5".

Ispitivanje ciljeva uzima u obzir vojnu procjenu i tehničku izvodljivost prijedloga i na osnovu zaključaka Vojnog komiteta rezultiraju nacrtom ciljeva snaga. Oni se tada podnose na odobrenje Komitetu za planiranje odbrane i formalno usvajaju kao NATO-ovi ciljevi snaga. Ciljevi snaga mogu biti dopunjeni u nekim slučajevima ciljevima reinvestiranja, koji se donose na zahtjev vlada članica. Oni identifikuju elemente snaga koji više nisu potrebni za ispunjenje Alijansinih zahtjeva i mogu biti eliminirani, ali identifikuju i ostale prioritetne zahtjeve kojima se može udovoljiti postojećim resursima.

Generalno, ciljevi pokrivaju period od četiri godine, ali u pojedinim slučajevima mogu biti i na duži period. Procedura može predvidjeti regulativu kada situacija zahtijeva da ciljevi budu evaluirani, a uobičajena je na polovini termina.

2.9. REVIZIJA ODBRANE

Treći postulat ciklusa planiranja odbrane jeste proces revizije odbrane koji se događa svake druge godine i sprovodi se tokom perioda od nešto više od 12 mjeseci. Revizija se sastoji od pojedinačnog i kolektivnog ispitivanja i procjene planova snaga i korespondirajućeg finansijskog planiranja pojedinačnih zemalja članica, upoređenog sa kriterijem dogovorenih NATO-ciljeva snaga za 10-ogodišnji planski period. Revizija odbrane ima dvije svrhe. Dopušta donošenje procjene do kojeg stepena pojedinačne zemlje dostižu svoje ciljeve u smislu NATO-ovih ciljeva snaga, izlazne ciljeve i nacionalne ciljeve uključenosti. Također omogućava procjenu nivoa do kojeg kombinirane Alijansine vojne snage i sposobnosti zadovoljavaju političke smjernice izdate za tekući planski ciklus. Ove procjene predstavljaju i mjerenje i korektivni mehanizam, dopuštajući isticanje slabosti kao i područja u kojima multinacionalna saradnja može ponuditi prednosti. Općenito, procjene pružaju evaluaciju opsega do kojeg je teret doprinosa Alijansinim sposobnostima i vojnim operacijama pravično raspoređen između zemalja članica.

Provođenje revizije odbrane povlači dobro ustanovljene mehanizme počevši od izdavanja Upitnika za planiranje odbrane i analize odgovora, rezultirajući nacrtom Poglavlja zemlje, baziranom na inputu međunarodnog osoblja NATO-a za planiranje odbrane i dviju Strateških komandi. Slijedom

trilateralnog sastanka sa svakom zemljom članicom, uobičajeno održanom u prijestolnicama, revidirana Povelja zemlje predmet je multilateralnog ispitivanja na nivou Komiteta za reviziju odbrane. Ovim se posebno nastoji utjecati na prevazilaženje mogućih razlika između nacionalnih i ciljeva snaga NATO-a ili razlika u planovima. Kada se ovo ispitivanje kompletira, Poglavlja zemlje transformišu se u individualne nacionalne anekse generalnom izvještaju koji se podnosi Komitetu planiranja odbrane na njihovom proljetnom ministarskom sastanku.

Ovaj se proces ponavlja za svaku zemlju članicu učesnicu u integriranoj vojnoj strukturi NATO-a, tokom nekoliko mjeseci, kulminirajući u pripremi za Generalni izvještaj. Ovo kasnije uključuje i izvještaj Vojnog komiteta o vojnoj prikladnosti planiranja NATO-snaga i o stepenu vojnog rizika u vezi s tim. Konačno, Generalni izvještaj sadrži sekciju koordiniranu sa relevantnim tijelima Evropske unije, baziranu na doprinosima relevantnih evropskih zemalja članica, postavljajući nivo do kojeg planovi mogu zadovoljiti zahtjeve EU snaga i sposobnosti. Sveukupan proces planiranja snaga može sadržavati još jedan element u formi sveukupnog sumiranja procjene planiranja odbrane koje može u bilo koje vrijeme predstaviti Generalni sekretar NATO-a, dajući svoje poglede o tekućem i budućem stanju Alijansine odbrane i njenim planiranjima snaga. Ova procjena može naglasiti pitanja o specifičnim nacionalnim planovima, identificirati pitanja koja bi možda trebali razmotriti ministri odbrane i pomoći uspostavljanju veza između različitih sfera planiranja odbrane koje drugačije ne bi bile razmotrene u međusobnoj povezanosti.

Mnogi od gornjih elemenata procedure za planiranje odbrane NATO-a i snaga sve se više koriste u okviru struktura Partnerstva za mir kao način unapređenja interoperativnosti između vojnih struktura NATO-a i zemalja partnera, pomažući proces reforme odbrane u okviru zemalja partnera i omogućavajući učešće zemalja Partnera u operacijama pod NATO-ovim vodstvom.

2.10. NUKLEARNA POLITIKA

Nuklearna strategija i stanje snaga NATO-a neodvojivi su elementi Alijansine sveukupne strategije prevencije rata. Oni ispunjavaju fundamentalno političku ulogu u očuvanju mira i doprinosa stabilnosti u evroatlantskom regionu. Ipak, pod trenutnim sigurnosnim poboljšanjima postignutim od kraja Hladnog rata, Alijansa je mogla radikalno reducirati svoje oslanjanje na nuklearne snage. NATO nuklearne sile – Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države poduzele su unilateralni korak da obustave planirane programe modernizacije za njihove nuklearne snage. Štaviše, Alijansina strategija i dalje ostaje sprečavanje rata, ali više nije dominantna u okviru mogućnosti eskalacije koja obuhvata nuklearno oružje i nuklearne snage. Između koraka poduzetih da se prilagodi novom sigurnosnom okruženju, promjene nuklearnih elemenata njene strategije i stanja snaga bile su među prvim i najoštrijim mjerama.

Nuklearne snage NATO-a doprinose evropskom miru i stabilnosti namećući iracionalnost značajnijeg rata u evroatlantskom regionu. One čine rizik od agresije protiv NATO-a neprihvatljivim na način na koji to konvencionalne snage ne mogu. Također stvaraju nesigurnost za bilo koju zemlju koja bi mogla misliti o traženju političke ili vojne prednosti kroz prijetnju ili upotrebu nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja (NBC) protiv Alijanse. Promovirajući evropsku stabilnost, pomažući odvratanje prijetnji vezanih za upotrebu oružja masovnog uništenja i doprinošenjem odbijanju njegove upotrebe, nuklearna politika NATO-a služi interesima ne samo NATO-saveznika nego i zemljama partnerima i Evropi kao cjelini. Smanjeno oslanjanje NATO-a na nuklearne snage manifestirano je kroz veliku redukciju u samim snagama. Godine 1991. NATO odlučuje smanjiti broj oružja koji je održavao za svoje supstrateške³ snage u Evropi za preko 85%

³ Izraz "strateški" i "supstrateški" ima neznatno drugačije značenje u različitim zemljama. Strateški nuklearna oružja definisana su kao oružja "interkontinental" dometa (preko 5500 kilometara), ali u nekom kontekstu ona mogu uključivati intermediate-range ballistic missiles kraćeg dometa. Izraz "supstrateški" nuklearno oružje u upotrebi je u NATO-dokumentima od 1989. i odnosi se na srednjedometno i kratkodometno nuklearno oružje i sada se primarno odnosi na zračnu dostavu oružja za NATO dualno sposobne avione i

u odnosu na nivo u vrijeme Hladnog rata. Uz ovu redukciju supstrateških snaga, strateške snage na raspolaganju NATO-saveznicima također bivaju dramatično reducirane.

Jedino nuklearno oružja koje je NATO zadržao na tlu Evrope jesu gravitirajuće bombe za avione dvojnog kapaciteta. Ova oružja također su brojno značajno reducirana i pohranjena u manjem broju lokacija u visoko sigurnosnim uvjetima. Nivo spremnosti aviona dvojnih kapaciteta vezanih za ova oružja progresivno je reduciran, a dodatni akcent stavljen je na njihovu konvencionalnu ulogu. Nijedno od ovih nuklearnih oružja nije upereno protiv bilo koje zemlje.

NATO-saveznici prosudili su da Alijanisni zahtjevi mogu biti ostvareni u predvidljivoj budućnosti, sa ovim "supstrateškim" položajem snaga. NATO je također objavio da povećanje Alijanse neće zahtijevati promjene trenutnom stanju njegovih snaga. Zemlje NATO-a nemaju intencije, ni planove niti razloge da postave nuklearna oružja na teritoriji novih članica, niti potrebu da promijene bilo koji aspekt nuklearnog položaja ili nuklearne politike NATO-saveza, niti predviđaju bilo kakvu buduću potrebu da to učine.

Kolektivna sigurnost osigurana kroz nuklearni položaj NATO-a dijeli se između svih članica Alijanse, pružajući uvjerenje bilo kojoj članici koja bi se inače mogla osjećati ranjivom. Prisutnost američkih nuklearnih snaga baziranih u Evropi i opredijeljenih NATO-u, pruža esencijalnu političku i vojnu vezu između evropskih i sjevernoameričkih članica Alijanse. Istovremeno, učešće nenuklearnih zemalja u Alijansinom nuklearnom položaju demonstrira Alijansinu solidarnost, zajedničku opredjeljenost njenih članica na održavanju njihove sigurnosti i široko rasprostranjeno dijeljenje tereta i rizika.

Politički nadzor smjernica koje diktiraju nuklearni položaj NATO-a također se dijeli među zemljama članicama. Grupa za nuklearno planiranje NATO-saveza pruža forum u kojem ministri odbrane nuklearnih i nenuklearnih saveznika (izuzev Francuske, koja ne učestvuje) uzimaju učešće u razvoju savezničke nuklearne politike i u odlukama na položaju nuklearnih snaga NATO-a.

2.11. EKONOMSKA DIMENZIJA

Osnova za ekonomsku saradnju u okviru Alijanse jeste Član 2. Sjevernoatlantskog sporazuma, koji kaže da će zemlje članice "tražiti eliminaciju konflikta kroz njihove međunarodne ekonomske smjernice i da će podsticati kolaboraciju između bilo koje ili svih njih".

Srž NATO-koncepta je sigurnost i odbrana, te je njegov rad na ekonomskom polju fokusiran na specifična ekonomska pitanja vezana za sigurnost i odbranu gdje može pružiti dodatnu korist. Ima sveobuhvatan pristup sigurnosti, definiran u Strateškom konceptu 1999. godine, koji uz nezamjenjivu dimenziju odbrane Alijanse dodatno prepoznaje važnost ekonomskih faktora kao i političkih, socijalnih i ekoloških aspekata. U skladu s tim, Organizacija učvršćuje saradnju među članicama kada god su uključena ekonomska pitanja od specijalnog interesa za Alijansu. Ovo se odnosi naročito na pitanja koja imaju direktne sigurnosne i odbrambene implikacije. Alijansa djeluje kao forum u kojem se mogu analizirati različiti i međuzavisni aspekti političkih, vojnih i ekonomskih pitanja. Ekonomski komitet NATO-a jedini je Alijansin forum koji se ekskluzivno brine o konsultacijama o ekonomskom razvoju koji se direktno odražava na sigurnosnu politiku. Susreće se u različitim formacijama i podržali su ga Ekonomski direktorat odbrane i sigurnosti, Divizije političkih poslova i sigurnosnih smjernica pri međunarodnom osoblju NATO-a.

U kontekstu Alijansinog sveukupnog sigurnosnog interesa i u skladu sa evoluirajućim prioritetima, rad Komiteta pokriva široki opseg pitanja i redovno uključuje pripremu analiza i procjena političke i sigurnosne agende NATO-a. Uska saradnja održava se uz mrežu eksperata iz prijestolnica, omogućavajući Direktoratu da služi kao jedinstven forum za razmjenu informacija i ekspertize ekonomskih pitanja odbrane i sigurnosti zemalja i regiona u interesu NATO-a i područja gdje NATO igra operativnu ulogu. Ekonomska i finansijska dimenzija terorizma postala je čvrst dio ove agende. Na osnovu doprinosa zemalja članica, dogovorene procjene o ekonomskim obavještajnim informacijama redovno se donose na uvid Sjevernoatlantskom vijeću, savezničkim prijestolnicama i vojnim tijelima.

Ekonomski Direktorat odbrane i sigurnosti također je uključen u monitoring i generalno-ekonomskih i odbrambeno-ekonomskih aspekata Plana članske akcije poput održivosti odbrambene potrošnje.

Drugi značajan aspekt ekonomske dimenzije NATO-a jesu njegove aktivnosti na kooperaciji sa partnerima i ostalim zemljama sa kojima je Alijansa izgradila odnose, uključujući ekonomski rad na sigurnosti i odbrani izvršen u okviru Evroatlantskog partnerskog vijeća, NATO-ruskog vijeća, NATO-ukrajinske komisije, i NATO veza sa zemljama Inicijative jugoistočne Evrope, Mediteranskog dijaloga i Istanbulske inicijative za saradnju. Ovo uključuje ekonomske aspekte budžeta odbrane i menadžmenta resursa u odbrambenoj potrošnji, pitanja konverzije u odbrani (naprimjer, dodatna obuka vojnog osoblja i konverzija vojnih lokacija i odbrambene industrije), ekonomske aspekte međunarodne borbe protiv terorizma i ostala relevantna ekonomsko-sigurnosna pitanja.

Saradnja u kontekstu Evroatlantskog vijeća za partnerstvo provodi se putem konferencija, radionica i ekspertnih sastanaka. Zajedničke šeme saradnje također su izgrađene u asocijaciji sa vanjskim institucijama poput George C. Marshall Centra za sigurnosne studije. Ovi mehanizmi omogućuju da se iskustva zemalja NATO-a razmjene sa zemljama partnerima u brojnim oblastima, a nedavni primjeri toga uključivali su ekonomsku dimenziju izgradnje odbrambenih institucija, ekonomskih i finansijskih aspekata terorizma, ekonomskih aspekata sigurnosti i odbrane u južnom Kavkazu i nove tehnike za upravljanje odbrambenim resursima u savezničkim i zemljama partnerima. Direktorat također nadzire ekonomska pitanja odbrane i sigurnosti, sadržana u Planovima individualnih partnerskih akcija.

Saradnja sa Rusijom u okviru ad hoc radne grupe za reformu odbrane fokusirana je u prvoj instanci na razmjeni, na ekspertnom nivou širokog spektra tema od makroekonomskih, finansijskih, budžetskih i socijalnih aspekata reforme odbrane do rekonstrukcije odbrambene industrije. Drugo, Memorandum o razumijevanju potpisan je sa ruskim Ministarstvom za odbranu u junu 2001. godine prilikom otvorenja NATO-ruskog centra za informacije, konsultacije i obuku, te za razmještanje vojnog osoblja koje je čekalo otpuštanje ili je već otpušteno iz

oružanih snaga Ruske Federacije. Ovaj Centar, koji djeluje u šest ruskih vojnih distrikta, NATO je finansijski podržao, a organizira kurseve obuke, "obučni trenera" kurseve i sastanke eksperata o tekućim temama. Centar također ima sveobuhvatnu internet stranicu, uključujući širok spektar praktičnih informacija za otpušteno vojno ljudstvo.

Rad centra veoma je konkretan i praktičan primjer saradnje NATO-a i ruskog Ministarstva za odbranu.

Specifične aktivnosti na polju ekonomske saradnje također se sprovode u okviru NATO-ukrajinskog Plana godišnjih ciljeva. One uključuju susrete Zajedničke radne grupe za ekonomsku sigurnost, obuku o ekonomskim aspektima procesa budžeta odbrane, razmjene na restrukturiranju odbrambene industrije i socijalnih pitanja o reformi odbrane. Tu su također redovne konsultacije o generalnim ekonomskim smjernicama i o strukturalnim i makroekonomskim trendovima u Ukrajini. Od 1999. godine u različitim ukrajinskim gradovima svake godine NATO je finansirao kurseve dodatne obuke iz oblasti stranih jezika i menadžment tehnika za nekih stotinu bivših ukrajinskih vojnih oficira. Ovaj program donio je opipljive rezultate, omogućivši proces reintegracije za otpušteno vojno osoblje.

Obuhvatni programi za dodatnu obuku otpuštenog vojnog personala i konverzije vojnih baza u jugoistočnoj Evropi također su pod nadzorom ekonomskog Direktorata odbrane i sigurnosti. NATO je preuzeo vodstvo nad ovim pitanjima u okviru Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu. Kroz ekspertne timove iz savezničkih i zemalja partnera pod vodstvom Direktorata, NATO je zemljama pružao savjete za razvoj pogodnih programa konverzije prilagođenih njihovim potrebama. Timovi stavljaju na raspolaganje ekspertizu, tehničku pomoć i preporuke, bazirane na općim iskustvima uzimajući u obzir specifičnu situaciju pred kojom se zemlja našla. Rad NATO-a na ovom polju značajno doprinosi teškom procesu reforme odbrane i konverzije u regionu. Šeme konverzije odbrane izražene uz NATO asistenciju demonstriraju svoju vrijednost kao nacрте za projektnu primjenu.

2.12. CIVILNE ORGANIZACIJE I STRUKTURE

2.12.1. Civilne organizacije i strukture⁴

Sjedište NATO-štaba smješteno je u Briselu (Belgija) te predstavlja politički Glavni štab Alijanse. On je dom nacionalnim delegacijama zemalja članica i oficira za vezu ili diplomatskih misija zemalja partnera. Rad ovih delegacija ili misija podržali su Međunarodno osoblje i Međunarodno vojno osoblje, smješteni u okviru Glavnog štaba NATO-a. Ukoliko odluke koje su donijele zemlje članice imaju vojne implikacije, NATO ima vojnu infrastrukturu i znanje da odgovori tim zahtjevima. Vojni komitet preporučuje mjere koje se smatraju neophodnim za zajedničku odbranu evroatlantskog područja i pruža smjernice dvojici strateških komandanata NATO-a (Vrhovni saveznički komandant operacija baziran u Monsu, Belgija, i Vrhovnom savezničkom komandantu transformacije u Norfolku, Virdžinija, Sjedinjene Države). Međunarodno vojno osoblje, koje igra sličnu ulogu kao i Međunarodno osoblje Sjevernoatlantskog vijeća, podržava Vojni komitet smješten u Glavnom štabu. Tamo ima približno 4200 osoba koje rade za štab puno radno vrijeme. Od toga nekih 2100 članovi su nacionalnih delegacija zemalja članica i osoblja nacionalnih vojnih predstavnika pri NATO-u. Ima približno 1200 civilnih članova Međunarodnog osoblja (uključujući agencije i ostala tijela NATO-a) i nešto iznad 500 članova Međunarodnog vojnog osoblja. U štabu NATO-a smještena je misija partnerstva koja broji manje od 400 članova. Civilni službenici zaposleni u NATO-u diljem svijeta, uključujući službenike agencija NATO-a smještenih izvan Brisela i civile koji služe vojnim komandama kroz cijeli NATO broje približno 5200.

⁴ Sljedeći dio opisuje civilnu i vojnu organizaciju NATO-a, kao i glavne strukture. Detaljnije i aktuelne informacije o Međunarodnom osoblju i Međunarodnom vojnom osoblju, zbog reformi koje su u toku, mogu se naći na NATO internet-stranici (www.nato.int).

2.12.2. *Stalni predstavnici i nacionalne delegacije*

Svaka država članica predstavljena je u Sjevernoatlantskom vijeću ambasadorom ili Stalnim predstavnikom, podržana je nacionalnom delegacijom sastavljenom od savjetnika i dužnosnika koji predstavljaju svoju zemlju na različitim NATO-komitetima. Delegacije su u mnogim pogledima slične malim ambasadama. Njihova lokacija u istoj zgradi štaba omogućava im da s lakoćom i bez odlaganja održavaju formalne i neformalne međukontakte i sa međunarodnim ljudstvom NATO-a i sa predstavnicima zemalja partnera.

2.12.3. *Državne delegacije*

Državna delegacija svake zemlje članice ima status ambasade i na čelu se nalazi ambasador (koji se također spominje kao stalni predstavnik) koji djeluje po instrukcijama iz prijestolnice i izvještava nacionalnim autoritetima. Osoblje delegacije sastoji se od civilnih službenika iz ministarstva za vanjske poslove i ostalih relevantnih ministarstava privremeno na dužnosti u NATO-u da predstavljaju svoje zemlje. Uredi za vezu zemalja partnera diplomatske su misije na čijem je čelu ambasador ili čelnik misije koji je odgovoran za komunikaciju između državne prijestolnice i NATO-a.

2.12.4. *Generalni sekretar*

Generalni sekretar ima tri glavne uloge: prvo i najvažnije, on je predsjedavajući Sjevernoatlantskog vijeća, Komiteta za planiranje odbrane i grupe za nuklearno planiranje kao i predsjedavajući Evroatlantskog vijeća za partnerstvo, NATO-ruskog vijeća, NATO-ukrajinske komisije i Mediteranske grupe za kooperaciju. Drugo, on je glavni portparol Alijanse i predstavlja Alijansu u javnosti u ime zemalja članica, odražavajući njihove zajedničke pozicije na političkim pitanjima. Treće, on je viši izvršni službenik Međunarodnog osoblja NATO-a, odgovoran za postavljanje ljudi i nadzor njihovog rada. Generalnog sekretara imenuju vlade članica za početni period

od četiri godine. To je obično međunarodni državnik sa ministarskim iskustvom u vladi jedne od zemalja članica, on djeluje kao donosilac odluka, vodeći i usmjeravajući proces dostizanja konsenzusa i odlučivanja kroz cijelu Alijansu. On može predložiti tačke za diskusiju i ima nadležnost da se koristi svojim ovlaštenjima u slučajevima osporavanja između zemalja članica. Njegova uloga dopušta mu da izvrši značajan utjecaj na proces odlučivanja, uvažavajući fundamentalne principe da ovlaštenje za donošenje odluka leži u samim vladama. Njegov utjecaj je, prema tome, upotrijebljen uglavnom putem ohrabrivanja i stimuliranja vlada članica da preduzmu inicijative i da, gdje je neophodno, pomire svoje pozicije u interesu Alijanse kao cjeline. Kao visoki predstavnik organizacije, generalni sekretar govori u njeno ime u javnosti, ali i u vanjskim odnosima sa ostalim organizacijama, sa vladama zemalja nečlanica i sa međunarodnim medijima. Generalnom sekretaru asistira zamjenik koji ga zamjenjuje u njegovom odsustvu. Zamjenik generalnog sekretara predsjedavajući je viših komiteta, ad hoc grupa i radnih grupa.

2.12.5. *Međunarodno osoblje*

Međunarodno osoblje savjetodavno je i administrativno tijelo koje podržava rad državnih delegacija pri NATO-štabu u komitetima na različitim nivoima. Prati sprovedbu odluka NATO-komiteta i podržava proces postizanja konsenzusa i odlučivanja. Članovi Međunarodnog osoblja biraju se iz zemalja članica, bilo direktno regrutovanih od organizacije ili u izboru koji podržava njihova vlada. Članovi su odgovorni generalnom sekretaru i duguju svoju vjernost organizaciji tokom cijelog perioda svoje službe. Međunarodno osoblje sastoji se od Ureda generalnog sekretara, pet operativnih odjeljenja, Ureda uprave i ureda finansijskog kontrolora. Na čelu svakog odjeljenja je asistent generalnog sekretara, koji je uobičajeno predsjedavajući Glavnog komiteta koji djeluje po predmetima u djelokrugu svojih nadležnosti. Kroz strukturu Direktorata, Sekcije i Servisa, odjeljenja podržavaju rad komiteta na različitim poljima aktivnosti opisanih u drugim sekcijama. Međunarodno osoblje podržava proces postizanja konsenzusa i odlučivanje između članica i zemalja partnera i odgovorno je za pripremu i praćenje sastanaka i odluka komiteta NATO-a, kao i

onih institucija kreiranih da upravljaju različitim formama bilateralnih i multilateralnih partnerstava sa zemljama nečlanicama uspostavljenim nakon kraja Hladnog rata. Dodatno tome, tu su brojne civilne agencije i organizacije smještene u različitim zemljama članicama, sa odgovornostima u poljima kao što su sistemi komunikacija i informacija i logističke podrške.

2.12.6. Pružanje političkog savjeta i političkih smjernica

Politički aspekti osnovnih sigurnosnih zadataka NATO-a trebaju biti vođeni na dnevnoj bazi. Oni obuhvataju širok opseg pitanja sa vrha Alijansine političke agende, koja uključuju regionalne, ekonomske i sigurnosne poslove, odnose sa ostalim međunarodnim organizacijama i odnose sa zemljama partnerima.

Brojna tijela na visokom nivou trebaju biti informisana o ovim političkim stvarima i savjetovana o trenutnim i budućim političkim temama. Naprimjer, Sjevernoatlantsko vijeće i ostali komiteti NATO-a mogu zahtijevati informaciju, dok drugi sektori Međunarodnog osoblja i Međunarodnog vojnog osoblja trebaju biti savjetovani o trenutnim i budućim političkim pitanjima. Generalni sekretar također zahtijeva input koji je relevantan za političku agendu NATO-a, kao što su zabilješke, aktuelni izvještaji i govori. Dodatno tome, za sastanke koji uključuju NATO i zemlje partnere, kao i za političke kontakte sa njihovim nacionalnim autoritetima, politička pripremljenost neophodna je da podrži proces političkih konsultacija. Ovo također osigurava osoblje odgovorno za političke stvari. Sumirano, cilj je da se pruži političko usmjeravanje za sprovođenje gore navedenih političkih područja. U vezi sa procesom proširenja, naprimjer, pruža savjet, podršku i pomoć zemljama članicama, pozvanim zemljama i relevantnim NATO- tijelima u rukovanju procesom pristupanja novih zemalja članica. Isto vrijedi i za kontinuiranost plana članske akcije, za razvoj strateškog partnerstva NATO-EU i ekspanziju saradnje sa zemljama partnerima. Ostali poslovi uključuju mjere političke ekspertize i podrške operativnim poslovima na polju kriznog menadžmenta na području zemalja; koordinaciju političkih i ekonomskih

aspekata; kooperaciju uloge NATO-a u borbi protiv terorizma; i koordinaciju političkih aspekata uključenih u podizanje spremnosti i efikasnosti Alijansinih snaga za operacije usmjerene ka reagovanju zbog upotrebe oružja masovnog uništavanja. Također se doprinosi Alijansinim aktivnostima odnosa sa javnošću dizajniranim da informišu o Alijansinim zadacima, politici i ciljevima vanjsku publiku u zemljama članicama i zemljama partnerima, kao i drugdje.

2.12.7. *Izvršni sekretarijat*

Izvršni sekretarijat odgovoran je za normalno funkcionisanje Sjevernoatlantskog vijeća (NAC), Evroatlantskog partnerskog vijeća (EAPC), NATO-ruskog stalnog zajedničkog vijeća (PJC), NATO-ukrajinske komisije (NUC), Mediteranske grupe za kooperaciju (MCG), Komiteta za planiranje odbrane (DPC) i Grupe za nuklearno planiranje (NPG), kao i za rad cijele strukture komiteta i radnih grupa postavljenih da podrže ova tijela. Također je odgovoran za planiranje i organizaciju svih ministarskih i samitskih skupova u NATO-štabu i u inozemstvu. Izvršni sekretarijat odgovoran je za administrativno aranžiranje sastanaka Evroatlantskog partnerskog vijeća (EAPC) i ostalih tijela u EAPC-u, Partnerstva za mir, te za koordinaciju aranžmana za akreditaciju diplomatskih misija zemalja partnera u NATO-u. Članovi Izvršnog sekretarijata djeluju kao sekretari komiteta i bilježnici dnevnog reda, pružajući administrativnu i sekretarsku podršku Vijeću i njegovim višim komitetima. Oni pripremaju dnevni red, dokumente za odlučivanje, sumirane zapisnike i dokumente proceduralne prirode koje zahtijevaju dotična tijela i djeluju kao savjetnici predsjedavajućih komiteta i kao kontaktna veza za same komitete.

Izvršni sekretar, kao sekretar svih tijela na nivou ministara i ambasadora, odgovoran je generalnom sekretaru koji osigurava da rad različitih Odjela međunarodnog osoblja bude izvršen u skladu sa datim direktivama. Kroz sisteme informativnog servisa, njegov ured osigurava tehnološku podršku informacija i za Međunarodno osoblje i za Međunarodno vojno osoblje i komunikacije ureda za NATO-štab. On je također odgovoran za primjenu informativnog menadžmenta i za deklasifikaciju, objavljivanje u javnost i arhiviranje NATO-dokumenata, u

skladu sa dogovorenim procedurama i po odobrenju zemalja članica.

2.12.8. *Ured za informacije i štampu*

Ured za informacije i štampu sastoji se od servisa za štampu i medije, od informativnog servisa podijeljenog u sekciju za planiranje i produkciju, NATO-sekciju za veze sa zemljama i sekciju za saradnju kao i vezu sa partnerima. Ured ima Centar za informacije i dokumentaciju u Kijevu. Direktor za informacije i štampu je predsjedavajući komiteta za informacije i kulturne odnose. Glasnogovornik štampe i servis za štampu i medije izdaju službena saopćenja u ime Alijanse i generalnog sekretara i uređuju brifinge za novinare. Servis za štampu i medije uređuje akreditacije za novinare, izdaje pisana saopćenja i govore Generalnog sekretara i pruža dnevni pregled štampe i isječke iz štampe za osoblje NATO-štaba u Briselu. Također organizira medijske intervjuje sa Generalnim sekretarom i ostalim službenicima NATO-a, te pruža tehničku pomoć i uređaje za radio i televizijsku transmisiju.

Ured za informacije i štampu asistira članovima vlada i zemalja partnera da prošire javno razumijevanje uloge i politike NATO-a kroz raznovrsne programe i aktivnosti. U tome se služe periodičnim i neperiodičnim publikacijama, videoprodukcijama, fotografijama i izložbama, grupnim posjetama, konferencijama i seminarima kao i istraživačkim kolegijima. Ured posjeduje biblioteku i dokumentacioni servis, medijsku biblioteku i jedinicu za distribuciju. Ured održava bliske kontakte sa nacionalnim zvaničnicima za informacije i nevladinim organizacijama i objašnjava ciljeve i postignuća Alijanse javnom mnijenju u svakoj zemlji članici. Ured također organizira ili sponzorira brojne multinacionalne programe koji obuhvataju građane različitih zemalja članica, te zajedno sa zemljama partnerima NATO-a poduzima informativne aktivnosti koje podižu znanje javnosti i razumijevanje Alijanse u zemljama predstavljenim u Evroatlantskom partnerskom vijeću i Mediteranskoj grupi za saradnju.

2.12.9. Ured za sigurnost NATO-a

Ured za sigurnost NATO-a nadzire i primjenjuje NATO-sigurnosne smjernice. Direktor sigurnosti glavni je savjetnik generalnog sekretara o sigurnosnim pitanjima i predsjedavajući je NATO-komiteta za sigurnost. On upravlja Sigurnosnim servisom NATO-štaba i odgovoran je za sveukupnu koordinaciju sigurnosti unutar NATO-a.

2.12.10. Odjel za političke poslove

Odjel za političke poslove odgovoran je asistentu generalnog sekretara za političke poslove koji predsjedava Višim političkim komitetom i vršilac je dužnosti predsjedavajućeg brojnih drugih komiteta. Odjel ima i politički i ekonomski direktorat. Direktor političkog direktorata je pomoćni asistent generalnog sekretara za političke poslove, pomoćnik predsjedavajućeg za Viši politički komitet i vršilac dužnosti predsjedavajućeg političkog komiteta. Direktor ekonomskog direktorata je predsjedavajući ekonomskog komiteta. Svakodnevni posao političkog direktorata obuhvata sedam sekcija:

- *NATO-sekcija za multilateralne i regionalne poslove* fokusira se na: razvoj odnosa sa ostalim evropskim sigurnosnim institucijama, osobito EU i WEU; pripremu sastanaka ministara vanjskih poslova NATO-a i samitskih susreta; političke događaje vezane za NATO u zemljama članicama; događaje vezane za NATO u ostalim zemljama koje nisu učesnice Evroatlantskog partnerskog vijeća ili Partnerstva za mir (osobito Japan i neke evropske države); događaje vezane za Mediteranski dijalog NATO-a, te se fokusira na pripremu i praćenje sastanaka radnih grupa eksperata iz prijestolnica o regionalnim pitanjima.
- *Sekcija za planiranje politike i pisanje govora* odgovorna je za: skiciranje relevantnih govora, članaka i zabilješki za generalnog sekretara i ostalih vodećih Alijansinih službenika; pripremu papira i davanje brifinga na političkoj agendi NATO-a; održavanje kontakata sa akademskom zajednicom; preuzimanje pripremnog posla i praćenje za Atlantsku savjetnu grupu za politiku (APAG); asistiranje u pripremama saopćenja i ostalih tekstova, te za doprinošenje nacrtnom procesu koji se

odvija u kontekstu sastanaka ministra vanjskih poslova NATO-a i susreta na Samitskom nivou.

- *Sekcija istočnoevropskih partnera* pokriva veze NATO-a s Rusijom i Ukrajinom, sprovođenje NATO-ruskog akta za finansiranje i NATO-ukrajinske povelje, pokriva sveukupnu koordinaciju poslova godišnjih programa i pripremu i praćenje do Samita, sastanaka ministara vanjskih poslova i ambasadora pri NATO-ruskom Stalnom zajedničkom Vijeću (PJC) i NATO-ukrajinske komisije (NUC).
- *Sekcija Evroatlantskog partnerstva i saradnje* pokriva bilateralne veze između NATO-a i svih ostalih zemalja partnera, pitanja vezana za proširenje NATO-a i sprovođenje i sveukupno usmjeravanje svih aktivnosti pod akcionim planom članstva (MAP).

Sekcija priprema samitske sastanke ministara vanjskih poslova i na nivou ambasadora pri Evroatlantskom partnerskom Vijeću, bavi se pitanjima Partnerstva za mir u podršci Odjela planiranja odbrane, koordinira NATO inicijativu jugoistočne Evrope i njen doprinos Paktu stabilnosti za jugoistočnu Evropu, te sveukupne političke odnose NATO-a sa Bivšom Jugoslavenskom Republikom Makedonijom u svjetlu NATO-ovog KFOR angažmana.

- *Sekcija kooperativne sigurnosti i političkog kriznog menadžmenta* odgovorna je za saradnju na polju sigurnosti (uključujući EAPC ad hoc Grupu na mirovnim snagama i NATO/rusku radnu grupu za očuvanje mira); sveukupne veze između NATO-a i Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE); političke aspekte planiranja vježbi kriznog menadžmenta (CMX) i mirotvorni aspekt veza NATO-a i Ujedinjenih nacija. Glavni fokusi Sekcije jesu pitanja političkog kriznog menadžmenta u okviru Odjela političkih poslova, a odgovorna je i za svakodnevno predstavljanje Odjela na pitanjima Balkanske operativne grupe. Balkanska operativna grupa je tijelo za koordinaciju koje okuplja zajedno predstavnike međunarodnog osoblja i međunarodnog Vojnog osoblja uključenog u svakodnevnu koordinaciju za ulogu NATO-a na Balkanu.
- *Sekcija kontrole i koordinacije konvencionalnog oružja* odgovorna je za kontrolu oružja i sprovođenje CFE Sporazuma, Bečkog dokumenta, Dejtonskog sporazuma, za regionalnu kontrolu konvencionalnog oružja i mjere izgradnje povjerenja i

sigurnosti (CSBMs), mala naoružanja i lahka oružja (SALW) i protivpješadijske mine (APLs), NATO-ova organizacija multinacionalnih timova za inspekcije CFE, upravljanje i razvoj NATO baze podataka za verifikacije (VERITY) i menadžment, u ime Komiteta za koordinaciju verifikacije (VCC), saradnje sa 14 država centralne i istočne Evrope potpisnica CFE Sporazuma.

- *Centar za uništavanje masovnog oružja* pokrenut je u maju 2000. godine kao rezultat inicijative za oružje masovnog uništenja (WMD) koja je odobrena na Vašingtonskom samitu u aprilu 1999. godine. Centar je sekcija političkog Direktorata i uključuje broj službenika iz međunarodnog Sekretarijata kao i nacionalnih eksperata. Uloga Centra je da poboljša koordinaciju aktivnosti vezanih za WMD, kao i da ojača konsultacije o neširenju i kontroli oružja. Centar također podržava napore odbrane da poboljša spremnost Alijanse da odgovori na rizike od WMD i načine realizacije iste.

Ekonomski direktorat pruža savjet o ekonomskim događajima koji imaju implikacije na odbranu i sigurnost za NATO. On također poduzima studije ekonomskih trendova i ekonomskih pitanja odbrane generalnog sekretara, sporovodi studije na ekonomskim pitanjima vezanim za odbranu u ime Ekonomskog komiteta, priprema ekonomske procjene vezane za zemlje NATO-a za potrebe Komiteta za reviziju odbrane u kontekstu NATO-ovog planiranja odbrane i održava kontakte sa međunarodnim ekonomskim organizacijama. Ekonomski direktorat također ima odgovornost za sprovođenje aktivnosti saradnje sa zemljama partnerima u okviru Evroatlantskog partnerskog vijeća, NATO-ruskog stalnog zajedničkog vijeća i NATO-ukrajinske komisije. Ove aktivnosti fokusiraju se na ekonomska pitanja o sigurnosti, uključujući budžet odbrane, restrukturiranje odbrane i ekonomske probleme na polju odbrambene politike.

2.12.11. Odjel odbrambene podrške

Odjel odbrambene podrške, pod nadležnošću asistenta generalnog sekretara za odbrambenu podršku, ima slijedeće zadatke:

- savjetovanje generalnog sekretara, Sjevernoatlantskog vijeća, Komiteta za planiranje odbrane i ostalih tijela NATO-a u

oblastima vezanim za istraživanje, razvoj, proizvodnju, nabavku naoružanja i proširenje zračne odbrane;

- promoviranje najdjelotovornije upotrebe Alijansinih resursa za opremu njenih snaga.

Divizija zainteresiranim za saradničke projekte opreme pruža uvezivanje sa proizvodnjom i logističkim operacijama NATO-a i vezu sa vojnim agencijama NATO-a koje se bave odbrambenim istraživačkim radom i ostalim srodnim temama. Također učestvuje u svim aspektima procesa planiranja odbrane NATO-a u okviru svojih odgovornosti i kompetencija. Asistent generalnog sekretara za sigurnost i odbranu stalni je predsjedavajući konferencije nacionalnih direktora naoružanja (CNAD) i NATO C3 Odbora kao i kopredsjedavajući Komiteta za standardizaciju NATO-a. Odjel se sastoji od dva direktorata:

Direktorat za planiranje, programe i politiku podržava asistenta generalnog sekretara u širokoj politici i programiranju vezanim za snabdijevanje odbrambenom opremom i Alijansinom saradnjom na polju naoružanja. Njegov direktor pomoćni je asistent generalnog sekretara za odbrambenu podršku. Direktorat je odgovoran za formuliranje političkih inicijativa na polju naoružanja dizajniranog da pomogne orijentaciju aktivnosti CNAD prema dostizanju Alijansinih misija. Također je odgovoran za usklađivanje planiranja naoružanja NATO-a sa ostalim aspektima Alijansinog sveukupnog procesa planiranja odbrane. Direktorat pruža podršku Grupama za naoružavanje armije, mornarice i zračnih snaga i njima podređenim tijelima. Njihova je uloga da omoguće razmjenu informacija i usklađivanje materijalnih koncepata i operativnih zahtjeva za buduće Alijansine kopnene, pomorske i zračne snage u cilju promocije kooperativnih rješenja baziranih na programskim koracima i prekretnicama sistema faznog programiranja naoružanja i u cilju postizanja visokog nivoa standardizacije opreme u primjeni programa standardizacije NATO-a.

Direktorat je odgovoran za primjenu programa Partnerstva za mir u okviru odgovornosti CNAD-a, uključujući proces partnerskog planiranja i revizije, menadžment CNAD-ovog doprinosa radu koji vodi Viša grupa za odbranu za proliferaciju (DGP) u vezi sa odbrambenom dimenzijom proliferacijske politike NATO-a, podršku aktivnostima CNAD-a na polju proširene zračne odbrane i raketnu odbranu (Theatre Missile Defence) i njihovu saradnju sa paralelnim aktivnostima vojnih

autoriteta NATO-a, NATO-komitet za zračnu odbranu i DGP, te ih predvode u radu CNAD-a na aspektima odbrambene opreme za operacije mirovne podrške. Direktorat održava vezu sa vanjskim tijelima poput zapadnoevropske grupe za naoružavanje (WEAG), agencijama poput NATO EF 2000 i Tornado agencija za razvojni, proizvodni i logistički menadžment (NETMA), NATO-agencija za upravljanje helikopterskim dizajniranjem, razvojem, proizvodnjom i logistikom (NAHEMA) i podmorski istražni centar (SACLANTCEN). Sekcija osoblja agencije za istraživanje i tehnologiju (RTA) formirana je sa Direktoratom za planiranje, programe i politiku naoružavanja u okviru Odjela za odbrambenu podršku. NATO-agencija za istraživanje i tehnologiju, koja ima svoj štab u Parizu, podržava aktivnosti Odbora za istraživanje i tehnologiju (RTB) NATO-a. RTA i RTB zajedno formiraju Organizaciju za istraživanje i tehnologiju (RTO). Direktor RTA-a podnosi izvještaj asistentu generalnog sekretara za odbrambenu podršku, kao i direktoru Međunarodnog vojnog osoblja.

Direktorat za zračnu odbranu i menadžment zračnog prostora (ranije Direktorat sistema zračne odbrane) ima odgovornost za povezivanje zračne odbrane i vojske, kao i civilnu vezu, te za menadžment zračnog prostora i zračnog saobraćaja. Direktorat pruža podršku Komitetu za zračnu odbranu (NADC) NATO-a, čija je uloga da savjetuje Vijeće i Komitet odbrambenog planiranja na svim aspektima razvoja programa zračne odbrane. Ovo radi u bliskoj saradnji sa Vojnim autoritetima NATO-a. NADC je odgovoran za promotivne i koordinacijske napore u osiguranju kontinuirane adekvatnosti, efektivnosti i efikasnosti NATO-ovog sistema zračne odbrane sa političkog stajališta, kao i proširenje sistema kako bi omogućio Sistemu integrirane zračne odbrane (NATINADS) NATO-a da ispuni svoju ulogu u novim Alijansinim misijama i odgovornostima. Proširenje NATINADS-a i njegovog koncepta predstavlja potrebu za većom fleksibilnošću u kolektivnoj odbrani, funkcionalniju integraciju pomorsko-zračnih snaga, proširenu zračnu odbranu koja uključuje raketnu odbranu, proširenje i operacije podrške miru/operacije kriznih reagovanja. Glavno područje odgovornosti Direktorata je podrška Komitetu za menadžment zračnim saobraćajem (NATMC) NATO-a (ranije Komitet za koordinaciju evropskog zračnog prostora "CEAC").

Uloga NATMC-a je da Alijansi osigura koordinaciju civilnih i vojnih zahtjeva zračnog prostora. Također igra važnu ulogu u kooperativnim naporima poduzetim sa zemljama partnerima za poboljšanje menadžmenta zračnog saobraćaja. Uloga Komiteta proširena je kako bi na tehničkom nivou osigurao traženi stepen kompatibilnosti vojnih operatora sa različitim dijelovima sistema upravljanja zračnim saobraćajem koji koriste civilne agencije. U kontekstu trenutnih napora prema panevropskoj integraciji menadžmenta zračnog saobraćaja, direktorat predstavlja Komitet menadžmenta zračnim saobraćajem u brojnim međunarodnim forumima. Unutar okvira kooperativnih aktivnosti NATO-a, direktorat također ima odgovornost za pružanje savjeta i pomoći na pitanjima menadžmenta zračne odbrane i zračnog prostora pretendirajućim državama koje participiraju u Akcionom planu članstva (MAP) i ostalim zemljama partnerima. Analitički rad u ovom kontekstu izvodi Analitička jedinica za zračnu odbranu (NAADC) NATO-a, uspostavljena u Direktoratu za tu svrhu. Direktorat također pruža povezivanje sa agencijama odgovornim za primjenu sistema vezanih za zračnu odbranu, zračnodesantni program za rana upozorenja NATO-a, program zračne komande i kontrolnih sistema NATO-a i poboljšan HAWK zemlja-zrak raketni sistem, te srednje prošireni sistem zračne odbrane (MEADS).

2.12.12. *Odjel za planiranje ulaganja u sigurnost, logistiku i planiranje civilnih vanrednih stanja*

Odjel za ulaganja u sigurnost, logistiku i planiranje civilnih vanrednih stanja odgovoran je asistentu generalnog sekretara. On je predsjedavajući Višeg komiteta za planiranje civilnih vanrednih stanja u plenarnoj sesiji, i kopredsjedavajući više logističke konferencije NATO-saveza. On je također predsjedavajući Komiteta za infrastrukturu. Odjel se sastoji od Direktorata za ulaganja u sigurnost i planiranje civilnih vanrednih stanja, logistike (IS Element) koordinacione jedinice za resursnu politiku. *Direktorat ulaganja u sigurnost* nalazi se pod upravom Kontrolora programa ulaganja u sigurnost, koji je pomoćni asistent generalnom sekretaru i stalni predsjedavajući Komiteta za infrastrukturu. Direktorat ulaganja u sigurnost

podržava Viši odbor za resurse, Komitet za infrastrukturu i Komitet za vojni budžet putem:

- provjeravanja paketa sposobnosti sa tehničkog, finansijskog, ekonomskog i političkog stajališta (paketi sposobnosti postavljaju vojne zahtjeve Strateških komandanata NATO-a u smislu kapitalnog ulaganja, operativnih i troškova održavanja i ljudstva);
- pružanja podrške politici, tehnike i finansijske supervizije Programa ulaganja u sigurnost NATO-a;
- provjeravanja, sa tehničkog i finansijskog stajališta, zahtjeva Komitetu za infrastrukturu za odobrenje obima i fondova za projekte koji bi mogli biti kvalifikovani za zajedničko finansiranje;
- pružanja tehničkog i finansijskog provjeravanja, po zahtjevu vojnog zajedničkog finansiranja na razmatranju u Komitetu za vojni budžet;
- pružanja tehničke i finansijske podrške za ostale Komitete (SPC(R), PCG, PMSC) NATO-saveza koji dodiruju pitanja NSIP-a posebno po pitanju resursa.

Logistika (IS Element) odgovorna je za:

- razvoj i koordinaciju planova i politika formiranih da postignu koherentan pristup na stvarima potrošačke logistike u okviru Alijanse i kroz program Partnerstvo za mir kako bi se povećala djelotvornost snaga postizanjem veće logističke spremnosti i izdržljivosti;
- pružanje podrške osoblju više NATO-konferencije logističara i njenim područnim tijelima;
- pružanje podrške tehničkom osoblju NATO-komitetu za snabdijevanje naftom;
- podršku, koordinaciju i održavanje veza sa vojnim autoritetima NATO-a, te sa NATO i drugim komitetima i tijelima koja se bave planiranjem i provođenjem potrošačke logistike;
- održavanje veze sa upravnim tijelima naftovodnog sistema centralne Evrope(CEPS) i NATO-organizacije za održavanje i podršku (NAMSO).

Direktorat za planiranje civilnih vanrednih stanja pod upravom je direktora za planiranje civilnih vanrednih stanja koji je predsjedavajući Višeg komiteta za planiranje civilnih vanrednih stanja u stalnoj sesiji, te je odgovoran za:

- koordinaciju i usmjeravanje planiranja sa ciljem brze tranzicije mirnodopskih ekonomija država Alijanse;
- razvoj aranžmana za upotrebu civilnih resursa u podršci Alijansinoj odbrani i za zaštitu civilnog stanovništva;
- pružanje podrške osoblju Višeg komiteta za planiranje civilnih vanrednih stanja i devet odbora odgovornih za razvoj aranžmana kriznog menadžmenta na području civilnog, morskog, kopnenog i zračnog transporta; energije; industrije; prehrane i agrikulture; civilnih komunikacija; medicinske njege i civilne zaštite;
- nadgledanje Evroatlantskog centra za koordinaciju reagovanja u katastrofama (EADRC) koji koordinira međunarodni odziv na zahtjeve za pomoć od ili u ime države pogođene katastrofom.

Direktor planiranja civilnih vanrednih stanja također nadgleda aktivnosti planiranja civilnih vanrednih stanja koje se poduzimaju u kontekstu EAPC-a, Partnerstva za mir, NATO-ruskog stalnog zajedničkog Vijeća, NATO-ukrajinske komisije i Mediteranske grupe za saradnju.

Jedinica za koordinaciju resursne politike odgovorna je za:

- razvoj u koordinaciji sa relevantnim tijelima političkih prijedloga i planskih dokumenata na sveukupnim pitanjima resursa koja afektiraju Alijansu;
- koordiniranje po svim elementima osoblja na takvim pitanjima;
- pružanje podrške Višem odboru za resurse na razvoju resursne politike i dokumenata planiranja resursa.

2.13. VOJNA ORGANIZACIJA I STRUKTURE

2.13.1. Izgradnja vojne strukture

General Eisenhower i osoblje sedam ostalih zemalja bili su suočeni sa zastrašujućim zadatkom uspostavljanja komandne strukture saveznika koja bi bila prihvatljiva za svih 12 članica NATO-a. "SHAPE (Vrhovni štab savezničkih snaga Evrope) Grupa za planiranje" brzo je počela sa nacrtom nove strukture komande i osoblja za Evropu, imajući znatnu korist od planova, a kasnije i osoblja, koje je naslijedila od Organizacije odbrane Zapadne unije. Da bi se izbjeglo dupliciranje Savezničkih odbrambenih napora, Zapadna unija složila se da njene odbrambene uloge i odgovornosti preuzme NATO kada se aktivira SHAPE. Drugog aprila 1951. godine Feldmaršal Montgomery premješten je i nastavlja raditi kao pomoćni Vrhovni saveznički komandant Evrope za narednih sedam godina, igrajući važnu ulogu u ranom razvoju SHAPE-a.

Kako je vojna struktura počela dobivati oblik, postalo je jasno da vojna razmatranja nisu jedini faktor koji treba uzeti u obzir i da su pitanja osoblja, politike i nacionalnog prestiža isto tako važna.

Eisenhower brzo otkriva da je zadatak "smišljanja organizacije koja zadovoljava nacionalne aspiracije 12 različitih zemalja ili lične ambicije afektiranih pojedinaca veoma težak i dosadan posao". Najveću kontroverzu izazvalo je postavljanje Vrhovnog savezničkog komandanta (SACLANT) nad kojim on nije imao kontrolu. Kao drugi glavni NATO-komandant, on bi bio jednak u statusu, koji nije podređen SACEUR-u. U decembru 1950. godine NAC je odlučio da Sjedinjene Države trebaju popuniti službu SACLANT-a, što je značilo da bi Amerikanci držali obje Vrhovne komandne pozicije NATO-a. Ovo je podiglo buru kontroverzi u Ujedinjenom Kraljevstvu, podstaknutu otporima kritizma vlade od opozicionog lidera Winston Churchilla. Protivno ovim zakulisnim radnjama, SHAPE Grupa za planiranje radi na izgradnji istinske komandne strukture za njihova vlastita područja odgovornosti, što se dokazalo kao spor proces.

Godine 1951. Saveznička komanda Evrope podijeljena je u tri regiona: Sjeverni region – koji uključuje Norvešku,

Dansku, Sjeverno more i Baltik; Centralni region - zapadne Evropa; i Južni region - Italija i Mediteran (Grčka i Turska nisu još bile članice NATO-a). Rješavanje komandnih problema u Sjevernom regionu zahtijevalo je godine planiranja i delikatnih pregovaranja prije nego što je integrirana NATO-komanda savezničkih snaga Baltika, sa njemačkim i danskim osobljem – nastala 1962. godine. Centralni region pretrpio je svoje značajne organizacijske promjene sve do 1953. godine i ostaje skoro isti do velikih promjena u NATO-u 1966-67. godine. Pokušaj osmišljavanja komandne strukture koja bi zadovoljila nacionalne interese Francuske, Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Država, Italije, Grčke i Turske u južnom području pokazao se teškim. Bile su potrebne dvije godine za integraciju tih zemalja u komandnu strukturu NATO-a, koja je imala smisla samo ukoliko se posmatrala više u političkom nego u vojnom pogledu. Početni izazov bio je pomirenje razlika između Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Država o komandnim postavljanjima, sa Britancima odlučnim da održe svoju tradicionalnu dominaciju na Mediteranu.

Francuske želje za jačim glasom ostvarene su stvaranjem Komande zapadnog Mediterana pod francuskim admiralom u septembru 1951. godine, a tri mjeseca kasnije uspostavljena je Komanda centralnog Mediterana pod italijanskim vodstvom sa britanskim vojnopomorskim snagama koje ostaju izvan komandne strukture cijelog Južnog regiona. Problem se počeo rješavati u januaru 1952. godine kada Britanci odustaju od svojih prigovora američkoj službi na poziciji SACLANT-a, te kada je štab postao operativan u SAD-u u aprilu iste godine. Sve ovo olakšano je 1951. godine pristajanjem SAD-a da se granice komande SACLANT-a ponovo iscrtaju kako bi isključile britanski vodeni pojas, osobito vitalne luke kanala. Februara 1952. godine ovo područje postaje dijelom trećeg najvažnijeg NATO-štaba, Saveznička "Komanda Kanala", čiji je komandant britanski admiral na čelu domaće flote. "Komanda Kanala" teoretski je jednaka po statusu Savezničkoj komandi Evrope i Savezničkoj komandi Atlantik, iako su njene snage i geografsko područje odgovornosti bili mnogo manji. Do marta 1953. godine, NATO stvara Savezničke snage Mediterana pod vodstvom britanskog admirala flote Earl Mountbatten od Burme, koji podnosi izvještaj SACEUR-u.

Obzirom na konfliktne poglede i interese, bio je to veliki uspjeh da je uopće izgrađena komandna struktura prihvatljiva za sve strane. Na kraju, bilo je to privremeno rješenje sa problemima komandnih utrivanja i preklapanja odgovornosti. Ipak, uprkos očitim nedostacima, niko nije htio poremetiti teško postignuta rješenja, barem ne za trenutak.

2.13.2. Prilagođavanje rada Vojnog komiteta

Kao što su organizacija i planiranje u okviru integrirane vojne strukture postigli svoj cilj u kasnim 50-im i 60-im, Vojni komitet suočio se sa još jedim teškim zadatkom, usavršavanjem i poboljšanjem vlastite strukture i posla. Tokom 50-ih bilo je poznato da sigurnost zračnog prostora NATO-a više ne može ovisiti o naporima u zračnoj odbrani svake pojedinačne zemlje članice. Godine 1955. Vojni komitet odobrava koncept za koordinirani sistem zračne odbrane, te 1957. godine ugovara zahtjeve za sistem ranog upozorenja.

Oni također podržavaju formiranje specijanih snaga NATO-a čija će multinacionalna kompozicija i sposobnost za rano raspoređivanje ili aktivaciju snaga predstavljati Alijansinu solidarnost. Godine 1960. formirana je Mobilna kopnene snaga savezničke komande Evrope, te je 1967. godine uslijedilo osnivanje Pomorske snage Atlantika. Vojni komitet također se bavio francuskom objavom u martu 1966. godine za povlačenjem iz integrirane strukture vojne komande. Ova je odluka postala katalizator za NATO-reforme, saopćena u Harmel Izvještaju, koji je za decenije uobličio političku strategiju i vojnu strukturu NATO-saveza. Francuska odluka također je rezultirala pomjeranje SHAPE i NATO štabova 1967. godine iz Francuske u Belgiju. Skoro 30 godina poslije toga, francusko učešće u Vojnom komitetu bilo je posmatračko, prije nego što je odlučila da u decembru 1995. godine ponovo zauzme svoje mjesto. Kao takav, francuski predstavnik pri Vojnom komitetu ima isti status kao i ostali šefovi odbrane i vojni predstavnici, sa punim pravom glasa i odgovornostima, izuzev procesa planiranja odbrane, funkcioniranja integrirane vojne strukture i nuklearnim pitanjima.

Godine 1967. Vojni komitet sa ministarskim odobrenjem usvaja novu strategiju fleksibilnog odgovora. Ova strategija pozivala je na balans i nuklearnih i konvencionalnih snaga

sposobnih za sprečavanje agresije, odbrane protiv napada, te ukoliko bi to bilo neadekvatno, dopuštala je eskalaciju pod političkom kontrolom. Tokom kasnih 60-ih i 70-ih, Vojni komitet uključuje se u standardizaciju naoružanja, zahtjeve u ljudstvu, infrastrukturnim prioritetima, logistici i integriranim sistemima komunikacija i sveukupnom naporu da poboljša vojnu pripravnost NATO-a.

Struktura organizacije ostala je relativno statična kroz 1970-te i 80-te, sa minornim promjenama, uglavnom kroz dopune struktura štabova i snaga, dok su naoružane snage NATO-a i Varšavskog pakta i dalje rasle u kvantitetu i kvalitetu. Glavni fokus Vojnog komiteta i dalje je usmjeren prema načinima i sredstvima odbijanja Sovjetskog saveza od agresije i prinuđivanja. NATO je odlučio reorganizirati svoje zračne snage sredinom 1970-ih, modernizirati svoj sistem zračne odbrane, te 1978. godine kreira zračnodesantne snage za rana upozorenja.

Procesi planiranja odbrane kreirali su se tokom 1970-ih da bi projicirali vojne zahtjeve dalje u budućnost. Time je rad Komiteta postajao sve kompleksniji. Sovjetsko-američki sporazum iz maja 1972. godine na ograničenju strateških oružja također je signalizirao početak ere posvećene redukciji nuklearnog oružja. U kasnim 1970-im i kroz 80-te mnogo energije usmjereno je na razgovore o redukciji konvencionalnih snaga i mjerama izgradnje povjerenja kako bi se smanjio strah zbog postojećih armija u Evropi. Vojni komitet igrao je važnu ulogu, ali većinom iza scene, savjetujući ministre o mogućim efektima pregovaranja na vojne aspekte Alijansine sigurnosti.

2.14. VOJNA KOMANDNA STRUKTURA

2.14.1. Vojna organizacija i vojne strukture

Ranija poglavlja opisala su NATO-štab u Briselu koji je politički štab Alijanse, gdje se stalni predstavnici na ambadorskom nivou sastaju u Sjevernoatlantskom vijeću kojem predsjedava Generalni sekretar kako bi raspravili i odobrili NATO-smjernice. Ovo poglavlje opisuje vojne komponente organizacije, a to su Vojni komitet (viši vojni autoritet NATO-a), dva Strateška komandanta i Vojna komandna struktura, a rad Vojnog komiteta podržava Međunarodno vojno osoblje.

2.14.2. Vojni komitet

Vojni komitet (MC) viši je vojni autoritet u NATO-u, pod sveukupnom političkom upravom Sjevernoatlantskog vijeća, te pod upravom Komiteta planiranja odbrane i grupe za nuklearno planiranje. Ovaj komitet na čelu sa predsjedavajućim Vojnog komiteta redovno se sastaje i primarni je izvor vojnog savjetovanja za Sjevernoatlantsko vijeće, za Komitet za planiranje odbrane i Grupe za nuklearno planiranje. Njegovi su članovi stariji vojni oficiri koji služe kao nacionalni vojni predstavnici (MILREPs) u trajnoj sesiji, predstavljajući svoje šefove odbrana (CHODs). Civilni službenik predstavlja Island, koja nema vojne snage. Vojni komitet redovno se sastaje na višem nivou, na nivou šefova odbrane, sa obaveznim prisustvom dva NATO-ova strateška komandanta.

Vojni predstavnici rade u nacionalnom kapacitetu, najbolje predstavljajući interese svojih zemalja, ostajući otvoreni za pregovaranje i diskusiju kako bi bio postignut konsenzus. Kada je to u interesima Alijanse kao cjeline, te ako služi unapređenju njenih sveukupnih ciljeva i političkih meta, onda ovo uključuje postizanje sporazuma na osnovi kompromisa. Vojni predstavnici stoga imaju adekvatan autoritet koji omogućuje Vojnom komitetu izvršenje kolektivnih zadataka i postizanje brzih odluka.

Komitet je odgovoran političkim autoritetima NATO-a preporučivati one mjere koje se smatraju neophodnim za zajedničku odbranu na području NATO-a i za sprovođenje

operativnih odluka donesenih od Sjevernoatlantskog vijeća. Njegova glavna uloga je pružanje smjernica i savjeta o vojnoj politici i strategiji. Strateškim komandantima NATO-a pruža usmjeravanje vojnim stvarima, čiji predstavnici prisustvuju sastancima i odgovoran je za sveukupno vođenje vojnih poslova Alijanse pod upravom Vijeća, kao i djelotvornost operacija agencija Vojnog komiteta.

Komitet asistira u razvoju sveukupnih strateških koncepata za Alijansu i priprema godišnju dugoročnu procjenu snaga i sposobnosti zemalja i područja koja predstavljaju rizik interesima NATO-a. U vrijeme kriza, tenzija ili rata, i u vezi sa vojnim operacijama koje je poduzela Alijansa (poput onih na Kosovu i u Afganistanu), uloga Komiteta je da savjetuje Vijeće ili Komitet planiranja odbrane o vojnoj situaciji i njenim implikacijama, te da sačini preporuke na upotrebi vojne sile, sprovedbi kontingentnih planova i razvoja odgovarajućih pravila angažmana.

Vojni komitet uobičajeno se sastaje svakog četvrtka, nakon redovnih sastanaka Vijeća koji se održavaju srijedom, kako bi mogao brzo pratiti odluke Vijeća. U praksi, sastanci se sazivaju kad god je to potrebno, te i Vijeće i Vojni komitet sastaju se mnogo češće. Kao rezultat Alijansine uloge na Kosovu i u Afganistanu i njene podrške u vezi sa Irakom i Sudanom, povećana je potreba sastajanja i Vijeća i Vojnog komiteta da bi se diskutiralo o operativnim stvarima. Ustvari, kao rezultat interne i eksterne transformacije strukture Alijanse, intenziviranja partnerstva i saradnje sa ostalim zemljama, stvaranja novih institucija za nadzor ovih događanja, i osobito pojavljivanja novih prijetnji i razvoj Alijansine uloge u borbi protiv terorizma, učestalost sastanaka svih Alijansinih tijela odlučivanja znatno se uvećala posljednjih godina.

Vojni komitet u sesiji šefova osoblja sastaje se tri puta u godini. Od ovih sastanaka Vojnog komiteta dva se održavaju u Briselu, a jedan u jednoj od zemalja članica NATO-a, domaćina sastanka na rotirajućoj osnovi.

U okviru Evroatlantskog partnerskog vijeća (EAPC) i Partnerstva za mir (PfP), Vojni komitet sastaje se redovno sa zemljama EAPC-a i PfP-a na nivou vojnih predstavnika (jednom mjesečno) i na nivou šefova odbrane (dva puta godišnje) kako bi razmotrili pitanja vojne saradnje. Vojni komitet također se

sastaje u različitim strukturama u okviru NATO-ruskog vijeća i NATO-ukrajinske komisije.

Od januara 2001. godine, Vojni komitet NATO-a redovno se sastajao sa Vojnim komitetom Evropske unije po pitanjima od zajedničkog interesa vezanim za sigurnost, odbranu i krizni menadžment. Prvi sastanak Vojnog komiteta u sesiji šefova osoblja sa učestvovanjem šefova odbrane Mediteranskog dijaloga održan je u novembru 2004. godine.

2.14.3. *Predsjedavajući Vojnog komiteta*

Predsjedavajućeg Vojnog komiteta imenuju šefovi odbrane i postavljaju na trogodišnju službu. On djeluje u međunarodnom kapacitetu i njegov autoritet potječe iz Vojnog komiteta, kome je i odgovoran u izvršavanju svojih dužnosti. On uobičajeno predsjedava svim sastancima Vojnog komiteta. U njegovom odsustvu, pomoćnik predsjedavajućeg vojnog komiteta (DCMC) preuzima funkciju.

Predsjedavajući Vojnog komiteta ujedno je njegov i glasnogovornik i predstavnik. On upravlja svakodnevnim poslovima i djeluje u ime Komiteta na izdavanju neophodnih direktiva i smjernica direktoru Međunarodnog vojnog osoblja. On po zahtjevu predstavlja Vojni komitet na sastancima visokog nivoa, poput Sjevernoatlantskog vijeća, Komiteta za planiranje odbrane, pružajući savjet o vojnim pitanjima.

Na osnovu njegovog postavljanja, predsjedavajući Komiteta također ima važnu javnu ulogu kao viši vojni glasnogovornik za Alijansu u kontaktima sa štampom i medijima. On poduzima posjete i reprezentativne dužnosti u ime Komiteta i u zemljama NATO-a i u zemljama sa kojima NATO razvija bliže kontakte u okviru programa Partnerstvo za mir, Evroatlantskog partnerskog vijeća, NATO-ruskog vijeća, NATO-ukrajinske komisije i Mediteranskog dijaloga. Predsjedavajući je također po položaju predsjedavajući NATO savjetodavnog akademskog odbora koledža za odbranu.

2.14.4. *Strateški komandanti NATO-a*

Strateški komandanti – vrhovni saveznički komandant Evrope (SACEUR) i vrhovni saveznički komandant transformacija (SACT) – odgovorni su Vojnom komitetu za cijelu direkciju i sprovođenje svih Alijansinih vojnih radnji u okviru djelokruga svoje odgovornosti. Oni također pružaju savjete Vojnom komitetu u okviru svoje komandne odgovornosti. Oni redovno prisustvuju sastancima Vojnog komiteta u sesiji šefova osoblja, ali po potrebi mogu biti pozvani da izvještavaju Vojni komitet u stalnoj sesiji. Za svakodnevne poslove, svaki ima predstavnika u NATO-štabu u rang generala ili oficira zastavnika koji im pomaže, održavajući bliske veze i sa političkim i sa vojnim osobljem u okviru štaba i osiguravajući da protok informacija i komunikacija u oba smjera efikasno radi. Ovi predstavnici prisustvuju sastancima Vojnog komiteta u stalnoj sesiji i pružaju savjet o poslovima Vojnog komiteta u okviru svojih komandi.

2.14.5. *Struktura vojne komande*

Struktura vojne komande NATO-a mehanizam je koji omogućava vojnim autoritetima NATO-a da komanduju i kontrolišu njima dodijeljenim snagama za zajedničke operacije, koje obuhvataju više od jednog roda vojske – armije, mornarice ili zračnih snaga. Bazirana je na hijerarhijskoj strukturi strateških komandanata i podređenih komandi.

Struktura snaga NATO-a sastoji se od organizacionih aranžmana koje su zemlje članice stavile na raspolaganje Alijansi, privremeno ili stalno, zajedno sa njihovim komandnim i kontrolnim strukturama, bilo kao dio multinacionalnih snaga NATO-saveza ili kao dodatni nacionalni doprinosi NATO-u. Ove snage su na raspolaganju za NATO-operacije u skladu sa prije određenim kriterijem spremnosti.

Promjene unutar struktura NATO-snaga, uvedene skorijih godina, stavile su više naglasak na manje mobilnije snage koje mogu biti fleksibilnije korištene za dijapazon vojnih zadataka, nasuprot velikim, teško naoružanim koncentracijama snaga u stalnim štabovima, koji su bili odlika hladnoratovske strukture snaga. Dok su posljednje bile opremljene i obučene za glavne

operacije odbrane protiv napadačke armije, većina snaga koje sačinjavaju današnju NATO-strukturu planirane su za rapidna pomjeranja u područje krize ili konflikta i imaju sposobnost da ispune ulogu izvan njihovih domaćih baza.

Gornje promjene sutrukture snaga dovele su do paralelne potrebe mijenjanja komandne strukture NATO-a. One su koncentrisane na redukciju broja komandi u okviru strukture i na racionalizaciju sistema komandovanja i uvezivanja kontrole različitih elemenata koji zajedno čine vojne sposobnosti NATO-a. Ove promjene dozvoljavaju strateškim komandantima NATO-a da primijene efektivniju komandu i kontrolu njima dodijeljenih snaga, izvlačeći puni opseg vojnih sposobnosti potrebnih za poduzimanje takvih vrsta operacija koje im mogu biti dodijeljene u današnjem mnogo drugačijem sigurnosnom okruženju.

Današnja komandna struktura NATO-a reflektira promjenjive strateške okolnosti koje se mogu pripisati brojnim faktorima, uključujući pristup novih zemalja članica, evoluirajuće strateško partnerstvo NATO-a sa Evropskom unijom, njegovu saradnju sa zemljama partnerima i veze sa ostalim nečlanicama NATO-a, nove sigurnosne izazove uključujući rastuću prijetnju od terorizma i proliferaciju oružja za masovno uništenje. Struktura komande formirana je radi rješavanja takvih zadataka, rizika i potencijalnih prijetnji pred Alijansom, te da ih dočeka kada i gdje to bude zahtijevano od Sjevernoatlantskog vijeća.

U centru komandne strukture dvije su strateške komande. Jedna je fokusirana na planiranje i izvršenje svih operacija koje je Sjevernoatlantsko vijeće pristalo poduzeti. Druga se tiče transformacije vojnih sposobnosti NATO-a kako bi spremno dočekale izmjenjive zahtjeve i omogućile vojnim snagama koje su na raspolaganju Alijansi da izvrše puni opseg njima povjerenih vojnih zadataka. Proces transformacije neprekidan je proces. On traži proaktivni razvoj i integraciju inovativnih koncepata, doktrina i sposobnosti formiranih s ciljem da poboljšaju efektivnost i međuoperativnost snaga koje NATO i zemlje partneri mogu staviti na raspolaganje za vojne operacije pod NATO-ovim vodstvom.

Tu je također i broj potčinjenih vojnih štabova i drugih komponenti komandne strukture smještenih u različitim zemljama članicama NATO-a.

Razdvajanjem odgovornosti strateške komande linijom operativnosti i funkcionalnosti, sve operativne odgovornosti ranije dijeljene između Savezničke komande Evrope i Savezničke komande Atlantika sada su dodijeljene jednoj strateškoj komandi baziranoj u Evropi zvanoj Saveznička komanda operacija (ACO) u Monsu, Belgiji, pod nadležnošću Vrhovnog savezničkog komandanta Evrope (SACEUR). Postavljeni oficir sa duplom odgovornošću služi simultano kao i komandant Evropske komande Sjedinjenih Država. Na sličan način, druga komanda strateškog nivoa, poznata kao Saveznička komanda transformacija (ACT), smještena je u Sjedinjenim Državama i u nadležnosti je Vrhovnog savezničkog komandanta transformacija (SACT), koji je istovremeno i komandant američke komande zajedničkih snaga. Ovo pomaže u održavanju jakih transatlantskih veza i u isto vrijeme osigurava pristup NATO-ovih snaga transformacijskom procesu koji poduzimaju Sjedinjene Države u vezi sa vlastitim nacionalnim vojnim snagama. Oba strateška komandanta NATO-a sprovode uloge i misije dodijeljene od Sjevernoatlantskog vijeća ili u nekim prilikama od NATO-komiteta za planiranje odbrane, pod upravom Vojnog komiteta. Njihove odgovornosti i zadaci bazirani su na ciljevima obilježenim u Alijansinom strateškom konceptu i relevantnim dokumentima Vojnog komiteta.

2.14.6. Vrhovni saveznički komandant Evrope (SACEUR)

Vrhovni saveznički komandant Evrope (SACEUR) za Savezničke komandne operacije (ACO) obavlja zadatak za doprinos miru, sigurnosti i teritorijalnom integritetu zemalja članica Alijanse, procjenjujući rizik i prijetnje, provođenjem vojnog planiranja i identifikacijom i zahtjevom potrebnih snaga da poduzmu puni opseg Alijansinih misija po saglasnosti Sjevernoatlantskog vijeća.

SACEUR doprinosi aranžmanima Alijansinog kriznog menadžmenta i omogućava efikasnu odbranu teritorije zemalja NATO-a i njihovih snaga. Ako dođe do agresije, ili ako Sjevernoatlantsko vijeće vjeruje da je agresija imanentna, SACEUR ima zadatak da izvršava sve vojne mjere u okviru

autoriteta i sposobnosti svoje komande potrebne za demonstriranje solidarnosti Alijanse i spremnosti da održi integritet Alijansine teritorije, da čuva slobodu linija, komunikacija i trgovine, te da sačuva sigurnost NATO zemalja članica ili je ponovo uspostavi ako bi bila narušena.

Saveznička komanda operacija također doprinosi procesu osiguranja, tako da su snagama koje čine NATO-strukturu, sada i u budućnosti pruženi efektivni kombinirani ili zajednički vojni štabovi sposobni da prizovu vojne sposobnosti potrebne za izvršenje zadataka. To radi u konsultaciji sa Savezničkom komandom transformacije sinhronizirajući operativne aktivnosti i elemente komandne strukture koji imaju operativnu ulogu u Alijansinim naporima za transformaciju. Ostali zadaci koji su pod odgovornošću Vrhovnog savezničkog komandanta Evrope uključuju:

- doprinošenje stabilnosti kroz evroatlantsko područje razvijanjem i participacijom u vojnim kontaktima i ostalim aktivnostima saradnje, te vježbama poduzetih u okviru Partnerstva za mir (PfP) i aktivnosti poduzetih da unaprijede NATO odnose sa Rusijom, Ukrajinom i zemljama Mediteranskog dijaloga;
- sprovođenje analiza na strateškom nivou kako bi se identificirale manjkavosti u sposobnostima i kako bi se dodijelili prioriteti;
- upravljanje resursima određenim od NATO-a za operacije i vježbe, te postizanje operativnih misija i zadataka dodijeljenih od Sjevernoatlantskog vijeća;
- razvijanje i sprovođenje programa obuke i vježbi u kombiniranim i zajedničkim procedurama za vojne štabove i snage NATO-a i zemalja partnera zajedno sa Savezničkom komandom transformacija.

2.14.7. *Vrhovni saveznički komandant transformacija (SACT)*

Saveznička komanda transformacija (ACT) dolazi pod autoritet vrhovnog savezničkog komandanta transformacija (SACT), čije se odgovornosti mogu sumirati u:

- doprinošenje očuvanju mira i sigurnosti i teritorijalnog integriteta Alijansinih zemalja članica, preuzimanjem vodeće uloge na strateškom komandnom nivou vojnih struktura NATO-

a, sposobnosti i doktrina u cilju poboljšanja vojne djelotvornosti Alijanse;

- sprovođenje operativnih analiza na strateškom nivou, u saradnji sa Savezničkim komandnim operacijama (ACO), sa ciljem identificiranja i postavljanja za prioritet vrstu i obim budućih sposobnosti i zahtjeva međuoperativnosti, te kanalisanja rezultata u sveukupni proces planiranja odbrane NATO-saveza;

- integrisanje i sinhroniziranje transformacijskih napora NATO-a, u saradnji sa Savezničkim komandnim operacijama (ACO), sa operativnim aktivnostima i ostalim elementima komandne strukture u cilju doprinosa procesu osiguranja da su NATO-snagama u svakom trenutku na raspolaganju efektivni kombinirani ili zajednički vojni štabovi sposobni da pozovu vojne snage potrebne za obavljanje svojih zadataka;

- istraživanje koncepata i promoviranje razvoja doktrina;

- sprovođenje eksperimenata i podržavanje procesa istraživanja i stjecanja znanja u razvoju novih tehnologija. U ispunjenju ove funkcije, potrebno je interaktivno djelovati sa odgovarajućim NATO-agencijama i odborima za upravljanje projektima da bi se identificirale prilike za poboljšanu međuoperativnost i standardizaciju, te da isporuči kvalitativno transformisane sposobnosti za dobrobit Alijanse;

- upravljanje zajednički finansiranim resursima namijenjenim za programe transformacije NATO-a u cilju pružanja blagovremene, finansijski djelotvorne solucije za operativne zahtjeve;

- provođenje programa obuke i edukacije u cilju osposobljavanja lidera, specijalista i osoblja za štab, obučenih prema zajedničkim standardima NATO-a i sposobnih da djeluju efikasno u vojnom okruženju kombiniranih i zajedničkih snaga;

- uspostavljanje i održavanje procedura formiranih da osiguraju neprekidnu adaptaciju programa organizacije, resursa i obrazovanja potrebnih da promovišu transformacijske napore NATO-saveza;

- podržavanje Savezničke komande operacija u njenim zahtjevima za vježbe, kroz planiranje, izvedbu i fazu procjene.

2.14.8. Podijeljene uloge i odgovornosti

Dok nova struktura komande pruža usku saradnju između dviju strateških komandi, postoji jasna podjela njihovih odgovornosti da bi se izbjeglo nepotrebno preklapanje ili udvostručavanje napora. U specifičnim područjima odgovorna je za pružanje formalnog inputa Vojnom komitetu, ali prima i pomoć drugih strateških komandi kada se to zahtijeva. Suprotno tome, kada je strateška komanda u ulozi podrške, odgovorna je za prosljeđivanje Savjeta komandnog nivoa i nivoa osoblja prema Strateškoj komandi koja je u vodećoj ulozi.

Dok obje strateške komande imaju odgovornosti u procesu planiranja odbrane NATO-saveza da bi se osigurao usklađeni i koherentni proces, vodeću ulogu preduzima Saveznička komanda transformacija za vojne aspekte poput revizije zahtjeva odbrane, planiranje snaga, naoružanja i logistike, planiranje komande i kontrole, kao i za proces planiranja i revizije za Partnerstvo za mir. Saveznička komanda za operacije ima vodstvo nad vojnim aspektima civilnog planiranja za vanredna stanja i za procjenu izdržljivosti i rizika u planiranju snaga.

Komanda i kontrola snaga, uključujući planiranje operacija, pripada vrhovnom savezničkom komandantu Evrope (SACEUR-u), a u pitanju su zajednički i kombinirani koncepti i doktrine. S druge strane, uključujući vojne koncepte programa Partnerstva za mir (PfP), odgovornost leži na Vrhovnom savezničkom komandantu transformacija (SACT). Strateške komande zatim formiraju osnovu za strateške direktive i procedure za operacije koje je razvila Saveznička komanda operacija. Svaka strateška komanda ima pojedinačne strukture menadžmenta, budžete i pojedinačne odgovornosti, uključujući strateški menadžment, finansijsko planiranje i menadžment resursa.

Upravljanje postojećim mogućnostima druga je odgovornost koju dijele obje strateške komande. Vrhovni saveznički komandant transformacija (SACT) fokusira se na razvoj sposobnosti za unapređenje zajedničkih i kombiniranih djelotvornosti za puni obim Alijansinih misija. Vrhovni saveznički komandant Evrope (SACEUR) odgovoran je za razvoj sposobnosti neophodnih za izvršenje operacija.

Na polju obavještajnih podataka, Saveznička komanda operacija pruža podršku za operativno planiranje i operacije, dok se Saveznička komanda transformacija koncentrira na dugoročne analize trendova i razvoja obavještajnih koncepata i sposobnosti. Slično tome, u sferi sistema komunikacija i informacija, podjela odgovornosti omogućuje da se Saveznička komandna operacija (ACO) fokusira na operativno planiranje i identifikaciju manjkavosti, dok se Saveznička komanda transformacija (ACT) koncentrira na buduće koncepte, sposobnosti i strukture.

Kada su u pitanju vježbe, obuke, procjene i eksperimentacije, Vrhovni saveznički komandant transformacija (SACT) ima vodeću ulogu za NATO i PfP kao zajedničku pojedinačnu edukaciju i obuku. Projektovanje, provođenje i procjena eksperimenata u podršci razvoja i testiranja nastajućih koncepata, doktrina i tehnologija, čine dio ovog zadatka. Poduzima se bliska koordinacija sa Vrhovnim savezničkim komandantom Evrope (SACEUR) i zemljama članicama u rasporedu i pristupu snagama za obuku, vježbe i eksperimentaciju, poduzetih da bi se ispunili transformacijski ciljevi.

Kolektivna obuka dodijeljenih snaga i podređenih elemenata operativne komandne strukture NATO-a i PfP-a, odgovornost su vrhovnog savezničkog komandanta Evrope (SACEUR) podržanog od Savezničke komande transformacija (ACT), koji pruža pomoć u projektovanju, planiranju i procjeni vježbi.

Saveznička komanda transformacija ima vodeću ulogu u naučnim istraživanjima i razvojem, iako Savezna komanda operacija provodi svoje vlastite operativne analize i pruža tehničku podršku za komandne strukture i operacije.

2.14.9. *Operativna struktura*

Sve NATO-operacije oslanjaju se na pokretne i statične elemente i sposobnosti koje su na raspolaganju integriranoj komandnoj strukturi i strukturi snaga, skrojenih prema zahtjevima i izazovima specifičnih operacija. Ovo se odnosi i na operacije koje Alijansa poduzima kao reakciju na prijetnju jednoj ili više zemalja članica u skladu sa Članom 5. Sjevernoatlantskog sporazuma (poznatog kao operacije Člana

5), kao i na operacije podrške miru ili drugim vojnim operacijama prema odluci Sjevernoatlantskog vijeća (operacije van Člana 5).

Struktura komande i kontrole funkcioniše na tri nivoa, na strateškom, operativnom i na nivou komponenata. Na strateškom nivou, Savezničke zajedničke snage uposlene su u političko-vojnom okviru s odobrenjem Vojnog komiteta i Sjevernoatlantskog vijeća, formirane da ispune strateške ciljeve Alijanse. Sveukupnu komandu bilo koje operacije, na strateškom nivou, preuzima Vrhovni saveznički komandant Evrope (SACEUR), koji sprovodi ovu odgovornost iz štaba Savezničke komande operacija pri Vrhovnom štabu savezničkih snaga u Evropi (SHAPE) u Monsu, Belgija. Vrhovni saveznički komandant Evrope (SACEUR) odgovoran je za pripremu i sprovođenje svih Alijansinih vojnih operacija, u skladu sa ranije iznesenom podjelom odgovornosti između strateških komandi. On izdaje strateški vojni smjer podređenim komandantima i koordinira multinacionalnu podršku, učvršćivanje i određivanje različitih elemenata i komponenti komandne strukture.

U okolnostima kada su donesene političke odluke na bazi okvirnog sporazuma između NATO-a i Evropske unije, a u vezi sa podrškom vojnim operacijama NATO-a pod vodstvom EU-a, od vrhovnog savezničkog komandanta Evrope (SACEUR) može se zahtijevati pružanje postojećih kapaciteta potrebnih za takve operacije. Slično tome, učešće zemalja partnera u komandnim aranžmanima postavljeno je u dogovorenom političko-vojnom okviru za operacije Partnerstva za mir pod vodstvom NATO-a.

Na operativnom nivou, planiranje i izvršenje operacija, na osnovu dobijenih strateško-vojnih smjernica, nalazi se u rukama imenovanog komandanta na operativnom nivou koji sprovodi svoje odgovornosti kroz zajedničke trajne ili operativne razvojne štabove.

Alijansa ima tri operativna nivoa stalnih zajedničkih štabova: dvije Komande zajedničkih snaga (JFC), štab stacioniran u Brunssumu, Holandija, u Napulju, Italija, i treći, više ograničen Zajednički štab stacioniran u Lisabonu, Portugal. Postoje različiti aranžmani kako bi se osiguralo da, ukoliko je neophodno, barem dvije operacije mogu biti izvođene istovremeno, te da mogu biti održane u potrebno vrijeme i da njihove promjenjive komponente mogu biti smijenjene.

Operativna komanda i kontrola NATO-snaga za reakcije rotira se između tri zajednička štaba.

Dvjesto Komandama zajedničkih snaga podređene su kopnene, pomorske i zračne komandne komponente. Treći Zajednički štab nema stalnih odgovornosti operativne komande i primarno je odgovoran za pružanje podrške za operacije Kombinirane zajedničke operativne grupe.

Na nivou Komandnih komponenti, broj štabova pruža usluge – specifičnu ekspertizu za komandante zajedničkih snaga na operativnom nivou, kao i savjet na polju planiranja zajedničkih operacija i izvršenja. Postoje dva kopnena štaba na nivou Komandnih komponenti, u Njemačkoj i Španiji, pod imenom CC-kopnena štab, Heidelberg, i CC-kopnena štab, Madrid. Tu su također dvije statične zračne komandne komponente sa štabom u Ramsteinu, Njemačka, i u Izmiru, Turska, kao i dva Štaba statične pomorske komandne komponente u Northwoodu, Engleska, i Napulju, Italija. Svaki od Štabova komandnih komponenti ima podršku ostalih specijaliziranih tijela i podređenih elemenata, zavisno od prirode i nivoa uključenih operacija, koje mogu biti povećane po potrebi dodatnim elementima i osobljem na odgovarajućem nivou spremnosti i obuke. Dodatno gornjoj strukturi Komandnih komponenti, Komanda savezničkog štaba za podmornice smještena je u Norfolku, Virdžinija, podređena SACEUR-u ali finansirana od Sjedinjenih Država, te ima vodeću odgovornost za sveukupnu koordinaciju Alijansinih podmorničkih stvari zajedno sa Komandnom komponentom - pomorski štab u Northwoodu i Napulju.

2.14.10. Proces i struktura transformacije NATO-a

Transformacija vojnih sposobnosti NATO-a uključuje zajednički rad bliskopovezanih funkcija na imenovanju kritičnog zadatka, te uvođenje poboljšanja sposobnosti, neophodnih kako bi se osiguralo da Alijansa može odgovoriti na izazove trenutnog i budućeg sigurnosnog okruženja. Ove funkcije uključuju, naprimjer, procjenu budućeg operativnog okruženja, identifikaciju budućih, na strateškom nivou zajedničkih koncepata, razvijanje, integriranje i testiranje novih operativnih koncepata, doktrina, organizacionih struktura, sposobnosti i

tehnologija što doprinosi poboljšanju. Organizacija Saveznička komanda transformacija formirana je da omogući različite procese uključene u donošenje poboljšanja u okviru koherentnog i integriranog okvira transformacija. Posao uključuje nekoliko različitih, ali vezanih funkcija, uključujući strateške koncepte, identifikaciju politike i zahtjeva, planiranje sposobnosti i provedbu, zajednički kombiniran razvoj koncepta, eksperimentizaciju, procjenu i doktrinu buduće sposobnosti u istraživanju i tehnologiji, te obuku i edukaciju. Štab vrhovnog savezničkog komandanta transformacije (SACT), u Norfolku, Virdžinija, održava uske veze sa američkom Komandom zajedničkih snaga i žarišna je tačka za nadzor cjelokupnog procesa transformacije i koordinacije gornjih funkcija. To radi putem mreže centara i tijela u okviru vojne strukture NATO-saveza smještene u Evropi i Sjevernoj Americi, doprinoseći različitim aspektima procesa transformacije. Neki do ovih centara ili tijela podržavaju više od jedne funkcije ili procesa.

U organizacionom smislu, pored štaba u Norfolku, Saveznička komanda transformacija ima i ACT element personala, čija je baza u NATO-štabu u Briselu i ima zadatak da podržava Vrhovnog savezničkog komandanta transformacije (SACT) i predstavnike na Vojnom komitetu. ACT element personala zajedno sa Vrhovnim štabom savezničkih snaga Evrope (SHAPE) osigurava uvezivanje i koordinaciju sa Savezničkom komandom operacija, Međunarodnim osobljem, Međunarodnim vojnim osobljem, državnim vojnim predstavnicima i ostalim tijelima i agencijama NATO-a odgovornim za planiranje odbrane i resursa kao i pitanja provođenja. U okviru strukture Savezničke komande transformacija (ACT-a) nalazi se Zajednički centar za ratovanje (JWC) stacioniran u Evropi u Stavangeru, Norveška, koji promovira i sprovodi zajedničke i kombinirane procese eksperimentacije NATO-saveza, analize i razvoja doktrine kako bi se maksimizirale transformacijske snage i poboljšala sposobnost i međuoperativnost NATO-a. Centar doprinosi razvoju novih tehnologija, modeliranju i simulaciji, te izvodi programe obuke i razvoja za nove koncepte i doktrine.

Struktura Savezničke komande transformacija (ACT) uključuje Centar za zajedničku analizu i učenje stacioniran u Minsantou, Portugal. Centar pohranjuje rezultate zajedničkih analiza i naučenih lekcija nazad u transformacijsku mrežu.

Kroz Centar za obuku zajedničkih snaga smješten u Bydgoszczu, Poljska, JWC pruža programe obuke koji asistiraju strateškim komandama i doprinosi procjeni obuke zajedničkih snaga koju poduzima Saveznička komanda operacija. Održava formalne veze sa ostalim agencijama i tijelima NATO-a i sa nacionalnim i multinacionalnim centrima i kapacitetima.

Podmorski Centar za istraživanje u La Spezia, Italija, sprovodi istraživanje i integrira nacionalne napore koji podržavaju podmorske i transformacijske zahtjeve NATO-a. Pomorski operativni centar NATO-a za obuku u procesu je uspostavljanja u zaljevu Souda Bay, Grčka.

Tu su također brojni edukativni kapaciteti u okviru vojne strukture NATO-a, uključujući NATO koledž odbrane u Rimu, Italija, NATO školu u Oberammergau, Njemačka, i NATO CIS školu u Latini, Italija, koje koordiniraju svoje aktivnosti sa Savezničkom komandom transformacija.

Brojni centri, finansirani iz državnog ili međunarodnog budžeta, pružaju prilike za poboljšanje međuoperativnosti i sposobnosti, testiranje i razvoj doktrine te provjeru novih koncepata kroz eksperimentiranje. Saradnja između tih centara i strateških komandanata uspostavljena je na bazi specifičnog memoranduma razumijevanja postignutog između nacija učesnica i odgovarajuće Strateške komande.

2.14.11. Vojne snage

Generalno, NATO nema neovisne vojne snage, osim onih koje su zemlje članice doprinijele vojnim operacijama. Stoga, kada Sjevernoatlantsko vijeće odluči pokrenuti operaciju, snage se trebaju staviti na raspolaganje kroz proces generiranja snaga. Može sadržavati snage zemalja nečlanica NATO-a, poput zemalja Partnerstva za mir i zemalja Mediteranskog dijaloga. Jednom kada ove snage završe svoju misiju, reintegrišu se u svoje nacionalne vojne strukture. Zajednički rad zahtijeva kompatibilnost opreme i dovoljan nivo međuoperativnosti, naprimjer, omogućavanje nekoj zemlji da određene snage snabdije gorivom ili ostalim stvarima. Snage NATO-a i zemalja partnera također treniraju zajedno, sudjeluju u kursovima o standardiziranim operativnim procedurama i jeziku, sprovode vojnu simulaciju i uzimaju udio u ostalim multinacionalnim vježbama, koje sve skupa povećavaju sposobnost da poduzmu

kombinirane (multinacionalne) operacije. I pored svega toga, tu je jedan broj sposobnosti zajedničke odbrane. Najznačajnija od njih je flota aviona zračnodesantnih sistema upozorenja i kontrole (AWACS), koji pružaju zračni nadzor, rano upozoravanje, komandu i kontrolu.

Nakon terorističkih napada na Sjedinjene Države 2001. godine, avioni AWACS-a poslani su da patroliraju američkom teritorijom. Na zahtjev Turske 2003. godine, poslani su da štite tursku teritoriju protiv mogućeg napada nakon iračkog konflikta. Oni su često doprinosili sigurnosti velikih događaja, kao 2004. godine za vrijeme Olimpijskih igara u Ateni.

2.14.12. *Civilno-vojna saradnja*

U današnjem sigurnosnom okruženju, uska saradnja između civilnih i vojnih tijela postaje sve značajniji faktor u uspješnom sporovođenju vojnih operacija, pogotovo u postkonfliktnim operacijama podrške miru poput onih koje je poduzela Alijansa na Balkanu i u Afganistanu. Civilno-vojna saradnja obuhvata neophodnu saradnju između operativnih komandi i civilnih organizacija NATO-a, uključujući lokalne autoritete i lokalno stanovništvo u bilo kojem zadatom području operacija, kao i međunarodne, državne i nevladine organizacije i agencije.

Inicijalno, multinacionalni projekt, sponzoriran je od šest NATO-zemalja (Češka Republika, Danska, Njemačka, Holandija, Norveška i Poljska). Civilno-vojna saradnja (CIMIC) Sjeverna grupa, formalno dobija status međunarodnog vojnog štaba NATO-a 15. januara 2003. godine.

Njegova je uloga da pruži i komandantima i civilnim institucijama NATO-a neophodnu ekspertizu kako bi napravili neophodne uvjete za prevazilaženje civilno-vojnih jazova u vojnim operacijama, osobito u postkonfliktnim operacijama mirovne podrške, gdje je saradnja između svih involviranih strana esencijalni faktor u pomoći lokalnim vlastima u ponovnoj izgradnji socijalne strukture i restauriranja normalnih životnih uvjeta za lokalno stanovništvo. Civilno-vojna saradnja može također biti važan aspekt pomoći kod humanitarnih ili operacija pomoći, te kod drugih civilnih katastrofa poduzetih od nacionalnih ili međunarodnih vojnih snaga.

Stacionirana u Budelu (Holandija), CIMIC Sjeverna grupa funkcionalno je vezana za Komandni štab zajedničkih snaga Brunssum, te uspostavlja radne i veze treniranja sa ovim štabom. Ipak, njena je uloga da ponudi podršku svim NATO-operacijama. Glavni prioritet joj je uspostaviti djelotvorne operativne sposobnosti, fokusirajući se inicijalno na obuku i edukaciju CIMIC osoblja. Sličnu inicijativu stvaranja CIMIC Južne grupe razvile su Italija, Mađarska i Grčke, a bila bi vezana za Komandni štab zajedničkih snaga u Napulju.

2.14.13. Rezervne snage

Značaj rezervnih snaga raste kako se povećavaju vojne operacije koje sprovodi međunarodna zajednica u formi "udruženja dobrovoljaca", kao i operacije pod mandatom UN-a koje vode različite međunarodne organizacije.

Nacionalni komitet rezervnih snaga (NRFC) centralni je forum Alijanse za pitanja rezervista i ima zadatak pripremanja konceptualnih prijedloga i razvojnih pristupa za Vojni komitet (MC) i zemlje članice na ovom području.

NRFC stalno razmatra trenutne probleme u smislu preventivne sigurnosti i rezervistima postavlja međurelacije, što je moguće sveobuhvatnije i s predviđanjem, kako bi ispunio svoju ulogu savjetodavnog tijela. Također služi kao forum za razmjenu informacija između pojedinačnih NATO-zemalja koje se bave problematikom rezervista i harmonizacije rezervnih snaga, kad god je to moguće, u skladu s principima najbolje prakse. Od 1996. godine NRFC se fokusirao na jačanje operativne spremnosti rezervnih snaga NATO-a proširivanjem razmjene informacija i upošljavanjem rezervnih snaga zajedno sa aktivnim snagama. Ispitane su brojne ključne oblasti poput sistema mobilizacije, zahtjeva za obuku i za motiviranost rezervista.

NRFC je uspostavljen 1981. godine. Danas su skoro sve NATO-zemlje članice Komiteta, a Međunarodno vojno osoblje, Komandu savezničkih operacija i Komandu savezničkih transformacija ovom komitetu predstavili su oficiri za vezu (Australija sa stalnim posmatračem). NRFC održava plenarne konferencije barem dva puta godišnje.

NRFC delegacije postavili su njihovi nacionalni ministri odbrane, a nacionalni čelnici delegacija (HoD) uglavnom su čelnici rezervnih snaga ili komesari rezervnih Alijansinih snaga. NRFC pruža smjernice Konfederaciji međusavezničkih rezervnih oficira (CIOR) koja okuplja sve postojeće asocijacije rezervnih oficira u zemljama NATO-a. CIOR je nepolitička, nevladina, neprofitna organizacija posvećena saradnji između nacionalnih asocijacija rezervnih oficira zemalja NATO-a i solidarnosti u okviru atlantske Alijanse.

Članovi ovih asocijacija su, dodatno njihovoj ulozi rezervnih oficira, aktivni civili u poslovnom, industrijskom, akademskom, političkom i ostalim poljima profesionalnog života. Oni su stoga u poziciji da doprinose boljem razumijevanju pitanja sigurnosti i odbrane cjelokupnog stanovništva, a doprinose i civilnoj ekspertizi, iskustvima, zadacima i izazovima koji su pred rezervnim snagama NATO-a.

CIOR su osnovala 1948. godine udruženja rezervnih oficira u Belgiji, Francuskoj i Holandiji. Njeni glavni ciljevi uključuju podršku NATO-smjernica i pomoć u postizanju Alijansinih ciljeva, održavanje kontakata sa vojnim autoritetima i komandama NATO-a, te razvijanje međunarodnih kontakata između rezervnih oficira s ciljem unapređenja zajedničkog znanja i međurazumijevanja.

Delegate CIOR-a izabrale su nacionalne asocijacije rezervnih oficira. Čelnik svake delegacije je i potpredsjednik CIOR-a. Međunarodnog predsjednika i generalnog sekretara CIOR-a izabrao je Izvršni komitet, političko tijelo Konfederacije koje odlučuje koja će zemlja preuzeti predsjedavanje, gdje će kongres biti održan, koje će programe preuzeti različite komisije i koje će finalne aktivnosti biti poduzete na ovim projektima. CIOR se sastaje na ljetnoj konferenciji, mijenjajući lokacije između zemalja članica. Također organizira i zimsku konferenciju za Izvršni komitet i Komisije CIOR-a.

Konfederacija međusavezničkih medicinskih rezervnih oficira (CIOMR) udruženi je član CIOR-a. Održava svoje sesije u isto vrijeme i na istom mjestu kao i CIOR, ljetni kongres i zimski konferencija, ali slijedi vlastitu agendu za rasprave o medicinskim pitanjima.

CIOMR je uspostavljen 1947. godine kao službena organizacija medicinskih oficira u okviru rezervnih snaga iz zemalja koje će postati NATO-članice. Prvobitno uspostavljena od Belgije,

Francuske i Holandije, Organizacija sada uključuje sve CIOR zemlje članice. Njeni ciljevi uključuju uspostavljanje uskih profesionalnih odnosa sa medicinskim servisima i liječnicima rezervnih snaga zemalja NATO-a, izučavanje važnosti medicinskih rezervnih oficira, uključujući medicinsko-vojnu obuku i promoviranje djelotvorne kolaboracije sa aktivnim snagama Alijanse.

Kad god je moguće, CIOR, CIOMR i NRFC sastaju se u isto vrijeme i na istom mjestu. Ova tri tijela također pokušavaju uskladiti svoje programe i projekte. Imena i adrese nacionalnih udruženja rezervnih oficira pridruženih CIOR-u i daljne informacije o CIOR-u i CIOMR-u mogu se dobiti od:

CIOR Liaison Office	Reserve Affairs	The Secretary General
NATO/IMS/P1P/CIOR Advisor		CIOMR
NATO HQ	Public Inform. Of.	6 Boterdorpse
1110 Brussels	7010 SHAPE	Verlaat
Belgium	Belgium	3054 XL Rotterdam
Tel: 32 2 707 529	Tel: 32 65 44 33 89	The Netherlands
Fax: 31 10 4635307		

2.15. ZEMLJE ČLANICE NATO-a

Zemlje osnivači (4. april 1949)

- Belgija
- Kanada
- Danska
- Francuska ¹
- Island ²
- Italija
- Luksemburg
- Holandija
- Norveška
- Portugal
- Ujedinjeno Kraljevstvo
- Sjedinjene Države

Zemlje koje su se pridružile poslije inicijalnog osnivanja

- Grčka (18. februar 1952) ³
- Turska (18. februar 1952)
- Njemačka (9. maja 1955. kao Zapadna Njemačka; Saarland ujedinjena s njom u 1957. i Demokratska Republika Njemačka ujedinjena s njom 3. oktobra 1990)
- Španija (30. maj 1982)

Zemlje bivšeg Istočnog bloka koje se pridružuju nakon Hladnog rata

12. mart 1999:

- Češka Republika
- Mađarska
- Poljska

29. mart 2004:

- Bugarska
- Estonija
- Latvija

- Litvanija
- Rumunija
- Slovačka
- Slovenija

Napomene:

1: Francuska se povukla iz integrirane vojne komande 1966. godine. Od tada pa do 1993. godine ostaje članica jedino političke strukture NATO-a.

2: Island je jedina NATO-članica koja nema vlastitu vojnu snagu (Odbrambene snage Islanda čini kontingent Vojske SAD-a stalno stacioniran na Islandu), te pristupa pod uvjetom da se od nje neće očekivati uspostavljanje vojne snage.

3: Grčka povlači svoje snage iz vojne komandne strukture NATO-a od 1974. do 1980. godine kao posljedica grčko-turskih tenzija koje slijede nakon Kiparskog spora 1974. godine.

2.16. NATO-RUSKI PREGLED FINANSIJSKIH I EKONOMSKIH PODATAKA VEZANIH ZA ODBRANU

2.16.1. Rashodi odbrane za NRC zemlje (1980-2004)

Podaci dati u tabeli 1 predstavljaju izvršene isplate ili isplate koje će biti izvršene tokom fiskalne godine. Oni su bazirani na definiciji rashoda odbrane NATO-saveza. U pogledu razlika između ovih i nacionalnih definicija, pokazani podaci mogu značajno odstupati od onih koje navode državni autoriteti ili koji su dati u državnim budžetima. Za zemlje koje pružaju vojnu asistenciju, ovo je uključeno u podatke rashoda. Rashodi za istraživanje i razvoj uključeni su u rashode opreme, a penzije isplaćene penzionisanim u rashode osoblja.

Rashodi odbrane od 2002. godine i cifre vezane za osoblje od 2003. godine računaju se na osnovu revidirane definicije NATO-saveza dogovorene u 2004. godini, koja isključuje rashode za ostale snage iz ukupnih iznosa prezentiranih NATO-u, izuzev u slučaju onih elemenata ostalih snaga koji su strukturirani, opremljeni i obučeni da podrže snage odbrane i koji se mogu rasporediti. Većina država prikazuje rashode odbrane u skladu sa novom definicijom i u nekim slučajevima (Grčka, Mađarska, Portugal i Turska) ovo je rezultiralo značajnim i vidljivim smanjenjem u rashodima odbrane. Ipak, nekoliko zemalja (Francuska, Italija, Luksemburg i Holandija) i dalje ima teškoće u zadovoljavanju ovog zahtjeva i podaci koje pružaju ove zemlje nisu u potpunosti u skladu sa novom definicijom rashoda odbrane NATO-a. Za Rusku Federaciju podaci su osigurani na osnovu prethodne definicije NATO-a.

Tabelarni pregled rashoda odbrane

Tabela 1 : Rashodi odbrane NRC zemalja

Zemlja	Monetarna jedinica (milioni)	1990	1995	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
(0)	(-)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Tekuce cijene										
Belgija	Belgijski frank - Euro	115754	144193	155206	131156	139711	136667	13344	3508	3530
Bugarska	Levi	//	//	//	//	//	//	//	//	921
Kanada	Kanadski dolar	5788	10332	13473	12457	12314	13191	13379	14143	15072
Češka Republika	Češka kruna	//	//	//	//	44314	45277	48449	52457	50495
Danska	Danska kruna	9117	13344	16399	17468	19339	21017	21269	21110	21249
Estonska	Kruna	//	//	//	//	//	//	//	//	2196
Francuska	Francuski frank - Euro	119516	189718	219114	229432	240752	243931	136981	40684	41855
Njemačka	Njemačka marka - Euro	40518	99650	46376	50996	59756	59943	13168	31080	30610
Grčka	Drahma - Euro	56975	321981	612344	1171377	2017593	2039651	14845	4264	4752
Mađarska	Forint	//	//	//	226926	272426	1279669	314380	310731	
Italija	1000 Italijanska lira - Euro	7643	17767	20007	31561	47100	47616	125807	26795	24735
Latvija	Lats	//	//	//	//	//	//	//	//	95
Litvanija	Lit	//	//	//	//	//	//	//	//	873
Luksemburg	Luksemburški frank - Euro	1534	2265	3233	4194	5613	7226	1163	176	197
Holandska	Holandski guilder - Euro	10476	12901	13613	12864	14284	15089	17149	7404	7782
Norveška	Norveška kruna	8242	15446	21251	22224	26722	26669	32461	31893	30619
Poljska	Zloti	//	//	//	13418	14455	14581	15431	16801	
Portugal	Escudo - Euro	43440	111375	267299	403478	479663	520761	12082	2094	2293
Rumunija	Lei	//	//	//	57093	201248	242838	322723	440613	50103357
Ruska Federacija	Rublja	//	//	//	//	//	//	//	//	482042
Republika Slovačka	Slovačka kruna	//	//	//	//	//	//	//	//	23976
Slovenija	Tolar	//	//	//	//	//	//	//	//	99700
Španjola	Peseta - Euro	360423	674893	922008	1070751	1264299	1306373	19660	9577	10197
Turska	1000 Turskih lira	263	126	1366	302064	6245274	6843915	12107716	13953387	14625090
Ujedinjeno Kraljevstvo	Funda sterling	11593	18301	22287	21439	22632	124454	25173	26420	26794
Spajane Države	SAD dolar	138191	258165	306170	278956	301697	312743	356720	415223	462099
Cijene 1995										
Belgija	Belgijski frank - Euro	179598	178090	175534	131156	129417	123727	12974	3059	3038
Bugarska	Levi	//	//	//	//	//	//	//	//	24
Kanada	Kanadski dolar	10399	13735	14746	12457	11350	12024	12073	12371	12740
Češka Republika	Češka kruna	//	//	//	//	32530	31680	32088	35118	32795
Danska	Danska kruna	17578	17733	18453	17468	16994	17070	17651	17125	17079
Estonska	Kruna	//	//	//	//	//	//	//	//	1171
Francuska	Francuski frank - Euro	224190	246550	258290	238432	229788	228987	135450	36755	36131
Njemačka	Njemačka marka - Euro	74600	76099	73053	68996	57977	57400	120908	26973	27298
Grčka	Drahma - Euro	1114244	1366376	1176228	1171377	1569900	1533395	13503	2979	3225
Mađarska	Forint	//	//	//	117757	130225	122684	120005	120437	
Italija	1000 Italijanska lira - Euro	29755	33996	35793	31561	34637	34380	17462	16955	15520
Latvija	Lats	//	//	//	//	//	//	//	//	80
Litvanija	Lit	//	//	//	//	//	//	//	//	573
Luksemburg	Luksemburški frank - Euro	2579	2874	3734	4194	5211	6476	1144	152	168
Holandska	Holandski guilder - Euro	13201	14623	15158	12864	12809	13166	15942	6931	6802
Norveška	Norveška kruna	18102	22115	23842	22224	22521	23139	27656	26294	24504
Poljska	Zloti	//	//	//	7843	8123	8088	8516	8879	
Portugal	Escudo - Euro	314102	300288	300709	403478	495330	421375	16110	1584	1687
Rumunija	Lei	//	//	//	//	//	//	//	//	1054577
Ruska Federacija	Rublja	//	//	//	57093	46339	47430	54717	65410	65000
Republika Slovačka	Slovačka kruna	//	//	//	//	//	//	//	//	14596
Slovenija	Tolar	//	//	//	//	//	//	//	//	53461
Španjola	Peseta - Euro	1118270	125284	1199962	1070751	1096867	1104412	17617	7337	7525
Turska	1000 Turskih lira	189109	184375	278995	302064	374540	339033	312266	301121	290283
Velika Britanija	Funda sterling	27763	30895	28008	21439	20687	121034	20975	21368	21221
Spajane Države	SAD dolar	260487	349729	354956	278956	269304	270770	300209	341710	371007
Tekuce cijene i kursne valute (u milijunima SAD dolara)										
Belgija		3959	2428	4644	4449	3191	3036	3147	3959	4377
Bugarska		//	//	//	//	//	//	//	//	579
Kanada		4950	7566	11547	9077	8292	8617	8526	10094	11601
Češka Republika		//	//	//	//	1148	1190	1480	1860	1984
Danska		1618	1259	2650	3118	2293	2525	2694	3204	3668
Estonska		//	//	//	//	//	//	//	//	171
Francuska		26154	20781	42590	47768	33815	33277	36404	49919	51877
Njemačka		26692	19922	42319	41160	26150	27426	29333	35056	37320
Grčka		2275	2331	3863	5056	5522	5356	14560	4813	5887
Mađarska		//	//	//	804	804	951	11084	1462	1529
Italija		8925	9305	23376	19375	22411	22006	24363	30243	30442
Latvija		//	//	//	//	//	//	//	//	175
Litvanija		//	//	//	//	//	//	//	//	313
Luksemburg		52	38	97	142	128	160	154	198	244
Holandska		5269	3884	7421	8012	5972	6200	6729	8357	9640
Norveška		1669	1797	3395	3508	2522	2566	4066	4505	4534
Poljska		//	//	//	3087	3531	3574	3968	4550	
Portugal		868	654	1675	2670	2204	2324	1960	2364	2841
Rumunija		//	//	//	//	//	//	//	//	1528
Ruska Federacija		//	//	//	12523	7154	8325	10295	14356	16730
Republika Slovačka		//	//	//	//	//	//	//	//	728
Slovenija		//	//	//	//	//	//	//	//	518
Španjola		4887	3969	9053	8651	7001	7133	8997	10809	12352
Turska		2672	2365	5315	6606	9994	7216	18033	9030	10207
Velika Britanija		26942	23495	29690	33836	35608	135221	37730	43143	48918
Spajane Države		138191	258165	306170	278956	301697	312743	356720	415223	462099

**Tabela 2 : Godišnja varijacija bruto domaćeg proizvoda i rashoda odbrane
(bazirana na konstantnim cijenama)**

Zemlja	Prosjeak 1980 - 1984	Prosjeak 1985 - 1989	Prosjeak 1990 - 1994	Prosjeak 1995 - 1999	2000	2001	2002	2003	2004e
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Bruto domaći proizvod									
Belgija	0.5	2.7	1.3	2.2	3.7	0.9	0.9	1.3	2.7
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	5.3
Kanada	1.5	3.5	0.4	3.3	5.2	1.8	3.4	2.0	3.0
Češka Republika	//	//	//	//	3.9	2.6	1.5	3.1	3.9
Danska	0.7	1.8	1.2	2.7	2.8	1.6	1.0	0.5	2.4
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	5.5
Francuska	1.6	3.0	0.8	2.0	4.2	2.1	1.1	0.5	2.1
Njemačka	0.4	2.6	6.6	1.3	2.9	0.8	0.1	-0.1	1.2
Grčka	-1.0	0.8	1.3	3.1	4.5	4.3	3.6	4.5	3.8
Mađarska	//	//	//	//	5.2	3.8	3.5	2.9	3.9
Island	2.3	5.0	-0.5	5.0	5.7	2.2	-0.5	4.1	5.9
Italija	1.0	3.0	0.8	1.5	3.2	1.7	0.4	0.4	1.3
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	7.3
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	7.0
Luksemburg	1.3	7.8	5.1	6.0	9.0	1.5	2.5	2.9	4.2
Holandija	0.1	2.9	1.8	3.6	3.5	1.4	0.6	-0.9	1.2
Norveška	1.8	2.1	3.5	4.4	2.8	2.7	1.4	0.4	3.2
Poljska	//	//	//	//	4.0	1.0	1.4	3.8	5.4
Portugal	1.1	5.7	1.7	3.9	3.4	1.8	0.5	-1.2	1.0
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	8.3
Ruska Federacija	//	//	//	-1.7	11.6	5.0	4.3	7.1	6.5
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	4.9
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	3.5
Španija	0.9	4.5	1.3	3.5	4.4	2.8	2.2	2.5	2.6
Turska	4.7	6.0	3.2	5.1	7.1	7.5	7.9	5.8	9.8
Velika Britanija	1.0	4.2	0.4	3.0	3.9	2.3	1.8	2.2	3.2
Sjedinjene Države	2.0	3.6	1.9	4.1	3.7	0.8	1.9	3.0	4.4
Rashodi odbrane									
Belgija	0.1	1.4	-7.3	-0.8	-0.0	-4.4	-3.0	2.9	-0.7
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	-12.0
Kanada	6.2	2.0	-3.2	-4.4	-4.3	5.9	0.4	2.5	3.0
Češka Republika	//	//	//	//	6.5	-2.6	4.1	6.5	-6.6
Danska	0.2	1.0	-0.5	0.2	-2.9	5.2	-1.3	-3.0	-0.3
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	9.1
Francuska	3.2	1.1	-0.7	-1.1	-0.2	-0.3	1.6	3.7	1.0
Njemačka	1.1	-0.4	-6.3	-1.1	0.1	-1.0	0.2	-1.4	-2.4
Grčka	6.4	-4.8	-1.1	6.4	5.3	-2.3	-22.1	-15.0	8.3
Mađarska	//	//	//	//	10.0	10.6	-5.8	4.3	-5.9
Italija	2.4	3.1	-0.5	0.7	5.3	-0.7	-1.7	-2.9	-8.5
Letonija	//	//	//	//	//	//	//	//	10.1
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	5.7
Luksemburg	3.8	7.5	4.1	5.2	2.5	24.3	-10.1	5.2	10.4
Holandija	2.7	2.0	-2.9	0.6	-4.6	2.8	-0.5	-0.2	2.5
Norveška	2.6	1.6	0.3	1.2	-1.9	0.9	19.5	-4.9	-5.2
Poljska	//	//	//	//	-0.2	3.6	-0.4	5.3	5.4
Portugal	0.1	5.4	0.4	-1.5	2.4	4.0	-23.4	-1.6	7.2
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	7.2
Ruska Federacija	//	//	//	-10.3	16.4	2.4	15.4	19.5	-0.6
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	2.5
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	11.6
Španija	2.1	0.5	-3.4	-1.0	3.6	0.7	14.8	-3.7	2.6
Turska	1.0	6.5	3.4	5.5	1.0	-10.3	-7.1	-3.6	-3.6
Velika Britanija	2.6	-3.1	-4.2	-1.6	3.0	1.7	-0.3	1.9	-0.7
Sjedinjene Države	6.0	2.0	-5.3	-2.6	4.5	0.5	10.9	13.8	8.6

Tabela 3: Rashodi odbrane kao % od bruto domaćeg proizvoda

Zemlja	Prosjeck 1980 - 1984	Prosjeck 1985 - 1989	Prosjeck 1990 - 1994	Prosjeck 1995 - 1999	2000	2001	2002	2003	2004e
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Bazirano na tekućim cijenama									
Belgija	3.2	2.8	2.0	1.5	1.4	1.3	1.3	1.3	1.2
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	2.4
Kanada	2.0	2.1	1.8	1.3	1.1	1.2	1.2	1.2	1.2
Češka Republika	//	//	//	//	2.1	2.0	2.0	2.1	1.9
Danska	2.4	2.0	1.9	1.7	1.5	1.6	1.6	1.5	1.5
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.6
Francuska	4.0	3.8	3.4	2.9	2.6	2.5	2.5	2.6	2.6
Njemačka	3.3	3.0	2.1	1.6	1.5	1.5	1.5	1.5	1.4
Grčka	5.4	5.1	4.4	4.6	4.9	4.6	3.4	2.8	2.9
Mađarska	//	//	//	//	1.7	1.8	1.7	1.7	1.5
Italija	2.1	2.3	2.1	1.9	2.1	2.0	2.1	2.1	1.8
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.3
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.4
Luksemburg	1.0	1.0	0.9	0.8	0.7	0.8	0.7	0.7	0.8
Holandija	3.0	2.8	2.3	1.8	1.6	1.6	1.6	1.6	1.7
Norveška	2.7	2.9	2.8	2.2	1.8	1.7	2.1	2.0	1.8
Poljska	//	//	//	//	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9
Portugal	2.9	2.6	2.6	2.2	2.1	2.1	1.6	1.6	1.7
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	2.2
Ruska Federacija	//	//	//	3.1	2.8	2.7	3.0	3.3	3.1
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	1.8
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.6
Španija	2.3	2.1	1.6	1.4	1.2	1.2	1.4	1.3	1.3
Turska	4.0	3.3	3.6	4.4	5.0	5.0	4.4	3.6	3.5
Velika Britanija	5.2	4.5	3.7	2.7	2.5	2.5	2.4	2.4	2.3
Sjedinjene Države	5.6	6.0	4.6	3.3	3.1	3.1	3.4	3.8	3.9
Bazirano na konstantnim cijenama									
Belgija	2.9	2.7	1.9	1.5	1.4	1.3	1.3	1.3	1.2
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	2.4
Kanada	2.0	2.1	1.8	1.3	1.1	1.2	1.2	1.2	1.2
Češka Republika	//	//	//	//	2.1	2.0	2.0	2.1	1.9
Danska	2.2	2.0	1.9	1.6	1.5	1.5	1.5	1.4	1.4
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.6
Francuska	4.0	3.8	3.4	2.9	2.6	2.5	2.5	2.6	2.6
Njemačka	3.3	3.0	2.1	1.6	1.5	1.5	1.5	1.5	1.4
Grčka	5.4	5.1	4.4	4.6	4.9	4.6	3.4	2.8	2.9
Mađarska	//	//	//	//	1.7	1.8	1.7	1.7	1.5
Italija	2.3	2.3	2.1	1.7	1.8	1.7	1.7	1.6	1.5
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.3
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.4
Luksemburg	1.0	0.9	0.8	0.8	0.7	0.9	0.7	0.8	0.8
Holandija	2.9	2.8	2.3	1.8	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6
Norveška	3.0	3.1	2.9	2.2	2.0	2.0	2.4	2.2	2.1
Poljska	//	//	//	//	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9
Portugal	2.9	2.6	2.6	2.2	2.1	2.1	1.6	1.6	1.7
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	2.2
Ruska Federacija	//	//	//	3.1	2.8	2.7	3.0	3.3	3.1
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	1.8
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.6
Španija	2.3	2.1	1.6	1.4	1.2	1.2	1.4	1.3	1.3
Turska	3.9	3.7	4.2	3.9	4.0	3.9	3.3	3.0	2.7
Velika Britanija	5.6	4.8	3.9	2.7	2.5	2.4	2.4	2.4	2.3
Sjedinjene Države	5.9	6.1	4.7	3.3	3.0	3.0	3.2	3.6	3.7

Tabela 4 : Bruto domaći proizvod i rashodi odbrane po glavi stanovnika u SAD \$

Zemlja	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004e
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Bruto domaći proizvod (umanjen za paritetat kupovne moći)									
Belgija	9029	13341	17995	21736	26230	27496	28621	29541	30898
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	7977
Kanada	11172	15571	19591	22745	26521	26202	30018	30826	32084
Češka Republika	//	//	//	//	14836	16510	16553	17119	18196
Danska	10428	14790	18351	22546	26491	26623	30306	30792	32271
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	13628
Francuska	9936	13604	18249	21394	26382	27702	28544	28655	29707
Njemačka	11089	15303	20463	21562	25173	25817	26641	27090	27935
Grčka	7364	9058	11368	13251	16268	17250	18968	20245	21373
Mađarska	//	//	//	//	12056	13251	14330	15148	16107
Island	11354	15558	20184	22163	26322	26400	29393	29643	31635
Italija	9387	12960	17423	21056	25263	25940	26580	26872	27728
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	11307
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	12636
Luksemburg	10740	15567	24979	32045	49115	49892	52406	53637	56375
Holandija	10007	13338	17863	21723	27308	28115	29930	30303	31077
Norveška	9537	14324	17366	23951	36306	37074	36699	37039	38750
Poljska	//	//	//	//	10252	10748	11164	11530	12412
Portugal	5155	6831	10704	12342	17379	18111	18913	19686	19236
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	8209
Ruska Federacija	//	//	//	6302	6994	7647	8133	8960	9779
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	14000
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	20263
Španja	6703	9062	13054	16760	23483	21468	22821	23905	24953
Turska	2287	3395	4546	5404	8022	8140	8520	8946	7955
Ujedinjeno Kraljevstvo	8953	12137	16489	19959	25543	27082	28978	29941	31439
Sjedinjene Države	12249	17697	23215	28119	35650	35497	36387	37808	38692
Bruto domaći proizvod (cijene i kursne valute 1995.)									
Belgija	21173	22268	26651	27305	30659	31020	31157	31432	32197
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	1908
Kanada	16895	18206	19577	20153	22600	22727	24727	24559	25148
Češka Republika	//	//	//	//	5769	5970	6073	6261	6518
Danska	27310	30026	31803	34442	38638	38998	39283	39388	40202
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	4756
Francuska	21720	22861	26068	26878	32078	30757	30940	30959	31453
Njemačka	26129	27940	31924	30104	32697	32629	32887	32832	33177
Grčka	10703	10469	10953	11246	12736	12328	13679	14251	14744
Mađarska	//	//	//	//	5326	5544	5754	5936	6187
Island	22875	24017	26599	26558	31206	31453	31029	32120	33592
Italija	14797	15834	18154	19347	21115	21408	21439	21514	21756
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	3646
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	3055
Luksemburg	25167	28291	38754	43805	57988	58330	59583	60297	62106
Holandija	21191	21880	25024	26832	31289	31498	31475	31055	31239
Norveška	23978	27086	29889	33847	39222	40169	40526	40564	41485
Poljska	//	//	//	//	4515	4608	4673	4854	5121
Portugal	7172	7350	9819	10717	12664	12793	12766	12523	12576
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	1936
Ruska Federacija	//	//	//	2281	2533	2673	2804	3020	3230
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	5119
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	13908
Španja	10918	11324	13963	14846	17598	17889	18029	18162	18487
Turska	1949	2101	2474	2743	3048	3774	3947	4070	4116
Velika Britanija	14287	15712	18221	19562	22605	23054	23369	23821	24511
Sjedinjene Države	20877	23382	26207	28119	32635	31928	32197	32852	33799
Rashodi odbrane (cijene i kursne valute 1995.)									
Belgija	618	613	597	439	428	408	394	404	400
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	46
Kanada	309	387	398	310	269	282	281	285	291
Češka Republika	//	//	//	//	119	117	122	130	121
Danska	613	619	641	596	568	596	586	567	564
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	78
Francuska	834	894	912	826	762	775	783	808	813
Njemačka	846	877	875	504	452	467	496	479	487
Grčka	489	584	603	484	620	468	463	397	423
Mađarska	//	//	//	//	92	102	96	101	95
Italija	328	369	387	341	372	368	361	351	320
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	48
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	42
Luksemburg	240	265	330	345	403	496	445	460	502
Holandija	501	628	631	518	501	511	505	502	511
Norveška	689	841	887	805	805	863	862	809	857
Poljska	//	//	//	//	94	88	87	92	97
Portugal	208	195	258	267	262	271	206	201	214
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	42
Ruska Federacija	//	//	//	85	70	72	83	100	100
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	91
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	226
Španja	239	262	248	220	219	218	247	234	228
Turska	83	80	106	107	121	107	98	93	88
Velika Britanija	778	862	772	584	557	564	560	569	564
Sjedinjene Države	1144	1467	1420	1080	978	949	1042	1174	1256

Tabela 5 : Distribucija ukupnih rashoda odbrane po kategorijama

Zemlja	Projekat 1980 - 1984	Projekat 1985 - 1989	Projekat 1990 - 1994	Projekat 1995 - 1999	2000	2001	2002	2003	2004e
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
% posvećen rashodima personala									
Belgija	61.8	63.4	68.3	69.3	66.8	68.7	71.5	72.8	73.8
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	69.9
Kanada	50.7	48.2	49.7	44.2	43.9	42.9	45.1	44.9	41.9
Češka Republika	//	//	//	//	42.8	46.0	46.5	41.9	51.1
Danska	54.6	56.6	57.5	59.8	54.6	52.3	52.0	46.1	51.4
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	34.5
Francuska	..	..	..	58.2	60.4	60.5	60.7	58.9	57.5
Njemačka	46.6	48.9	57.4	61.5	60.7	60.3	59.4	60.1	59.3
Grčka	54.6	60.5	63.0	61.7	62.5	64.0	67.6	74.5	77.4
Mađarska	//	//	//	//	40.7	47.9	49.3	48.8	49.4
Italija	59.1	57.8	63.6	71.8	71.4	72.3	74.0	72.7	76.7
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	46.7
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	50.5
Luksemburg	77.5	76.9	76.2	79.1	76.0	68.4	79.5	78.8	75.0
Holandija	55.3	52.8	56.9	54.6	50.8	48.0	51.2	52.6	49.8
Norveška	48.8	43.9	40.6	38.0	40.8	39.1	37.5	40.1	40.3
Poljska	//	//	//	//	62.3	64.3	64.9	64.6	60.6
Portugal	66.6	67.7	77.3	80.8	61.8	60.8	64.1	78.6	74.2
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	51.7
Ruska Federacija	//	//	//	44.5	42.5	42.0	45.9	47.2	44.9
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	49.7
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	59.7
Španija	..	..	64.9	66.5	63.9	63.4	64.9	66.7	63.9
Turska	45.3	37.1	50.1	48.2	45.1	44.7	46.8	46.6	47.4
Ujedinjeno Kraljevstvo	37.4	39.3	39.4	38.2	37.7	36.2	39.0	39.6	39.4
Sjedinjene Države	41.9	37.0	39.3	39.0	37.7	36.2	36.1	36.1	34.8
% posvećen rashodima opreme									
Belgija	13.8	12.1	7.8	5.8	5.8	7.1	7.1	5.3	5.4
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	8.9
Kanada	17.8	19.7	10.1	13.7	13.4	11.1	13.8	13.6	16.7
Češka Republika	//	//	//	//	22.5	20.3	17.5	19.6	15.4
Danska	16.9	14.0	15.8	12.8	14.8	16.8	13.5	16.1	19.1
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	13.3
Francuska	..	..	..	21.3	19.9	19.4	19.1	20.5	21.4
Njemačka	20.0	19.6	13.5	11.8	13.5	14.0	14.1	13.8	14.8
Grčka	17.4	18.2	22.8	20.1	17.8	15.2	13.1	10.7	7.6
Mađarska	//	//	//	12.4	10.5	11.1	11.1	10.3	11.9
Italija	17.4	19.7	16.3	12.9	14.3	10.3	12.4	12.9	11.0
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	8.2
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	15.1
Luksemburg	1.8	3.5	3.4	4.1	4.6	12.1	6.8	7.4	11.1
Holandija	20.5	19.8	15.6	16.4	17.0	16.7	15.9	14.9	16.4
Norveška	19.4	21.7	24.9	24.5	19.4	23.2	23.7	21.9	24.2
Poljska	//	//	//	//	6.8	8.8	11.1	12.4	14.6
Portugal	5.5	7.6	5.7	5.5	6.4	5.3	4.1	7.4	7.6
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	20.8
Ruska Federacija	//	//	//	10.9	13.1	10.7	12.4	14.0	16.7
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	11.6
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	19.7
Španija	..	..	12.4	12.8	12.9	12.7	23.3	22.2	22.8
Turska	9.1	18.2	23.7	26.5	26.3	33.0	31.5	38.3	36.3
Velika Britanija	26.2	24.8	21.0	24.8	25.7	24.1	23.7	22.6	22.8
Sjedinjene Države	21.9	25.6	25.1	26.2	21.9	25.7	27.4	24.5	24.9
% posvećen rashodima infrastrukture									
Belgija	5.5	4.0	3.4	3.9	1.9	3.7	2.7	2.5	2.6
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	0.4
Kanada	2.3	2.8	3.2	3.9	5.3	4.0	3.7	4.0	4.0
Češka Republika	//	//	//	3.3	4.6	6.1	6.1	4.2	5.8
Danska	2.8	3.4	3.2	2.2	1.4	3.6	3.5	2.5	2.1
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	13.7
Francuska	..	..	..	3.9	4.5	4.5	4.2	4.8	5.2
Njemačka	5.4	5.9	4.9	4.8	4.9	4.4	4.4	4.1	3.8
Grčka	2.8	2.2	1.7	1.9	1.8	1.4	1.3	1.4	1.2
Mađarska	//	//	//	//	2.9	5.7	6.4	6.6	7.0
Italija	2.3	2.6	2.4	0.8	1.2	0.9	0.8	0.8	1.1
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	12.1
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	3.7
Luksemburg	10.3	7.3	10.4	4.2	4.9	7.9	2.1	1.5	2.3
Holandija	3.7	5.2	5.2	3.8	4.3	4.2	3.7	2.9	3.0
Norveška	5.0	8.2	9.2	6.3	5.0	5.1	5.9	5.9	5.8
Poljska	//	//	//	1.9	2.2	1.9	1.7	2.1	3.8
Portugal	5.9	3.7	2.3	1.0	1.5	0.7	0.8	0.9	0.9
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.6
Ruska Federacija	//	//	//	7.0	6.2	7.2	6.0	6.5	6.4
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	7.3
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	2.5
Španija	..	..	1.2	0.8	1.7	2.2	2.1	2.1	2.3
Turska	13.2	5.4	3.0	4.4	7.2	6.2	6.4	3.0	3.0
Velika Britanija	2.7	3.9	5.2	6.2	4.3	0.8	0.9	0.9	1.5
Sjedinjene Države	1.6	1.8	1.5	2.3	1.7	1.6	1.4	1.4	1.3
% posvećen ostalim rashodima									
Belgija	18.8	20.4	20.4	21.0	26.5	20.4	18.8	19.3	18.1
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	30.8
Kanada	29.0	31.2	29.0	38.1	30.4	42.0	37.2	37.5	37.4
Češka Republika	//	//	//	//	31.5	29.1	30.9	34.4	27.7
Danska	25.7	25.8	23.3	25.2	29.3	28.2	30.6	30.6	27.5
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	36.5
Francuska	..	..	..	16.4	16.2	15.6	16.0	15.8	16.0
Njemačka	27.1	25.5	23.9	21.9	21.3	22.0	22.1	22.0	20.2
Grčka	24.9	18.4	12.2	16.2	17.9	19.4	18.1	13.4	13.8
Mađarska	//	//	//	//	36.1	35.9	33.2	34.3	31.7
Italija	21.0	19.8	17.7	14.3	13.1	16.4	12.6	13.3	12.4
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	30.9
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	30.8
Luksemburg	10.2	11.9	9.4	12.0	14.5	11.6	11.8	12.3	11.5
Holandija	20.3	22.1	22.1	24.7	27.8	31.1	28.6	30.9	30.9
Norveška	26.7	26.0	24.8	31.1	34.8	34.6	32.5	32.1	29.7
Poljska	//	//	//	//	27.1	24.6	22.3	20.9	21.1
Portugal	21.9	19.8	13.8	12.3	10.3	13.2	11.0	13.1	12.2
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	25.9
Ruska Federacija	//	//	//	35.8	38.1	40.1	35.6	32.3	31.4
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	31.4
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	20.1
Španija	..	..	21.2	19.7	21.4	21.7	19.7	20.1	21.0
Turska	30.1	25.5	38.4	22.5	19.0	16.4	16.2	13.1	13.3
Velika Britanija	33.5	32.5	30.5	30.5	31.7	35.7	35.6	36.9	36.2
Sjedinjene Države	34.5	35.5	33.6	32.5	38.7	36.5	35.1	38.1	39.0

Tabela 6 : Naoružane snage - godišnja snaga

Zemlja	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Vojska (u hiljadama)									
Belgija	108	107	106	47	42	41	42	41	41
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	42
Kanada	82	83	87	70	59	59	61	62	62
Češka Republika	//	//	//	//	52	49	40	26	25
Danska	33	29	31	27	24	22	22	20	20
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	3
Francuska	572	560	548	502	394	366	365	356	357
Njemačka	490	495	545	352	319	306	295	271	252
Grčka	186	201	201	213	205	202	208	139	133
Mađarska	//	//	//	//	50	49	44	36	30
Italija	474	504	493	435	381	374	362	325	315
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	7
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	12
Luksemburg	1.2	1.2	1.3	1.3	1.4	1.4	1.4	1.6	1.6
Holandija	107	103	104	67	52	51	53	53	51
Norveška	40	36	51	38	32	31	22	21	26
Poljska	//	//	//	//	191	178	159	150	150
Portugal	88	102	87	78	68	68	69	42	45
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	91
Ruska Federacija	//	//	//	..	..	..	..	..	..
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	16
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	6
Španija	366	314	263	210	144	151	135	130	124
Turska	717	814	789	805	793	803	816	534	502
Velika Britanija	330	334	308	233	218	215	214	214	200
Sjedinjene Države	2090	2244	2181	1620	1483	1487	1506	1422	1378
Vojni i civilni personal kao % aktivne snage									
Belgija	2.8	2.8	2.7	1.2	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Bugarska	//	//	//	//	//	//	//	//	1.6
Kanada	1.0	0.9	0.9	0.7	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
Češka Republika	//	//	//	//	1.4	1.4	1.2	0.8	0.8
Danska	1.7	1.4	1.4	1.3	1.2	1.0	1.0	1.0	0.9
Estonija	//	//	//	//	//	//	//	//	0.6
Francuska	2.8	2.7	2.5	2.3	1.8	1.7	1.6	1.6	1.6
Njemačka	2.4	2.3	2.5	1.3	1.0	1.0	1.0	0.8	0.7
Grčka	6.1	6.1	5.7	5.7	5.1	5.1	5.3	3.5	3.4
Mađarska	//	//	//	//	1.5	1.4	1.3	1.1	0.9
Italija	2.4	2.5	2.4	2.2	1.8	1.8	1.7	1.5	1.5
Latvija	//	//	//	//	//	//	//	//	0.6
Litvanija	//	//	//	//	//	//	//	//	0.8
Luksemburg	0.9	0.9	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9
Holandija	2.1	2.0	1.8	1.2	0.9	0.8	0.8	0.8	0.8
Norveška	2.6	2.3	2.9	2.3	1.8	1.8	1.4	1.2	1.4
Poljska	//	//	//	//	1.5	1.4	1.3	1.2	1.2
Portugal	2.3	2.6	2.1	1.8	1.5	1.5	1.5	1.0	1.1
Rumunija	//	//	//	//	//	//	//	//	1.1
Ruska Federacija	//	//	//	..	..	..	..	..	..
Republika Slovačka	//	//	//	//	//	//	//	//	0.8
Slovenija	//	//	//	//	//	//	//	//	0.8
Španija	3.1	2.7	2.1	1.7	1.1	1.1	1.0	0.9	0.8
Turska	4.4	4.7	4.0	3.8	3.6	3.6	3.6	2.5	2.4
Velika Britanija	2.2	2.0	1.7	1.3	1.1	1.1	1.1	1.1	1.0
Sjedinjene Države	2.8	2.9	2.6	1.9	1.5	1.5	1.5	1.5	1.4

2.17. *PODRŠKA NATO OPERACIJAMA I FINANSIRANJE - LOGISTIKA I OPERACIJE PODRŠKE*

2.17.1. *Logistička podrška NATO operacijama*

Logistika ima vitalnu važnost za bilo koju vojnu operaciju. Bez logisitke operacije se ne bi mogle sprovoditi niti održati. Ovo je posebno evidentno sa operacijama van područja NATO-a. Nove Alijansine misije radikalno su drugačije od onih s kojim se suočavao tokom Hladnog rata. NATO je sada, više od decenije, uključen u operacije van svog područja. Tokom 90-ih, ove operacije su bile u Evropi, ali nakon napada na SAD od 11. septembra 2001. godine ministri vanjskih poslova NATO-a na sastanku u Reykjaviku u maju 2002. godine ukidaju sva geografska ograničenja operativnih područja NATO-saveza. Ovo sadržava očigledne logističke izazove i logističke doktrine NATO-a, dok se u isto vrijeme poduzimaju različite inicijative u smislu razvoja potrebnih sposobnosti.

2.17.2. *Definisanje logistike*

NATO definiše logistiku kao nauku planiranja i sprovođenja pokreta i održavanja snaga. Po ovoj saglasnoj definiciji, logistika pokriva slijedeće oblasti vojnih operacija:

- projektovanje i razvoj, nabavku, uskladištenje, transport, distribuciju, održavanje, evakuaciju i odstranjivanje materijala;
- transport osoblja;
- nabavka, konstrukcija, održavanje, korištenje i odstranjivanje kapaciteta;
- nabavka ili snabdijevanje servisima;
- podrška medicinskom i zdravstvenom servisu.

Ove oblasti uključuju širok dijapazon servisa i odgovornosti podijeljenih u dvije strane – input i output logistike:

- proizvodni ili nabavni aspekti logistike (istraživanje, projektovanje, proizvodnja i prihvatanje opreme). Ovo je

primarno nacionalna odgovornost. Ipak, saradnja i koordinacija uzimaju mjesto u okviru NATO-a na mnogim područjima, većinom pod pokroviteljstvom Konferencije direktora nacionalnog naoružanja i njoj podređenih tijela.

- potrošački ili operativni aspekti logistike vezani za funkcije snabdijevanja i podrške snagama, spadaju uglavnom pod odgovornost Konferencije viših logističara. Ostala tijela, poput Komiteta šefova vojno-medicinskog servisa u NATO-u, savjetuju Vojni komitet o pitanjima logistike na specifičnim poljima njihovih odgovornosti.

U 90-im godinama, NATO prepoznaje promijenjeno sigurnosno okruženje u kojem djeluje kao posljedica proširenja, Partnerstva za mir (PfP) i ostalih programa saradnje sa centralnom i istočnom Evropom, saradnje sa ostalim međunarodnim organizacijama i mirovnim operacijama na Balkanu. Svi ovi događaji predstavljaju nove izazove kao i prilike za logističke kadrove NATO-a.

2.17.3. *Programi i aktivnosti* ***Potrošačka logistika***

Pojam "logistika" u različitom kontekstu ima drugačiji smisao. Postoje također razlike u upotrebi termina koji koriste zemlje NATO-a, kao i u kategorijama podrške vojnim operacijama koje se smatraju komponentama logistike. Definicija logistike NATO-a odnosi se na "*nauku planiranja i sprovođenja pokreta i održavanja snaga*". U najširem smislu, termin se odnosi na aspekte vojnih operacija, koji se bave slijedećim sferama:

- projektovanje i razvoj, nabavka, uskladištenje, transport, distribucija, održavanje, evakuacija i odstranjivanje materijala;
- transport osoblja;
- nabavka, konstrukcija, održavanje, korištenje i odstranjivanje kapaciteta;
- nabavka ili snabdijevanje servisima;
- podrška medicinskom i zdravstvenom servisu.

Gornje kategorije neizbježno uključuju širok spektar servisa i odgovornosti. U NATO-u su ove odgovornosti podijeljene, kako

sa aspekta odlučivanja tako i organizacionog aspekta u slijedeće sektore:

- Produkcijski i nabavni aspekti logistike, koji uključuju planiranje, razvoj projektovanja i nabavku opreme. Ovo je prvenstveno nacionalna odgovornost. Saradnja u okviru NATO-a i pored toga uzima mjesto u raznim sferama, većinom pod pokroviteljstvom konferencije direktora nacionalnog naoružanja (CNAD) i njemu podređenih tijela.

Organizacioni i logistički aspekti proizvodnje i nabavke u okviru NATO-a uglavnom su odgovornost Odjela za podršku odbrani pri Međunarodnom osoblju na civilnoj strani i Odjela za logistiku, naoružavanje i resurse pri Međunarodnom vojnom osoblju za branšu naoružavanja.

- Potrošački ili operativni aspekti logistike, koji se generalno razumijevaju kao funkcije snabdijevanja i podrške snagama, predmet su prvog dijela ove sekcije i za njih je odgovorna Konferencija viših logističara NATO-a (SNLC). Komitet šefova vojno-medicinskih servisa u NATO-u (COMEDS) i Više vojno medicinsko savjetodavno tijelo NATO-a odgovorni su za savjetovanje Vojnog komiteta u okviru medicinskih pitanja. Sa organizacijskog aspekta, odgovornost za potrošačke i operativne aspekte logistike na civilnoj strani snosi Odjel planiranja ulaganja u sigurnost, logistiku i civilne nepogode. Na vojnoj strani, one su odgovornost logističke grane Odjela za logistiku, naoružavanje i resurse pri Međunarodnom vojnom personalu.

2.17.4. Logistička podrška za Alijansine strateške koncepte

Strateški koncepti Alijanse, odobreni od predstavnika država i vlada NATO-a u aprilu 1999. godine, naglašavaju mobilni i multinacionalni karakter NATO-snaga i potrebu za fleksibilnom NATO-logistikom za njihovu podršku. Konferencija viših logističara NATO-a prepoznaje da pružanje logističke podrške kroz temeljno nacionalnu odgovornost treba kolektivnu odgovornost, poboljšanu koordinaciju, kooperaciju i uvećanu multinacionalnost da bi se postigla ova fleksibilnost. Odgovorila je na uvođenje novih strateških koncepata poduzimajući analizu implikacija na logističke principe i politike. Važnost ove teme također je naglašena u inicijativi odbrambenih sposobnosti na

Vašingtonskom samitu u aprilu 1999. godine. Politika kooperacije u logistici u finalnoj je fazi razvoja i uskoro će biti razmatrana od Sjevernoatlantskog vijeća. Trenutno se razvija koncept za saradnju u logistici NATO-a.

2.17.5. *Principi i politika logistike*

Novi principi i politike logistike odobrio je Komitet planiranja odbrane 1992. godine u dokumentu poznatom kao MC 319. Ovi principi i smjernice temeljito su revidirani u svjetlu praktičnih iskustava stečenih kroz mirovne operacije pod vodstvom NATO-a. Ispravljenju verziju odobrilo je Vijeće 1997. godine (MC 319/1). Njeni principi i smjernice primjenjivi su na situacije mira, kriza i konflikata, uključujući operacije Člana 5. Sjevernoatlantskog sporazuma kao i operacije van Člana 5.

Također su primjenjive na operacije u okviru kombiniranog zajedničkog zadatka Člana 5. Sjevernoatlantskog sporazuma koji se primarno bavi odvrćanjem protiv upotrebe sile prema članicama Alijanse i otjelovljuje princip da je napad protiv jedne od njih smatran kao napad na sve njih. Alijansine aktivnosti koje padaju izvan opsega Člana 5. kolektivno se referiraju kao "operacije izvan Člana 5".

Ovi generalni principi služili su kao odskočna daska za kasniji razvoj više specifičnih principa i smjernica vezanih za funkcionalna polja logistike, poput medicinske podrške (MC 326/1), podrške zemljama domaćinima (MC 334/1), te pokretima i prijevozu (MC 336/1).

2.17.6. *Jačanje logističkih sposobnosti*

Rapidna raspoređivanja izvan područja zahtijevaju da se logističke jedinice za podršku mogu rasporediti u okviru borbenih formacija, te da se osigura pristup strateškom pomjeranju kao i logistička sredstva koja se mogu rasporediti. Ovo je pokriveno obvezivanjem tzv. Praškim sposobnostima koje su NATO-lideri sačinili na samitu u Češkoj u novembru 2002. godine. Jedna od četiri manjkavosti koje ova inicijativa ima u cilju prevazići jest raspoređivanje i održavanje. Posebno traži poboljšanje strateških zračnih i pomorskih mostova, snabdijevanja gorivom u zraku, sposobnosti podrške borbenim

operacijama NATO-a. Najviši progres postignut je u strateškim mostovima. Uspostavljena su dva konzorcija, jedan pokriva zračne mostove a drugi pomorske.

2.18. *FINANSIRANJE I FINANSIJSKI MENADŽMENT*

2.18.1. *Zajednički finansirani resursi, budžeti i finansijski menadžment*

NATO je međunarodna organizacija u kojoj zemlje članice osiguravaju resurse potrebne za njeno funkcioniranje na svakodnevnoj osnovi i pružaju kapacitete potrebne za konsultacije, odlučivanje i sprovođenje dogovorenih smjernica i aktivnosti. NATO je podržan vojnom strukturom koja omogućava zajedničku odbranu zemalja članica, saradnju sa zemljama partnerima NATO-a i provođenje politike Alijanse u čuvanju mira, kao i na ostalim poljima. S obzirom da NATO ima ograničen broj stalnih štabova i male stalne snage, veći dio doprinosa svake zemlje članice NATO-a, u smislu resursa, dolazi indirektno kroz izdatke na njihove vlastite nacionalne oružane snage i kroz napore da se učine međuoperativnim sa snagama ostalih članica kako bi mogle učestvovati u multinacionalnim operacijama. Zemlje članice također snose troškove raspoređivanja koji su prisutni kada god njihove snage učestvuju u operacijama pod vodstvom NATO-a. Stoga, uz nekoliko iznimki, finansiranje NATO-a ne pokriva nabavku vojnih snaga ili fizičkih vojnih sredstava poput brodova, podmornica, aviona, tenkova, artiljerije ili sistema oružja. Važan izuzetak su zračnodesantne snage NATO-a za rana upozorenja i kontrolu, avioflota sa radarima u zajedničkom vlasništvu zemalja članica koju su i zajednički nabavile, održavale i stavile pod operativnu komandu i kontrolu komandanta NATO-snaga, odgovornog strateškim komandantima NATO-a. NATO također finansira ulaganja usmjerena prema kolektivnim zahtjevima, poput zračne odbrane, sistema komande i kontrole ili opsežnih komunikacijskih sistema Alijanse, koji ne mogu biti postavljeni u okviru odgovornosti bilo koje pojedinačne zemlje članice. Ovakve investicije predmet su održavanja, obnove i zamjene u skladu sa promjenljivim zahtjevima i tehnološkim dostignućima. Ovo zahtijeva određene rashode koji predstavljaju značajan dio finansiranja NATO-a. Zemlje članice daju direktne doprinose budžetima kojima direktno upravlja NATO u skladu sa

dogovorenom formulom dijeljenja troškova, kalkulisanom na osnovu njihove sposobnosti plaćanja. Ovi doprinosi predstavljaju mali procenat pojedinačnog budžeta odbrane svake zemlje, i kao generalno pravilo, finansira rashode onih dijelova NATO-struktura u kojima članice učestvuju. Ovi doprinosi, napravljeni unutar NATO-okvira, često slijede principe zajedničkog finansiranja. Projekti također mogu biti zajednički finansirani, što znači da zemlje učesnice mogu identificirati zahtjeve, ali NATO ima preglednost i pruža politički i finansijski nadzor. Aranžmani zajedničkog finansiranja obično vode uspostavljanju organizacije za upravljanje i agencije za sprovođenje u oblastima poput proizvodnje aviona i helikoptera, zračne odbrane i logistike. Osim toga, zemlje članice NATO-a mogu sarađivati unutar okvira NATO-a na *ad hoc* osnovi u asortimanu drugih, više limitirajućih aktivnosti. Ova saradnja može biti u formi povjereničkih fondova, određenih priloga, *ad hoc* zajedničkih aranžmana i donacija.

2.18.2. *Civilni budžet*

Civilni budžet formuliran je kao ciljni okvir koji uspostavlja jasne veze između strateških ciljeva NATO-a i resursa potrebnih za njihovo postizanje. Također osigurava fondove za troškove osoblja, operativne troškove, kapitalne i programske rashode neophodne za postizanje četiri glavna i tri podržavajuća cilja.

Glavni ciljevi su:

- obezbjeđivanje djelotvorne politike, planiranja i snabdijevanja radi podrške operacijama NATO-a u Evroatlantskom regionu i izvan njega;
- sprovođenje neophodnog rada na smjernicama i planiranju kako bi promovirali i podržali sposobnosti Alijanse;
- podržavanje konsultacija i saradnje sa partnerima kako bi ojačali sigurnost i odgovor na nove sigurnosne izazove i prijetnje Evroatlantskom regionu;
- građenje svijesti i podrške operacijama NATO-a i njegovoj ulozi u promoviranju sigurnosti kroz javnu diplomatiju.

Podržavajući ciljevi sastoje se u:

- obezbjeđenju profesionalnih i servisa podrške Sjevernoatlantskom vijeću, podređenim komitetima i Međunarodnom osoblju;
 - rukovođenju i održavanju kapaciteta i lokacija NATO-a;
 - osiguravanju sigurnosne politike i obezbjeđivanje sigurnog okruženja za cjelokupno NATO-ovo osoblje i operacije;
- Civilni budžet finansiraju inozemni ministri svake zemlje članice, pod supervizijom Komiteta za civilni budžet, a sprovodi ga Međunarodno osoblje NATO-a.

2.18.3. *Vojni budžet*

Vojni budžet pokriva operativne troškove i troškove održavanja međunarodne vojne strukture. To uključuje: Vojni komitet, Međunarodno vojno osoblje, vojne agencije, dvije strateške komande i pridružne komande, sisteme kontrole i informacija, agencije za istraživanje i razvoj i zračnodesantne snage NATO-a za rana upozorenja i kontrolu. Vojni budžet također pokriva operativne troškove komandne strukture za operacije kriznih reagovanja i misije koju je NATO poduzeo. Ministarstva za odbranu svake zemlje članice finansiraju vojni budžet pod supervizijom Komiteta za vojni budžet, a sprovode ga njegovi individualni nosioci.

2.18.4. *NATO-program investiranja u sigurnost*

Zemlje članice NATO-a daju svoj doprinos Programu investiranja u sigurnost (NSIP). Ovaj program pokriva investicije za konstrukciju i sistem komande i kontrole, potreban da podrži uloge strateških komandi NATO-a, koje su izvan nacionalnih odbrambenih zahtjeva pojedinačnih zemalja članica. I vojni budžet i Program investiranja u sigurnost (NSIP) usmjereni su pravilom "preko i iznad": "Zajedničko finansiranje fokusirat će se na zahtjeve koji su iznad onih za koji bi mogli biti raspoloživi iz nacionalnih resursa." NSIP uključuje zahtjeve operacija kriznog reagovanja i vojnih instalacija, komunikacijskih i informacionih sistema, satelitskih komunikacija, vojnih štabova, aerodroma, cjevovoda za gorivo i

skladišta, luka i navigacionih pomoći. Program NSIP-a finansiralo je ministarstvo za odbranu svake zemlje članice, a pod supervizijom je Komiteta za infrastrukturu. Projekte sprovode ili pojedinačne zemlje domaćini ili različite agencije i strateške komande NATO-a u skladu sa oblastima njihove ekspertize.

2.18.5. *Finansijska kontrola*

Čelnik odgovarajućeg NATO-tijela odgovoran je za korektnu pripremu i izvršenje budžeta, a zadatak administrativne podrške većim dijelom povjeren je njegovom finansijskom kontroloru. Postavljanje ovog službenika prednost je Sjevernoatlantskog vijeća, iako Vijeće može delegirati taj zadatak relevantnom finansijskom komitetu. Svaki finansijski kontrolor, u slučaju neslaganja o transakcijama sa čelnikom odgovarajućeg NATO-tijela, u konačnici pribjegava finansijskom komitetu. Odgovornost za upravljanje finansijama Programa investiranja u sigurnost (NSIP-a) leži na kontroloru infrastrukture. Kroz profesionalno osoblje, on sprovodi kontrolu finansija i eventualnih propusta u primjeni. Finansijski kontrolor dužan je osigurati da svi aspekti izvršenja budžeta budu u skladu sa odobrenim rashodima za bilo koju specijalnu kontrolu nametnutu od finansijskog komiteta i finansijskih propisa i pravila i procedura sprovođenja vezanih za spomenute propise. On, osim toga, može instalirati dodatne kontrole i procedure koje smatra neophodnima za održavanje odgovornosti.

Glavni zadatak finansijskih kontrolora strateških komandi NATO-a (npr. finansijski kontrolori Vrhovne savezničke komande Evrope i Vrhovne savezničke komande transformacija) jeste da osiguraju da se finansije potrebne za izvršenje budžeta periodično prikupljaju od zemalja članica učesnica, u skladu sa dogovorenim raspodjelom troškova i u iznosima potrebnim da se izbjegnu prekomjerne akumulacije gotovine u međunarodnom trezoru. Ishod svih ovih aktivnosti reflektiran je u godišnjem finansijskom izvještaju pripremljenom i prezentiranom Međunarodnom odboru revizora za verifikaciju. Nezavisni međunarodni odbor revizora NATO-a odgovoran je za kontrolu računa različitih NATO-tijela i djelotvornost i efikasnost njihovih operacija iz finansijske perspektive, kao i za kontrolu rashoda u okviru Programa

investiranja u sigurnost NATO-a. Mandat Odbora ne uključuje samo finansijsku kontrolu nego i kontrolu učinka, proširujući time svoju ulogu izvan zaštite odgovornosti sve do revizije opće upravljačke prakse. Odbor se sastoji od službenika, obično iz nacionalnih tijela za reviziju zemalja članica, postavljenih od Vijeća, koji su odgovorni samo Vijeću. Temeljeni zadatak Odbora jeste uvjeriti Sjevernoatlantsko vijeće i vlade članica da su zajednički fondovi ispravno korišteni za podmirenje autoriziranih rashoda, kao i da su ti rashodi unutar dobijenih fizičkih i finansijskih odobrenja.

2.18.6. *Finansijski menadžment*

Finansijski menadžment unutar NATO-a osigurava da krajnja kontrola rashoda bude na zemljama članicama koje podržavaju troškove definiranih aktivnosti, a predmet su njihovog konsenzusa. Kontrola može biti upotrijebljena na svim nivoima procesa odlučivanja u smislu generalnih ograničenja ili u smislu specifičnih restrikcija. Primjeri generalnih ograničenja su alokacije fiksnih resursa bilo operativnih troškova i kapitalnih investicija (kao što je dogovorio Viši odbor za resurse), bilo upošljavanje civilnog i vojnog ljudstva, unutar kojeg finansijski menadžeri (generalni sekretar, strateški i podređeni komandanti i ostali imenovani čelnici NATO-tijela) imaju pravo diskrecije u predlaganju njihovog budžeta. Specifične restrikcije mogu imati različite forme, od nametanja specifičnih ekonomskih mjera preko privremene obustave kredita za određene svrhe do restrikcija kreditnih transfera. Ovakve restrikcije ili kontrole mogu biti ugovorene kroz uvjete koje su dale zemlje učesnice uz izuzetne intervencije u smislu korištenja budžeta. Odobrenje njihovih budžeta može se gledati kao prelaz u konkretne mjere političkih, organizacijskih ili finansijskih smjernica, a koje zemlje učesnice žele sprovesti. Takve smjernice vremenom evoluiraju kao reakcija na promjenjivu međunarodnu okolinu i zahtjeve odgovarajućih adaptacija strukture i zadataka Organizacije.

Ovaj dinamični proces, tokom pedeset godina postojanja Alijanse, velikim dijelom objašnjava raznolikost i decentralizaciju strukture finansijskog upravljanja NATO-a. Nijedno pojedinačno tijelo ne vrši direktnu kontrolu nad sva

četiri primarna elementa finansijske strukture Organizacije, poimenice Međunarodnog osoblja (finansiranog iz civilnog budžeta); međunarodne vojne strukture (finansirane iz vojnog budžeta); Programa investiranja u sigurnost i specijaliziranih organizacija za produkciju i logistiku. Posljednji se može svrstati u dvije grupe: one koje se finansiraju po aranžmanima primjenljivim na međunarodnu vojnu strukturu i one koje djeluju na osnovu povelja dodijenim od Sjevernoatlantskog vijeća, sa odborima direktora i finansijskim komitetima, kao i posebnim izvorima finansiranja unutar nacionalnih trezora.

Finansijski menadžment budžeta ovih organizacija (npr. civilni i vojni budžet) razlikuje se od budžeta Programa investiranja u sigurnost. Raznolikost i decentralizacija strukture finansijskog menadžmenta organizacionih budžeta limitirana je finansijskim propisima koje odobrava Sjevernoatlantsko vijeće. Propisi dopunjeni pravilima i procedurama prilagođenim konkretnim zahtjevima raznih NATO-tijela i programa, pružaju osnovne jedinstvene principe oko kojih je artikulirana sveukupna finansijska struktura.

Propisi nalažu da svako tijelo NATO-a ima vlastiti budžet, izražen u valuti zemlje domaćina, sa kursnom protuvrijednošću određenom kroz zajedničku jedinicu za računovodstvo. Budžet je godišnji i odgovara kalendarskoj godini. Pripremljen je pod autoritetom čelnika NATO-tijela, revidiran i preporučen za odobrenje na bazi konsenzusa od finansijskog komiteta sastavljenog od predstavnika zemalja članica, a Sjevernoatlantsko vijeće odobrilo ga je za izvršenje. U slučaju da se ne postigne konsenzus prije početka finansijske godine, dolazi do neodobravanja budžeta, te finansiranje operacija pod nadzorom finansijskog komiteta kroz provizorne alokacije ograničene su na nivo odobrenog budžeta za prethodnu godinu. Ovaj režim može trajati šest mjeseci, nakon čega se od Vijeća zahtijeva da odluči - da odobri budžet ili da autorizira nastavak privremenog finansiranja. Ovakve mjere za nepredviđene situacije, iako rijetko primjenjivane, pojačavaju princip kolektivne međuvladine kontrole rashoda, implicitne u zahtjevu za jednoglasno odobrenje budžeta svih zemalja članica.

Kada je budžet odobren, čelnik NATO tijela ima diskreciono pravo da ga sprovede putem angažiranja i usmjerenja fondova na autorizirane svrhe. Ovo diskreciono pravo ograničeno je finansijskim propisima, poput pribjegavanja ograničenom ili potpunom međunarodnom natjecanju za ugovore o snabdijevanju robom ili uslugama, ili transfere kredita za korekciju precijenjenih ili potcijenjenih procjena traženog finansiranja. Autoritet za sprovođenje budžeta može biti ograničen određenim obavezama koje se odnose na ranije traženje odobrenja za angažovanje i rashode. Njih povremeno može nametnut finansijski komitet u interesu osiguranja striktno primjene novih smjernica ili monitoringa sprovođenja kompleksnih inicijativa poput organizacionog restrukturiranja.

Dok budžetski krediti moraju biti izvršeni, donekle opravdani stvarnim zahtjevima tokom finansijske godine za koju su odobreni, likvidacija angažiranih sredstava kroz rashode dopuštena je tokom dvije uzastopne finansijske godine.

Sprovođenje Programa investiranja u sigurnost NATO-a, ima polaznu tačku u paketima sposobnosti. Jednom odobrena, autorizacija individualnih projekata može doći pod odgovornost Komiteta za infrastrukturu. Država domaćin (država na čijoj se teritoriji sprovodi projekt) priprema zahtjev za ovlaštenje koji uključuje tehničko rješenje, troškove, specifikaciju podobnosti za zajedničko finansiranje i proces natječaja koji slijedi. Posebni aranžmani primjenjuju se u vezi sa međunarodnim procesom natječaja, koji omogućava maksimalno učešće zemalja članica. Ako zemlja želi sprovesti bilo koju vrstu natječaja mimo međunarodnog licitiranja, mora tražiti odobrenje od Komiteta za infrastrukturu. Kada se Komitet složi sa projektom, zemlja domaćin može početi sa konkretnim sprovođenjem.

Sistem finansijskog menadžmenta koji se odnosi na Program investiranja u sigurnost, baziran je na međunarodnom finansijskom procesu. Nacionalni izvještaj o rashodima predviđen je na osnovu autoriziranih projekata u okviru njihove odgovornosti. Međutim, države u većini slučajeva imaju rashode iznad ili ispod njihovih ugovorenih doprinosa budžetu. Jednom kada je projekat kompletiran postaje predmet Zajedničke inspekcije za finalni prijem, kako bi se osiguralo da

je poduzeti rad u skladu sa odobrenim poslovima. Tek kada je ovaj izvještaj prihvaćen od Komiteta za infrastrukturu, NATO formalno preuzima odgovornost za posao i za kapacitete koje obezbjeđuje.

Trenutno ima nekoliko nivoa finansijskog izvještavanja. Dva puta godišnje Međunarodno osoblje priprema za svaku zemlju domaćina polugodišnji finansijski izvještaj, koji se odnosi na projekte koji se sprovode, a osim toga kvartalno se publiciraju predliste plaćanja i liste plaćanja. Ovi izvještaji odnose se na transfer fondova između zemalja domaćina, a profil rashoda Programa investiranja u sigurnost (NSIP-a) priprema se svakog proljeća. Ovaj izvještaj pokriva nivoe rashoda Programa investiranja u sigurnost (NSIP-a) za narednih 10 godina. On se fokusira na određivanje resursa i služi kao osnova za dio srednjeročnog plana resursa koji priprema Viši odbor za resurse. Finansijski izvještaji Programa investiranja u sigurnost (NSIP-a) pripremaju se u proljeće svake godine. Finansijski izvještaji oslikavaju finansijsku situaciju NSIP-a, a 31. decembra svake godine i sažetak svih aktivnosti tokom godine na način sličan onome u privatnom poduzetništvu. Fokus u ovom posljednjem izvještaju je na finansijskom izvještavanju i služi kao osnov za diskusiju Komiteta za infrastrukturu po pitanju stanja u NSIP-u.

2.18.7. *Principi zajedničkog finansiranja*

NATO je međunarodna organizacija kojoj zemlje članice određuju resurse potrebne za njegovo funkcioniranje na svakodnevnoj osnovi kako bi obezbijedio potrebne kapacitete za konsultacije, proces odlučivanja i primjenu dogovorene politike i aktivnosti. Služi političkoj Alijansi podržanoj neophodnom vojnom strukturom koja osiguravaju zajedničku odbranu zemalja članica, saradnju sa zemljama partnerima NATO-a i primjenu smjernica Alijanse u mirovnim misijama i ostalim poljima.

U vojnom kontekstu, pored ograničenog broja stalnih štabova i snaga, većina vojnih snaga i sredstava koja pripadaju zemljama članicama NATO-a, ostaje pod nacionalnom komandom i

kontrolom do vremena kada neke od njih ili sve, zavisno od zemlje, mogu biti dodijeljene NATO-u za svrhu poduzimanja specifičnih vojnih zadataka. Snage zemalja NATO-a koje doprinose Stabilizacijskim snagama pod vodstvom NATO-a u Bosni i Hercegovini (SFOR) i snagama na Kosovu (KFOR) privremeno su dodijeljene NATO-u, s ciljem ispunjenja mandata Alijanse ali su trenirane, opremljene, održavane i finansirane pojedinačnim budžetima odbrane zemalja članica.

Kako bi se sprovele konsultacije i zajedničko odlučivanje u okviru Alijanse, svaka zemlja članica održava diplomatsku i vojnu prisutnost u NATO-štabovima, kao i civilnu i/ili vojnu reprezentaciju u štabovima različitih agencija i vojnih komandi NATO-a. Troškovi održavanja i osoblja nacionalnih delegacija i vojnih misija također su nacionalna odgovornost, finansirani u skladu sa različitim računovodstvenim principima i praksama svake zemlje.

Dva gore navedena primjera – troškovi održavanja vojnih snaga i troškovi civilnog i vojnog predstavljanja u forumima Alijanse – ilustriraju rashode koje treba uzeti u obzir u bilo kojoj analizi ukupnih troškova pojedinačnih zemalja za njihovo članstvo u NATO-u. Protivteza takvim rashodima, bila bi slična analiza beneficija koje svaka zemlja članica postiže kao rezultat učešća u Alijansi.

Ipak, obrazloženje za članstvo u NATO-u pruža se daleko izvan granica finansijskih bilansnih knjiga i obuhvata političke, ekonomske, naučne, tehnološke, kulturalne i ostale faktore koji se ne prevode u finansijske pojmove. Pored toga, da bi došla do zaključka, svaka zemlja članica trebala bi uključiti u kalkulaciju troškove koje bi tokom vremena osigurala i izdvajala za nacionalnu sigurnost, nezavisno ili kroz alternativne forme međunarodne saradnje. Svrha ovog poglavlja nije da pokuša izvršiti bilo kakve teoretske kalkulacije, jer je to pitanje svake zemlje koje treba postaviti u skladu sa vlastitim procedurama i praksama. Cilj ovog poglavlja je da opiše principe zajedničkog finansiranja i dijeljenja troškova, koji su primjenljivi kroz cijelu Alijansu i glavne budžete koji se koriste za upravljanje finansijskim resursima Alijanse. Ovi rashodi predstavljaju

manje od jednog procenta ukupnih rashoda odbrane NATO zemalja.

Fondovi NATO-a posvećeni su prvenstveno onim rashodima koji reflektiraju interese svih zemalja članica. Zajednička struktura finansiranja raznolika je i decentralizirana. Određene multinacionalne kooperativne aktivnosti u vezi sa istraživačkom, razvojnom, proizvodnom i logističkom podrškom ne uključuju sve, već u nekim instancama mogu uključivati mali broj zemalja članica. Ove aktivnosti, kojima u većini slučajeva upravljaju organizacije za proizvodnju i logistiku NATO-a, predmet su generalnih finansijskih i revizorskih regulacija NATO-a, međutim, mimo toga operiraju u potpunoj autonomiji po utvrđenim pravilima koje je odobrilo Sjevernoatlantsko vijeće.

Uz nekoliko izuzetaka, finansiranje NATO-a ne pokriva osiguravanje vojnih snaga ili fizičkih vojnih sredstava poput brodova, podmornica, aviona, tenkova, artiljerijskih ili oružanih sistema. Vojno ljudstvo i borbenu tehniku zemlje članice dodijelile su Alijansi i one postaju finansijski odgovorne za njihovo snabdijevanje. Važan izuzetak jesu zračnodesantne snage NATO-a za rana upozorenja i kontrolu, flota avionosača radara koje su zemlje članice zajednički nabavile, zajednički posjeduju, održavaju i koriste, te stavljaju pod operativnu komandu i kontrolu komandanta NATO-snaga, odgovornog strateškim komandantima NATO-a. NATO također finansira investiranje usmjereno prema kolektivnim zahtjevima, poput zračne odbrane, sistema komande i kontrole ili sistema komunikacija Alijanse, koji ne mogu biti postavljeni u okvir odgovornosti pojedinačnih zemalja. Takve investicije su predmet održavanja, obnavljanja i na kraju zamjene u skladu sa različitim zahtjevima i tehnološkim razvojem.

Početna tačka procesa traženja i dobijanja odobrenja za zajedničko finansiranje datog projekta jeste identifikacija i prepoznavanje traženih kapaciteta. Određivanje odgovornosti za osiguranje ovih kapaciteta ne može biti finansijska odgovornost pojedinačne zemlje nego će služiti interesima svih zemalja koje pružaju finansijski doprinos. Zahtjev mora biti generalizovan, iznesen i provjeren i to samo po sebi priziva

kompleksnu interakciju nacionalnih i internacionalnih administrativnih procesa. Jednom priznat, zahtjev za rashodima mora biti prosuđen kao podoban za zajedničko finansiranje zemalja članica na definiranoj skali. Određivanje da li je zahtjev podoban za zajedničko finansiranje donosi se konsenzusom zemalja članica koje bi bile odgovorne da podrže troškove.

Od uspostavljanja Alijanse, aplikacija ovih principa povećala je elaboraciju kompleksnih pravila uključujući skalu integralne ili parcijalne finansijske podrške i isključenje raznih elemenata troškova - naprimjer, nacionalne ili lokalne poreze. Još jedno veliko, možda iznenađujuće isključenje koje datira od vremena uspostavljanja NATO-a jeste nagrađivanje vojnog osoblja koje služi pri NATO-štabovima ili pri bilo kojem međunarodnom štabu koji formira dio vojne strukture Alijanse. Ovo ostaje pod odgovornošću zemalja koje ih dodjeljuju. Otprilike 16.000 vojnog osoblja rutinski se postavlja na službu u međunarodne štabove i sve njih plaća njihova država. Isplate za međunarodno civilno osoblje pri NATO-štabu u Briselu i NATO vojnom štabu finansirane su iz zajednički finansiranih civilnih i vojnih budžeta NATO-a. Značajne oblasti finansiranja NATO-a predmet su konvencija ove prirode koje su prihvatile zemlje članice.

Kriteriji za zajedničko finansiranje pod stalnom su revizijom i promjene mogu biti uvedene kao rezultat novih eventualnosti – naprimjer, potreba razvoja jasnih definicija onih dijelova troškova NATO-a koji bi trebali biti uključeni u međunarodni budžet i onih koji bi trebali biti finansirani iz nacionalnog budžeta. Ostale promjene u postojećim konvencijama o zajedničkom finansiranju mogu rezultirati iz organizacionih i tehnoloških razvoja ili jednostavno iz potrebe kontrole troškova u cilju postizanja zahtjeva unutar specifičnih finansijskih ograničenja. Uprkos ovim izazovima, princip zajedničkog finansiranja na bazi konsenzusa ostaje kao temelj u poslovanju Alijanse. Podržale su ga sve zemlje članice i može se smatrati refleksijom njihove političke privrženosti NATO-u i političke solidarnosti koja je pečat provođenja dogovorenih NATO smjernica.

2.19. PARTNERSTVO I SARADNJA SA OSTALIM MEĐUNARODNIM UČESNICIMA

2.19.1. Konsultacije sa zemljama partnerima, ostalim zemljama nečlanicama i kontakt zemljama

Saradnja sa zemljama nečlanicama predstavlja integralni dio sigurnosne politike Alijanse i fundamentalnu ulogu u svakodnevним poslovima. Kroz svoju težnju ka saradnji i različitim formama partnerstva sa zemljama nečlanicama, NATO ne samo da povećava sigurnost i stabilnost za zemlje partnere nego učvršćuje vlastitu sigurnost. Partnerstvo i saradnja su stoga dio dvosmjernog procesa korisnog i za zemlje partnere i za zemlje članice. NATO pruža priliku svakoj od njih da raspravlja o sigurnosnim pitanjima, te da sarađuje na različitim poljima, pomažući prevazilaženje podjela i potencijalnih neslaganja koja bi mogla voditi nestabilnosti i konfliktu.

Na redovnoj osnovi obavljaju se konsultacije o relevantnim političkim pitanjima sa zemljama partnerima, u kontekstu Evroatlantskog partnerskog vijeća, sa Rusijom kroz NATO-rusko vijeće, sa Ukrajinom kroz NATO-ukrajinsku komisiju i sa učesnicima Mediteranskog dijaloga kroz Mediteransku grupu za saradnju. NATO je također ponudio okvir za saradnju sa zemljama šireg Srednjeg Istoka, kroz Istanbulsku inicijativu saradnje, te održava savjetodavne forume za saradnju sa zemljama Balkana kroz inicijativu jugoistočne Evrope. Principi na ovim forumima modelirani su na već formiranoj bazi za konsultacije unutar same Alijanse i sprovode se sa istom otvorenosću i u duhu saradnje. Konačno, postoje pravila za konsultacije NATO-a sa svakim aktivnim učesnikom u Partnerstvu za mir u slučaju da partnerska zemlja opaža direktnu prijetnju svom teritorijalnom integritetu, političkoj nezavisnosti ili sigurnosti.

2.19.2. *Evroatlantsko partnersko Vijeće i Partnerstvo za mir*

Politika razvijanja partnerstva Alijanse sa velikim brojem zemalja nečlanica, igrala je ključnu ulogu u promjeni strateškog okruženja u evroatlantskom području od kraja Hladnog rata. Promovirajući politički dijalog i saradnju na širokom spektru područja, različite forme partnerstva pomažu stvaranju evroatlantske kulture sigurnosti koju karakteriše jaka odlučnost primjenjivanja međunarodne saradnje u zadatku obaranja kritičnih sigurnosnih izazova unutar i izvan Evroatlantske zajednice.

Stimuliranjem i podržavanjem reforme odbrane u mnogim partnerskim zemljama, Evroatlantsko partnerstvo doprinosi demokratskoj transformaciji. Partnerstvo pomaže izgradnji modernih, djelotvornih i demokratski odgovornih naoružanih snaga i ostalih institucija odbrane i asistira partnerskim zemljama da se nose sa socijalnim i materijalnim posljedicama ovih reformi.

Današnji izazovi evroatlantskoj sigurnosti uključuju prijetnje poput terorizma, koje imaju i domaće i vanjske izvore i koji su po prirodi transnacionalni. Takve prijetnje sve više dolaze sa periferije evroatlantskog područja. U takvom okruženju, međunarodna stabilnost i sigurnost sve više zavise od domaćih reformi i od dalekosežne međunarodne saradnje. Partnerstvo u oba slučaja igra ključnu ulogu.

Evroatlantsko partnersko vijeće (EAPC) pruža sveukupan politički okvir za odnose sa partnerskim zemljama. Pored toga, svaka je zemlja sposobna graditi individualne odnose sa Alijansom kroz Partnerstvo za mir (PfP) – program bilateralne praktične saradnje iz kojeg partnerske zemlje mogu birati aktivnosti u skladu sa vlastitim prioritetima.

NATO je također razvio specijalne odnose sa Rusijom i Ukrajinom, kao i zemljama Mediteranskog regiona i šireg Srednjeg Istoka. Opisana u drugim poglavljima, saradnja sa ovim zemljama gradi se na brojnim aktivnostima i mehanizmima razvijenim u okviru programa EAPC i PfP – dva komplementarna stuba koji zajedno čine Evroatlantsko partnerstvo.

2.19.3. *Razvoj Evroatlantskog partnerstva*

Pad Berlinskog zida u novembru 1989. godine signalizirao je kraj konfrontacija Istoka i Zapada, koja je dominirala međunarodnim odnosima i podijelila Evropu od kraja Drugog svjetskog rata. U kratkom periodu, izvanredna brzina promjena u centralnoj i istočnoj Evropi stavila je NATO pred nove i drugačije sigurnosne izazove od onih koji su bili karakteristični ranije. Politička promjena, bez presedana otvorila je velike mogućnosti za unapređenje sigurnosti u Evropi, ali i neizbježno, donijela je nove neizvjesnosti i mogućnost nestabilnosti.

Saveznički lideri reagovali su na samitu u Londonu, u julu 1990. godine, predlažući novu kooperativnu vezu sa svim zemljama centralne i istočne Evrope. Događaji su eskalirali velikom brzinom i u decembru 1991. godine NATO je već osnovao prvu formalnu institucionalnu strukturu promoviranja novih odnosa – Sjevernoatlantsko vijeće za saradnju (NACC) – forum koji će okupiti NATO i njegove nove zemlje partnere da raspravljaju o pitanjima koja su od zajedničkog interesa. Vijeće se prvi put sastalo 20. decembra 1991. godine i ponudilo novim nezavisnim državama pomoć u ostvarenju njihovih ambicija da u potpunosti učestvuju kao demokratske zemlje, regionalno i na svjetskom nivou, u određivanju multinacionalnih pitanja. Promjene u stavu prema sigurnosti također su ugrađene u novi strateški koncept Alijanse, izdat u novembru 1991. godine, koji je usvojio širok pristup sigurnosti reflektirajući tri zajednička elementa: dijalog, saradnju i održavanje kolektivnih odbrambenih sposobnosti. Dok je dimenzija odbrane ostala nezamjenljiva, prilike za postizanje ciljeva političkim sredstvima Alijanse bile su veće nego ikada. Dijalog i saradnja formirat će esencijalne dijelove neophodnog pristupa kako bi se upravljalo raznolikim izazovima koji su bili pred Alijansom. Sa krajem Hladnog rata, ti su izazovi uključivali mjere redukcije rizika ili konflikta koji su izrastali iz nerazumijevanja i upravljanja krizama koje utječu na sigurnost saveznika, korake povećanja međusobnog razumijevanja i povjerenja između svih evropskih država i nove inicijative na proširenju prilika za iskreno partnerstvo u realiziranju zajedničkih sigurnosnih problema.

Na svom početku, NACC konsultacije fokusirale su se na zaostatke hladnoratovskih sigurnosnih briga poput povlačenja

ruskih trupa iz Baltičkih država. Politička saradnja primijenjena je na brojnim pitanjima sigurnosti i odbrane. NACC uspostavlja novi temelj dajući tako podršku reformi i gradnji transparentnosti i samopouzdanja kroz cijelo Evroatlantsko područje. Ipak, on se fokusirao na multilateralni, politički dijalog i nije pružao priliku zemljama partnerima da razvijaju pojedinačne kooperativne veze sa NATO-om, skrojene prema njihovoj konkretnoj situaciji i zahtjevima. Ovo se promijenilo 1994. godine uspostavljanjem Partnerstva za mir. Ovaj program praktične bilateralne saradnje između NATO-a i pojedinačnih zemalja partnera predstavljao je značajan iskorak u procesu saradnje. U periodu od tri godine, učinjeni progres dalje je konsolidovan uspostavljanjem Evroatlantskog partnerskog vijeća koje je zamijenilo NACC, trasirajući put za razvoj unaprijeđenog i operativnijeg partnerstva. Proces partnerstva sastoji se u izgradnji komunikacije i razumijevanja između svih uključenih zemalja, od kojih neke imaju dugovječna regionalna, teritorijalna, politička, etnička ili religiozna osporavanja. Zajedničke aktivnosti usmjerene prema pronalaženju zajedničkih rješenja za sigurnosne izazove, vodile su ka važnim dostignućima u prevazilaženju predrasuda iz prošlosti i uspostavljanju jasne vizije zajedničkih beneficija koje će biti postignute putem saradnje.

Od uspostavljanja procesa partnerstva postignut je izvanredan progres, a programi EAPC-a i PfP-a postaju ključni dijelovi evroatlantske sigurnosne arhitekture. Bilo je osujećivanja i teškoća koje su vjerovatno nezaobilazne, uzimajući u obzir kompleksan proces političkih, ekonomskih i socijalnih promjena koje su se dogodile u centralnoj i istočnoj Evropi, kao i u bivšem Sovjetskom savezu. Ipak, u periodu od samo nekoliko godina, programi EAPC-a i PfP-a razvili su vlastitu dinamiku, uz uzastopne korake koji su poduzimali NATO i zemlje partneri na proširenju sigurnosne saradnje, gradeći sve više partnerskih aranžmana.

Danas se zemlje partneri redovno konsultiraju sa zemljama članicama Alijanse. One razvijaju vlastitu saradnju za mnoge različite aspekte odbrane i sigurnosti. Njihove vojne snage često djeluju interaktivno, te njihovi vojnici redovno služe jedni pored drugih u operacijama podrške miru pod vodstvom NATO-a. Također zajedno rade sa zemljama

članicama na ispunjavanju zajedničkog cilja, dakle, protiv prijetnje od terorizma.

Potreba da se NATO podvrgne dalekosežnoj transformaciji u cilju spremnosti na nove izazove sigurnosnog okruženja, imala je važan utjecaj na razvoj partnerstva i saradnje, čije su se aktivnosti i mehanizmi morali adaptirati kako bi bili u skladu sa novim prioritetima NATO-a. Štaviše, saradnja je morala biti produbljena i proširena kako bi se zadovoljile aspiracije zemalja partnera i kako bi i dalje bila privlačna propozicija za njih. Dakle, nove su inicijative uspostavljene na uzastopnim NATO-samitima u Vašingtonu 1999, Pragu 2002. i Istanbulu 2004. godine, kako bi se produbila i unaprijedila saradnja između članica i zemalja partnera.

2.19.4. *Promijenjeno lice partnerstva*

Evroatlantsko partnerstvo pomoglo je u pripremi nekih zemalja partnera za članstvo u NATO-u. Osim toga, partnerstvo pruža jedinstveni okvir djelovanja za ostale zemlje koje ne traže članstvo u Alijansi kako bi doprinosile evroatlantskoj sigurnosti.

Tokom godina, 30 zemalja pristupilo je Partnerstvu za mir, poimenice: Albanija, Armenija, Austrija, Azerbejdžan, Bjelorusija, Bugarska, Hrvatska, Češka Republika, Estonija, Finska, Gruzija, Mađarska, Irska, Kazahstan, Kirgiz Republika, Latvija, Litvanija, Moldavija, Poljska, Rumunija, Rusija, Slovačka, Slovenija, Švedska, Švicarska, Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija,* Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina i Uzbekistan.

Deset od gore navedenih zemalja partnera u međuvremenu su postale članice NATO-a, a tri zemlje su kandidati koji rade na vlastitoj pripremi za buduće članstvo.

Uzastopne runde proširenja značajno su promijenile balans između članica i zemalja partnera. Postoje vidljive razlike između izazova pred kojima je 20 preostalih zemalja partnera, u smislu razvoja događaja u njihovoj zemlji, što se odražava na fokus partnerskih aktivnosti, a neke od zemalja partnera su tek u ranoj fazi razvoja svoje strukture odbrane i sposobnosti. Ostale zemlje u mogućnosti su da značajno doprinose operacijama pod vodstvom NATO-a i da ponude

ostalim zemljama partnerima eventualni savjet, obuku i asistenciju baziranu na vlastitim iskustvima.

Bosna i Hercegovina i Srbija i Crna Gora također su izrazile svoju želju za pristupanje Partnerstvu za mir. NATO potpuno podržava ovu inicijativu, ali je postavio nekoliko uvjeta za pristupanje programu za obje zemlje, uključujući punu saradnju sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju i hapšenje i izručenje Tribunalu osoba optuženih za ratne zločine.

12.19.5. Evroatlantsko partnersko vijeće

Evroatlantsko partnersko vijeće (EAPC) okuplja ukupno 46 zemalja – 26 članica i 20 zemalja partnera – u multilateralni forum koji omogućava redovni dijalog i međusobne konsultacije o političkim i sigurnosnim pitanjima. Služi simultano kao politički okvir za individualne bilateralne odnose razvijene između NATO-a i zemalja koje participiraju u PfP programu.

Odluka donesena 1997. godine o stvaranju EAPC-a odražavala je spoznaju Alijanse da je došlo vrijeme pomjeranja izvan postignuća NACC-a i izgradnje sigurnosnog foruma koji odgovara sve sofisticiranijim odnosima uspostavljenim sa partnerima kroz program Partnerstva za mir. Već postignuti nivo saradnje bio je pokazan na primjeru mirotnovne operacije pod vodstvom NATO-a u Bosni i Hercegovini, gdje su trupe iz 14 zemalja partnera raspoređene 1996. godine kako bi služile rame uz rame sa trupama Alijanse. Tranzicija od NACC-a do EAPC-a dopunila je paralelne korake na unapređenju uloge Partnerstva za mir, putem povećanja učešća zemalja partnera u procesu odlučivanja i planiranja u cjelokupnom obimu partnerskih aktivnosti.

Kratkoročnim konsultacijama u EAPC-u o trenutnim političkim i sigurnosnim pitanjima, dugoročne konsultacije i saradnja uzimaju mjesto na širokom spektru područja. One uključuju krizni menadžment i operacije podrške miru, regionalna pitanja, kontrolu oružja i pitanja o proliferaciji oružja, borbi protiv terorizma, odbrambena pitanja o planiranju, budžetu, o politici i strategiji, o planiranju za civilne nepogode i pripremljenost u katastrofama, saradnji u naoružavanju, nuklearnoj sigurnosti, menadžmentu zračnog saobraćaja i o naučnoj saradnji.

EAPC ima na raspolaganju opsežne opcije koje mu daju fleksibilnost i dopuštaju sastanke svih zemalja članica NATO-a i zemalja partnera kao i otvorene radne grupe, zavisno od predmeta njihovih diskusija.

Većina zemalja partnera uspostavila je diplomatske misije pri NATO-štabu u Briselu, održavajući redovne komunikacije i omogućavajući konsultacije kad god se ukaže potreba za njima. Sastanci EAPC-a održavaju se mjesečno na nivou ambasadora, godišnje na nivou ministara vanjskih poslova i ministara i šefova odbrane, kao i povremeno na samitskom nivou ili u nekim vanrednim slučajevima. U 2005. godini osnovan je EAPC Sigurnosni forum visokog nivoa, koji će se sastajati godišnje i raspravljati o važnim sigurnosnim pitanjima u neformalnim zasjedanjima i koji će okupiti više vladinih zvaničnika, parlamentaraca, sve one koji formiraju javno mišljenje i predstavnike civilnih društava.

2.19.6. Partnerstvo za mir

Utemeljeno na praktičnoj saradnji i predanosti demokratskim principima koji podupiru samu Alijansu, Partnerstvo za mir (PfP) osnovano je da promovira reforme, poveća stabilnost, umanja prijetnje miru i izgradi pojačane sigurnosne odnose između pojedinačnih zemalja partnera i NATO-a, kao i između samih zemalja partnera.

Srž programa Partnerstva za mir (PfP) jeste partnerstvo formirano pojedinačno između svake zemlje partnera i NATO-a, skrojeno prema pojedinačnim potrebama i zajednički sprovedeno na nivou svake vlade učesnice. Od vremena stvaranja Partnerstva za mir, razvijen je sveobuhvatan set praktičnih mehanizama, da podrži provođenje ciljeva PfP-a i da omogućiti prenos ideja u akcije. Ovi instrumenti pružaju okvir za bilateralne i multilateralne akcije proširujući prilike zemalja partnera za uzimanje učešća u djelotvornim programima koji reflektiraju suštinsku prirodu njihovog angažmana sa NATO-om.

Formalna osnova za Partnerstvo za mir jeste okvirni dokument koji je izdala Alijansa 1994. godine, zajedno sa pozivom zainteresiranim zemljama da učestvuju u programu. Okvirni dokument sadržava obavezu zemalja članica Alijanse da se konsultiraju sa bilo kojom zemljom partnerom koja može opaziti direktnu prijetnju svom teritorijalnom integritetu,

političkoj nezavisnosti ili sigurnosti. Svaka partnerska zemlja postavlja specifične obaveze i političko opredjeljenje za podržavanje demokratskog društva, održavanje principa međunarodnog prava, ispunjavanje obaveza pod Poveljom UN-a, Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Helsinški finalni akt i međunarodne sporazume o razoružanju i kontroli oružja. Također se partnerske zemlje uzdržavaju od prijetnji ili upotrebe sile protiv drugih država, poštuju postojeće granice i sporove rješavaju mirnim putem. Određene su i neke specifičnosti koje se tiču promocije transparentnosti u planiranju nacionalne odbrane i izrade budžeta, uspostavljanje demokratske kontrole nad naoružanim snagama i razvoja kapaciteta za zajedničke akcije sa NATO-om u mirovnim i humanitarnim operacijama.

Izbor pojedinačnih aktivnosti unutar okvira Partnerstva za mir (PfP) baziran je na ambicijama i kapacitetima svake zemlje partnera. Određena pitanja stavljena su pred Alijansu u dokumentu prezentacije koji služi kao osnova za pojedinačne partnerske programe koji su zajednički razvijeni i dogovoreni između NATO-a i svake zemlje partnera. Ovi dvogodišnji programi izvode se iz širokog spektra aktivnosti koje reflektiraju ciljeve i prioritete zemalja partnera. Saradnja se posebno fokusira na vojno međudjelovanje i reformu odbrane kao i upravljanje posljedicama ove reforme, a osim toga tiče se praktično svih polja aktivnosti NATO-a, uključujući odbrambenu politiku i planiranje, civilno-vojne odnose, edukaciju i obuku, zračnu odbranu, sisteme komunikacija i informacija, pitanja odbrambene transformacije, krizni menadžment i planiranje djelovanja u civilnim nepogodama i katastrofama, informacijske i komunikacijske programe i naučnu saradnju.

Bilateralni programi i vojne vježbe pomogle su zemljama partnerima da razviju snage sposobne da učestvuju u mirovnim aktivnostima zajedno sa NATO-snogama, u skladu sa ključnim ciljem Partnerstva za mir. Zemlje partneri, u sve većoj mjeri, adaptiraju svoje vojne snage prema operativnim normama Alijanse kako bi osigurale djelotvornost i usvajanje procedura i sistema kompatibilnih sa standardima NATO-a. Partnerska jedinica za koordinaciju uspostavljena je 1994. godine pri Vrhovnom štabu savezničkih snaga u Evropi (SHAPE), radi strateških komandi NATO-a, kako bi doprinijela ovom procesu i pomogla PfP-u u koordinaciji obuke i vježbi.

Značajne inicijative pokrenute su na Vašingtonskom samitu u aprilu 1999. godine, s ciljem povećanja operativnog fokusa Partnerstva za mir i uključenosti zemalja partnera u PfP procesu odlučivanja i planiranja. One su sadržavale uvođenje koncepta operativnih sposobnosti, ciljanog ka razvoju bliže i više fokusirane vojne saradnje i poboljšanja vojne djelotvornosti multinacionalnih snaga. Političko-vojni okvir razvijen je da bi ojačao konsultacije tokom eskalirajućih kriza koje bi mogle iziskivati raspoređivanje mirovnih trupa i ranije uključivanje zemalja partnera u rasprave operativnog planiranja i pitanja generiranja snaga. Program PfP-a za unapređenja obuke i edukacije napravljen je da bi pomogao unapređenju interoperativnosti i promociji veće saradnje i dijaloga između odbrambenih i sigurnosnih zajednica u NATO-u i zemljama partnerima. Tu je i nekoliko centara za obuku prihvaćenih od PfP-a, a koji doprinose razvoju prilika za obuku za zemlje PfP-a. Da bi se zemlje partneri što bolje integrisale u dnevne poslove partnerstva, uspostavljene su PfP jedinice osoblja, pri osam NATO vojnih štabova koji upošljavaju oficire iz zemalja partnera.

Usmjeravanje na interoperativnost ili potrebne kapacitete osigurano je pod procesom planiranja i revizije PfP-a, osmišljenim da osigura bolju sposobnost snaga partnera da djeluju sa snagama zemalja članica NATO-a u zajedničkim mirovnim operacijama. Ovaj proces značajno je doprinio djelotvornosti učešća zemalja partnera u mirovnim operacijama podrške pod vodstvom NATO-a na Balkanu i Afganistanu. Korišteni mehanizam modeliran je na sistemu planiranja NATO-snaga, na raspolaganju je zemljama partnerima koje ga žele koristiti. Planirani ciljevi, poznati kao partnerski ciljevi, određuju se sa svakom zemljom učesnicom, pružajući standardni kriterij za mjerenje progressa u procesu ekstenzivne revizije. Zahtjevi postaju kompleksniji i vezani su za poboljšanje mogućnosti koje su zemlje članice NATO-a sebi postavile. Proces planiranja i revizije koriste i zemlje partneri kako bi razvile djelotvorne i dostupne naoružane snage, te kako bi promovirale pokušaje reforme odbrane.

Upravljanje informacijama i sistem razmjene (PRIME), osnovan u Švicarskoj 2001. godine, omogućavaju partnerima i zemljama članicama NATO-a da razmjenjuju informacije i da zahtijevaju ili nude učešće u okviru NATO-programa.

Dalji koraci na produbljenju saradnje u okviru partnerstva poduzeti su na Praškom samitu u novembru 2002. godine. Sveobuhvatan pregled oba programa, i EAPC-a i Partnerstva za mir, vodi ka jačanju saradnje na odbrambenim reformama, jačanju političkog dijaloga sa zemljama partnerima i daljnje povećanje njihovog učešća u planiranju, izvođenju i nadzoru aktivnosti u kojima participiraju. Partnerski plan akcije protiv terorizma napravljen je da pruži okvir za povećanu multilateralnu saradnju u borbi protiv terorizma.

Da bi se odredile potrebne reforme zemalja partnera, novi bilateralni mehanizam uveden je na Praškom samitu u formi individualnih partnerskih planova akcije (IPAP). Oni su dopuštali Alijansi da skroji svoj savjet i pomoć zemljama partnerima koje žele i mogu sprovoditi sveobuhvatne reformske planove, posebno po pitanjima vezanim za odbranu i reformu više politike i institucija. Razvijeni na dvogodišnjoj osnovi, ovakvi planovi napravljeni su da okupe različite mehanizme saradnje kroz koje zemlja partner interaktivno radi sa Alijansom, izoštravajući fokus aktivnosti s ciljem djelotvornije podrške domaćim reformskim naporima. Intenzivirani politički dijalog o relevantnim pitanjima, integralni je dio IPAP procesa. IPAP, osim toga, traži načine da olakša koordinaciju bilateralne pomoći koje su osigurale pojedinačne zemlje članice NATO-a partnera, kao i koordinaciju napora sa ostalim relevantnim međunarodnim institucijama. U novembru 2004. godine Gruzija je postala prva zemlja koja je razvila individualni partnerski plan akcije sa NATO-om i takvi se planovi razvijaju sa određenim brojem zemalja partnera.

Izgrađeni na postignutom progresu u Pragu, poduzeti su daljni koraci na Istanbulsom samitu u junu 2004. godine ka jačanju partnerstva, njegovom modeliranju prema specifičnim i ključnim pitanjima i prema direktnijem određivanju potreba i mogućnosti pojedinačnih zemalja partnera. Reforma odbrane prepoznata je kao prioritet Evroatlantskog partnerstva i partnerski plan akcije na izgradnji odbrambenih institucija napravljen je kako bi ohrabrio i podržao zemlje partnere u izgradnji djelotvornih i demokratski odgovornih odbrambenih institucija.

Prilike za partnere da povećaju svoje doprinose operacijama pod vodstvom NATO-a bile su uvećane ranijim uključenjem zemalja čije su trupe uključene u proces

odlučivanja, pružajući tako više mogućnosti za političko konsultovanje. Koncept operativnih sposobnosti također je unaprijeđen mjerama koje promoviraju veću vojnu interoperativnost kao i transformaciju strukture odbrane u skladu sa evoluirajućim operativnim ulogama i sposobnostima NATO-saveza. Na Istanbulskom samitu donesena je odluka da NATO treba posebno staviti fokus na angažovanje sa zemljama partnerima, u dva strateški važna regiona, a to su Kavkaz (Armenija, Azerbejdžan i Gruzija) i Centralna Azija (Kazahstan, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan). Određen je specijalni predstavnik za ova dva regiona, koji bi djelovao u ime generalnog sekretara NATO-a, kao i dva oficira za veze. Ove pozicije trebaju ojačati NATO-ovu sposobnost za pružanje pomoći i savjeta na sprovođenju relevantnih aspekata individualnih partnerskih planova akcije, zemljama koje su te planove razvile. One su također osmišljene da unaprijede saradnju iz partnerskog plana akcije na izgradnji institucija odbrane i protiv terorizma, kao i kroz proces planiranja i revizije koji je od posebne važnosti u kontekstu pitanja reforme odbrane.

2.19.7. *Reforma odbrane*

Mnoge zemlje partneri suočene su sa izazovima transformisanja hladnoratovskog naslijeđa, velikih armija i velikih zaliha oružja i municija. Značajan zadatak, osim toga, predstavlja i sprovođenje neophodne reforme odbrane kako bi se razvili kapaciteti potrebni za suočavanje sa današnjim sigurnosnim izazovima kako bi efikasno doprinijele kriznom menadžmentu i mirovnim operacijama. Isto tako, važno je pronaći puteve upravljanja socijalno ekonomskim posljedicama ovih reformi.

Jedan od najznačajnijih doprinosa Partnerstva za mir, bio je u formi bilateralnih programa razvijenih sa individualnim zemljama partnerima kako bi se podijelila ekspertiza i dobila pomoć u obračunavanju sa širokim konceptualnim i praktičnim problemima vezanim za proces reforme odbrane. NATO je sproveo brojne inicijative da podrži napore zemalja partnera u oblastima poput ponovnog uključenja vojnog osoblja u civilni život, ponovne izgradnje vojnih lokacija i sigurnog odlaganja preostalog ili zastarjelog oružja i municije.

2.19.8. Izgradnja efikasnih institucija

Efikasno i djelotvorno stanje odbrambenih institucija, pod civilnom i demokratskom kontrolom, temelji su stabilnosti u evroatlantskom području i od izuzetne su važnosti za međunarodnu sigurnosnu saradnju. Prepoznajući ovu vitalnu vezu, novi partnerski plan akcije na izgradnji institucija odbrane, potpisan od čelnika država i vlada zemalja EAPC-a, lansirao je na Istanbulskom samitu u junu 2004.

Ovaj novi mehanizam ima za cilj da pojača napore zemalja partnera na pokretanju i sprovedbi reforme i rekonstrukcije svojih institucija odbrane u skladu sa domaćim potrebama ispunjavajući međunarodne obaveze. Plan akcije definiše zajedničke ciljeve za rad na ovom polju, ohrabruje razmjenu relevantnih iskustava, te pomaže modeliranju programa bilateralne odbrane i sigurnosne asistencije.

Najvažniji ciljevi akcionog plana odnose se na razvoj djelotvornih i transparentnih aranžmana za demokratsku kontrolu aktivnosti odbrane, civilno učešće u razvoju odbrane i sigurnosne politike, djelotvornih i transparentnih zakonodavnih i pravosudnih nadzora u sektoru odbrane i uvođenje procesa koji mogu pravilno procijeniti sigurnosne rizike i nacionalne potrebe u odbrani i uklopiti ih sa dostupnim i interoperativnim kapacitetima. Akcioni plan stavlja naglasak i na važnost djelotvorne međunarodne saradnje i dobrosusjedskih odnosa u odbrani i sigurnosnim pitanjima. Njegovo sprovođenje teži ka maksimalnoj upotrebi postojećih instrumenata i mehanizama EAPC-a i PFP-a, uključujući PFP proces planiranja i revizije, koji predstavlja ključni instrument za primjenu ciljeva akcionog plana, adaptiranog kako bi što bolje ispunio svoju ulogu. Efikasno sprovođenje, osim toga, iziskuje razvoj zajedničkog razumijevanja standarda i koncepata vezanih za odbranu, menadžment odbrane i odbrambene reforme.

2.19.9. Politika povjereničkih fondova

Od posebnog značaja na polju reforme odbrane bilo je uspostavljanje politike povjereničkog fonda NATO-a i PFP-a u septembru 2000. godine, da osigura mehanizam asistiranja zemljama partnerima u sigurnom uništenju zaliha

protivpješadijskih mina, kao podrške primjeni Otavske konvencije o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i transfera protivpješadijskih mina i o njihovom uništavanju. Obim povjereničkog fonda proširen je, te uključuje dodatne projekte demilitarizacije sa ciljem uništavanja ostale municije, malog i laskog oružja. Upotreba povjereničkog fonda proširena je i da podrži zemlje partnere u savladavanju posljedica reformi odbrane kroz inicijative poput dodatne obuke otpuštenog vojnog osoblja i konverzija vojnih baza.

Do početka 2005. godine projekti povjereničkog fonda vodili su ka uništenju ili odlaganju oko 1.6 miliona protivpješadijskih mina u Albaniji, 12.000 nagaznih mina i 7000 tona viška municije i raketnog goriva u Moldaviji, 400.000 protivpješadijskih mina u Ukrajini, 1.200 nagaznih mina u Tadžikistanu i više od 300 projektila u Gruziji. Naredni projekti demilitarizacije planirani su za Albaniju, Azerbejdžan, Bjelorusiju, Srbiju i Crnu Goru i Ukrajinu.

Mehanizam Fonda dopušta zemljama članicama NATO-a da rade sa pojedinačnim zemljama partnerima na identifikaciji i sprovođenju specifičnih projekata. U svakom slučaju, NATO ili zemlja partner preuzima vodstvo u sponzoriranju i razvoju projektnog prijedloga identificirajući potencijalne donatore. Od partnerske zemlje, koja ima direktne beneficije od projekta, očekuje se da uzme aktivno učešće u ovom poslu i pruži maksimalnu podršku projektu u okviru svojih mogućnosti, a eksperti NATO-a daju im savjete i usmjerenja.

Članice NATO-a i zemlje partneri finansiraju povjerenički fond na dobrovoljnoj osnovi, uključujući opremu i priloge druge vrste. U mnogim slučajevima, Agencija za održavanje i snabdijevanje NATO-a (NAMSA) služi kao izvršna agencija i odgovorna je za sprovođenje tehničkih i finansijskih aspekata.

2.19.10. Pripremljenost i odgovor na katastrofe

Saradnja u pripremljenosti i reagovanju na katastrofe, na koju se upućuje u NATO-u kao na civilno planiranje za katastrofe, sačinjava najveću nevojnu komponentu aktivnosti Partnerstva za mir. Djelotvorni odgovori na katastrofe traže koordinaciju transportnih sredstava, medicinskih resursa,

komunikacija, kapaciteta vezanih za reagovanje na katastrofe i ostalih civilnih resursa. Dok su sve zemlje odgovorne za osiguranje planova za urgentne situacije na nacionalnom nivou, potencijalna veličina i karakter nekih katastrofa čini esencijalnom sposobnost efikasnog reagovanja na pozive za pomoć, saradnju i planiranje na međunarodnom nivou. Saradnja između NATO-a i zemalja partnera u civilnom planiranju za vanredna stanja uključuje aktivnosti poput seminara, radionica, vježbi i kurseva obuke, što spaja civilno i vojno osoblje sa različitih nivoa lokalnih, regionalnih i nacionalnih vlada. Pored međunarodnih organizacija, poput UN-ovog Ureda za koordinaciju humanitarnih poslova, UN-ovog Visokog komesarijata za izbjeglice, Međunarodne agencija za atomsku energiju i Evropske unije, od velikog su značaja i učesnici, kao što su nevladine organizacije.

Evroatlantski koordinacioni centar za odgovor na katastrofe (EADRCC) uspostavljen je 1998. godine, na prijedlog Rusije, da bi koordinirao upravljanjem krizama koje se događaju u evroatlantskom području. Centar djeluje kao centralna tačka za razmjenu informacija i koordiniranje reagovanja na katastrofe u evroatlantskom području. Centar organizira civilne vježbe za vanredna stanja kako bi se uvježbala reagovanja u simuliranim prirodnim ili od čovjeka uzrokovanim katastrofama, uključujući i djela terorizma. Kroz razvoj kontingentnih planova, odgovarajućih procedura i neophodne opreme, kao i zajedničke obuke i vježbanja, NATO i zemlje partneri bili su u stanju da pomoć koordiniraju djelotvorno, kroz EADRCC, u odgovoru na nekoliko prirodnih katastrofa kao i pomoći izbjeglicama tokom krize na Kosovu.

Rad u ovom polju obuhvata i međusobno dijeljenje informacija i učešće u civilnom planiranju za vanredna stanja, kako bi se procijenio rizik i smanjilo stradanje civilnog stanovništva zbog terorizma i oružja za masovno uništenje, u kontekstu Partnerskog plana akcije protiv terorizma. Civilni plan akcije za vanredna stanja dogovoren je kako bi pomogao nacionalnim autoritetima u poboljšanju civilne pripremljenosti za moguće terorističke napade pomoću hemijskog, biološkog, radiološkog i nuklearnog oružja. Plan je sproveden kroz broj mehanizama, uključujući pripremu popisa inventara, od medicinske pomoći i radiološke detekcije do laboratorija za identifikaciju i zračno-medicinsku evakuaciju. NATO i zemlje

partneri pripremile su, te kontinuirano ažuriraju inventar nacionalnih sposobnosti koji bi bio na raspolaganju u slučaju takvog napada.

2.19.11. Sigurnost, nauka i okruženje

Dva posebna programa okupljaju naučnike i eksperte iz zemalja partnera i zemalja članica NATO-a, na redovnoj osnovi, zbog bavljenja problemima od zajedničkog interesa.

NATO program za sigurnost kroz nauku, koji vodi Komitet za nauku, ima za cilj da doprinese sigurnosti, stabilnosti i solidarnosti između zemalja, putem primjene nauke u rješavanju problema. Podržava kolaboraciju, mrežno uvezivanje i izgradnju kapaciteta između angažovanih naučnika u NATO-u, zemljama partnerima i zemljama Mediteranskog dijaloga.

Program svoju podršku usmjerava ka kolaboraciji na istraživačkim temama vezanim za odbranu od terorizma ili borbu sa ostalim prijetnjama sigurnosti. Taj program također traži osiguravanje međusobnog dijeljenja i transfera tehnologije kako bi se odredili prioriteti zemalja partnera. Program Komiteta za izazove modernog društva (CCMS) bavi se problemima okoline i društva tako što okuplja državne agencije da sarađuju na kratkoročnim i dugoročnim studijama u ovim oblastima. On pruža jedinstveni forum za razmjenu znanja i iskustava u tehničkim, naučnim i političkim aspektima socijalnih i ekoloških pitanja između NATO-a i zemalja partnera, u civilnom i vojnom sektoru.

2.20. NATO I RUSIJA

Od kraja Hladnog rata zemlje članice NATO-a prioritetnim su smatrale razvoj pozitivnog odnosa i saradnje sa Rusijom. Tokom narednih godina, postignut je veliki progres u transformisanju starih antagonizama baziranih na ideološkoj, političkoj i vojnoj konfrontaciji, u rastućem i formalno uspostavljenom partnerstvu, zasnovanom na zajedničkim interesima i kontinuiranom dijalogu. Danas se zemlje članice NATO-a i Rusija redovno sastaju kao jednakopravni u NATO-ruskom vijeću, radi konsultacija o trenutnim sigurnosnim pitanjima i o razvijanju praktične saradnje u širokom području od zajedničkog interesa. Dok razlike u nekim pitanjima, koje mogu uzeti više vremena za prevazilaženje, ostaju, pogonska snaga iza novog kooperativnog žara jeste shvatanje da zemlje članice NATO-a i Rusija dijele strateške prioritete i suočavaju se sa zajedničkim izazovima, poput borbe protiv terorizma i proliferacije oružja za masovno uništenje.

2.20.1. Razvoj odnosa

Ideološka i politička podjela Evrope okončana je 1989. godine padom Berlinskog zida. Slijedeći raspad Sovjetskog saveza i Varšavskog pakta 1991. g. i sa porastom novih sigurnosnih izazova u posthladnoratovskom okruženju, NATO počinje uspostavljati nove forme dijaloga i saradnje sa zemljama centralne i istočne Evrope i zemljama članicama Komonvelta nezavisnih država (CIS).

U 1991. godini Rusija postaje članica Sjevernoatlantskog vijeća za saradnju (koje je zamijenjeno Evroatlantskim partnerskim vijećem 1997. godine), a 1994. godine pristupa NATO-ovom Partnerstvu za mir (PfP), najvećem programu bilateralne saradnje. Godine 1996, nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, Rusija daje doprinos trupama i logističkoj podršci mirovnih snaga, pod vodstvom NATO-a u Bosni i Hercegovini.

Saradnja u složenim terenskim uvjetima na Balkanu značajno je pojačala zajedničko povjerenje i osnažila političku volju da se NATO-ruska saradnja postavi na novi nivo. Ta transformacija dogodila se u maju 1997. potpisivanjem

Osnivačkog akta zajedničkih odnosa, saradnje i sigurnosti, koji je pružio formalnu osnovu za NATO-ruske odnose. Ovaj Akt izrazio je zajednički cilj izgradnje trajnog mira i osnovao Trajno zajedničko Vijeće (PJC) kao forum za konsultacije i saradnju. Kao rezultat toga, NATO-ruski odnosi dobili su konkretnu institucionalnu dimenziju, kao dodatak operativnoj dimenziji.

U godinama koje su uslijedile učinjen je značajan progres u izgradnji međusobnog povjerenja i razvoja programa konsultacije i saradnje. Ipak, preostale hladnoratovske predrasude spriječile su PJC da dosegne svoj potencijal. Godine 1999, kada su uslijedile razlike NATO zračne kampanje na Kosovu, Rusija suspendira svoje učešće u PJC, koje se do tada redovno sastajalo na nivou ambasadora i ministara.

No i pored toga, nekolicina aktivnosti nastavlja se bez prekida, uključujući i mirovnu operaciju u Bosni i Hercegovini. Osim toga, Rusija je igrala ključnu diplomatsku ulogu u rješavanju krize na Kosovu u junu 1999. kada su ruski mirotvorci bili dio NATO snaga raspoređenih na Kosovu.

Od 1999. godine NATO-ruski odnosi počinju se značajno poboljšavati. Kada je Lord Robertson postao generalni sekretar NATO-a, u oktobru te godine, posvetio se slamanju pat-pozicije u NATO-ruskim odnosima. Slično tome, 2000. godine, nakon izbora za predsjednika Rusije, Vladimir Putin objavljuje da će raditi na ponovnoj izgradnji odnosa sa NATO-om u duhu pragmatizma.

Nekoliko ključnih događaja ubrzalo je ovaj proces. Nuklearna podmornica Kursk 12. augusta 2000. potonula je i svih je 118 članova posade poginulo, što je dovelo do isticanja potrebe za saradnjom između NATO-a i Rusije. Teroristički napadi na Sjedinjene Države od 11. septembra 2001. također su poslužili kao podsjetnik da je sporazumna međunarodna akcija potrebna za djelotvorno zaustavljanje terorizma i ostalih sigurnosnih prijetnji. U neposrednim posljedicama terorističkih napada, Rusija otvara svoj zračni prostor za međunarodnu kampanju koalicije u Afganistanu i razmjenjuje obavještajne podatke u podršci antiterorističkoj koaliciji.

Kontakti na visokom nivou između NATO-a i Rusije u kasnijim mjesecima, uključujući dva susreta Lord Robertsona sa predsjednikom Putinom, te sastanak savezničkih i ruskih ministara vanjskih poslova u decembru 2001, bavili su se

mogućnostima davanja novog podstreka NATO-ruskim odnosima.

2.20.2. NATO-rusko vijeće

Intenzivni pregovori doveli su do sporazuma o zajedničkoj deklaraciji "NATO-ruski odnosi: Novi kvalitet", koju su potpisali ruski i saveznički čelnici država i vlada, u Rimu maja 2002. godine. U ovoj deklaraciji, izgrađenoj na ciljevima i principima osnivačkog akta, NATO i ruski lideri zavjetuju se na poboljšanje sposobnosti zajedničkog rada kao jednakopravnog, na poljima od zajedničkog interesa i zajedničkih borbi protiv prijetnji i rizika za njihovu sigurnost.

Sporazum je uspostavilo NATO-rusko vijeće (NRC), koje je zamijenilo PJC. Dvadeset šest zemalja članica NATO-a i Rusija učestvuju u Vijeću kao jednaki partneri, identificirajući i tražeći prilike za zajedničko odlučivanje i zajedničku akciju u oblasti sigurnosnih pitanja u evroatlantskom području. Promjena od PJC-a do NRC-a predstavljala je novi filozofski pristup tim odnosima. Ovo je značajno doprinijelo stvaranju snažnije klime povjerenja, čineći političke razmjene i konsultacije mnogo više provodljivim prema konkretnoj saradnji.

Sastancima NRC-a predsjedava generalni sekretar NATO-a, a održavaju se na različitim nivoima – barem jednom mjesečno na nivou ambasadora, dva puta godišnje na ministarskom nivou i po potrebi na samitskom nivou. Komitet za pripreme, koji se sastaje barem dva puta mjesečno, podržava rad NRC-a i nadzire saradnju. Rad u specifičnim poljima razvijen je u okviru *ad hoc* ili stalnih radnih grupa. Sastanci se također održavaju jednom mjesečno između vojnih predstavnika i dva puta godišnje na nivou šefova osoblja odbrane.

NRC i njemu podređene strukture djeluju na principu konsenzusa i kontinuiranog političkog dijaloga. Članice NRC-a djeluju u njihovom nacionalnom kapacitetu i na način konzistentan sa njihovim kolektivnim angažmanom i obavezama. I NATO članice i Rusija zadržavaju pravo da djeluju nezavisno, premda je njihov zajednički cilj u okviru NRC-a da rade zajedno na svim poljima u kojima djele interese. Polja interesa identificirana su u osnivačkom aktu i saradnja je bila

intenzivirana na velikom broju ključnih pitanja koja su se ticala borbe protiv terorizma, kriznog menadžmenta, kontrole oružja i izgradnje povjerenja, protivraketne odbrane, logistike, saradnje među vojskama, reforme odbrane i civilnih vanrednih stanja. Nova pitanja mogu biti dodata NRC agendi uzajamnim pristankom njegovih članica.

NRC je napravio nekoliko radnih grupa i komiteta za razvijanje saradnje u ovim poljima, ali i u nekim drugim pitanjima, poput naučne saradnje i izazova modernog društva.

Osim toga, razmijenjena su gledišta unutar NCR-a o tekućim međunarodnim pitanjima o sigurnosti evroatlantskog područja, poput situacija na Balkanu, Afganistanu, Gruziji, Ukrajini, Iraku i širem regionu Srednjeg Istoka. NCR također pomaže podizanju političke volje za poduzimanje dodatnih zajedničkih praktičnih inicijativa, poput projekta koji je u toku, a koji istražuje potencijalni doprinos obračunavanju sa prijetnjama koje predstavljaju afganistanski narkotici.

Druga konkretna manifestacija nivoa političke saradnje postignute od NRC-a, koja izrasta iz razmjene viđenja, jeste zajedničko saopćenje koje su usvojili ministri vanjskih poslova NRC-a, 9. decembra 2004, na vrhuncu ozbiljne političke krize u Ukrajini. NRC je apelirao na sve strane da nastave sa izbjegavanjem upotrebe sile, da se suzdrže od zastrašivanja glasača i da rade na osiguranju slobodnih i pravednih izbornih procesa reflektirajući volju ukrajinskog naroda. Članovi NRC-a ponovili su svoju podršku za demokratiju u Ukrajini zajedno sa njenom nezavisnošću, suverenitetom i teritorijalnim integritetom zemlje – elementima koji se smatraju vitalnim za zajedničku i nedjeljivu sigurnost i stabilnost svih.

Od svog uspostavljanja, NRC se razvio u produktivan mehanizam za konsultacije, izgradnju konsenzusa, saradnju, zajedničko odlučivanje i zajedničke akcije i postao je fundamentalni stub NATO-ruskih odnosa. Pozitivna evolucija NATO-ruske saradnje nudi dobre izgleda za budućnost i daljni konkretni razvoj. Održavanje ovog impulsa, baziranog na političkim i operativnim dostignućima, bit će važan faktor u razvijanju većih mogućnosti za buduću saradnju.

2.20.3. *Sprovođenje kontakata i saradnje*

Ruska misija u NATO-u uspostavljena je u martu 1998. godine da bi olakšala NATO-ruske konsultacije i saradnju. Na početku 2001. otvoren je Informativni ured NATO-a (NIO) u Moskvi, radi poboljšavanja međusobnog razumijevanja kroz razmjenu informacija i publikacija, organiziranjem konferencija i seminara za ciljanu publiku i akademije studenata. NIO se posebno fokusira na racionalno objašnjenje NATO-ruske saradnje, čime se ističe povećan broj oblasti gdje se interesi zemalja članica NATO-a i Rusije podudaraju, poput borbe protiv terorizma, suprotstavljanja proliferaciji oružja za masovno uništenje i razmjena iskustava na reformi odbrane i vojne transformacije.

Vojna misija uspostavljena je u Moskvi u maju 2002. radi povećanja transparentnosti i olakšavanja redovnih kontakata, razmjene informacija i konsultacija između Vojnog komiteta NATO-a i ruskog Ministarstva odbrane. U 2003. godini upostavljena je direktna, sigurna telekomunikacijska veza između ureda generalnog sekretara NATO-a i ruskog ministra odbrane. Ruski vojni ogranak Ureda za veze uspostavljen je pri NATO-ovoj strateškoj operativnoj komandi u Monsu (Belgija) (Vrhovni štab savezničkih snaga u Evropi, SHAPE) 2004. godine. Ruski oficiri raspoređeni su u Partnersku jedinicu za saradnju pri SHAPE-u, kako bi olakšali učešće u Pfp aktivnostima.

2.20.4. *Borba protiv terorizma*

Nigdje se pozicije između NATO zemalja članica i Rusije nisu jasnije poklapale kao u borbi protiv terorizma kao najvećoj prijetnji međunarodnoj sigurnosti i stabilnosti, koja zahtijeva sve usklađeniji odgovor. Ljeta 2004. broj tragičnih događaja koje su izvršili teroristi u Rusiji spojili su NRC zajedno u izvanrednoj sesiji prvi put u svojoj historiji. Ambasadori NRC-a snažno su osudili terorizam u svim njegovim manifestacijama i obnovili su svoju odlučnost jačanja i intenziviranja zajedničkih pokušaja u eliminiranju ove prijetnje.

Uslijedili su konkretni koraci, uključujući razvoj sveobuhvatnog NRC Plana akcije protiv terorizma koji su potvrdili ministri vanjskih poslova NRC-a 9. decembra 2004.

godine. Plan akcije daje strukturu i smisao NRC saradnji usmjerenoj prema prevenciji terorizma, borbi protiv terorističkih akcija i upravljanju posljedicama terorističkih akata.

Tri konferencije na visokom nivou - u Rimu i Moskvi u 2002. i u Norfolku (Virdžinija, Sjedinjene Države) 2004. godine - bavile su se ulogom vojske u borbi protiv terorizma, generirajući preporuke za načine razvijanja praktične vojne saradnje u ovom polju. Konferencija održana u Sloveniji u junu 2005. fokusirala se na izazove na koje su naišli državni autoriteti Rusije, Španije, Turske i Sjedinjenih Država dok su se nosili sa posljedicama terorističkih akata. Specifični aspekti borbe protiv terorizma su, također, fokus aktivnosti u mnogim područjima saradnje pod NRC-om, kao što su planiranje za vanredne prilike, ne-proliferacija, upravljanje zračnim prostorom, raketna odbrana na ratištu, reforma odbrane i naučna saradnja.

2.20.5. Određivanje ostalih novih sigurnosnih prijetnji

Prijetnja bez presedana, koju predstavlja sve veća raspoloživost balističkih projektila, bila je upućena putem saradnje na polju raketne odbrane na bojnom polju, gdje su NATO i Rusija postigli impresivne rezultate. Prvi put zajednička vježba Komandne službe dogodila se u Sjedinjenim Državama u martu 2004, koristeći kompjuterski simuliran scenario kako bi se procijenio eksperimentalni koncept operacija na raketnoj odbrani na ratištu, a ovo je popraćeno drugom vježbom u Holandiji u martu 2005. Cilj je bio uspostavljanje nivoa interoperativnosti snaga koji bi omogućio da NATO i Rusija rade zajedno, brzo i djelotvorno u odbijanju prijetnji balističkim projektilima protiv NATO i ruskih trupa angažovanih u zajedničkim misijama. NRC Studija interoperabilnosti na polju raketne odbrane na bojištu ušla je u drugu fazu u 2005. godini.

U toku je i NRC inicijativa o hemijskoj, biološkoj i radiološkoj zaštiti. Poduzet je i zajednički rad na nuklearnim pitanjima i saradnji u borbi protiv proliferacije oružja za masovno uništenje. NRC saradnja je, osim toga, poduzeta i na polju upravljanja zračnim prostorom kako bi se unaprijedila zračna sigurnost i odbila prijetnja potencijalne upotrebe civilnih aviona za terorističke svrhe. Pod inicijativom kooperativnog

zračnog prostora, sprovodi se studija izvodljivosti za recipročnu razmjenu podataka.

2.20.6. *Operativna saradnja*

Za više od sedam godina, sve do povlačenja svojih kontingenata u ljeto 2003, od svih zemalja koje nisu članice NATO-a, Rusija je pružala najveće kontingente za mirovne snage pod vodstvom NATO-a na Balkanu, gdje su ruski vojnici radili uporedo sa vojnicima Alijanse iz zemalja partnera, u podršci naporima međunarodne zajednice da izgradi trajnu sigurnost i stabilnost u regionu. Ruski mirotvorci raspoređeni u Bosni i Hercegovini u januaru 1996, gdje su bili dio multinacionalne brigade u sjevernom sektoru, provode dnevne patrole i sigurnosne provjere i pomažu u rekonstrukciji i humanitarnim zadacima. Igrajući vitalnu diplomatsku ulogu u osiguranju kraja Kosovskog konflikta, i pored razlika u NATO-ovoj zračnoj kampanji 1999. god., ruske trupe raspoređuju se na Kosovo u junu 1999, gdje rade kao dio multinacionalnih brigada na istoku, sjeveru i jugu provincije, pomažući održavanje aerodroma i pružajući medicinska sredstva i servise.

Izgrađen na iskustvu saradnje u mirovnim operacijama na Balkanu, razvijen je generički koncept za zajedničke mirovne operacije, koji će služiti kao osnova za zajedničke NATO-ruske mirovne operacije, a koji će, osim toga, osigurati detaljnu šemu zajedničkog rada usmjerenog na osiguranje konstruktivne i predvidljive saradnje između NATO saveznika i Rusije u slučaju takvih operacija.

U decembru 2004. finalizirani su modaliteti u vezi s ruskim učešćem u NATO-ovoj pomorskoj Operaciji aktivnog poduhvata (OAE) na Mediteranu. Ruski doprinos ovoj operaciji obilježava početak nove faze operativnih aktivnosti, obuhvatajući razvijanje veće vojne interoperabilnosti kriznog menadžmenta i borbe protiv terorizma. Države članice NATO-a pozdravile su rusku ponudu da pruži praktičnu podršku Međunarodnim snagama za asistenciju sigurnosti pod vodstvom NATO-a u Afganistanu.

Dvedeset prvog aprila 2005. u marginama neformalnog sastanka ministara vanjskih poslova NRC u Vilnius (Litvanija), Rusija pristaje na NATO-ov PfP status Sporazuma o snagama,

uspostavljajući time neophodni legalni okvir za daljne operativne aktivnosti i intenziviranu praktičnu saradnju.

2.20.7. *Reforma odbrane*

Rusija i zemlje članice NATO-a dijele interes u reformi odbrane, u zajedničkoj potrebi za naoružanim snagama podesne veličine, obučene i opremljene da djeluju u okviru svih mogućih prijetnji 21. stoljeća. NRC saradnja na polju reforme odbrane pokriva mnoge različite aspekte uključujući upravljanje resursima, konverzija industrije odbrane, planiranje odbrane i vojnih snaga i makroekonomska, finansijska i socijalna pitanja. Ostala polja saradnje uključuju upravljanje vojnim nuklearnim otpadom, strateškim zračnim transportom i inženjeringom vojne infrastrukture, logističkom interoperabilnošću, kao preduvjetima za djelotvornu saradnju na širem području. Povrh toga, stipendije za ruske naučnike uspostavljene su pri NATO-ovom Koledžu odbrane u Rimu, kako bi promovirali istraživanje reformi odbrane. U junu 2001. uspostavlja se NATO-ruski Centar za dodatnu obuku u Moskvi za otpušteno vojno osoblje i njihove porodice, a u 2003. uspostavljeno je još šest regionalnih centara za dodatni trening.

2.20.8. *Vojna saradnja*

Ključni cilj vojne saradnje jeste poboljšanje interoperativnosti između snaga Rusije i saveznika, s obzirom da moderne vojske moraju biti sposobne djelovati unutar multinacionalne komande i strukture snaga, kada se pozovu na zajednički rad u mirovnim operacijama ili u drugim operacijama kriznog menadžmenta, a sproveden je i značajan program vježbi i obuke.

U ozračju gubitka ruske nuklearne podmornice Kursk, u augustu 2000., zajednički rad poduzet je i na izvlačenju i spašavanju posade. Okvirni sporazum potpisan je u februaru 2003. godine i predstavlja važan korak prema standardizaciji procedura traganja i spašavanja, kolaboraciji u razvoju opreme, razmjeni informacija i olakšavanju zajedničkih vježbi kako bi se testirale procedure.

Razvija se i okvir za recipročnu mornaričku razmjenu i posjete lukama, kao i moguće aktivnosti povećanja vježbi između NATO-ovih i ruskih mornaričkih formacija. Vježbe obuke sprovedene su 2005. godine da bi pomogle u pripremi ruskih posada za buduću podršku Operaciji aktivnog poduhvata.

2.20.9. *Logistička saradnja*

Današnje sigurnosno okruženje zahtijeva mobilnije snage i multinacionalne operacije, koje traže poboljšanu saradnju i udruživanje resursa gdje god je to moguće. Različite NRC inicijative teže, osim toga, i saradnji na polju logistike, na civilnoj i na vojnoj strani. Sastanci i seminari fokusiraju se na uspostavljanje čvrstih temelja za međusobno razumijevanje na ovom polju putem promocije dijeljenja informacija na područjima kao što su logistička politika, doktrine, strukture i dosadašnje naučene lekcije.

Prilike za praktičnu saradnju istražene su na područjima poput zračnog transporta i dopunjavanja goriva u zraku. Takva praktična saradnja između NATO-a i Rusije bit će značajno olakšana putem PfP sporazuma o statusu snaga, kada bude ratificiran, kao i sporazumom o tranzitu i memorandumom o razumijevanju na podršci zemlji domaćinu koji su bili finalizirani u 2005. godini.

2.20.10. *Napredak u kontroli naoružanja*

NATO i Rusija raspravljali su i o kontroli oružja i izgradnji mjera povjerenja. Unutar ovog okvira one su ponovo potvrdile svoje opredjeljenje ugovoru o konvencionalnim snagama u Evropi (CFE) kao temelju evropske sigurnosti. Progres u ovoj sferi ovisi o ruskoj sprovedbi preostalih obaveza artikuliranih u finalnom aktu Istanbulske konferencije u 1999. godini, o državama učesnicama u CFE ugovoru, a u vezi sa Gruzijom i Moldavijom. Zemlje članice NATO-a smatrale su da će ispunjenje ovih obaveza kreirati neophodne uvjete za postizanje ratifikacije sporazuma o adaptaciji CFE ugovora od svih 30 država potpisnica ugovora i osigurati njihovo pristupanje snagama.

2.20.11. *Civilna vanredna stanja i pomoć pri katastrofama*

Saradnja između NATO-a i Rusije po pitanju reagovanja u katastrofama datira od potpisivanja memoranduma razumijevanja na planiranju civilnih vanrednih stanja i pripremljenosti za katastrofe u 1996. godini. Praktične forme saradnje sadrže zajednički rad na boljoj pripremi za zaštitu civila i reagovanje na različite vrste urgentnih situacija. Ruski prijedlog doveo je do uspostavljanja Evroatlantskog koordinacionog Centra za odgovore na katastrofe (EADRCC) pri NATO-u 1998. godine, koji je služio za koordinaciju pomoći iz EAPC zemalja članica u operacijama pomoći izbjeglicama tokom konflikta na Kosovu, a zatim biva pozvan za saradnju u pomoći u slučajevima poplava, zemljotresa, klizišta, požara i ostalih katastrofa u različitim zemljama.

U okviru NRC, rad se koncentrisao na poboljšanje interoperabilnosti procedura i razmjenu informacija i iskustava. Rusija je bila domaćin vježbi vezanih za planiranje civilnih vanrednih stanja i reagovanja 2002. i 2004. godini, a bila je i jedan od sponzora sa Mađarskom u inicijativi razvoja brzih reagovanja u slučaju vanrednih stanja koja uključuju hemijska, biološka, radiološka ili nuklearna sredstva.

2.20.12. *Naučna i ekološka saradnja*

Naučna saradnja sa Rusijom datira od 1998. godine kada je potpisan Memorandum razumijevanja o naučnoj i tehnološkoj saradnji. Naučnici iz Rusije, više nego iz bilo koje druge zemlje partnera, imaju beneficije od stipendija i grantova pod NATO-ovim naučnim programima.

Ključni fokus na tekućim naučnim aktivnostima saradnje pod NRC-om jeste aplikacija civilne nauke odbrani protiv terorizma i novim prijetnjama, poput detekcije eksploziva, ispitivanje socijalnog i psihološkog utjecaja terorizma, zaštita od hemijskih, bioloških, radioloških ili nuklearnih sredstava i sigurnost transporta. Još jedno polje kolaboracije jeste predviđanje i prevencija katastrofa. Problemi zaštite okruženja kao posljedice rastućih civilnih i vojnih aktivnosti još su jedno od važnih polja saradnje.

2.21. NATO I UKRAJINA

Odnosi NATO-a sa Ukrajinom progresivno se razvijaju od kada je zemlja dobila nezavisnost u 1991. godini. Uzimajući stratešku poziciju Ukrajine, kao mosta između istočne i zapadne Evrope, NATO-ukrajinski odnosi imaju središnju ulogu u gradnji mira i stabilnosti unutar evroatlantskog regiona.

NATO i Ukrajina aktivno su uključeni u međunarodne mirovne operacije podrške, te u suočavanje sa zajedničkim sigurnosnim izazovima. Tokom godina, uspostavljen je šablon dijaloga i praktične saradnje i na ostalim poljima. Ključni aspekt partnerstva predstavlja podrška NATO-a i pojedinačnih zemalja članica za ukrajinske pokušaje reformi, koje su dobile dodatni impuls nakon dramatičnih događaja iz 2004. godine.

2.21.1. Razvoj odnosa

Formalni odnosi između NATO-a i Ukrajine počeli su 1991. godine kada je Ukrajina pristupila Sjevernoatlantskom vijeću za saradnju (kasnije zamijenjenom od Evroatlantskog partnerskog vijeća) odmah po postizanju nezavisnosti nakon raspada Sovjetskog saveza. Ukrajina je, 1994. godine, postala prva zemlja članica Komonvelta nezavisnih država (CIS) koja je pristupila Partnerstvu za mir (PfP). Tokom 1990-ih, zemlja je također demonstrirala svoju podršku doprinošenju evroatlantskoj sigurnosti, kroz podršku mirovnim operacijama pod vodstvom NATO-a na Balkanu.

Devetog jula 1997. u Madridu ukrajinski predsjednik i čelnici država i vlada NATO-a potpisali su Povelju za partnerstvo između zemalja članica NATO-a i Ukrajine i ona pruža formalnu osnovu za NATO-Ukrajinske veze i priliku da zemlje članice NATO-a ponovo potvrde svoju podršku za ukrajinski suverenitet i nezavisnost, teritorijalni integritet, demokratske procese, ekonomski prosperitet i status države slobodne od nuklearnog oružja, kao i za princip nepovredivosti granica. Alijansa smatra da su ovo ključni faktori stabilnosti i sigurnosti u centralnoj i istočnoj Evropi. Povelja je također uspostavila NATO-ukrajinsku komisiju (NUC), koja predstavlja tijelo za donošenje odluka, odgovorno za razvijanje odnosa između NATO-a i Ukrajine i za usmjeravanje saradničkih

aktivnosti. Komisija pruža forum za konsultacije o sigurnosti od zajedničkog interesa i ima zadatak da osigura pravilnu provedbu propisa iz Povelje, procjenjujući sveukupan razvoj NATO-ukrajinskih odnosa, pregledajući planiranje za buduće aktivnosti i sugerirajući načine unapređenja ili daljne izgradnje saradnje. Ona je također odgovorna za reviziju kooperativnih aktivnosti, organiziranih unutar različitih okvira poput Partnerstva za mir, kao i aktivnosti u vojnoj sferi, razvijenoj u kontekstu godišnjeg radnog plana poduzetog pod pokroviteljstvom Vojnog komiteta Ukrajine.

Sve zemlje članice NATO-a predstavljene su u NUC-u, koji se sastaje redovno na ambadorskom nivou i na nivou vojnih predstavnika, periodično na nivou ministara za inozemne poslove, ministara odbrane kao i šefova osoblja, te na samitskom nivou. Zajedničke radne grupe su uspostavljene da preuzmu poslove u specifičnim oblastima kao npr., reformi odbrane, naoružanju, ekonomskoj sigurnosti, naučnoj i ekološkoj saradnji, što su područja identificirana Poveljom za političke konsultacije i praktičnu saradnju. Ostale oblasti uključuju operativna pitanja, krizni menadžment i mirovnu podršku, saradnju u vojnoj oblasti i planiranje civilnih vanrednih stanja.

U maju 2002, neposredno prije pete godišnjice potpisivanja Povelje, tadašnji predsjednik Leonid Kuchma saopćio je cilj eventualnog članstva Ukrajine u NATO-u. Kasnije tog mjeseca, na sastanku NUC-a na ministarskom nivou u Reykjaviku, ministri za inozemne poslove naglasili su svoju želju da relacije podignu na novi kvalitativni nivo kroz intenzivirane konsultacije i saradnju u političkim, ekonomskim i odbrambenim pitanjima.

2.21.2. *NATO-ukrajinski plan akcije*

NATO-ukrajinski plan akcije usvojen je na sastanku ministara za inozemne poslove NUC-a u Pragu, novembra 2002. Akcioni plan izgrađen je na Povelji koja ostaje osnovni temelj za podupiranje NATO-Ukrajinskih odnosa. Svrha ovog plana jeste jasno identificiranje ukrajinskih strateških ciljeva i prioriteta u postizanju njenih aspiracija prema integraciji u evroatlantske sigurnosne strukture i da pružanje strateškog okvira za buduću saradnju. Osim toga, cilj ka produbljivanju i proširenju NATO-ukrajinskih veza postavlja zajednički dogovorene principe, koji

pokrivaju politička i ekonomska pitanja, informativna pitanja, sigurnost, odbrambena i vojna pitanja, zaštitu informacija i sigurnost, kao i zakonska pitanja.

Usvajanje akcionog plana – u vrijeme kada Alijansa izražava veliku zabrinutost zbog odobrenja transfera opreme zračne odbrane iz Ukrajine u Irak – demonstriralo je snagu savezničkog opredjeljenja da razvije snažne NATO-ukrajinske veze i da ohrabri Ukrajinu da djeluje na putu prema evroatlantskoj integraciji.

Da bi podržali sprovođenje ciljeva Akcionog plana, godišnji planovi ciljeva dogovoreni su unutar okvira NATO-ukrajinske komisije. Ukrajina postavlja vlastite ciljeve u smislu aktivnosti koje želi sprovoditi, interno i u saradnji sa NATO-om. NUC nadgleda njihovu primjenu; sastanci se održavaju dva puta godišnje sa ciljem procjenjivanja primjene, dok se izvještaj o eventualnom progresu priprema jednom godišnje.

Prihvatajući postignuti progres, u okviru akcionog plana sredinom 2004, saveznici naglašavaju potrebu da ukrajinsko vodstvo poduzme čvrste korake kako bi se osigurao slobodan i pravedan izborni proces, garantovale slobode medija i vladavina zakona, ojačalo civilno društvo i sudstvo, poboljšala kontrola izvoza naoružanja i progres reformi sektora odbrane i sigurnosti i kako bi se odredila finansijska podrška u njihovoj primjeni. Oni su također potvrdili značajan progres postignut u reformi odbrane u Ukrajini u 2004. godini, posebno kompletiranje sveobuhvatne kritičke revizije odbrane, koja je pozivala na reformu odbrane Ukrajine, koja bi se postigla značajnom modernizacijom ukrajinskih naoružanih snaga.

U jesen 2004. saveznici prate razvoj političkih događaja vezanih za predsjedničke izbore u Ukrajini, gdje su opozicija i međunarodni posmatrači osporili zakonitost rezultata drugog kruga glasanja, što je dovelo do "Narandžaste revolucije", narodnog protesta i sudske naredbe da se ponovi drugi krug izbora. U ovim okolnostima, odlučeno je da se odloži sastanak NATO-ukrajinske komisije na ministarskom nivou, zakazan za decembar 2004. za neki kasniji datum. Saopćavajući ovu odluku, generalni sekretar NATO-a naglasio je da poštovanje slobodnih i pravednih izbora čini jedan od osnovnih principa koji je ujedno i temelj Partnerstva.

Viktor Yushchenko pobijedio je na ponovljenom drugom izbornom krugu. Kratko nakon njegove inauguracije u januaru

2005, pozvan je 22. februara na samitski sastanak u Briselu. NATO lideri izrazili su podršku novom predsjedničkom ambicioznom planu reformi za Ukrajinu, koji je u velikoj mjeri korespondirao sa ciljevima preuzetim od Ukrajine u NATO-ukrajinskom akcionom planu. Oni su se složili da izoštre i fokusiraju NATO-Ukrajinsku saradnju u skladu sa prioritetima nove vlade.

2.21.3. *Intenzivirani dijalog*

Dva mjeseca poslije, na NUC sastanku inozemnih poslova u Vilniusu (Litvanija), 21. aprila 2005, saveznici i Ukrajina pokreću intenzivirani dijalog na ukrajinskim aspiracijama za članstvo u NATO-u. Prvi konkretan korak u ovom procesu učinjen je 27. juna 2005, tokom posjete generalnog sekretara Kijevu kada je ukrajinska vlada formalno predstavila izvještaj inicijalne rasprave.

Ovaj dokument odredio je ključna pitanja postavljena u Studiji o proširenju NATO-a 1995. godine, o domaćoj i vanjskoj politici, reformi sektora odbrane i sigurnosti kao i o zakonskim i sigurnosnim pitanjima – podvlačeći specifične oblasti u kojima će biti potreba reforma kako bi se ukrajinske aspiracije približile stvarnosti. Ovaj je papir osigurao bazu za održavanje struktuiranih stručnih diskusija, pokrenutih u septembru 2005, što je dalo ukrajinskim zvaničnicima priliku da nauče više o tome šta će se očekivati od Ukrajine kao potencijalne članice Alijanse, također je dopustio je NATO zvaničnicima da ispituju detaljnije ukrajinsku politiku i mogućnosti reforme.

U Vilnusu saveznici i Ukrajina objavili su paket kratkoročnih akcija napravljenih za poboljšanje NATO-ukrajinske saradnje u ključnim reformskim oblastima: jačanje demokratskih institucija, povećanje političkog dijaloga, intenziviranje reformi sektora odbrane i sigurnosti, poboljšanje javnog informisanja i upravljanje socijalnim i ekonomskim posljedicama reformi. Ovo su prioriteti za vladu Ukrajine, s obzirom da su upravo oni odlučujući za uspjeh demokratske transformacije koju su Ukrajinci zahtijevali u decembru 2004. godine. Ovo su, osim toga, područja gdje NATO može ponuditi specifičnu ekspertizu i u nekim slučajevima materijalnu pomoć.

Intenzivirani dijalog određuje pitanja koja su posebno vezana za moguće ukrajinsko članstvo u NATO-u. Paket

kratkoročnih mjera projektovan je da napravi praktičnu saradnju u podršci urgentnih reformskih ciljeva. Obje ove inicijative namijenjene su da dopune i pojačaju postojeću saradnju u okviru NATO-ukrajinskog akcionog plana.

Stvaranje intenziviranog dijaloga sa Ukrajinom obilježava prekretnicu u NATO-ukrajinskim odnosima i u ukrajinskoj težnji ka evroatlantskoj integraciji. To je bio jasan signal NATO saveznika da podržavaju ukrajinske aspiracije. I pored toga, ovaj proces ne garantira pozivnicu za pristupanje Alijansi - takav bi poziv bio baziran na ukrajinskom djelovanju u sprovođenju ključnih reformskih ciljeva. NATO i pojedinačni saveznici uključeni su u obezbjeđivanje pomoći i savjeta, ali tempo progressa ostaje u rukama Ukrajine.

2.21.4. *Olakšavanje kontakata i saradnje*

Ukrajina je jedna od prvih zemalja koja je otvorila diplomatsku misiju pri NATO-u u 1997, a Vojna misija za veze otvorena je 1998. godine. Ukrajinsko vojno osoblje uključeno je i u jedinicu za partnersku saradnju, lociranu u NATO-ovom vojnom operativnom štabu u Monsu (Belgija).

U maju 1997. NATO je otvorio Informativni i dokumentacioni centar (NIDC) u Kijevu. Uloga Centra je da osigura žarišnu tačku za informativne aktivnosti osmišljene da promoviraju međusobne koristi ukrajinskog partnerstva sa NATO-om i objasni politiku Alijanse ukrajinskoj javnosti. Centar teži rasprostranjivanju informacija i stimuliranju debata o evroatlantskoj integraciji i sigurnosnim pitanjima kroz publikacije, seminare, konferencije i informativne akademije za mlade studente i civilne službenike. Pored toga, Centar je nedavno otvorio nekoliko informativnih punktova u regionima izvan Kijeva.

Ured za veze NATO-a (NLO) pod civilnim vodstvom uspostavljen je u Kijevu aprila 1999. da radi direktno sa ukrajinskim zvaničnicima kako bi ih podstakao da u potpunosti iskoriste prilike za saradnju pod okriljem NATO-ukrajinske povelje i programa PfP. Ured je aktivan u podržavanju ukrajinskih napora da reformiraju sektor odbrane i sigurnosti, u jačanju saradnje u okviru akcionog plana i u olakšavanju kontakata između NATO-a i ukrajinskih autoriteta na svim nivoima. Ured, osim toga, ima vojni element za veze, koji

blisko sarađuje sa ukrajinskim oružanim snagama, olakšavajući učešće u zajedničkoj obuci, vježbama i mirovnim operacijama pod NATO vodstvom. U augustu 2004. NATO-ukrajinski ured za dokumentaciju odbrane otvoren je kako bi jedinicama i osoblju naoružanih snaga uključenih u PfP aktivnosti poboljšao pristup dokumentaciji.

2.21.5. *Podrška miru i sigurnosna saradnja*

Ukrajina je tokom godina dala pješadijski bataljon, mehanizirani pješadijski bataljon i helikoptersku eskadrilu mirovnim snagama pod NATO vodstvom u Bosni i Hercegovini. Raspoređivanje u operaciju na Kosovu pod NATO vodstvom uključivalo je helikoptersku eskadrilu kao i skoro 300 mirotvoraca, koji su nastavili služiti u sektoru pod vodstvom SAD-a kao dio zajedničkog Poljsko-ukrajinskog bataljona.

Ukrajina i dalje doprinosi međunarodnoj stabilnosti i borbi protiv terorizma, osiguravajući dozvole prelijetanja za snage raspoređene u Afganistanu, kao dio Međunarodnih snaga za sigurnosnu pomoć (ISAF) pod NATO vodstvom, ili kao dio koalicijskih snaga u operaciji trajne slobode pod američkim vodstvom.

Oko 1.600 ukrajinskih trupa raspoređeno je u Iraku, kao dio multinacionalnih snaga pod vodstvom Poljske, u jednom sektoru međunarodnih snaga za stabilizaciju, koji uključuje mirotvorce iz nekoliko NATO zemalja i zemalja partnera.

Saveznici su srdačno dočekali ukrajinsku ponudu da podrži operaciju aktivnog pothvata, NATO-ovu pomorsku operaciju u Mediteranu usmjerenu na pomoć odvratanja, ometanja i zaštite protiv terorizma. Razmjena pisama koje je potpisao generalni sekretar NATO-a Jaap de Hoop Scheffer i ministar vanjskih poslova Borys Tarasyuk u Vilniusu 21. aprila 2005. godine postavila je dogovorene procedure za ukrajinsku podršku. Ovo je otvorilo put za kontakte na radnom nivou da bi se razmotrili planovi integriranja ukrajinskog doprinosa u operaciju. Ukrajinska podrška će dalje poboljšati NATO-ukrajinsku saradnju u borbi protiv terorizma i interoperabilnost između NATO i ukrajinskih vojnih snaga i dodati drugu konkretnu dimenziju ukrajinskom, ionako impresivnom, poretku doprinosa evroatlantskoj sigurnosti.

2.21.6. *Reforma sektora odbrane i sigurnosti*

Saradnja na polju reformi odbrane i sigurnosti bila je krucijalna za transformaciju koja je u toku i za ukrajinski sigurnosni položaj, te ostaje esencijalni dio njene demokratske tranzicije. Od stjecanja nezavisnosti 1991. god. i nasljeđivanja značajnog dijela oružanih snaga bivšeg Sovjetskog saveza, Ukrajina je bila u procesu uspostavljanja, a potom reformiranja oružanih snaga i ostalih dijelova svojih sigurnosnih struktura sa ciljem da ih dovede u ravan sa zahtjevima promijenjenog sigurnosnog okruženja, demokratskih uvjeta i raspoloživih resursa. Tražila je NATO-ovu podršku u pomoći transformacije masovno regrutovanih snaga u manje, profesionalnije, mobilnije naoružane snage sposobne da zadovolje svoje sigurnosne potrebe, kao i za aktivno doprinošenje evropskoj stabilnosti i sigurnosti. Prioriteti NATO-a u ovom kontekstu su jačanje demokratske i civilne kontrole ukrajinskih naoružanih snaga i poboljšanje njihove interoperabilnosti sa NATO snagama. Prepoznajući važnost ovog procesa, NATO je proširio praktičnu asistenciju u upravljanju reformama sektora odbrane i sigurnosti. NATO-ukrajinska zajednička radna grupa za reformu odbrane (JWGDR) primarni je fokus za saradnju u reformi sektora odbrane i sigurnosti. Ona je uspostavljena 1998. god., pod pokroviteljstvom NATO-ukrajinske komisije, da sprovodi inicijative na polju civilno-vojnih relacija, demokratske kontrole oružanih snaga, planiranja odbrane, politike, strategije i koncepata nacionalne sigurnosti. Sve zemlje članice NATO-a i Ukrajina predstavljene su na godišnjim sastancima JWGDR na višem nivou, pod kopredsjedavanjem asistenta generalnog sekretara NATO-a za odbrambenu politiku i planiranje, i pomoćnog sekretara ukrajinskog Vijeća za nacionalnu sigurnost i odbranu, okupljajući zajedno visokorangirane zvaničnike iz NATO zemalja članica i Ukrajine. Jednom godišnje, JWGDR organizira neformalne konsultacije na visokom nivou o reformi odbrane i odbrambene politike, uključujući ministre odbrane NATO-a i Ukrajine, kao i ključne eksperte za odbranu i sigurnost.

JWGDR predlaže Ukrajini da uči iz iskustava i ekspertiza NATO zemalja i služi kao kanal za pružanje pomoći. Također obezbjeđuje institucionalnu osnovu za saradnju sa ministarstvima i agencijama angažiranim u podržavanju reformi

sektora odbrane i sigurnosti u Ukrajini. Ključni aspekti saradnje uključivali su pomaganje Ukrajini u razvoju novog sigurnosnog koncepta i vojne doktrine, kao i pružanje podrške za planiranje budžeta odbrane, smanjenje i konverziju vojske, uspostavljanje rapidnih snaga za reakciju, profesionalizaciju oružanih snaga i završetak i sprovedbu sveobuhvatne revizije odbrane.

JWGDR je pokrenuo nekoliko inicijativa sa ciljem podržavanja transformacije ukrajinskog sigurnosnog položaja, uključujući upotrebu PfP Procesu planiranja i revizije (PARP) u podršci reformi individualnih komponenti ukrajinskog sigurnosnog sektora, dio asistencije u upravljanju procesom revizije odbrane, organizaciju okruglih stolova sa ukrajinskim Parlamentom (Verkhovna Rada), sa učešćem NATO eksperata i predstavnika Parlamentarne skupštine NATO-a, o temama vezanim za zakonodavne programe ukrajinskog Parlamenta, podršku naporima da ojačaju ulogu civila u Ministarstvu odbrane i uspostavljanje efikasne organizacije odbrane, ugovaranje sastanaka kako bi se uskladila bilateralna pomoć Ukrajini, i razne forme saradnje sa Graničnom gardom Ukrajine, Ministarstvom unutarnjih poslova i Ministarstvom za vanredne prilike. Aktivnosti prema tome nisu ograničene samo na oružane snage ili Ministarstvo odbrane nego imaju za cilj da osiguraju podršku te reforme poduzete u svim institucijama sektora sigurnosti.

Učešće Ukrajine u ostalim PfP aktivnostima, kroz godišnji program individualnog partnerstva ostaje i u 2005. godini, pa se očekuje da će se uključiti u okvirno 400 aktivnosti, uključujući jezičku obuku, vojne vježbe i razmatranje operativnih koncepta.

Potrebna asistencija u sprovođenju projekata demilitarizacije kanalisana je kroz PfP povjerenički fond, koji dopušta individualnim NATO zemljama da skupe dobrovoljne finansijske priloge kako bi povećale njihov kolektivni utjecaj na proces demilitarizacije. Prvi takav projekt koji je sprovela Agencija za održavanje i nabavku NATO-a (NAMSA) kao izvršna agencija, rezultirao je sigurnim uništavanjem 400.000 mina i bio je prvi korak u uništavanju ukrajinskih zaliha od skoro sedam miliona protivpješadijskih mina.

Ovaj projekt vodila je Kanada, podržana finansijskim doprinosima iz Mađarske, Poljske i Holandije. Drugi PfP projekt povjereničkog fonda za uništavanje 133.000 tona

konvencionalne municije, 1.5 miliona malog oružja i ostalog oružja bio je pokrenut 2005. godine. Prva trogodišnja faza projekta, koja će se sporovoditi tokom dvanaest godina, bit će pod vodstvom Sjedinjenih Država. Bit će to najveći projekt takve vrste ikada poduzet po pitanju demilitarizacije.

2.21.7. *Ekonomski aspekti odbrane*

Saradnja sa Ukrajinom na ekonomskim aspektima odbrane ima dvije glavne osobine: aktivnosti dodatnog treniranja i institucionalni dijalog, fokusirajući se na pitanja vezana za ekonomiju odbrane, ekonomsku sigurnost i ekonomske aspekte restrukturiranja odbrambene industrije i evroatlantsku integraciju.

Kao dio dijaloga u ovoj oblasti, razmjene iskustava promoviraju se uz pomoć eksperata na sigurnosnim aspektima ekonomskih razvoja, uključujući budžete odbrane, menadžment odbrambenih resursa i njihovu vezu sa makroekonomijom i restrukturiranjem u sektoru odbrane. Osim toga, organizirani su i kursevi iz ekonomije odbrane – koji pokrivaju cijeli proces planiranja budžeta od finansijskog planiranja do finansijske kontrole.

Upravljanje ekonomskim i socijalnim posljedicama reforme odbrane ključno je polje saradnje. Po sporazumu sa Ukrajinskim nacionalnim centrom za saradnju, koji je odgovoran za socijalnu adaptaciju otpuštenih vojnih lica, NATO finansira i održava kurseve jezika i kurseve iz menadžmenta u Ukrajini. NATO je udvostručio resurse posvećene saradnji na ovom polju, nakon pokretanja intenziviranog dijaloga sa Ukrajinom.

2.21.8. *Vojna saradnja*

Saradnja između ukrajinske vojske i NATO-a razvijena je u okviru NATO-ukrajinskog radnog plana za vojsku pod pokroviteljstvom Vojnog komiteta sa Ukrajinom. Ključni fokus jeste pomoć Ukrajini u sprovedbi reformskih ciljeva u odbrani, dopunjavajući rad sproveden pod JWGDR, na vojnoj ekspertizi.

Vojni personal NATO-a uzeo je vodstvo u razvijanju zakonskog okvira koji bi omogućio NATO-u i Ukrajini da dalje

razvijaju operativnu saradnju. Ovo uključuje PpP Sporazum o statusu snaga (SOFA) i njegove dodatne protokole, ratificirane 1. marta 2000. od ukrajinskog Parlamenta, a stupio je na snagu 26. maja 2000. Ovim sporazumom učesnici u PpP aktivnostima imaju olakšice koje se tiču pasoških i viznih regulacija i imigracione inspekcije prilikom ulaska ili napuštanja teritorije zemlje primaoca i time olakšava ukrajinsko učešće u PpP vojnim vježbama. Memorandum razumijevanja o podršci zemlje domaćina, ratificiran u martu 2004, određuje mjere civilne i vojne pomoći savezničkim snagama smještenim na ili u tranzitu kroz ukrajinsku teritoriju u vrijeme mira, kriza ili rata. Memorandum razumijevanja na strateškim zračnim mostovima potpisan je u junu 2004.

Veliki broj PpP aktivnosti i vojnih vježbi, koje se ponekad izvode u Ukrajini, dopušta vojnom osoblju da trenira za mirovne operacije podrške i stječe iskustvo iz prve ruke radeći sa snagama iz NATO zemalja i ostalih partnera. Viši ukrajinski oficiri redovno učestvuju u kursovima pri NATO-ovom koledžu odbrane u Rimu (Italija) i NATO-ovoj školi u Oberammergau (Njemačka). Kontakti sa ovim ustanovama bili su instrumenti u postavljanju novih multinacionalnih fakulteta pri ukrajinskoj Akademiji odbrane.

2.21.9. *Saradnja u naoružanju*

Tehnička saradnja između Ukrajine i NATO-a, na polju naoružanja fokusira se na povećanje interoperabilnosti između sistema odbrane kako bi olakšali ukrajinske doprinose zajedničkim operacijama mirovne podrške. Saradnja u ovom polju počinje kada je Ukrajina pristupila PpP programu i počela participirati u sve većem broju naoružanih grupa koje se susreću pod pokroviteljstvom Konferencije direktora nacionalnog naoružanja (CNAD) – višeg NATO tijela koje identificira prilike za saradnju između zemalja u procesima nabavke odbrambene opreme, fokusirajući se posebno na tehničke standarde. Zajednička radna grupa o naoružavanju, koja se prvi put susrela u martu 2004. podržava daljni razvoj saradnje na ovom polju.

2.21.10. Planiranje za civilne vanredne prilike

Ukrajinski zapadni regioni veoma su podložni velikim poplavama; NATO zemlje i ostali partneri pružili su pomoć nakon ozbiljnih poplava u 1995, 1998. i 2001. godini. Od 1997. u skladu sa Memorandumom o razumijevanju za civilno planiranje vanrednih prilika i pripravnosti za katastrofe, ključni fokus saradnje bila je pomoć Ukrajini da se bolje pripremi za takve nepogode i da djelotvornije upravlja njihovim posljedicama. PfP vježbe, uključujući onu održanu u ukrajinskom Transkarpatskom regionu u septembru 2000, pomažu u testiranju procedura pomoći u vanrednim prilikama. Projekt je pokrenut 2001. godine, uključujući i susjedne zemlje, sa ciljem razvijanja djelotvornog sistema upozorenja od poplava i sistem reagovanja za područje rijeke Tisze. PfP vježbe također pomažu razvoju planova i djelotvornih kapaciteta za reagovanje u vanrednim prilikama, te u bavljenju ostalim prirodnim katastrofama poput sniježnih lavina i zemljotresa, nesreća uzrokovanih ljudskim faktorom ili terorističkih napada uključujući izlivanje otrova ili hemijskih, bioloških, radioloških ili nuklearnih sredstava.

2.21.11. Nauka i ekološka pitanja

Ukrajinsko učešće u naučnim programima NATO-a počelo je 1991. godine i od tada je unaprijeđeno osnivanjem Zajedničke radne grupe o naučnoj i ekološkoj saradnji. Tokom godina, Ukrajina je druga zemlja poslije Rusije u smislu beneficija od NATO grantova za naučnu kolaboraciju. Osim primjene nauke u odbrani protiv terorizma i od novih prijetnji, u skladu sa novim smjerom NATO naučnog programa, ukrajinska prioritetna polja za saradnju uključuju informatičke tehnologije, organsku biologiju i biotehnologiju, nove materijale, zaštitu okoliša i racionalnu upotrebu prirodnih resursa. Ekološka saradnja fokusira se posebno na probleme ekologije vezane za odbranu. NATO je također sponzorirao nekoliko projekata kako bi obezbijedio osnovnu infrastrukturu za kompjutersko umrežavanje ukrajinskih istraživačkih zajednica kako bi olakšao njihov pristup internetu.

2.21.12. Informisanje javnosti

Kako se proces intenziviranog dijaloga napreduje, od velikog značaja za ukrajinsku administraciju bit će da uvjeri ukrajinski narod da je ambiciozni program reforme i aspiracije za članstvo u NATO-u, u interesu zemlje. Jasno je da je veliki dio ukrajinske javnosti i dalje sumnjičav prema NATO-u, pa Alijansu dovode u vezu sa stereotipima Hladnog rata. Saveznici su ponudili, kao dio kratkoročnih akcija dogovorenih u Vilnusu, saradnju sa ukrajinskim autoritetima na podizanju svijesti o tome šta je NATO danas i u boljem objašnjavanju NATO-ukrajinskih odnosa. Podsticanje javnosti da Alijansu gledaju iz nove perspektive, pomoći će u shvatanju da se NATO transformirao od kraja Hladnog rata i da je razvio nova partnerstva kroz cijelo evroatlantsko područje, kako bi odgovorio na nove sigurnosne izazove, uključujući strateški odnosa sa Rusijom. Ukrajinska javnost također treba biti svjesnija modela dijaloga i praktičnu, međusobno korisnu saradnju između NATO-a i Ukrajine, koja je dobro uspostavljena na širokom dijapazonu područja tokom posljednje dekade. Ovo podijeljeno iskustvo saradnje pružit će solidan temelj za daljnje produbljivanje NATO-ukrajinskih odnosa u godinama koje slijede.

2.22. SARADNJA SA ZEMLJAMA MEDITERANSKOG REGIONA I REGIONA SREDNJEG ISTOKA

Tokom proteklih godina, NATO je uspostavio blisku sigurnosnu saradnju sa zemljama Mediterana i Srednjeg istoka. Ovo predstavlja zaokret prioriteta Alijanse ka većoj uključenosti u ovim strateški važnim regionima svijeta, čija je sigurnost i stabilnost usko povezana sa evroatlantskom sigurnošću.

Nastojanja za intenziviranje dijaloga i saradnje sa zemljama u ovim regionima, izgrađena su na dvije ključne odluke donesene na Istanbulsom samitu u junu 2004. godine. Zemlje koje učestvuju u NATO-mediteranskom dijalogu, pokrenutom deset godina ranije, pozvane su da uspostave ambicioznija i šira partnerstva. Paralelno s tim, nova, ali i komplementarna Istanbulska inicijativa saradnje pokrenuta je da dosegne zainteresirane zemlje u širem regionu Srednjeg istoka sa ciljem da unaprijede sigurnost i stabilnost uspostavljanjem međusobno korisnih bilateralnih odnosa.

Izgradnja mostova sa regionom Mediterana i regionom Srednjeg istoka isto je tako važna za NATO kao što je bilo prevazilaženje naslijeđene podjele Istok-Zapad 1990-ih. godina. Izazovi su drugačiji i istovremeno kompleksni. Kao što je bio slučaj tada, veliki napor potrebno je uložiti u prevazilaženju predrasuda, borbi protiv različitih percepcija i izgradnji povjerenja i razumijevanja.

2.22.1. Značaj sigurnosti i stabilnosti u ovim regijama

Postoji nekoliko razloga zašto je za NATO važno promoviranje dijaloga i osiguravanje stabilnosti i sigurnosti u Sjevernoj Africi i Srednjem istoku. Osnovni razlog jeste da su brojni današnji sigurnosni izazovi – terorizam, proliferacija oružja za masovno uništenje, propadanje država i transnacionalni organizirani kriminal - zajednički za Južnu Afriku i Srednji istok, kao i za države članice NATO-a. Posljedično, takvi izazovi zahtijevaju zajedničke odgovore. Osim toga, odgovarajući na ove izazove, NATO je sve više uključen u područja izvan Evrope uključujući operaciju sigurnosne pomoći

Afganistanu, pomorske antiterorističke operacije u Mediteranu i misiji obuke u Iraku. Važno je razmatrati ovakve razvoje situacija sa zemljama u regionu Mediterana i Srednjeg istoka. Mogućnost nestabilnosti u ovim regionima poput neriješenih političkih, socijalnih i ekonomskih pitanja, također predstavljaju razlog za zabrinutost. Na Bliskom Istoku, izraelsko-palestinski konflikt ostaje i dalje glavni izvor tenzija. Progres prema trajnom i sveobuhvatnom rješavanju ovih konflikata trebao bi biti prioritet zemalja u regionu kao i za međunarodnu zajednicu u cjelini.

Dok NATO, kao takav, nije uključen u mirovni proces na Bliskom Istoku, Saveznici podržavaju ciljeve mape puta – inicijative koja ukazuje na korake koje treba poduzeti u pravcu trajnog rješenja konflikta, koju su sponzorirale dvije strane, Rusija i Sjedinjene Američke Države i Evropska unija i Ujedinjene nacije.

Energetska sigurnost je također jedan od problema, obzirom da čak 65 posto evropskog uvoza nafte i prirodnog gasa prolazi kroz Mediteran. Sigurno i stabilno okruženje u mediteranskom regionu važno je ne samo za zapadne uvozne zemlje nego i za energentske proizvođače u regionu i za zemlje kroz koje se prevoze nafta i gas.

2.22.2. *Mediteranski dijalog*

Mediteranski dijalog pokrenuo je NATO 1994. godine da bi doprinio regionalnoj sigurnosti i stabilnosti, postizanju boljeg razumijevanja, uspostavljanju dijaloga i odbacivanju pogrešnog shvatanja politike Alijanse. Tokom godina, broj zemalja učesnica dijaloga se povećao: Egipat, Izrael, Mauritanija, Maroko i Tunis pristupili su 1994. godine, uslijedio je Jordan u 1995.godini i Alžir u 2000. godini.

Dijalog reflektira gledište Alijanse da je sigurnost Evrope blisko vezana za sigurnost i stabilnost Mediterana. Dijalog postaje integralni dio NATO adaptacije na posthladnoratovsko okruženje i predstavlja važnu komponentu politike i kooperacije Alijanse.

Inicijalno, NATO je želio kreirati forum za izgradnju povjerenja i transparentnosti, u kojem bi saveznici učili više o sigurnosnim izazovima zemalja učesnica u dijalogu i u NATO smjernicama. Od tada, političke diskusije postaju učestalije i

intenzivnije, a dijalog dobiva višu strukturu i više prilika za konkretniju saradnju.

Pokretanje Mediteranskog dijaloga i njegov budući razvoj su bazirani na važnim principima:

- Izgradnja dijaloga uspostavljena je na zajedničkom interesu. Ovo obuhvata uvažavanje specifičnih regionalnih, kulturalnih i političkih prilika svakog pojedinačnog mediteranskog partnera i uzima u obzir ove faktore u kontekstu dijaloga. Jasno je postavljeno da se dijalog može shvatati kao dvosmjerna ulica, sa zemljama partnerima koje participiraju kao dioničari u pokušajima saradnje. Osim toga, dijalog se gradi na postignutim iskustvima i dodatnim vrijednostima koje rezultiraju iz razvoja ostalih NATO partnerstava.
- Dijalog je progresivan u smislu participacije i suštine. Ova fleksibilnost dopustila je povećanje broja partnera dijaloga i evoluciju sadržaja dijaloga tokom vremena.
- Svim mediteranskim partnerima ponuđene su kooperativne aktivnosti i diskusije sa NATO-om na istoj osnovi. Zemlje dijaloga slobodne su u izboru dometa i intenziteta njihovog učešća, dopuštajući određeni stepen vlastite diferencijacije. Ovaj ne diskriminirajući okvir esencijalna je crta dijaloga i bio je ključ njegovog razvoja.
- Dijalog je usmjeren na pojačavanje i dopunjavanje ostalih međunarodnih napora poput Barselonskog procesa EU (Euro-mediteransko partnerstvo) i Mediteranske inicijative Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi.

Dijalog ima političku i praktičnu dimenziju.

2.22.3. *Politička dimenzija*

Politička dimenzija dijaloga sastoji se od redovnih bilateralnih sastanaka, uključujući pojedinačne zemlje učesnice u dijalogu i zemlje članice NATO-a, kao i multilateralnih sastanaka koji uključuju svih sedam participanata dijaloga u zajedničkim susretima sa NATO članicama. (Unutar NATO-a bilateralni sastanci se imenuju kao "NATO + 1", dok se oni koji obuhvataju sve participante zovu "NATO + 7" sastanci).

Političke konsultacije sa pojedinačnim zemljama učesnicama održavaju se godišnje na ambadorskom i na radnom nivou. Ove diskusije pružaju priliku za razmjenu mišljenja brojnim pitanjima relevantnim za sigurnosnu situaciju u Mediteranu, kao i na pitanjima daljnjeg razvoja dimenzija političke i praktične saradnje zemalja učesnica dijaloga. Istanbulska odluka da se napravi ambiciozniji i prošireni okvir za mediteranski dijalog traži povećanje političkog dijaloga, uključujući organizaciju ministarskih sastanaka i mogućnost usvajanja, u što je moguće kraćem vremenu, zajedničke političke deklaracije. Ministri za vanjske poslove NATO-a i njihove kolege iz zemalja Mediteranskog dijaloga, 8. decembra 2004. godine, prvi put stajališta se susreću na ministarskom nivou, na radnoj večeri održanoj povodom desete godišnjice dijaloga.

Ovaj sastanak naglasio je zajedničko gledište između zemalja učesnika s naglaskom na potrebu povećanja javne diplomacije u cilju izgradnje pozitivnijeg imidža, većeg pouzdanja i povjerenja, te boljeg razumijevanja NATO politike i ciljeva između zemalja regiona. Kao dio ovog procesa i reflektirajući novu dinamiku u dijalogu, generalni sekretar NATO-a susreo se sa čelnicima država i vlada i ključnim ministrima u seriji posjeta zemljama učesnicama u dijalogu krajem 2004, kao i na početku 2005. godine.

2.22.4. *Praktična dimenzija*

Mediteranski dijalog također, nastoji iznaći praktična rješenja saradnje. Od 1997. godine godišnji program rada uspostavljen je obuhvatajući seminare, radionice i ostale praktične aktivnosti. Radni program proširen je aktivnostima, pokrivajući 21 polje saradnje, posebno na poljima informacija, nauke i ekologije, planiranja za civilna vanredna stanja, krizni menadžment, politike i strategije odbrane, graničnu sigurnost, malo i lahko naoružanje, humanitarne akcije protiv mina, reforme odbrane, kao i konsultacije o terorizmu i proliferaciji oružja za masovno uništenje.

Vojna dimenzija godišnjeg programa rada zahtijeva pozive zemljama dijaloga da posmatraju i učestvuju u vojnim vježbama NATO programa PfP i NATO-a, prisustvuju kursevima i ostalim NATO akademskim aktivnostima poput škole u

Oberammergau (Njemačka) i NATO koledžu za odbranu u Rimu (Italija), kao i da posjećuju ostala NATO vojna tijela.

Vojni program, osim toga, uključuje posjete lukama NATO-ovih stalnih mornaričkih snaga, obuku trenera koju vrše mobilni timovi za obuku i posjete NATO eksperata sa ciljem procijene mogućnosti daljnje saradnje na vojnom polju. Konsultativni sastanci vojnim programima koji uključuju vojne predstavnike iz NATO-a i sedam zemalja Mediteranskog dijaloga održavaju se dva puta godišnje. U ranoj manifestaciji unaprijeđenog dijaloga, prvi formalni susret Vojnog komiteta NATO-a na nivou šefova odbrambenog osoblja, sa učešćem sedam zemalja dijaloga, održao se u NATO štabu u Briselu u novembru 2004. godine. Diskusije su uključivale snažan fokus na potrebu za djelotvornim dijeljenjem antiterorističkih obavještajnih podataka i načine olakšavanja saradnje da bi se to postiglo. Praktična interakcija između NATO-a i zemalja Mediteranskog dijaloga dobro je utjelovljena u prošle i sadašnje doprinose koje su dali Egipat, Jordan i Maroko operacijama pod NATO vodstvom u okviru Snaga implementacije (IFOR) i Stabilizacijskih snaga (SFOR) u Bosni i Hercegovini i Snaga za Kosovo (KFOR).

2.22.5. Put prema istinskom partnerstvu

Mjere jačanja saradnje sa zemljama Mediteranskog dijaloga uvedene su na samitskom sastanku NATO-a u Vašingtonu (1999) i u Pragu (2002). Na Istanbulsom samitu 2004. godine, dijalog je pomjeren za jednu stepenicu naprijed sa ciljem uspostavljanja istinskog partnerstva.

Koristeći prednosti činjenice da su prilike za djelotvornu saradnju sa zemljama učesnicama u dijalogu povećane, saveznički lideri predlažu ambicioznije i prošireno partnerstvo. Ova odluka tražila je da se u obzir uzme interes zemalja dijaloga i gradnje na iskustvima i instrumentima razvijenim u ostalim partnerskim okvirima. Najvažniji ciljevi Mediteranskog dijaloga ostaju isti, ali je budući fokus na povećanju više praktične saradnje. Specifični ciljevi napravljeni su da bi povećali politički dijalog, postigli interoperabilnost (tj., da se poboljša sposobnost vojski zemalja dijaloga da rade sa snagama NATO-a), da doprinesu borbi protiv terorizma i da sarađuju na polju reforme odbrane. Prijedlozi trebaju proširiti i

ojačati praktičnu saradnju u brojnim poljima prioriteta, uključujući zajednički napor usmjeren prema boljem objašnjavanju transformacijskih i kooperacijskih napora NATO-a; promoviranju vojnih kooperativnih aktivnosti usmjerenih ka interoperabilnosti; poboljšanju opsega za participaciju snaga zemalja dijaloga u operacijama kriznog reagovanja pod NATO vodstvom, poput pomoći u katastrofama i humanitarnoj pomoći, potrage i spašavanje, operacije podrške miru; promoviranju demokratske kontrole oružanih snaga i olakšavanju transparentnosti u planiranju odbrane i planiranju budžeta; borbi protiv terorizma kroz djelotvornu razmjenu obavještajnih podataka i saradnju u kontekstu NATO-ovih pomorskih antiterorističkih mjera u Mediteranu; doprinos radu NATO-a glede prijetnji od oružja za masovno uništenje; promoviranju saradnje u sferi granične sigurnosti, naprimjer u vezi sa borbom protiv terorizma ili protiv proliferacije malog i lahkog oružja i ilegalne trgovine; i povećane saradnje na planiranju civilnih vanrednih stanja, uključujući mogućnost, u slučaju katastrofe u zemljama partnerima iz Mediterana, da zahtijevaju pomoć Evroatlantskog centra za koordinaciju reagovanja na katastrofe baziranog u NATO štabu.

Saradnja u brojnim drugim poljima također se sprovodi. Ona uključuju menadžment zračnog prostora, naoružavanja, konceptualne aspekte odbrane i sigurnosti, reformu i ekonomiju odbrane, naučna i ekološka pitanja, logistiku, medicinska pitanja, okeanografiju, standardizaciju, vježbe i obuku, vojnu edukaciju, treniranje i pitanja doktrine.

Povećana saradnja može uključiti povećanu upotrebu mehanizama poput povjereničkog fonda koji je pružao podršku za projekte poput uništavanja protivpješadijskih mina i ostale municije u jednom broju zemalja Partnerstva za mir, razvoj akcionih planova i pojedinačnih programa saradnje i većih mogućnosti za sudjelovanje u obrazovnim i programima obuke kao i u vježbama. Osim toga, potrebne su i odredbe za odgovarajuće zakonske i sigurnosne mjere i aranžmane koji olakšavaju puni udjel mediteranskih partnera u ovim povećanim aktivnostima.

2.23. ISTANBULSKA INICIJATIVA SARADNJE

U posebnom ali nadopunjujućem poduhvatu na samitskom susretu u junu 2004, Alijansa je pokrenula Istanbulsku inicijativu saradnje i pozvala zainteresirane zemlje u regionu Bliskog istoka da uzmu učešće, uključujući zemlje članice Vijeća saradnje u Zaljevu (Bahrain, Kuvajt, Katar, Oman, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati). Od njih, Bahrain, Kuvajt, Katar i Ujedinjeni Arapski Emirati prihvatili su poziv već sredinom 2005; Alijansa se nada da će i ostale zemlje uraditi isto. Cilj je gajiti međusobno korisne bilateralne odnose sa zemljama regiona, kao način za povećanje regionalne sigurnosti i stabilnosti, sa posebnim fokusom na praktičnu saradnju na polju odbrane i sigurnosti. Ključni su prioriteti borba protiv terorizma i suprotstavljanje proliferaciji oružja za masovno uništenje. Inicijativa dopunjava druge međunarodne procese i inicijative vezane za to područje, uključujući NATO-ov paralelan ali poseban Mediteranski dijalog, ali ih ne ponavlja niti traži kreiranje političke debate o pitanjima koja se prikladnije mogu razmatrati u drugim forumima.

Inicijativa je otvorena zainteresiranim zemljama regiona koje se slažu sa njenim ciljevima i koje žele razvijati i sprovoditi dogovorene radne planove reflektirajući njihove pojedinačne ideje i prijedloge. Kao i Mediteranski dijalog, inicijativa je bazirana na principu zajedničke svojine, što znači potpuno respektirajući međusobne interese NATO-a i zemalja učesnica, uzimajući u obzir njihovu raznolikost i specifične potrebe. Inicijativa će se fokusirati na praktičnu saradnju u poljima gdje NATO može "dodati vrijednost" – drugim riječima u poljima poput sigurnosti gdje snage i iskustvo NATO-a mogu koristiti u kreiranju prilika za doprinošenje dugoročnoj sigurnosti i stabilnosti u regionu kroz forme saradnje, koje van tog konteksta nisu na raspolaganju.

Praktična sprovedba ove inicijative bit će bazirana na specifičnim aktivnostima uključujući različite forme saradnje i pomoći, primjenom naučenih lekcija i odgovarajućih mehanizama i instrumenata iz ostalih NATO inicijativa uključujući Partnerstvo za mir i Mediteranski dijalog. Takve aktivnosti, skrojene prema pojedinačnim potrebama, mogu uključivati savjet o reformi odbrane, planiranje budžeta i civilno-vojne aktivnosti; vojna saradnja usmjerena je na

poboljšanje interoperabilnosti uključujući učešće u posebnim vježbama i programima edukacije i obuke; sudjelovanje u operacijama mirovne podrške pod NATO vodstvom; borbu protiv terorizma kroz razmjenu informacija i pomorsku saradnju, naprimjer; doprinošenje radu Alijanse na prijetnji od oružja za masovno uništenje; promoviranje saradnje u sferi granične sigurnosti, kao u borbi protiv terorizma ili suprotstavljanja proliferaciji malog i lakog oružja i ilegalne trgovine; saradnja u područjima vezanim za planiranje civilnih vanrednih stanja. NATO je izradio listu praktičnih aktivnosti u ovim prioritetnim poljima koja formiraju bazu za pojedinačne radne planove koje zainteresirane zemlje zajednički trebaju razviti i sprovesti.

Kao što je slučaj sa Mediteranskim dijalogom, temeljni zahtjev za uspjeh inicijative jeste razvoj vlasništva nad njenim ciljevima i aktivnostima od zemalja regiona. Prepoznajući ovaj zahtjev, NATO je izdao dokument u julu 2004. koji referira na potrebu jasnog razumijevanja NATO-a i ciljeva inicijative između vlada i javnog mnijenja u zemljama učesnicama. Ovim je predloženo da se uzmu u razmatranje zajednički naponi u javnoj diplomatiji i procesu redovnih konsultacija, kako bi se osiguralo da je stav participirajućih zemalja uzet u obzir u postepenom razvijanju i sprovođenju inicijative.

2.24. SARADNJA SA ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Konflikti i nestabilnost na Balkanu 1990-ih predstavljali su direktne izazove sigurnosnim interesima zemalja članica NATO-a kao i široj evropskoj sigurnosti i stabilnosti. Ovo je usmjerilo Alijansu da poduzme operacije podrške miru i operacije kriznog menadžmenta prvo u Bosni i Hercegovini, kasnije na Kosovu, a onda i u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji*.

Godine 1999. kriza na Kosovu usmjerila je međunarodnu zajednicu da preispita svoj angažman u regionu i da usvoji svobuhvatniji pristup izgradnje sigurnosti i stabilnosti. Ovo je manifestirano pokretanjem NATO-ove inicijative za jugoistočnu Evropu kao i Paktom stabilnosti za jugoistočnu Evropu.⁵ Od tada, uključenost NATO-a u izgradnji sigurnosti i stabilnosti u jugoistočnoj Evropi proširena je izvan mirovnih misija prema promoviranju sigurnosne saradnje u regionu.

2.24.1. Inicijativa jugoistočne Europe

NATO-ova Inicijativa jugoistočne Europe (SEEI) pokrenuta je na Vašingtonskom samitu u aprilu 1999. radi promoviranja regionalne saradnje i dugoročne sigurnosti i stabilnosti u regionu. Inicijativa je bazirana na četiri osnove: konsultativni forum o sigurnosnim pitanjima jugoistočne Evrope, *ad hoc* radna grupa (AHWG) o regionalnoj saradnji u jugoistočnoj Evropi pod pokroviteljstvom Evroatlantskog partnerskog vijeća (EAPC), radni instrumenti Partnerstva za mir (PfP) i ciljani programi sigurnosne saradnje za zemlje u regionu.

Konsultativni forum inicijalno se sastao na samitskom nivou na marginama Vašingtonskog samita a zatim se sastao na ambadorskom nivou pri NATO-ovom štabu. Trenutno uključuje NATO zemlje, četiri zemlje partnere iz jugoistočne

⁵ Pakt stabilnosti inicirala je Evropska unija u maju 1999. Formalno je usvojen na međunarodnoj konferenciji održanoj u Cologne (Njemačka) 10. juna 1999. i stavljen pod pokroviteljstvo Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi. Dizajniran je da doprinosi trajnom miru, prosperitetu i stabilnosti u jugoistočnoj Evropi kroz koherentnu i koordiniranu akciju, okupljajući zemlje regiona i ostale zainteresirane zemlje i organizacije sa sposobnostima da doprinose krajnjem cilju. Pakt uspostavlja specifične mehanizme kako bi koordinirao zajedničke akcije.

Evrope (Albanija, Hrvatska, Moldavija i Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija*), Bosnu i Hercegovinu i Srbiju i Crnu Goru, koje još nisu dio EAPC-a ili Partnerstva za mir.

EAPC-AHWG je identificirao ideje za promociju regionalne saradnje koje će se dalje razvijati. Ove ideje bile su inkorporirane u set aktivnosti modeliranih na sprovedenim aktivnostima pod NATO Programom PfP-a.

Metodologija PfP inicijative odredila je brojna pitanja značajna za jugoistočnu Evropu, uključujući transparentnost u planiranju odbrane, kriznog menadžmenta i menadžmenta odbrane. Aktivnosti poput radionica na ove teme projektovane su kako bi imale fokus na cjelokupni region. Neke od njih vodile su zemlje učesnice u regionu, olakšane od NATO-a, a druge je vodio sam NATO. S namjerom da nadopunjuju jedna drugu, one pomažu promoviranju stabilnosti kroz regionalnu saradnju i integraciju.

Upravna grupa za sigurnosnu saradnju u jugoistočnoj Evropi (SEEGROUP) bila je uspostavljena da koordinira regionalnim projektima. SEEGROUP se sastaje redovno u NATO štabu u Briselu i sve se više fokusira na proširenje uloge zemalja učesnica u menadžmentu regionalnih projekata i na sprovođenju godišnjeg akcionog plana. Projekti uključuju komparativne studije nacionalnih strategija odbrane zemalja u regionu (SEESTUDY); razmjenu političko-vojnih i ostalih ranih upozorenja, prevenciju konflikata i informacije kriznog menadžmenta (SECHANGE); rad na redukciji proliferacije i poboljšanoj kontroli malog i lakoh oružja; menadžment granice i sigurnost; podrška reformama odbrane; poboljšanja saradnja u povećanju antiterorističkih sposobnosti (SEEPRO); aktivnosti planiranja civilnih vanrednih stanja; i podsticanje pristupa uspostavljanja centra za razmjenu informacija vezanih za sigurnost.

Bosna i Hercegovina i Srbija i Crna Gora izrazile su želju da pristupe Partnerstvu za mir. NATO je spreman dočekati ih kao zemlje partnere kada ispune broj uvjeta, koji uključuju potpunu saradnju sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju - posebno hapšenje i isporučivanje Tribunalu osoba optuženih za ratne zločine - i ključne reforme odbrane. Da bi pomogli ovim zemljama da sprovedu neophodne reforme, specijalni program sigurnosne saradnje sa Bosnom i Hercegovinom pokrenut je 1997. godine, a serija "Mjera

saradnje sa Srbijom i Crnom Gorom" uvedena je u junu 2004. i skrojeni program saradnje lansiran je u junu 2004. godine.

Osim toga, NATO pruža savjet i ekspertizu na dodatnim treninzima vojnih oficira otpuštenih u sklopu reforme strukture snaga u zemljama partnerima regiona. Ovo ima formu NATO projekta, koji se sprovodi u okviru Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu u saradnji sa Svjetskom bankom i ostalim donatorima. Do sredine 2002. godine, preko 5.000 vojnih oficira koristilo je prednosti programa dodatnog treniranja. Proces je onda proširen na ostale zemlje zapadnog Balkana, na primjer Albaniju, Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru, i Bivšu Jugoslavensku Republiku Makedoniju.* Ovo je pružalo priliku novim članicama NATO-a koje su imale koristi od ovih projekata da postanu eksperti za druge zemlje partnere. Također je bio iniciran rad na zatvaranju vojnih lokacija u jugoistočnoj Evropi i njihova konverzija na civilnu upotrebu.

2.25. NATO I ODNOS SA EU

2.25.1. *Strateško partnerstvo između NATO-a i Evropske unije*

I NATO i Evropska unija (EU) od svojih početaka doprinosili su održavanju i jačanju sigurnosti i stabilnosti u zapadnoj Evropi. NATO je sprovodio ovaj cilj kao jaka i odbrambena politička i vojna alijansa i od kraja Hladnog rata, proširuje sigurnost na šire evroatlantsko područje, putem povećanja svog članstva i putem razvijanja ostalih partnerstava. Evropska unija stvorila je pojačanu stabilnost putem promoviranja progresivne ekonomske i političke integracije, inicijalno između zapadnoevropskih zemalja, a zatim putem prihvatanja novih zemalja članica. Kao posljedica ovih procesa proširenja u obje organizacije povećani broj evropskih zemalja postaje dio matične struje evropskog političkog i ekonomskog razvoja i mnoge od tih zemalja članice su obje organizacije.

Sve do 2000. godine nije postojao formalni odnos između NATO-a i Evropske unije. Prije toga, tokom 1990-ih Zapadnoevropska unija (WEU) djelovala je kao posrednik za saradnju između NATO-a i evropskih zemalja koje su tražile da grade jači evropski sigurnosni i odbrambeni identitet unutar NATO-a.

Situacija se temeljito mijenja u 1999. god., kada su u pozadini konflikta na Balkanu, EU lideri odlučili da razviju evropsku sigurnosnu i odbrambenu politiku unutar same Evropske unije, u saradnji sa NATO-om, te da preuzmu odgovornosti za većinu funkcija koje je sprovodila Zapadnoevropska unija. Slijedeće godine, NATO i Evropska unija počinju raditi zajedno na razvoju okvira za saradnju i konsultacije. Ovo je dovelo do razvoja strateškog partnerstva (NATO-EU Deklaracija o evropskoj sigurnosti i politici odbrane - ESDP) između dviju organizacija i sporazuma Berlin plus aranžmana, koji osigurava pristup NATO-ovim kolektivnim dobrima i sposobnostima za vojne operacije pod vodstvom Evropske unije. Ovakav razvoj postavlja osnovu za NATO-EU saradnju u sferi kriznog menadžmenta na zapadnom Balkanu kao i za razvoj saradnje po drugim pitanjima.

2.25.2. *Razvoj NATO-EU odnosa u periodu Hladnog rata*

Uprkos podijeljenim ciljevima i zajedničkim interesima u mnogim sferama, paralelan razvoj NATO-a i Evropske unije kroz period Hladnog rata okarakterisan je jasnim razdvajanjem uloga i odgovornosti, kao i odsustvom formalnih i neformalnih institucionalnih kontakata između njih. Dok je strukturalna osnova za specifičnu evropsku ulogu u sigurnosti i odbrani postojala u formi Zapadnoevropske unije, osnovane 1948. godine u praktične svrhe, Zapadnoevropska sigurnost sačuvana je isključivo zahvaljujući NATO-u. Zapadnoevropska unija poduzima broj specifičnih zadataka, prvenstveno u vezi sa postratnim aranžmanima kontrole naoružanja u zapadnoj Evropi. Ipak, njena uloga bila je ograničena i njeno članstvo nije bilo identično onome Evropske unije. Imajući u vidu ovakvu pozadinu, kada su se pojavila pitanja o potrebi za pravičnijim dijeljenjem tereta evropske sigurnosti između dviju strana Atlantika, ona su raspravljana prvenstveno na bilateralnom, političkom nivou. Broj reprezentativnih inicijativa u dijelu evropskih zemalja članica NATO-a provedene su sa ciljem uvjeravanja Sjedinjenih Država o stupnju evropske posvećenosti sigurnosti i odbrani. Ipak, nije postojao nijedan multilateralni ili institucionalni aranžman za razvijanje nezavisnih struktura izvan okvira Alijanse.

2.25.3. *NATO-WEU saradnja i razvoj identiteta sigurnosti i odbrane unutar NATO-a*

U ranim 1990-im postalo je očigledno da evropske zemlje trebaju preuzeti veću odgovornost za njihovu zajedničku sigurnost i odbranu. Rebalans odnosa između Evrope i Sjeverne Amerike bilo je značajno iz dva razloga: prvo, da se izvrši preraspodjela ekonomskog tereta obezbjeđenja kontinuirane sigurnosti Evrope i drugo, osmisliti postepeno pojavljivanje unutar evropskih institucija jačeg, više integriranog evropskog političkog identiteta i uvjerenja mnogih članica EU da Evropa mora razviti sposobnosti da vojno djeluje u odgovarajućim okolnostima gdje NATO nije vojno angažiran.

Pojavljivanje ovih novih pristupa problemima evropske sigurnosti bila je pod velikim utjecajem konflikata u zapadnom Balkanu tokom 1990-ih. Nesposobnost Evrope da interveniše u sprečavanju ili rješavanju takvih konflikata, dovelo je do kolektivnog shvatanja da Evropska unija mora popraviti neravnotežu između svoje dalekosežne ekonomske snage i ograničenja na svojim političkim snagama. Mnogima je postalo očigledno da koordiniran diplomatski napor na zaustavljanju konflikta političkim sredstvima treba biti podržan, ako je potrebno, vojnim snagama. To je dovelo do toga da Evropska unija tokom 1990-ih radi na prevenciji konflikta i kriznom menadžmentu izvan njenih granica.

Važan korak u ovom pravcu poduzet je 1992. godine, sa Ugovorom iz Maastrichta, koji je obuhvatio i sporazum EU lidera o razvijanju zajedničke inozemne i sigurnosne politike (CFSP) "uključujući eventualno okvir politike zajedničke odbrane koja može vremenom dovesti do zajedničke odbrane". Kao integralni dio razvoja Evropske unije, od Zapadnoevropske unije zatraženo je da elaborira i sprovodi EU odluke i akcije sa odbrambenim implikacijama. Inicijativa da se razviju Evropske odbrambene sposobnosti kroz Zapadnoevropsku uniju kasnije je sprovedena na bazi EU Amsterdamskog ugovora iz 1997. godine. Ovaj ugovor, koji je stupio na snagu u maju 1999, inkorporirao je takozvane WEU Petersburg zadatke – humanitarne misije potrage i spašavanja, mirovne misije, zadatke kriznog menadžmenta uključujući učvršćivanja mira i ekološku zaštitu – pružajući osnovu za operativni razvoj zajedničke evropske odbrambene politike.

U istom vremenskom okviru odluka je donesena na NATO- samitskom susretu u Briselu, 1994. godine, da se razvije evropski identitet sigurnosti i odbrane unutar NATO-a. Ovo je dovelo do uvođenja praktičnih aranžmana koji su omogućili Alijansi da podrži evropske vojne operacije koje je poduzela Zapadnoevropska unija⁶. Odluke koje služe za jačanje ovog

⁶ Ovi aranžmani uključivali su nekoliko mjera koje su položene u finalnom saopštenju u junu 1996. One su uključivale raspoloživost Alijansinih sredstava za WEU, elaboraciju odgovarajućih multinacionalnih evropskih aranžmana komande unutar NATO-a za komandovanje i sprovođenje pod vodstvom WEU operacija i koncept Kombiniranih zajedničkih borbenih snaga, sa svrhom da osiguraju fleksibilnije snage koje se mogu rasporediti i koje su sposobne da odgovore na nove zahtjeve misija Alijanse kao i odvojive, ali ne i odvojene štabove koji bi mogli biti upotrebljeni od WEU.

razvoja donijela je Alijansa na sastancima ministara odbrane NATO-a u Berlinu i Briselu u junu 1996. godine i na Samitu NATO-a u Madridu 1997. godine.

Na ovaj način, Zapadnoevropska unija simultano je razvijana kao odbrambena komponenta Evropske unije i kao sredstvo jačanja evropskih stubova NATO-a. Evropske zemlje članice Alijanse prepoznale su da u procesu postizanja istinskih evropskih vojnih sposobnosti treba izbjeći nepotrebno dupliciranje komandnih struktura, planiranje kadrovske i vojne aktive i sposobnosti koje su već raspoložive unutar NATO-a. Osim toga, takav pristup služio bi jačanju evropskog doprinosa misijama i aktivnostima Alijanse, dok bi odgovarao i cilju Evropske unije za razvijanje zajedničke vanjske i sigurnosne politike kao i sveukupnoj potrebi za uravnoteženim transatlantskim partnerstvom.

Aranžmani sačinjeni za NATO-WEU saradnju od 1991. do 2000. godine, postavili su okvirni za sljedeći razvoj budućih NATO-EU odnosa. U praksi ti aranžmani projektovani su da osiguraju da, u slučaju krize u kojoj Alijansa odluči da ne učestvuje, a Zapadnoevropska unija odluči da to uradi, WEU bi mogla tražiti korištenje dobara Alijanse i kapaciteta za izvođenje operacije pod vlastitom političkom kontrolom i strateškom direkcijom.

Novi podsticaj za razvoj ovih odnosa pružen je na Britansko-francuskom samitskom susretu u St. Malou, u decembru 1998. godine. Francuska i Velika Britanija složile su se da Evropska unija "mora imati kapacitet za autonomnu akciju, podržanu od uvjerljivih vojnih snaga, načine da odluči da ih upotrijebi i spremnost da to učini, u cilju da odgovori na internacionalne krize". One su izdale zajedničku izjavu podvlačeći njihovu odlučnost da omoguće Evropskoj uniji da pruži konkretno izjašnjavanje o ovim ciljevima.

2.25.4. Transfer WEU odgovornosti na Evropsku uniju

U novoj klimi koja je preovladavala poslije Englesko-francuske inicijative, stvoreni su uvjeti za donošenje novih odluka. Na Vašingtonskom samitu u aprilu 1999. godine lideri NATO-a pozdravili su novi podstrek dat jačanju evropske

politike sigurnosti i odbrane, smatrajući da bi jača evropska uloga doprinijela vitalnosti Alijanse u 21. stoljeću. NATO lideri dalje iznose da bi, kako ovaj proces ide naprijed, NATO i Evropska unija trebali osigurati razvoj efikasnog međusobnog konsultiranja, saradnju i transparentnost, gradeći to na postojećim mehanizmima između NATO-a i Zapadnoevropske unije.

Osim toga, postavile su budući rad kako bi odredili broj principa za buduću saradnju sa Evropskom unijom i posebno, zadovoljavajuće rješavanje otvorenih pitanja. Ovo se odnosi posebno na tri pitanja koja su dokazano već dugo teško rješiva, a to su:

- načini osiguranja razvoja efikasne međusobne konsultacije, saradnje i transparentnosti između Evropske unije i Alijanse, bazirani na mehanizmima uspostavljenim između NATO-a i Zapadnoevropske unije;
- učešće evropskih saveznika koje nisu u EU u odlukama i operacijama koje bi mogla sprovesti Evropska unija; i
- praktični aranžmani za osiguranje EU pristupa NATO-ovim planskim sposobnostima i NATO-ovoj aktivni i kapacitetima.

Sastanak EU lidera u Kelnu u junu 1999. godine pozdravio je saopćenje sa samita u St. Malo-u i uzeo u obzir Amsterdamski ugovor koji je inkorporirao WEU Petersburg zadatke, dogovorene na konceptu i ciljevima evropske politike sigurnosti i odbrane (ESDP) za Evropsku uniju. Oni su odlučili "da daju EU načine i kapacitete da preuzme svoje odgovornosti u zajedničkoj evropskoj politici na sigurnosti i odbrani" i također su izrazili predanost da osiguraju razvoj međusobnih konsultacija, saradnje i transparentnosti sa NATO-om. Slična uvjeravanja ponuđena su na sastancima Evropskog vijeća, posebno u Helsinkiju (decembar 1999) i Nici (decembar 2000. godine).

Na Helsinškom sastanku Evropsko vijeće uspostavilo je "Glavne ciljeve" za države članice EU o razvoju vojnih sposobnosti za operacije kriznog menadžmenta. Cilj je bio omogućavanje Evropskoj uniji da do 2003. godine rasporedi i održi barem za jednu godinu vojne snage, do 60.000 vojnika, da poduzmu puni opseg Petersburg zadataka spomenutih u tekstu, u kontekstu vojnih operacija pod EU vodstvom u reagovanju na međunarodne krize, gdje NATO kao cjelina nije vojno angažiran. Pored toga, Evropska unija odlučila je

napraviti stalne političke i vojne strukture, uključujući Komitet za sigurnost i odbranu, Vojni komitet i vojno osoblje, kako bi osigurala neophodno političko usmjeravanje i stratešku direkciju za takve operacije. Uloga kriznog menadžmenta Zapadnoevropske unije, također je prenijeta na EU na Helsinškom susretu (odluka donijeta na susretu WEU Ministarskom vijeću u Marseju, decembra 2000. godine). Ostatak odgovornosti WEU-a ostaje nepromjenjen i sprovodi ga prilično reducirana formalna politička struktura i mali sekreterijat.

Građen na odlukama donesenim u Kelnu i Helsinkiju, ugovor iz Nice potpisan u decembru 2000. godine (koji je stupio na snagu u februaru 2003) osigurao je EU sa političkim okvirom za vojne operacije (ESDP) i trajnu političku i vojnu strukturu.

Krajem 2000. godine odnosi između NATO-a i EU dobivaju novu dimenziju sa formalnim prenosom odgovornosti za EU odluke i akcije koje imaju odbrambene implikacije, sa Zapadnoevropske unije na samu Evropsku uniju.

2.25.5. Put prema strateškom partnerstvu sa Evropskom unijom

Inicirani pregovori u septembru 2000. godine doveli su do razmjene pisama između generalanog sekretara NATO-a i Predsjedništva EU u januaru 2001. godine o definiranju polja saradnje i modaliteta "konsultacija i saradnje o zajedničkom interesu vezanom za sigurnost, odbranu i krizni menadžment, kako bi se na krize odgovorilo odgovarajućim vojnim reagovanjem i kako bi se osigurao djelotvoran krizni menadžment".

Razmjena pisama prouzrokovala je zajedničke susrete na različitim nivoima. Odlučeno je da se održavaju dva zajednička sastanka ministara vanjskih poslova NATO-EU svake godine i minimalno tri zajednička sastanka po semestru na ambadorskom nivou Sjevernoatlantskog vijeća i EU komiteta za politiku i sigurnost (poznati kao NAC-PSC sastanci). Pored toga, dva zajednička Vojna komiteta održala bi se svakog semestra, a sastanci između podređenih komiteta bili bi na rasporedu na redovnoj bazi.

Od tada, NAC-PSC sastanci postaju standardna karakteristika saradnje između dviju organizacija. Teroristički

napadi septembra 2001. godine u Sjedinjenim Državama pružili su daljnji podstrek ka povećanju saradnje. Već slijedećeg dana, generalni sekretar NATO-a učestvuje u razmatranju EU vijeća za opće poslove u analiziranju međunarodne situacije poslije napada. Nakon toga povećani su formalni kontakti i recipročno učešće u sastancima nakon toga je poraslo.

Na samitu u Pragu, u novembru 2002. godine, lideri NATO-a potvrdili su svoje opredjeljenje da povećaju NATO-EU saradnju, čija je djelotvornost već bila evidentna u zajedničkim pokušajima da ponovo uspostave mir i stvore uvjete za progres na Balkanu.

U NATO-EU Deklaraciji o ESDP izdatoj u decembru 2002. godine, dvije organizacije su "pozdravile strateško partnerstvo uspostavljeno između EU i NATO-a u kriznom menadžmentu, utemeljeno na zajedničkim vrijednostima, nedjeljivosti naše sigurnosti i naše odlučnosti da se obračunamo sa izazovima novog stoljeća". Nekoliko mjeseci poslije, NATO i Evropska unija dali su suštinu ovom strateškom partnerstvu i otvorili put za koordiniranu akciju dogovarajući seriju dokumenata koji su osiguravali razmjenu povjerljivih informacija i saradnju u kriznom menadžmentu, uključujući Berlin Plus aranžmane.

2.25.6. *Razvoj praktične NATO-EU saradnje, Berlin Plus aranžmani*

Berlin Plus aranžmani bazirani su na priznavanju da svaka zemlja koja je članica obiju organizacija ima samo jedan set snaga i ograničene odbrambene resurse kojima se mogu koristiti. Pod ovim okolnostima, te da bi se izbjeglo nepotrebno dupliciranje resursa, dogovoreno je da bi operacije koje vodi Evropska unija mogle imati koristi od NATO sredstava i sposobnosti.

Ustvari, ovi aranžmani omogućavaju NATO-u da podrži operacije pod EU vodstvom, u koje Alijansa kao cjelina nije uključena. Oni su olakšali transfer odgovornosti vojnih operacija od NATO-a na Evropsku uniju u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji* i u Bosni i Hercegovini.

Dogovoreni u martu 2003. godine ovi aranžmani koriste se kao Berlin Plus aranžmani, zato što su usvojeni na osnovu odluka donesenih u Berlinu 1996. godine, u kontekstu NATO-

WEU saradnje. Osnovne karakteristike Berlin Plus aranžmana sastoje se od slijedećih elemenata:

- osigurati EU pristup NATO-ovim planskim sposobnostima da doprinose vojnom planiranju za operacije pod EU vodstvom;
- pretpostavke raspoloživosti Evropskoj uniji identificiranih NATO sposobnosti i zajedničkih sredstava za upotrebu u operacijama pod EU vodstvom;
- identifikacija opsega evropskih komandnih opcija za operacije pod EU vodstvom, daljni razvoj uloge pomoćnika Vrhovnog savezničkog komandanta Evrope (DSACEUR) kako bi mogao preuzeti potpuno i djelotvorno evropske odgovornosti;
- daljna adaptacija NATO-ovog sistema planiranja odbrane kako bi sveobuhvatnije inkorporirao raspoloživost snaga za operacije pod vodstvom EU;
- NATO-EU sporazum koji pokriva razmjenu povjerljivih informacija po pravilima recipročne zaštite sigurnosti;
- procedure za distribuciju, nadzor, povrat i opoziv NATO sredstava i sposobnosti;
- NATO-EU konsultativni aranžmani u kontekstu operacija kriznog menadžmenta pod EU vodstvom koristeći NATO sredstva i kapacitete.

2.25.7. *Saradnja na zapadnom Balkanu*

Kriza u južnoj Srbiji i nestabilna politička situacija u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji* postala je fokus međunarodne zabrinutosti u 2001. godini. Serija zajedničkih posjeta regionu generalnog sekretara NATO-a i EU visokog predstavnika za zajedničku inozemnu i sigurnosnu politiku podvukle su jedinstvo svrhe i posvećenosti zajedničke za NATO i Evropsku uniju u vezi sa sigurnošću u regionu.

Tridesetog maja 2001. godine na prvom formalnom sastanku NATO-EU ministara vanjskih poslova u Budimpešti, generalni sekretar NATO-a i Predsjedništvo EU izdaju zajedničko saopćenje o zapadnom Balkanu. Kasnije se susreću u Briselu, u decembru 2001. godine i u Reykjaviku u maju 2002, da ponovo razmotre svoju sveukupnu saradnju. Podvukli su svoje trajno opredjeljenje za jačanje mirovnog procesa u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji* kao i drugdje u zapadnom Balkanu, te su reafirmisali njihovu predanost bliskim i transparentnim odnosima između dviju organizacija.

Saradnja na terenu pozitivno je doprinijela poboljšanju situacije u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji.* Od augusta 2001. do kraja marta 2003. godine NATO je pružao sigurnost za EU i OSCE posmatrače mirovnog plana, posredovanog uz podršku međunarodne zajednice u gradu Ohridu. Trideset prvog marta 2003. godine mirovna misija pod vodstvom NATO-a (Operacija žuta lisica) završena je i odgovornost za ovaj zadatak formalno je predana Evropskoj uniji, sa dopuštenjem vlade u Skoplju. Preimenovana u Operaciju Concordia, ovo je bila prva vojna operacija kriznog menadžmenta pod EU vodstvom. Poduzeta na bazi Berlin Plus aranžmana, obilježila je stvarni početak saradnje između NATO-a i EU u određivanju operativnih zadataka kriznog menadžmenta.

Dvadeset devetog jula 2003. godine NATO i Evropska unija formalno su se složili na "usklađenom pristupu sigurnosti i stabilnosti na zapadnom Balkanu", te dale nacrt njihovog strateškog pristupa regionalnim problemima. Obje organizacije izrazile su svoju odlučnost da nastave sa gradnjom na dostignućima zajedničkog rada kako bi dovele do završetka konflikta i doprinijele stabilizaciji cijelog regiona.

Na Istanbulskom samitu u junu 2004. godine u svijetlu pozitivne evolucije sigurnosne situacije u Bosni i Hercegovini, lideri Alijanse potvrdili su odluku o prekidanju NATO-ove mirovne operacije, koju je Alijansa vodila od 1996. i pozdravili su spremnost Evropske unije da preuzme odgovornosti za novu misiju, operacija Althea, baziranu na Berlin Plus aranžmanima. Bliska saradnja i koordinacija u planiranju i sprovođenju EU misije olakšana je postavljanjem zamjenika vrhovnog savezničkog komandanta Evrope (DSACEUR) kao operativnog komandanta EU.

NATO lideri naglasili su da će ipak ostati posvećeni stabilizaciji zemlje i da će održati vojnu prisutnost kroz NATO štab u Sarajevu. Ovaj štab primarno je odgovoran za osiguranje pomoći u procesu reforme odbrane i za ostale zadatke uključujući antiterorizam i podršku Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju.

Ceremonija koja je obilježila predaju primarnih odgovornosti za sigurnost u Bosni i Hercegovini od NATO-a Evropskoj uniji održana je u Sarajevu 2. decembra 2004. Novi štab NATO-a formalno je uspostavljen istog dana.

2.25.8. *Saradnja na drugim pitanjima*

Strateško partnerstvo također pokriva ostala pitanja od zajedničkog interesa. Ona uključuju usklađene napore za planiranje i razvoj vojnih sposobnosti. NATO eksperti pružili su vojni i tehnički savjet i za inicijalnu pripremu i za kasniju provedbu EU akcionog plana evropskih sposobnosti (ECAP), kreiranog u novembru 2001. ECAP ima za cilj da osigura snage i sposobnosti potrebne za ostvarenje EU glavnih ciljeva postavljenih u Helsinkiju 1999. godine. NATO-EU grupa za sposobnosti, uspostavljena u maju 2003, nastoji da se inicijative sposobnosti Alijanse i ECAP međusobno podržavaju, a osim toga ispituje odnose između NATO snaga reakcija i novokreirane EU borbene grupe, kao dio NATO-EU plana pod Berlin Plus aranžmanima.

EU jedinice za brzu reakciju, sastavljene od borbenih grupa, bile su dio novih ciljeva za 2010. godinu, najavljene u februaru 2004. Oni se trebaju u potpunosti razviti do 2007. godine. Glavni ciljevi, osim toga, doveli su do stvaranja EU Agencije za odbranu koja se fokusira na razvoj odbrambenih sposobnosti, istraživanje, nabavku i naoružanje.

Kroz razmjenu informacija o njihovim aktivnostima, konsultacije i kontakte na ekspertnom nivou i na nivou osoblja, te zajedničkim sastancima, NATO i Evropska unija također su pristupili zajedničkom radu u borbi protiv terorizma, proliferaciji oružja za masovno uništenje (WMD), rješavanjem situacije u Moldaviji, Mediteranskog pitanja i saradnje u Afganistanu. Dodatne sfere razmjene informacija i saradnje uključuju zaštitu civilnog stanovništva od hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih napada, kao i ostalih planiranja za civilna vanredna stanja i pitanja vezana za WMD. Saradnja može ponekad uključivati recipročno učešće u vježbama. Naprimjer, u novembru 2003. održana je prva zajednička vježba kriznog menadžmenta NATO-a i EU (CME/CMX 03). Bila je bazirana na opsegu postojećih aranžmana Berlin Plus aranžmana i koncentrisana na pitanje kako će EU planovi za predložene operacije pod vodstvom EU pribjeći sredstvima i kapacitetima NATO-a, gdje NATO kao cjelina nije angažiran.

2.26. VEZE SA OSTALIM MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA I NVO

2.26.1. Saradnja sa drugim međunarodnim organizacijama

NATO je odgovoran u produbljivanju svojih veza sa međunarodnim organizacijama, razmjenjivanju informacija i promoviranju efektivne akcije u oblastima od zajedničkih interesa. Primarni fokus je veza sa međunarodnim organizacijama, a tiče se saradnje sa Evropskom unijom, Ujedinjenim nacijama i Organizacijom za sigurnost i saradnju u Evropi, kao što je opisano u prethodnim poglavljima. Osim toga, NATO je angažovan i u različitim formama saradnje sa velikim brojem značajnih međunarodnih institucija.

2.26.2. Vijeće Europe

Vijeće Europe osnovano je 5. maja 1949. godine "za postizanje većeg jedinstva među svojim članicama u svrhu osiguravanja i realiziranja ideja i principa koji predstavljaju njihovo zajedničko nasljedstvo i koje omogućavaju njihov socijalni i ekonomski napredak". Krajnji cilj Vijeća Europe jeste da zadrži osnovne principe humanitarnih prava, pluralističke demokracije i vladavine prava, te poboljšanja kvalitete života evropskih građana.

NATO redovno dobija dokumente, izvještaje i zapise iz Vijeća Europe i stalno je informiran o različitim parlamentarnim zasjedanjima i izvještajima o predstojećim aktivnostima i događajima. Ishod različitih zasjedanja i izvještaja o pitanjima zajedničkih interesa prati NATO-ovo Međunarodno osoblje, te se informacije distribuiraju dalje odgovornim odjelima unutar organizacije.

2.26.3. *Međunarodna organizacija za migracije*

Međunarodna organizacija za migracije vodeća je međunarodna organizacija koja radi sa migrantima i vladama na problemima vezanim za migraciju. Posvećena je principima od kojih imaju koristi i migranti i zemlje u kojima žive. Osnovana 1951. godine sa zadatkom smještanja raseljenih lica u Evropi, izbjeglica i migranata, organizacija sada uključuje i razne aktivnosti koje se tiču menadžmenta migracije i drugih aktivnosti širom svijeta.

Sa uredima i operacijama na svakom kontinentu, organizacija pomaže vladama i civilnim društvima, naprimjer, u odgovoru na nagle tokove migracije, povratku izbjeglica i programima reintegracije, te pomoć migrantima na njihovom putu ka boljoj budućnosti. Osim toga, organizacija vrši i izvjesne mjere u borbi protiv trgovine ljudima.

Saradnja sa NATO-om značajna je na više polja kao npr. borba protiv trgovine ljudima, sigurnost granica i rekonstrukcija u postkonfliktnim regionima. Regije u kojima postoji veliki potencijal za saradnju uključuju Kavkaz i Centralnu Aziju.

Prvi formalni kontakti između ovih dviju organizacija ostvareni su na sastancima u septembru 2004.

2.26.4. *Vijeće Zapadnoevropske unije*

NATO sarađuje i sa Vijećem Zapadnoevropske unije (WEU). Premda nije međunarodna organizacija u doslovnom smislu riječi, Vijeće je formirano 1954. godine u sklopu Briselskog ugovora, koji ujedno predstavlja i temeljni dokument Zapadnoevropske unije. Pozvana da doprinese procesu uspostavljanja jače evropske sigurnosti i identiteta odbrane 1984. godine, Zapadnoevropska unija oslobođena je takvih odgovornosti, jer su one prenesene na Evropsku uniju krajem 1999, u kontekstu kasnijeg širenja evropske sigurnosti i odbrambene politike. Zapadnoevropska unija kao takva ostaje do danas, sa manjim sekretarijatom smještenim u Briselu sa preostalim odgovornostima.

Vijeće Zapadnoevropske unije ostaje aktivno kao interparlamentarni forum za strategijsko razmatranje, te doprinosi međuvladinim i javnim debatama o sigurnosnim i odbrambenim pitanjima. Državni parlamentarci iz 28 evropskih zemalja šalju svoje delegacije u Vijeće, koje trenutno ima 370 članova. Njihov rad postavljen je na četiri osnovna komiteta koja se bave pitanjima odbrane, političkim pitanjima, pitanjima povezanim sa tehnologijom i zračnim prostorom te parlamentarnim i javnim odnosima. Zapadnoevropsko vijeće sastaje se najmanje dva puta godišnje na plenarnim sjednicama, te tokom godine na sastancima, konferencijama i kolokvijima.

2.26.5. Organizacija za zabranu hemijskog oružja

Još jedna od organizacija sa kojima NATO sarađuje u oblasti civilnih planiranja jeste i Organizacija za zabranu hemijskog oružja. Organizaciju su 1997. osnovale potpisnice Konvencije o hemijskom oružju, nastojeći da osiguraju efekt i svrhu Konvencije. Sve članice NATO-a članice su i ove organizacije, koja trenutno ima 174 zemlje članice.

Jedna od odgovornosti Organizacije je osiguravanje pomoći i zaštite zemljama u slučaju napada ili prijetnje hemijskim oružjem, uključujući i terorističke prijetnje. Posebno u tom području Organizacija može biti od velike pomoći NATO-u u radu sa civilnom zaštitom, koja je nakon terorističkih napada na Sjedinjene Države od septembra 2001. posebno fokusirana na zaštitu stanovništva od potencijalnih posljedica od napada hemijskim, biološkim, radiološkim i nuklearnim sredstvima.

2.27. ZAKLJUČAK

Kao međuvladina organizacija sa zajedničkim vrijednostima, odredbom o odbrani i razvijenim mjerama o stvaranju potrebnih mogućnosti kad god i gdje god je to potrebno, NATO se može fokusirati na sigurnosne izazove današnjice. Operacije kojima upravlja na Balkanu i u Afganistanu, te operacije u koje je uključen u Iraku i Darfuru, u kombinaciji sa jačanjem bilateralnih i multilateralnih partnerstava sa zemljama koje nisu članice NATO-a i sa ostalim organizacijama, dokaz su stalne efektivnosti.

Mnogi izazovi i dalje ostaju. Preuzevši odgovornost kao novi generalni sekretar NATO-a u januaru 2004, Jaap de Hoop Scheffer okvirno je odredio prioritete: uspješno sprovođenje trenutačnih operacija Alijanse, posebno onih na Kosovu i u Afganistanu, odgovornost prema svakoj odluci zemalja članica za jačanjem uloge Alijanse u Iraku, kontinuirana primjena procesa transformacije i postizanje pragmatične, realistične i povjerljive transatlantske veze.

DODATAK

Šta je NATO?

Sjeveroatlantsko Vijeće, uspostavljeno je u Vašingtonu 4. aprila 1949. Vijeće je činilo deset evropskih zemalja, Kanada i SAD, posvećene međusobnoj odbrani.

Između 1952. i 1982. još četiri evropske države pridružile su se Alijansi i tako povećale broj članica na 16. Prijem Češke Republike, Mađarske i Poljske 12. marta 1999. godine povećao je taj broj na 19, a 2004. taj broj se povećao još za sedam zemalja.

Zemlje članice NATO-a su: Belgija, Bugarska, Kanada, Latvija, Litvanija, Češka Republika, Danska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Španija, Turska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države.

Sjeveroatlantski savez

Sjeveroatlantski savez, sam po sebi dosta jednostavan dokument, prilagođen je duhu Povelje Ujedinjenih nacija, te iz te Povelje proizlazi i legitimnost Saveza.

Zemlje članice obavezuju se na održavanje i razvijanje odbrambenih mogućnosti, individualnih i kolektivnih, osiguravajući tako osnove za planiranje kolektivne odbrane.

Jedan od članova odredbe Vijeća osigurava okvir za konsultacije među zemljama članicama kad god jedna od njih smatra da je njena sigurnost pod rizikom. To je član koji naglašava fundamentalni značaj procesa konsultiranja unutar Alijanse i objašnjenja novih misija koje Alijansa poduzima za poboljšanje sigurnosti u evroatlantskom području.

Još jedan od članova – Član 5 – propisuje pravo na kolektivnu samoodbranu kako je utvrđeno Poveljom UN-a. Time je

utvrđeno da će se oružani napad na jednu od članica NATO-a smatrati atakom na sve članice.

Prijem novih članova u Alijansu vrši se u skladu sa Članom 10. odredbe Vijeća koji propisuje da ostale evropske zemlje koje mogu pratiti principe Vijeća i doprinijeti sigurnosti Sjevernoatlantskog područja, mogu biti pozvane da pristupe Alijansi. Nakon nedavnog ulaska Češke Republike, Mađarske i Poljske, lideri Alijanse nagovijestili su da vrata ostaju otvorena, ubuduće, i za druge zemlje.

U drugom članu odredbe Vijeća, svaka od zemalja članica obavezuje se na doprinos u razvoju prijateljskih međunarodnih veza na različite načine, a jedan od njih je ojačavanje njihovih institucija i promoviranje uvjeta stabilnosti i dobrobiti. Vijeće također predviđa načine za zaustavljanje konflikata u međunarodnoj ekonomskoj politici zemalja članica i potiče saradnju među njima.

Transformacija Alijanse

NATO je Alijansa posvećena kolektivnoj odbrani zemalja članica na osnovu očuvanja mira i osiguravanja buduće sigurnosti, ali prateći promjene koje su se dogodile u Evropi 1990-ih, Alijansa je postala katalizator za pružanje sigurnosti i stabilnosti u Evropi. Cilj odjela Alijanse u Evropi je stvaranje većeg stupnja saradnje i uzajamnog povjerenja, što bi korisilo cijeloj Evropi.

Jezgro Alijanse jesu njene zemlje članice. Vlade tih zemalja predstavljaju najviši politički autoritet Alijanse.

Na Vašingtonskom samitu u aprilu 1999. glavna tema bila je kriza na Kosovu. Lideri NATO-a procijenili su situaciju sa osvrtom na jačanje odlučnosti međunarodne zajednice za donošenje trajnog političkog uređenja i stvaranja uvjeta za obnavljanje mira i jamčenje sigurne budućnosti regije.

Samit je osim toga proslavio i 50. godišnjicu. Lideri NATO-a potvrdili su značaj transatlantske veze i pojedinih fundamentalnih ciljeva Alijanse - jamčenje slobode i sigurnosti svojih članica, posvećenost principima UN protokola,

zagovaranje demokracije i stalna bitka za mirna rješenja sporova.

Vašingtonski samit bio je i prilika za učvršćivanje promjena koje su se dogodile u NATO-u 1990-ih godina, prilagođavanjem Alijanse potrebama današnjice. To podrazumijeva proces proširenja, preoblikovanje vojnih struktura Alijanse kako bi bili spremniji za nove uloge u oblasti upravljanja krizama, održavanje i podrška miru u evroatlantskom području; ojačavanje evropske uloge u sigurnosnim pitanjima.

Kao dio ove transformacije, NATO stvara i praktično partnerstvo sa mnogo zemalja koje nisu članice sa ciljem stvaranja što transparentnije Evrope u kojoj neće biti nepovjerenja.

U osnovi ove ideje je program "Partnerstvo za mir" (PfP), koji promovira saradnju unutar NATO-alijanse i 26 zemalja partnera, u velikom području aktivnosti vezanih za sigurnost.

Vijeće evroatlantske saradnje (EAPC) obuhvata 46 zemalja, uključujući zemlje članice NATO-a, te predviđa politički okvir za PfP, kao i forum za diskusije o temama vezanim za sigurnost. Predsjednici država i vlada iz 46 zemalja sastali su se na EAPC samitu u Vašingtonu, dan nakon samita NATO-a.

Tokom proteklih nekoliko godina, Rusija i Ukrajina razvile su specijalne veze sa Alijansom, omogućavajući im da, na različite načine, razvijaju programe saradnje u različitim praktičnim pitanjima vezanim za sigurnost tih zemalja, kao i Evrope u cijelosti. Obje ove zemlje članice su Vijeća evroatlantskog partnerstva.

Rusija je suspendirala učešće u velikom broju ovih programa, nakon odluke Alijanse o vojnoj intervenciji, sa ciljem zaustavljanja konflikta na Kosovu. No, unatoč razlici u upotrebi vojne sile, zemlje članice NATO-a blisko su sarađivale sa ruskom vladom u kontekstu diplomatskih pokušaja okončanja krize na Kosovu i pronalaženja trajnog rješenja. NATO vjeruje da će saradnja NATO-Rusija nastaviti da se razvija u pozitivnom pravcu. Uspješni pokušaji saradnje, prvo snage za sprovedbu (IFOR), a kasnije stabilizacijske snage (SFOR) u Bosni i

Hercegovini, kao i mnogim drugim područjima, veoma su ohrabrujuće.

Razvijen je i specijalni program saradnje, u sklopu Mediteranskog dijaloga, sa 7 mediteranskih zemalja koje nisu članice NATO-a (Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Mauritanija, Maroko i Tunis). Cilj Mediteranskog dijaloga jest poboljšanje sigurnosti i stabilnosti u mediteranskom regionu, a sigurnost i stabilnost na Mediteranu značajno su povezani sa sigurnošću u Evropi uopće.

Unutar samog NATO-a, Vijeća su odgovorna za planiranje u područjima političkih pregovora, odbrambenih planiranja i operacija, saradnje vezane za naoružanje i ostalog. Vijeće predloži takve akcije Sjevernoatlantskom vijeću - najvišem tijelu NATO-a - ili Vijeću za planiranje odbrane NATO-a, koje se bavi prvenstveno integracijom vojne strukture NATO-a.

Konsultacije se tiču i ekonomskih pitanja o sigurnosti, uključujući pitanja kao što su troškovi odbrane i pretvaranje vojne industrije u industriju za civilne potrebe.

NATO, osim toga, omogućava i forum za aktivnu saradnju između svojih zemalja članica i zemalja partnera u područjima kao što su planiranje civilnih intervencija, pomoć pri katastrofama, te u znanstvenim programima i programima zaštite okoliša. Premda svaka država snosi glavni dio odgovornosti za suočavanje sa civilnim intervencijama, NATO pokušava osigurati da se civilni resursi u Alijansi koriste na najbolji način, onda kada je to potrebno.

U tom kontekstu, uloga NATO-a je u većini slučajeva koordinacijska. U novembru 1998. godine Evroatlantski koordinacijski centar za reagovanje u krizama (EADRCC), inauguriran u junu prethodne godine, koordinirao je operaciju pomoći poplavljenog područja u zapadnoj Ukrajini. Zbog složenosti situacije na Kosovu i oko njega, EADRCC je odigrao jednu od ključnih uloga u koordiniranju humanitarne pomoći od NATO-a i partnerskih zemalja, te u pomoći kosovskim izbjeglicama kao i pomoć susjednim zemljama.

NATO vodi i nekoliko programa međunarodne razmjene, vezanih za znanost i očuvanje okoliša koji se tiču NATO-a i zemalja partnera. Spomenuti programi daju podršku znanstvenim istraživanjima na visokom nivou, podržavaju razvoj državnih znanstvenih i tehnoloških resursa, a kroz međunarodnu saradnju postiže se i smanjivanje troškova. Velikim brojem takvih aktivnosti pokušavaju se riješiti problemi odbrane susjednih zemalja, a koji se mogu riješiti jedino putem saradnje.

HRONOLOGIJA DOGAĐAJA VEZANIH ZA NATO

1949. Sjevernoatlantsko vijeće potpisale su u Vašingtonu: Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugal, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države.

1950. *Korejski rat povećava strah od komunističke ekspanzije.*

1951. Vrhovni štab otvara se u blizini Parisa-Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE).

1952. Grčka i Turska pridružuju se NATO-u.

1955. Federalna Republika Njemačka pridružuje se NATO-u.

Formiran Varšavski pakt.

1956. Izvještaj ministara vanjskih poslova Kanade, Italije i Norveške o nevojnoj saradnji postavlja temelj za političke konsultacije unutar Alijanse i razvoja političke uloge NATO-a, nakon nesuglasica vezanih za Suecki kanal.

Sovjetski savez ruši Mađarsku pobunu.

1957. *Lansiranje Sputnika sugerira na Sovjetske dalekosežne mogućnosti.*

1961. *Građenje Berlinskog zid.*

1962. *Kubanska kriza*

1966. Povlačenje Francuske iz NATO-ove integrirane vojne strukture.

1967. Preseljenje NATO HQ i SHAPE-a u Belgiju. Harmel Doctrine definira NATO-ova dva glavna buduća zadatka kao odbrana i détente.

Alijansa usvaja strategiju "fleksibilnog odgovora" integrirajući nuklearno oružje u cjelokupnu vojnu strukturu NATO-a i usvajanje stupnjeva visoke pripravnosti.

1968. *Vojne snage Varšavskog pakta napadaju Čehoslovačku.*

1970. *Potpisan ugovor o neširenju nuklearnog oružja*

1972. *Dogovor između SAD-a i Sovjetskog saveza o staretegijskim ograničenjima korištenja oružja (SALT I) i potpisivanje antibalističkog sistema naoružanja.*

1973. *U Helsinkiju otvorena konferencija o sigurnosti i saradnji u Evropi (CSCE).*

Zemlje članice NATO-a i Varšavskog pakta u Beču započinju razgovore o zajedničkim i usklađenim redukcijama u konvencionalnim snagama.

1974. *Cijena nafte dovodi do globalne recesije: NATO-ov koncept sigurnosti proširuje se i uključuje ekonomske faktore.*

1975. *Helsinški finalni akt CSCE prepoznaje evropske postojeće granice i zavjete o poštivanju ljudskih prava i osnovnih sloboda.*

1979. *SALT II je potpisan, ali nije ratificiran zbog Sovjetske primjene SS-20s i napada na Afganistan.*

1981. *Vojni zakon proglašen u Poljskoj u vrijeme napada, demonstracija i oskudice u hrani, počeli su pregovori SAD-a i Sovjetskog saveza o posredovanju nuklearne sile (INF).*

1982. *Španija se pridružuje Alijansi (a 1998. god. i integriranoj vojnoj strukturi).*

Počeli pregovori između SAD-a i Sovjetskog saveza o stateškom smanjenju naoružanja (START), ali je sovjetska strana u decembru odstupila od svih pregovora vezanih za kontrolu naoružanja.

1985. *Mikhail Gorbachov dolazi na vlast, inicirajući proces reforme i otvorenosti, te približavanja Zapadu.*

1987. *Potpisan ugovor INF.*

1988. *Zemlje članice Varšavskog pakta najavile veliku redukciju u konvencionalnim snagama.*

Sovjetske trupe počele povlačenje iz Afganistana.

1989. *Rušenje Berlinskog zida kao najava revolucionarnih promjena u bivšem Istočnom bloku i propadanje komunizma.*

1990. Lideri Alijanse sastali se u Londonu zbog razmatranja plana razvoja saradnje između Istoka i Zapada.

Njemačka je ponovo ujedinjena.

1991. *Raspadanje Varšavskog pakta i Sovjetskog savaza.*

Lideri Alijanse usvajaju novi strateški koncept koji reflektira novo sigurnosno okruženje u Evropi, vrše reorganizaciju vojne komandne strukture NATO-a i stvaraju Sjeveroatlantsko vijeće za saradnju (NACC) kao forum za konsultacije i saradnju sa novim partnerskim zemljama.

1992. NATO predlaže podršku UN mirovnim aktivnostima u bivšoj Jugoslaviji.

1994. NATO pokreće program Partnerstvo za mir (PfP) i usvaja kombinovane zajedničke snage (CJTF), koncept napravljen da osigura mobilnije, fleksibilnije multinacionalne snage za jačanje evropske sigurnosne i odbrambene uloge.

1995. NATO se priključuje Mediteranskom dijalogu

NATO upravlja zračnim operacijama u Bosni i Hercegovini protiv snaga bosanskih Srba, 12 dana u augustu i septembru stvarajući tako put za Dejtonski mirovni sporazum.

Nakon rata u Bosni i Hercegovini, NATO-ove snage za sprovedbu (IFOR) pregrupirane su u zemlji sa mandatom UN-a za primjenu vojnih aspekata Dejtonskog mirovnog sporazuma.

1996. Ruske snage kao dio IFOR-a raspoređene su po zemlji zajedno sa drugim zemljama partnerima NATO-a. IFOR je naslijedio stabilizacijske snage (SFOR).

1997. Potpisan NATO-Rusija temeljni akt o uzajamnim vezama, saradnji i sigurnosti, stvoreno NATO-Rusija stalno zajedničko vijeće.

Evroatlantsko partnersko vijeće (EAPC) zamjenjuje NACC. Potpisan ugovor o posebnom partnerstvu između NATO-a i Ukrajine, stvorena NATO-Ukrajina komisija.

1999. Alijansi se pridružuju Češka Republika, Mađarska i Poljska.

NATO vodi zračnu kampanju za zaustavljanje etničkog čišćenja na Kosovu.

Na Samitu za 50. godišnjicu NATO-a, lideri alijanse usvojili novi strateški koncept i pokrenuli seriju inicijativa za pripremu NATO-a za 21. stoljeće.

Pod mandatom UN-a, mirovne snage NATO-a (KFOR) raspoređene su na Kosovu, gdje je postavljena privremena UN administrativna misija.

2000. *Ruski parlament ratificirao sveobuhvatni sporazum o zabrani nuklearnog testiranja, START II.*

EU-NATO radne grupe postavljene su da definiraju nove forme saradnje između EU i NATO-a bazirane na principima nedupliciranja i potrebe za jačanjem evropske uloge u Alijansi.

2001. Na zahtjev predsjednika Trajkovskog, NATO je raspodijelio snage u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji za pomoć pri razoružavanju ekstremista u zemlji i za zaštitu civila.

NATO pomaže u izbjegavanju rizika od civilnog konflikta u južnoj Srbiji.

11. septembar, izvršen teroristički napad na Sjedinjene Američke Države.

Prvi put Sjevernoatlantsko vijeće poziva se na Član 5. Sjevernoatlantskog sporazuma u odgovoru na terorističke napade na Sjedinjene Države i pripremaju konkretnu vojnu podršku.

Operacija Active Endeavour pokrenuta je u oktobru sa ciljem detektiranja i zaustavljanja terorističkih aktivnosti na Mediteranu.

2002. U Rimu osnovano NATO-Rusija vijeće, koje je zamijenilo NATO-Rusija stalno zajedničko vijeće.

NATO odlučuje da će djelovati kada i gdje je potrebna borba protiv terorizma.

U Pragu je u novembru održan "Samit transformacije" da bi primio NATO za borbu protiv novih terorističkih prijetnji. Na samitu su predstavljene velike strukturalne i političke reforme, uključujući i NATO-ove snage za odgovor, mogućnosti i obaveze iz Praga, vojna komandna struktura i vojni koncept za odbranu od terorizma, sedam zemalja partnera pozvane su da učestvuju u pregovorima za pridruživanje.

NATO i EU izdaju zajedničku deklaraciju o širenju partnerske strategije i olakšavanju upotrebe NATO-ovih kapaciteta u operacijama vođenim od EU.

2003. NATO završava sa operacijama u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji. Misiju je preuzela EU.

Sjedinjene Države pokrenule vojnu kampanju protiv Iraka i za rušenje režima Sadama Huseina.

Usvojen koncept NATO-ove snage za odgovor (NRF) i NATO-ova vojna komandna struktura postala je motorizovana, sa stvaranjem komande Alijanse u Sjedinjenim Državama i operacionalne komande SHAPE u Evropi.

NATO podržava Poljske trupe u Iraku.

NATO vodi Međunarodne snage za pomoć u sigurnosti (ISAF) u Afganistanu.

2004. Teroristički napad u Madridu.

Bugarska, Estonija, Latvija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija priključuju se NATO-u.

Transfer moći na Iračku privremenu Vladu-NATO obavezuje se na treninng iračkih sigurnosnih snaga.

NATO učvršćava Mediteranski dijalog i unutar Istanbulske inicijative za saradnju, predlaže saradnju sa zemljama iz regije Bliskog istoka.

2005. NATO podržava ekspanziju Misije Afričke unije u Sudanu, pružajući strateški zračni prevoz i trening.

Teroristički napadi u Londonu.

NATO pruža humanitarnu pomoć zemljotresom ugroženim područjima u Pakistanu.

OKVIRNI DOKUMENT PARTNERSTVA ZA MIR

1. Na poziv upućen od NATO-ovih čelnika država i vlada na sastanku 10. i 11. januara 1994. godine, države članice Sjevernoatlantskog saveza i ostale države potpisnice ovog dokumenta odlučile su produbiti svoje političke i vojne veze i pridonijeti daljnjem jačanju sigurnosti unutar euroatlantskog područja, te u okviru Sjevernoatlantskog vijeća za saradnju utemeljiju Partnerstvo za mir.

2. Ovo Partnerstvo je utemeljeno kao izraz zajedničkog uvjerenja kako su stabilnost i sigurnost u euroatlantskom području mogući jedino saradnjom i zajedničkim djelovanjem. Zaštita i promovisanje temeljnih sloboda i ljudskih prava, te očuvanje slobode, pravde i mira kroz demokraciju temeljne su vrijednosti Partnerstva. Stupanjem u Partnerstvo za mir, države članice Sjevernoatlantskog saveza i druge države potpisnice ovog dokumenta pozivaju se na odanost očuvanju demokratskih društava, njihove slobode od bilo kakve prisile i zastrašivanja, te na poštivanje načela međunarodnog prava.

One potvrđuju svoju obvezu da će iskreno ispunjavati obveze Povelje Ujedinjenih naroda i načela Opće deklaracije o ljudskim pravima; tačnije, da će odstupiti od bilo kakvog ugrožavanja ili služenja silom protiv teritorijalnog integriteta ili političke neovisnosti bilo koje države, da će poštivati postojeće granice, te da će rješavati sporove mirnim putem. One također potvrđuju svoju obvezu poštivanja Helsinške završne deklaracije i svih proizlazećih dokumenata Konferencije o europskoj sigurnosti i stabilnosti (KESS), te ispunjavanje obveza koje su preuzele u pogledu razoružanja i kontrole oružja.

3. Druge države potpisnice ovog dokumenta sarađivati će s organizacijom Sjevernoatlantskog saveza u postizanju sljedećih ciljeva:

- a. omogućavanje transparentnosti u planiranju nacionalne odbrane i proračunskim procesima;
- b. osiguravanje demokratskog nadzora oružanih snaga;

- c. održavanje sposobnosti i spremnosti za doprinos operacijama iz ovlasti UN-a i/ili iz odgovornosti KESS-a, u skladu s ustavnim odlukama;
- d. razvoj vojnih odnosa saradnje s NATO-om, u svrhe zajedničkog planiranja, obuke i vježbi, kako bi ojačale svoju sposobnost za misije iz djelokruga očuvanja mira, traženja i spašavanja, humanitarnih operacija, te drugih operacija koje se mogu naknadno utvrditi;
- e. dugoročni razvoj snaga koje će biti sposobne za saradnju sa snagama članicama Sjevernoatlantskog saveza.

4. Druge zemlje potpisnice će NATO-u uručiti Prezentacijske dokumente s koracima koje će one poduzeti u postizanju političkih ciljeva Partnerstva i vojnih, te drugih sredstava, koja bi se mogla koristiti za aktivnosti Partnerstva. NATO će predložiti program partnerskih vježbi i drugih aktivnosti koje su u skladu s ciljevima Partnerstva. Na osnovu ovog programa i njegovog Prezentacijskog dokumenta, svaka će država potpisnica s NATO-om razviti vlastiti Individualni partnerski program.

5. U pripremi i implementaciji svog Individualnog partnerskog programa druge države potpisnice mogu o vlastitom trošku i u dogovoru sa Savezom, te, ukoliko je to potrebno, s mjerodavnim belgijskim vlastima, otvoriti vlastiti ured za vezu s NATO-ovim sjedištem u Bruxellesu. Ovo će olakšati njihovo sudjelovanje na sastancima i u aktivnostima Sjevernoatlantskog vijeća za saradnju (NACC) ili Partnerstva, kao i u određenim drugim aktivnostima, ukoliko budu pozvane. One će ujedno dati na raspolaganje osoblje, sredstva, objekte i kapacitete koji su potrebni i odgovarajući za provedbu dogovorenog programa Partnerstva. NATO će im na primjeren način pomoći u formuliranju i provođenju njihovog Individualnog partnerskog programa.

6. Ostale države potpisnice prihvaćaju sljedeće dogovore:

- a. one države koje predvide sudjelovanje u misijama spomenutim u st. 3 (d) će, tamo gdje je to potrebno, sudjelovati u srodnim vježbama NATO-a;
- b. one će same financirati svoje sudjelovanje u aktivnostima Partnerstva, te će i na druge načine nastojati dijeliti teret izvođenja vježbi u kojima sudjeluju;
- c. nakon odgovarajućeg dogovora one mogu poslati stalnog oficira za vezu u posebno Partnersko koordinacijsko tijelo (PCC) u Monsu (Belgija), koje bi pod zapovijedanjem Sjevernoatlantskog vijeća provodilo vojno planiranje potrebno za implementaciju partnerskih programa.
- d. one države koje sudjeluju u planskim aktivnostima i vojnim vježbama imat će pristup određenim tehničkim podacima NATO-a, koji se tiču interoperabilnosti;
- e. u nadgradnji mjera KESS-a o odbrambenom planiranju, druge države potpisnice i NATO države će razmjenjivati informacije o koracima koji su poduzeti, ili se pak poduzimaju, u promovisanju transparentnosti vojnog planiranja i proračuna, kako bi se osigurao demokratski nadzor oružanih snaga;
- f. one mogu sudjelovati u uzajamnoj razmjeni informacija o vojnom proračunu i planiranju, koji će se razviti u okviru Sjevernoatlantskog vijeća za saradnju (NACC), odnosno Partnerstva za mir.

7. U skladu sa svojim obvezama prema ciljevima ovog Partnerstva za mir, članovi Sjevernoatlantskog saveza će činiti sljedeće:

- a. zajedno s drugim državama potpisnicama, razviti proces planiranja i revizije, kako bi osigurale temelj za prepoznavanje i procjenu snaga i kapaciteta koji bi im mogli biti dostupni u multinacionalnoj obuci, vježbama i operacijama vezanim za snage Saveza;
- b. poticati vojnu i političku koordinaciju u NATO sjedištu, kako bi osigurale smjer i upravljanje važno za aktivnosti

Partnerstva s drugim državama potpisnicama, uključujući planiranje, obuku, vježbe i razvoj doktrine.

8. NATO će se konsultovati s bilo kojim aktivnim sudionikom u Partnerstvu, ukoliko taj Partner opazi izravnu ugroženost svog teritorijalnog integriteta, političke neovisnosti ili sigurnosti.

OSNOVNI DOKUMENT VIJEĆA EURO-ATLANTSKOG PARTNERSTVA

Sintra, Portugal, 30. maj 1997. godina

1. Zemlje članice Vijeća sjeveroatlantske saradnje i zemlje učesnice u Partnerstvu za mir, odlučne da političku i vojnu saradnju izdignu na viši, kvalitetniji nivo, izgrađenu na osnovu uspjeha Sjeverno-atlantskog vijeća za saradnju (NACC-a) i programa Partnerstvo za mir (PfP-a), odlučile su osnovati Vijeće Euroatlantskog partnerstva. Čineći to, te zemlje su ponovo potvrdile svoju zajedničku obavezu koja se tiče jačanja i širenja mira i stabilnosti u Euroatlantskom području, a sve na osnovu zajedničkih vrijednosti i principa na kojima počiva njihova saradnje, posebno principa i vrijednosti koji su određeni Okvirnim dokumentom Partnerstva za mir.

2. Vijeće Euroatlantskog partnerstva će biti novi mehanizam saradnje koji će kreirati jači okvir političke dimenzije partnerstva i praktične saradnje u okviru programa Partnerstvo za mir (PfP-a). Ovaj mehanizam će dodatno uzeti u obzir i odgovarajuće aktivnosti OSCE-a i drugih relevantnih institucija kao što su Europska unija, Zapadnouevropska unija i Vijeće Europe.

3. Vijeće Euroatlantskog partnerstva, kao nasljednik Sjeverno-atlantskog vijeća za saradnju (NACC-a), osigurat će okvir za konsultacije među njenim članicama o sigurnosnim i političkim pitanjima, kao dio procesa koji će se razviti kroz praksu. Program Partnerstvo za mir (PfP) u svojoj poboljšanoj formi, bit će jasno identikovani element unutar ovog fleksibilnog okvira ali će njegov osnovni element ostati punovažan. Vijeće Euroatlantskog partnerstva bit će građeno na osnovu NATO-ove proširene političke dimenzije konsultacija i saradnje koju će ponuditi Vijeće i dozvoljavati partnerima, ukoliko to žele, da razviju direktan politički odnos sa Alijansom, pojedinačno ili u manjim grupama. Osim toga, Vijeće će osigurati okvir za pružanje šireg spektra mogućnosti zemljama partnerima i saveznicima za donošenje odluka vezanih za aktivnosti u kojima učestvuju.

4. Vijeće Euroatlantskog partnerstva zadržat će dva osnovna principa koja se odnose na uspjeh dosadašnje saradnje između partnera. Prvi će uključivati mogućnosti za ostvarivanje političkih konsultacija i praktičnu saradnju kako za saveznike tako i za partnere. Drugi princip će sadržavati donošenje samostalnih odluka za zemlje partnere u vezi sa nivoima i područjima saradnje sa NATO-om. Sporazumi koje je donijelo Vijeće neće imati utjecaj na bilateralne obaveze koje već postoje između zemalja partnera i NATO-a, niti će utjecati na obaveze iz Okvirnog dokumenta PfP-a koje uključuju konsultacije o Članu 8.

5. Vijeće Euroatlantskog partnerstva će se, u zavisnosti od potreba, sastajati u različitim formama:

Na plenarnim sjednicama za raspravu o problema od zajedničkog interesa vezanim za politiku i sigurnost, te pružanje informacija o aktivnostima sa ograničenim učešćem Alijanse.

U ograničenom obliku između Alijanse i partnerskih grupa gdje se u fokus stavljaju funkcionalna pitanja ili na ad hoc osnovi o određenim regionalnim pitanjima. U tim slučajevima ostale članice Vijeća Euro-atlantskog Partnerstva (EAPC-a) će biti informirane o rezultatima.

U ograničenom obliku između Alijanse i partnerskih grupa koje učestvuju u NATO-ovim operacijama podrške miru ili u procesu planiranja i provjere, te u drugim slučajevima za koje je dogovoren takav oblik saradnje. I u ovim slučajevima ostale članice Vijeća Euro-atlantskog Partnerstva (EAPC-a) će biti blagovremeno informirane.

U pojedinačnom obliku između Alijanse i jedne od zemalja partnera.

STRUKTURA

6. Vijeće Euroatlantskog partnerstva će se, po generalnom pravilu, sastajati na ambadorskom nivou u Briselu svakog mjeseca.

7. Vijeće će se sastajati dva puta godišnje na nivou ministara vanjskih poslova i ministara odbrane; dodatni sastanci se mogu

organizirati po potrebi. Vijeće se može sastajati i na nivou Predsjednika država kada za to postoje potrebe.

8. Vijećem će predsjedavati Generalni sekretar Sjeverno-atlantskog Saveza ili njegov zamjenik. Predstavnik jedne države članice će biti imenovan za Počasnog predsjednika na period od 6 mjeseci na principu koji će naknadno biti utvrđen.

9. Političko-vojni upravni komitet (PMSC) i Politički komitet (PC) će pružati redovnu podršku radu Vijeća Euro-atlantskog Partnerstva kroz svoj rad u Savezu sa svim Partnerima. Viši politički komitet Vijeća/EAPC-a (SPC) će se po potrebi i na *ad hoc* bazi, baviti pitanjima koja se odnose na taj rad. Vijeće/EAPC će na temelju praktičnih iskustava razmotriti da li se ova podrška može poboljšati putem Upravnog komiteta Vijeća/EAPC-a (EAPC SC) koji bi integrisao funkcije bivšeg proširenog Političkog komiteta i Političko-vojnog komiteta u NACC/PfP obliku.

PMSC će se, po potrebi, sastajati u datoj strukturi kao Savez sa pojedinačnim Partnerima ili kao Savez sa grupama Partnera (npr. PARP). PMSC i PC će se sastajati sa Partnerima najmanje jednom mjesečno, ili češće ukoliko to budu zahtjevale prilike. Ostali komiteti NATO-a će proširiti mogućnosti za svoj rad sa Partnerima po pitanjima saradnje o čemu će potom izvijestiti Vijeće/EAPC. Njihove aktivnosti će postati dio okvira Vijeća Euro-atlantskog Partnerstva. Važan dio ovog okvira će biti nove mogućnosti za Partnerske konsultacije sa Vojnim komitetom. Vojni komitet će također imati važnu ulogu u proširenom opsegu mogućnosti za konsultacije i saradnju koji će biti omogućen kroz buduću strukturu podrške Vijeću/EAPC-u.

SADRŽAJ

10. Vijeće Euro-atlantskog Partnerstva će po svom osnivanju usvojiti NACC-PfP program, Radni plan za dijalog, partnerstvo i saradnju, a u svom budućem radu će ga zamijeniti Radnim planom Vijeća/EAPC-a. Aktivnosti uključene u Radni program Partnerstva (RPP/PWP) će također biti dio općeg okvira Radnog plana Vijeća/EAPC-a.

11. Specifična područja u kojima će se Savez i Partneri moći konsultovati u okviru Vijeća Euro-atlantskog Partnerstva, mogu uključivati, ali se ne moraju ograničiti na: odgovarajuća politička i sigurnosna pitanja, krizni menadžment, regionalna pitanja, problem kontrole naoružanja, nuklearna, biološka i hemijska proliferacija i problem odbrane, međunarodni terorizam, planiranje odbrane i budžeta, politika odbrane i strategije, sigurnosni efekti ekonomskog razvoja. Također će postojati područja za savjetovanje i saradnju kao što su: spremnost za reagovanje u slučaju civilnih kriza i katastrofa, saradnja oružanih snaga pod okriljem Konferencije nacionalnih direktora za naoružanje, nuklearna sigurnost, pitanja vezana za odbranu, civilno-vojna saradnja koja se odnosi na direkciju i kontrolu vazdušnog saobraćaja, civilno-vojna koordinacija, naučna saradnja i podrška operacijama.

PODOBNOST-PRIKLADNOST

12. Sadašnji članovi Sjeverno-atlanskog vijeća za saradnju (NACC-a) i država učesnika programa Partnerstvo za mir automatski postaju članice Vijeća Euro-atlantskog Partnerstva ukoliko ne odluče drugačije. Vijeće Euro-atlantskog Partnerstva je otvoreno za pristup drugih država članica OSCE-a sposobnih i spremnih da prihvate osnovne principe Vijeća. Nove članice mogu pristupiti Vijeću Euro-atlantskog Partnerstva pristupanjem programu Partnerstvo za mir, odnosno potpisivanjem Okvirnog dokumenta programa Partnerstvo za mir i prihvatanjem koncepta Vijeća Euro-atlantskog Partnerstva koji je utvrđen u ovom dokumentu. Vijeće Euro-atlantskog Partnerstva treba podržati/odobriti pristup novih članova.

SKRAĆENICE⁷

AAP	Allied Administrative Publication Saveznička administrativna uprava za publikovanje
AAYPL	Atlantic Association of Young Political Leaders Atlantska asocijacija mladih političkih lidera
ABM	Anti-Ballistic Missile (ABM Treaty of 1972) Protubalistički projektil (ABM Ugovor iz 1972)
AC	Alliance Committee Komitet Alijanse
ACCIS	Automated Command and Control Information System Automatski komandni i kontrolni informativni sistem
ACCS	Air Command and Control System Sistem komande i kontrole zračnog prostora
BCO	Allied Command Operations Komanda savezničkih operacija
ACT	Allied Command Transformation Komanda savezničkih transformacija
ADP	Automated Data Processing Automatska obrada podataka
ADREP	Air Defence Representative Predstavnik zračne odbrane
AEC	Atlantic Education Committee Atlantski obrazovni komitet
AEW&CS	Airborne Early Warning and Control System Zračni sistem ranog upozorenja i kontrole
AGARD	Advisory Group for Aerospace Research and Development (re-organised under the NATO)

⁷ Ova lista uključuje većinu akronima koji se pojavljuju u Priručniku, kao i druge u trenutnoj upotrebi, ali ne obuhvata sve akronime koji se koriste u NATO-u. Lista nije namijenjena da se koristi kao konačna lista skraćenica koje se koriste u NATO-u.

	Research and Technology Organisation (RTO) as the Research & Technology Agency) Savjetodavna grupa za istraživanje i razvoj zračnog prostora (reorganizirana u okviru NATO Organizacije za istraživanje i tehnologiju (RTO) u Agenciju za istraživanje i tehnologiju)
AGS	Alliance Ground Surveillance Kopneni nadzor Alijanse
AGS SC	AGS Steering Committee AGS upravni komitet
AHWG	Ad Hoc Working Group Ad hoc radna grupa
AJP	Allied Joint Publication Zajednička saveznička publikacija
ALCM	Air-Launched Cruise Missile Maneversko zračna krstareća raketa
ALP	Allied Logistic Publication Savezna logistička publikacija
ALTBMD SC	Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence Steering Committee Upravni komitet za aktivnu odbranu od balističkih projektila
AOR	Area of Responsibility Područje odgovornosti
AP	Allied Publication Saveznička publikacija
APAG	Atlantic Policy Advisory Group Savjetodavna grupa za atlantsku politiku
AQAP	Allied Quality Assurance Publication Saveznička publikacija za osiguranje kvaliteta
ARW	Advanced Research Workshop (NATO Science Programme) Radionica za napredno istraživanje (Naučni program NATO-a)
ASG	Assistant Secretary General Pomoćnik generalnog sekretara
ASI	Advanced Study Institute (NATO Science Programme) Institut za napredne studije (Naučni program NATO-a)

ASR	Alliance Standardization Requirements Zahtjevi standarda Alijanse
ASW	Anti-Submarine Warfare Protupodmorsko ratovanje
ASZ	Air Safety Zone Zona zračne sigurnosti
ATA	Atlantic Treaty Association Asocijacija Atlantskog ugovora
ATMG	Air Traffic Management Group Grupa za upravljanje zrakoplovnim saobraćajem
AWACS	Airborne Warning and Control System Zračni sistem upozorenja i kontrole
BICES	Battlefield Information Collection and Exploitation System Sistem za skupljanje i upotrebu informacija sa bojišta
BMEWS	Ballistic Missile Early Warning System Sistem ranog upozorenja od balističkih projektila
BoD	Board of Directors Odbor direktora – Upravni odbor
BTWC	Biological and Toxin Weapons Convention Konvencija o biološkom i otrovnom oružju
C&EE	Central and Eastern Europe Centralna i istočna Evropa
C3	Consultation, Command and Control Konsultacije, komanda i kontrola
CALS	Continuous Acquisition and Lifecycle Support Trajna dobit i podrška životnom ciklusu
CAPC	Civil Aviation Planning Committee Odbor za planiranje civilne avijacije
CAPS	Conventional Armaments Planning System Sistem za planiranje konvencionalnog naoružanja
CAS	Close Air Support Bliska zračna podrška
CASG	CNAD Ammunition Safety Group CNAD Grupa sa sigurnost municije
CBC	Civil Budget Committee Odbor za civilni budžet
CBM	Confidence-Building Measure Mjere za izgradnju povjerenja

CBRN	Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (weapons) Hemijska, biološka, radiološka i nuklearna (oružja)
CCC	Capabilities Coordination Cell Ćelija za koordinaciju sposobnosti
CCMS	Committee on the Challenges of Modern Society Odbor za izazove modernog društva
CCPC	Civil Communications Planning Committee Odbor za planiranje civilnih komunikacija
CDE	Conference on Confidence and Security-Building Measures and Disarmament in Europe Konferencija o mjerama povjerenja i izgradnje sigurnosti kao i razoružanja u Evropi
CEP	Civil Emergency Planning Civilno krizno planiranje
CEPMA	Central Europe Pipeline Management Agency Agencija za upravljanje centralnoevropskim naftovodom
CEPMO	Central Europe Pipeline Management Organisation Organizacija za upravljanje centralnoevropskim naftovodom
CEPS	Central Europe Pipeline System Centralnoevropski naftovodni sistem
CESDP	Common European Security and Defence Policy Zajednička evropska sigurnosna i odbrambena politika
CFE	Conventional Armed Forces in Europe (CFE Treaty of 1990) Konvencionalne oružane snage u Evropi (CFE Ugovor iz 1990)
CFSP	Common Foreign and Security Policy Zajednička vanjska i sigurnosna politika
CHOD	Chief of Defence Šef odbrane
CIMIC	Civil-Military Cooperation Civilno-vojna saradnja
CIOMR	Interallied Confederation of Medical Reserve Officers

	Međusaveznička konfederacija rezervnih medicinskih oficira
CIOR	Interallied Confederation of Reserve Officers
	Međusaveznička konfederacija rezervnih oficira
CIS	Commonwealth of Independent States
	Zajednica nezavisnih država
CIS	Communication and Information Systems
	Komunikacijski i informacijski sistemi
CJTF	Combined Joint Task Force
	Združene zajedničke snage
CLG	Collaborative Linkage Grant
	Stipendije za kolaborativno povezivanje
C-M	Council Memorandum
	Memorandum vijeća
CMC	Chairman of the Military Committee
	Predsjedavajući Vojnog komiteta
CMTF	Civil-Military Task Force
	Civilno-vojne namjenske snage
CMX	Crisis Management Exercise
	Vježba za upravljanje krizama
CNAD	Conference of National Armaments Directors
	Konferencija nacionalnih direktora za naoružanje
CNIS	Communication, Navigation and Identification Systems
	Sistemi komunikacije, navigacije i identifikacije
CNS	Communications, Navigation and Surveillance Group
	Grupa za komunikacije, navigaciju i nadzor
COEC	Council Operations and Exercise Committee
	Odbor vijeća za operacije i vježbe
COMCEN	Communication Centre
	Komunikacijski centar
COMEDS	Committee of the Chiefs of Military Medical Services in NATO
	Odbor šefova za vojno-medicinske usluge u NATO
CP	Capability Package
	Paket sposobnosti
CPC	Civil Protection Committee
	Odbor za civilnu zaštitu
CPC	Conflict Prevention Centre
	Centar za prevenciju konflikta

CPD	Committee on Public Diplomacy Odbor za javnu diplomatiju
CPX	Command Post Exercise Štabna vježba
CSBM	Confidence- and Security-Building Measure Mjere izgradnje povjerenja i sigurnosti
CSCE	Conference on Security and Co-operation in Europe (from January 1995, Organization on Security and Co-operation in Europe, or OSCE) Konferencija o sigurnosti i saradnji u Evropi (od januara 1995, Organizacija o sigurnosti i saradnji u Evropi, ili OSCE)
CST	Conventional Stability Talks Razgovori o stabilnosti konvencionalnih snaga
CTBT	Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty Sveobuhvatan ugovor o zabrani nuklearnog testiranja
C3	Consultation, Command and Control Konsultacija, komanda i kontrola
CUSRPG	Canada–United States Regional Planning Group Regionalna planska grupa Kanade i SAD
CWC	Chemical Weapons Convention (1993) Konvencija o hemijskom oružju (1993)
DCA	Dual-Capable Aircraft Dvonamjenska letjelica
DCI	Defence Capabilities Initiative Inicijativa odbrambenih sposobnosti
DCMC	Deputy Chairman of the Military Committee Zamjenik predsjedavajućeg Vojnog komiteta
DGP	Senior Defence Group on Proliferation Viša odbrambena grupa za pitanje proliferacije
DI	Defence Investment Division Odjel ulaganja u odbranu
DIMS	Director, International Military Staff (IMS) Direktor Međunarodnog vojnog osoblja
DPC	Defence Planning Committee Komitet planiranja odbrane
DPP	Defence Policy and Planning Division Odjel odbrambene politike i planiranja
DPQ	Defence Planning Questionnaire Upitnik za odbrambeno planiranje

DRC	Defence Review Committee Odbor za odbrambeni pregled
DRG	Defence Research Group (absorbed into the NATO Research and Technology Organisation (RTO)) Odborbena istraživačka grupa (sastavni dio NATO Organizacije za istraživanje i tehnologiju)
DSACEUR	Deputy Supreme Allied Commander Europe Zamjenik Vrhovnog saveznog komandanta Europe
EADRCC	Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre Evroatlantski koordinacioni centar za reagovanja u krizama
EADRU	Euro-Atlantic Disaster Response Unit Evroatlantska jedinica za reagovanje u krizama
EAF	Entity Armed Forces Entitetske vojne snage
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council Vijeće Evroatlantskog partnerstva
EAPWP	Euro-Atlantic Partnership Work Plan Radni plan Evroatlantskog partnerstva
EM	Executive Management Division Odjel izvršnog menadžmenta
EPC	European Political Cooperation Evropska politička saradnja
ESA	European Space Agency Evropska svemirska agencija
ESDI	European Security and Defence Identity Evropski sigurnosni i odbrambeni identitet
ESDP	European Security and Defence Policy Evropska sigurnosna i odbrambena politika
EU	European Union Evropska unija
EW	Electronic Warfare Elektronsko ratovanje
EWG	Executive Working Group Izvršna radna grupa
FORACS	NATO Naval Forces Sensors and Weapons Accuracy Check Sites

	Pomorski testni poligoni snaga NATO-a za provjeravanje tačnosti senzora i oružja
FRP	Financial Rules and Procedures Finansijska pravila i procedure
GLCM	Ground-Launched Cruise Missile Kopneni manevarski projektil
GNW	Group on Nuclear Weapons Grupa za nuklearno oružje
GSZ	Ground Safety Zone Sigurnosna kopnena zona
HLG	High-Level Group Grupa na visokom nivou
HLSG	High-Level Steering Group Grupa za upravljanje na visokom nivou
HLTF	High-Level Task Force Snage za posebne zadatke na visokom nivou
HNS	Host Nation Support Podrška zemlje domaćina
IATA	International Air Transport Association Međunarodna asocijacija za zračni transport
ICAO	International Civil Aviation Organisation Međunarodna organizacija za civilnu avijaciju
ICB	International Competitive Bidding Međunarodni javni natječaj
ICBM	Intercontinental Ballistic Missile Interkontinentalni balistički projektil
ICIG	Istanbul Cooperation Initiative Group Istanbulska inicijativna grupa za saradnja
ICRC	International Committee of the Red Cross Međunarodni odbor Crvenog križa
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju
IFOR	Implementation Force Snage za implementaciju
IFRC	International Federation of the Red Cross and Red Crescent Societies Međunarodna federacija društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca
IGC	Intergovernmental Conference Međuvladina konferencija

IISS	International Institute for Strategic Studies Međunarodni Institut za strateške studije
IMS	International Military Staff Međunarodno vojno osoblje
INF	Intermediate-range Nuclear Forces (INF Treaty of 1987) Nuklearne snage srednjeg dometa (Ugovor o INF iz 1987)
INFOSEC	Information Security Branch Odjel za sigurnost informacija
IO	Interoperability Objective Cilj za postizanje interoperabilnosti
IPAP	Individual Partnership Action Plan Individualni partnerski akcioni plan
IPP	Individual Partnership Programme (PfP) Individualni partnerski program (PfP)
IPTF	International Police Task Force (United Nations) Međunarodne policijske snage (Ujedinjenih naroda)
IRBM	Intermediate-Range Ballistic Missile Balistički projektil srednjeg dometa
IRF	Immediate Reaction Force(s) Snage za trenutno reagovanje
IS	International Staff Međunarodno osoblje
ISAF	International Security Assistance Force Međunarodne snage za sigurnosnu pomoć
ISTB	Information Systems and Technology Branch Ogranak za informacijske sisteme i tehnologiju
JCP	Joint Committee on Proliferation Zajednički odbor za proliferaciju
JMC	Joint Medical Committee Zajednički medicinski odbor
JWGDR	(NATO-Ukraine) Joint Working Group on Defence Reform (NATO-Ukrajina) Zajednička radna grupa za reformu odbrane
KFOR	Kosovo Force Snage za Kosovo
KLA	Kosovo Liberation Army Oslobodilačka vojska Kosova

KPS	Kosovo Police Service Polijske snage na Kosovu
KVM	Kosovo Verification Mission Verifikacijska misije na Kosovu
LCC	Logistics Coordination Centre Centar za koordinaciju logistike
LCMG	Life Cycle Management Group Grupa za upravljanje životnim ciklusom
LTDP	Long-Term Defence Programme Dugoročni program odbrane
LTS	Long-Term Study Dugoročna studija
M&TG	Movement and Transportation Group Grupa za pokrete i transport
MAP	Membership Action Plan Akcioni plan za članstvo
MAPE	Multinational Advisory Police Element Multinacionalni savjetodavni policijski element
MARAIMED	Maritime Air Forces Mediterranean Pomorsko-zračne snage Mediterana
MAREQ	Military Assistance Requirement Zahtjev vojne pomoći
MBC	Military Budget Committee Komitet za vojni budžet
MC	Military Committee Vojni komitet
MCDA	Military and Civil Defence Assets Imovina vojne i civilne odbrane
MCG	Mediterranean Cooperation Group Mediteranska koordinaciona grupa
MCJSB	Military Committee Joint Standardization Board Zajednički odbor Vojnog komiteta za standardizaciju
MCM	Mine Countermeasures Protuminske mjere
MCWG	Military Committee Working Group Radna grupa Vojnog komiteta
MDF	Main Defence Force(s) Glavne odbrambene snage
MDFS	Missile Defence Feasibility Study Studija izvodljivosti raketne odbrane

MEADS	Medium Extended Air Defence System Sistem zračne odbrane srednjeg dometa
MEP	Member of the European Parliament Član Evropskog parlamenta
MILREP	Military Representative (to the MC) Vojni predstavnik (u Vojnom komitetu)
MLM	Military Liaison Mission Vojna misija za veze
MLRS	Multiple Launch Rocket System Sistem višecjevnog bacača raketa
MNC	Major NATO Command/Commander Glavna NATO komanda/komandant
MND	Multinational Division Multinacionalna divizija
MOB	Main Operating Base Glavna operativna baza
MoD	Ministry of Defence Ministarstvo odbrane
MOU	Memorandum of Understanding Memorandum o razumijevanju
MPA	Maritime Patrol Aircraft Pomorska patrolna letjelica
MRCA	Multi-Role Combat Aircraft (Tornado) Višenamjenska borbena letjelica (Tornado)
MSC	Major Subordinate Command/Commander Glavna podređena komanda/komandant
MSIAC	Munitions Safety Information Analysis Centre Informativni centar za analize sigurnosti municije
MSU	Multinational Specialized Unit Multinacionalna specijalizirana jedinica
MTCR	Missile Technology Control Regime Režim kontrole raketne tehnologije
MTRP	Medium-Term Resource Plan Srednjoročni plan resursa
NAADCNATO	Analytical Air Defence Cell Analitička ćelija NATO-a za zračnu odbranu
NAAG	NATO Army Armaments Group NATO grupa za naoružanje vojske
NAC	North Atlantic Council Sjevernoatlantsko vijeće
NACC	North Atlantic Cooperation Council

NACCIS	Sjevernoatlantsko vijeće za saradnju NATO Automated Command, Control and Information System
NACMA	NATO sistem za komandu, kontrolu i informacije NATO ACCS Management Agency
NACMO	NATO ACCS agencija za upravljanje NATO ACCS Management Organisation
NADC	NATO ACCS organizacija za upravljanje NATO Air Defence Committee
NADEFCOL	Komitet NATO-a za zračnu odbranu NATO Defense College (also NDC)
NADGE	NATO koledž za odbranu (također NDC) NATO Air Defence Ground Environment
NADREPS	NATO zračna odbrana kopnenog okruženja National Armaments Director's Representatives
NAEW&C	Predstavnici nacionalnih direktora za naoružavanje NATO Airborne Early Warning and Control
NAFAG NATO	NATO zračni sistem za rana upozorenja i kontrolu Air Force Armaments Group
NAHEMA	NATO grupa za naoružanje zračnih snaga NATO Helicopter Design and Development, Production and Logistics Management Agency
	NATO agencija za upravljanje helikopterskim dizajniranjem, razvojem, proizvodnjom i logistikom
NAMEADSMA	NATO Medium Extended Air Defence System Management Agency
	NATO agencija za upravljanje sistemom srednjodometne zračne odbrane
NAMFI NATO	Missile Firing Installation NATO instalacije za ispaljivanje projektila
NAMMA	NATO Multi-Role Combat Aircraft Development and Production Management Agency
	NATO agencija za upravljanje razvojem i proizvodnjom višenamjenskih ratnih letjelica
NAMMO	NATO Multi-Role Combat Aircraft Development and Production Management Organisation
	NATO organizacija za upravljanje razvojem i proizvodnjom višenamjenskih ratnih letjelica

NAMP	NATO Annual Manpower Plan NATO godišnji plan kadrova
NAMSA	NATO Maintenance and Supply Agency NATO agencija za održavanje i snabdijevanje
NAMSO	NATO Maintenance and Supply Organisation NATO organizacija za održavanje i snabdijevanje
NAPMANATO	Airborne Early Warning and Control (AEW&C) Programme Management Agency NATO agencija za upravljanje programom ranog upozorenja i kontrole iz zraka (AEW&C)
NAPMO	NATO Airborne Early Warning and Control Programme Management Organisation NATO organizacija za upravljanje programom ranog upozorenja i kontrole iz zraka
NAPR	NATO Armaments Planning Review Procjena planiranja naoružanja NATO-a
NATINADS	NATO Integrated Air Defence System Integrirani sistem zračne odbrane NATO-a
NATMCNATO	Air Traffic Management Committee NATO komitet za upravljanje zračnim saobraćajem
NATO	North Atlantic Treaty Organization Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora
NATO PA	NATO Parliamentary Assembly (also NPA) Parlamentarna skupština NATO-a (također NPA)
NAU	NATO Accounting Unit NATO jedinica za računovodstvo
NBC	Nuclear, Biological and Chemical (weapons) Nuklearno, biološko i hemijsko (oružje)
NC3A	NATO Consultation, Command and Control Agency NATO agencija za konsultacije, komandu i kontrolu
NC3B	NATO Consultation, Command and Control Board NATO odbor za konsultacije, komandu i kontrolu
NC3O	NATO Consultation, Command and Control Organisation NATO organizacija za konsultacije, komandu i kontrolu
NC3REPs	Group of National C3 Representatives Grupa nacionalnih C3 predstavnika

NCARCNATO	Conventional Armaments Review Committee NATO komitet za ocjenu konvencionalnog naoružanja
NCISS	NATO Communications and Information Systems School NATO škola za komunikacijske i informacione sisteme
NCS	NATO Committee for Standardization NATO Komitet za standardizaciju
NCSA	NATO CIS Services Agency NATO CIS agencija za usluge
NCSREPs	NCS Representatives NCS Predstavници
NDC	NATO Defense College (also NADEFECO) NATO koledž za odbranu
NDMAA	NATO Defence Manpower Audit Authority Revizorsko tijelo za odbrambeni kadar NATO-a
NDMP	NATO Defence Manpower Plan Plan NATO-a za odbrambeni kadar
NEASCOG	NATO/EUROCONTROL ATM Security Coordinating Group ATM grupa za koordinaciju sigurnosti NATO/EUROCONTROL
NEFMA	NATO European Fighter Aircraft (EFA) Development, Production and Logistics Management Agency Agencija NATO-a za upravljanje razvojem, proizvodnjom i logistikom evropskih letjelica lovaca (EFA)
NEFMO	NATO European Fighter Aircraft (EFA) Development, Production and Logistics Management Organisation Organizacija NATO-a za upravljanje razvojem, proizvodnjom i logistikom evropskih letjelica lovaca (EFA)
NEPS	North European Pipeline System Sjevernoevropski naftovodni sistem
NETMA	NATO Eurofighter 2000 and Tornado Development, Production and Logistics Management Agency

	Agencija NATO-a za upravljanje razvojem, proizvodnjom i logistikom letjelica Eurofighter 2000 i Tornado
NETMO	NATO Eurofighter 2000 and Tornado Development, Production and Logistics Management Organisation Organizacija NATO-a za upravljanje razvojem, proizvodnjom i logistikom letilica Eurofighter 2000 i Tornado
NFR	NATO Financial Regulations Finansijski propisi NATO-a
NGO	Non-Governmental Organisation Nevladina organizacija
NHMO	NATO HAWK Management Office NATO HAWK ured za upravljanje
NHPLO NATO	HAWK Production and Logistics Organisation NATO HAWK organizacija za upravljanje proizvodnjom i logistikom
NHQC3S	NATO Headquarters Consultation, Command and Control Staff NATO štab za savjetovanje, komandu i kontrolu osoblja
NIAG	NATO Industrial Advisory Group Savjetodavna grupa NATO-a za industriju
NICS	NATO Integrated Communications System Integrirani komunikacijski sistem NATO-a
NIDS	NATO Integrated Data Service Integrirana služba NATO-a za informatiku
NIG	Networking Infrastructure Grant (NATO Science Programme) Grant za umrežavanje infrastrukture (naučni program NATO-a)
NIMIC NATO	Insensitive Munitions Information Centre NATO informativni centar za neosjetljivu municiju
NMA	NATO Military Authority Vojni autoritet NATO-a
NMR	National Military Representative (to SHAPE) Nacionalni vojni predstavnik (pri SHAPE)
NNAG	NATO Naval Armaments Group NATO grupa za naoružanje mornarice
NORAD	North American Air Defence System

NOS	Sjevernoamerički sistem za zračnu odbranu NATO Office of Security NATO ured za sigurnost
NPA	North Parliamentary Assembly (also NATO PA) Parlamentarna skupština NATO-a
NPC	NATO Pipeline Committee NATO komitet za naftovode
NPG	Nuclear Planning Group Grupa za nuklearno planiranje
NPLO	NATO Production and Logistics Organisation NATO organizacija za proizvodnju i logistiku
NPS	NATO Pipeline System NATO naftovodni sistem
NPSC	NATO Project Steering Committee Upravni odbor za projekte NATO-a
NPT	Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (1968) Ugovor o zabrani trgovine nuklearnog oružja (1968)
NRC	NATO-Russia Council NATO-rusko Vijeće
NRF	NATO Response Force NATO snage za reagovanje
NSA	NATO Standardization Agency Agencija NATO-a za standardizaciju
NSC	NATO Security Committee Komitet NATO-a za sigurnost
NSC	NATO Supply Centre NATO centar za snabdijevanje
NSIP	NATO Security Investment Programme NATO program investiranja u sigurnost
NSLB	NATO Standardization Liaison Board Odbor NATO-a za povezivanje standardizacije
NSN	NATO Stock Number Broj NATO zaliha
NSO	NATO Standardization Organisation NATO organizacija za standardizaciju
NSSG	NATO Standardization Staff Group Kadrovska grupa NATO-a za standardizaciju
NTG	NATO Training Group NATO grupa za obuku

NUC	NATO-Ukraine Commission NATO-ukrajinska komisija
OCC	Operational Capabilities Concept Koncept operativnih sposobnosti
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights Ured za demokratske institucije i ljudska prava
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
OHR	Office of the High Representative (Bosnia) Ured visokog predstavnika (Bosna)
OMIK	OSCE Mission in Kosovo Misija OSCE-a na Kosovu
ONS	Office of NATO Standardization NATO ured za standardizaciju
OPEC	Organisation of Petroleum Exporting Countries Organizacija država izvoznica nafte
OPLAN	Operational Plan Operativni plan
OPS	Operations Division Odjel za operacije
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe (formerly CSCE) Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (ranije CSCE)
PAD	Panel on Air Defence Grupa za zračnu odbranu
PARP	(PfP) Planning and Review Process Proces planiranja i ocjenjivanja (PfP)
PASP	Political Affairs and Security Policy Division Odjel za političke poslove i sigurnosnu politiku
PBEIST	Planning Board for European Inland Surface Transport Odbor za planiranje evropskog unutrašnjeg kopnenog transporta
PBOS	Planning Board for Ocean Shipping Odbor za planiranje okeanskog transporta
PC	Political Committee Politički komitet
PCC	Partnership Coordination Cell

PCG	Partnerska koordinacijska ćelija Policy Coordination Group
PDD	Grupa za koordinaciju politike Public Diplomacy Division Odjel javne diplomatije
PERM REP	Permanent Representative (to the NAC) Stalni predstavnik (pri NAC)
PfP	Partnership for Peace Partnerstvo za mir
PfP/SC	Political-Military Steering Committee on Partnership for Peace Politićko-vojni upravni odbor Partnerstva za mir
PIA	Public Information Adviser Savjetnik za informisanje javnosti
PIC	Peace Implementation Council Vijeće za sprovedbu mira
PMF	Political-Military Framework Politićko-vojni okvir
PMSC/AHG	Political-Military Steering Committee/Ad Hoc Group on Cooperation in Peacekeeping Politićko-vojni upravni odbor/Ad hoc grupa za saradnju pri ćuvanju mira
PNET	Peaceful Nuclear Explosions Treaty (1976) Ugovor o miroljubivim nuklearnim eksplozijama (1976)
PO	Private Office of the Secretary General Privatni ured generalnog sekretara
PPCG	Provisional Policy Coordination Group Provizorna grupa za koordinaciju politike
PRT	Provincial Reconstruction Team Unutrašnji tim za rekonstrukciju
PSC	Principal Subordinate Command/Commander Glavna podrećena komanda/ komandant
PSE	PfP Staff Element Kadrovski element Partnerstva za mir
PSI	Proliferation Security Initiative (United States) Sigurnosna inicijativa o proliferaciji (Sjedinjene Države)
PSO	Peace Support Operations Operacije podrške miru

PST	Advisory Panel on Physical and Engineering Sciences and Technology Savjetodavna grupa za fizikalne i tehničke nauke i tehnologiju
PTBT	Partial Test Ban Treaty Ugovor o parcijalnoj zabrani testiranja
PWP	Partnership Work Programme (PfP) Radni program Partnerstva (PfP)
R&D	Research and Development Istraživanje i razvoj
R&T	Research and Technology Istraživanje i tehnologija
REA	Rapid Environmental Assessment Brza procjena okruženja
REACT	Rapid Expert Assistance and Cooperation Team Tim za stručnu pomoć i saradnju
RPC	Regional Planning Committee Regionalni komitet za planiranje
RPC WT	Regional Planning Committee Working Team Radni tim regionalnog komiteta za planiranje
RRF	Rapid Reaction Force Snaga za brzo djelovanje
RTA	Research and Technology Agency Agencija za istraživanje i tehnologiju
RTB	Research and Technology Board Odbor za istraživanje i tehnologiju
RTO	Research and Technology Organisation Organizacija za istraživanje i tehnologiju
SAC	Strategic Air Command Strateška zračna komanda
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe Vrhovni komandant savezničkih snaga Evrope
SACT	Supreme Allied Commander Transformation Vrhovni saveznički komandant za transformacije
SALT	Strategic Arms Limitation Talks Razgovori o ograničenju strateškog oružja
SALW	Small Arms and Light Weapons Malo i lahko naoružanje
SAM	Sanctions Assistance Missions Misije za pomoć pri sankcijama

SAM	Surface-to-Air Missile Raketa zemlja-zrak
SAR	Search and Rescue Potraga i spašavanje
SATCOM	Satellite Communications Satelitske komunikacije
SC	Science Committee Naučni odbor
SC	Strategic Commander Strateški zapovjednik
SCEPC	Senior Civil Emergency Planning Committee Viši komitet za civilno krizno planiranje
SCG	Special Consultative Group Specijalna konsultativna grupa
SCMM	Standing Committee on Military Matters (Bosnian Peace Agreement) Stalni komitet za vojna pitanja za Bosnu i Hercegovinu
SCP	Security Cooperation Programme Program za sigurnosnu saradnju
SCR	Senior Civilian Representative Viši civilni predstavnik
SDI	Strategic Defence Initiative Inicijativa za stratešku odbranu
SEECAP	South East Europe Common Assessment Paper on Regional Security Challenges and Opportunities Zajednički dokument procjene regionalnih sigurnosnih izazova i mogućnosti u jugoistočnoj Evropi
SEEGROUP	South East Europe Security Cooperation Steering Group Upravljačka grupa za sigurnosnu saradnju u jugoistočnoj Evropi
SEEI	South East Europe Initiative Inicijativa za jugoistočnu Evropu
SFOR	Stabilisation Force Stabilizacijske snage
SG	Secretary General Generalni sekretar

SGP	Senior Politico-Military Group on Proliferation Viša političko-vojna grupa za zabranu trgovine oružjem
SG PLE	Standing Group of Partner Logistic Experts Stalna grupa partnerskih stručnjaka za logistiku
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe Vrhovna komanda evropskih savezničkih snaga
SHARE	Stock Holding and Asset Requirements Exchange Zalihe i dobra za pokrivanje potreba razmjene
SITCEN	Situation Centre Centar za situacije
SLBM	Submarine-Launched Ballistic Missile Podmorski balistički projektil
SLCM	Sea-Launched Cruise Missile Pomorski manevarskir projektil
SLWPG	Senior-Level Weapons Protection Group Viša grupa za zaštitu oružja
SNF	Short-Range Nuclear Force(s) Nuklearne snage kratkog dometa
SNLC	Senior NATO Logisticians Conference Konferencija viših logističara NATO-a
SO	Standardization Objective Cilj standardizacije
SOFA	Status of Forces Agreement Sporazum o statusu snaga
SPC	Senior Political Committee Viši politički komitet
SPC(R)	Senior Political Committee (Reinforced) Viši (pojačani) politički komitet
SRB	Senior Resource Board Viši odbor za resurse
STANAG	Standardization Agreement Sporazum o standardizaciji
START	Strategic Arms Reduction Talks Razgovori o redukciji strateškog oružja
TDA	Tactical Decision Aid Pomoć u taktičnom odlučivanju
TEEP	Training and Education Enhancement Programme Program za unapređenje obuke i edukacije
TMD	Theatre Missile Defence Odbrana od raketnih projektila

UN	United Nations Ujedinjene nacije
UNAMA	United Nations Assistance Mission in Afghanistan Misija Ujedinjenih nacija za pomoć Afganistanu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation Organizacija UN-a za obrazovanje, nauku i kulturu
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbjeglice
UNMAC	United Nations Mine Action Centre UN centar za borbu protiv mina
UNMIK	United Nations Mission in Kosovo Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
UNOCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs Ured Ujedinjenih nacija za koordinaciju humanitarnih poslova
UNPROFOR	United Nations Protection Force Snage Ujedinjenih nacija za zaštitu
UNSC	United Nations Security Council Vijeće sigurnosti UN-a
VCC	Verification Coordinating Committee Komitet za koordinaciju verifikacije
VERITY	NATO Verification database NATO baza podataka za verifikaciju
WCO	Western Consultation Office Zapadni ured za konsultacije
WEAG	Western European Armaments Group Zapadnoevropska grupa za naoružavanje
WEU	Western European Union Zapadnoevropska unija
WG	Working Group Radna grupa
WHO	World Health Organization Svjetska zdravstvena organizacija
WMD	Weapons of Mass Destruction Oružje masovnog uništenja
WMDC	Weapons of Mass Destruction Centre Centar za oružje masovnog uništenja

WP	Working Party Stranka rada
YATA	Youth Atlantic Treaty Association Omladinska asocijacija Atlantskog saveza

REFERENCE

Nato Online Library: NATO Handbook – Edition 2005/2006. 24-26. July 2006.

<http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf>

Nato Online Library: Security through Partnership. 25. July 2006.

<http://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-bos.pdf>

NATO Update / Chronology. 26. July 2006.

<http://www.nato.int/docu/update/index.htm>

Military matters: The beginnings of NATO's military structure: birth of the Alliance to the fall of the Berlin Wall. 24. July 2006.

<http://www.nato.int/docu/nato-mil-stru/nato-mil-stru-e.pdf>

NATO u 21. stoljeću. 24. July 2006.

http://www.nato.int/docu/21-cent/21st_croat.pdf

Sigurnost kroz partnerstvo. 24. July 2006.

<http://www.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-bos.pdf>

Transformirani NATO. 24. July 2006.

<http://www.nato.int/docu/nato-trans/nato-trans-cro.pdf>

Briefing: Response to terrorism. 24. July 2006.

<http://www.nato.int/docu/briefing/rtt/rtt-e.pdf>